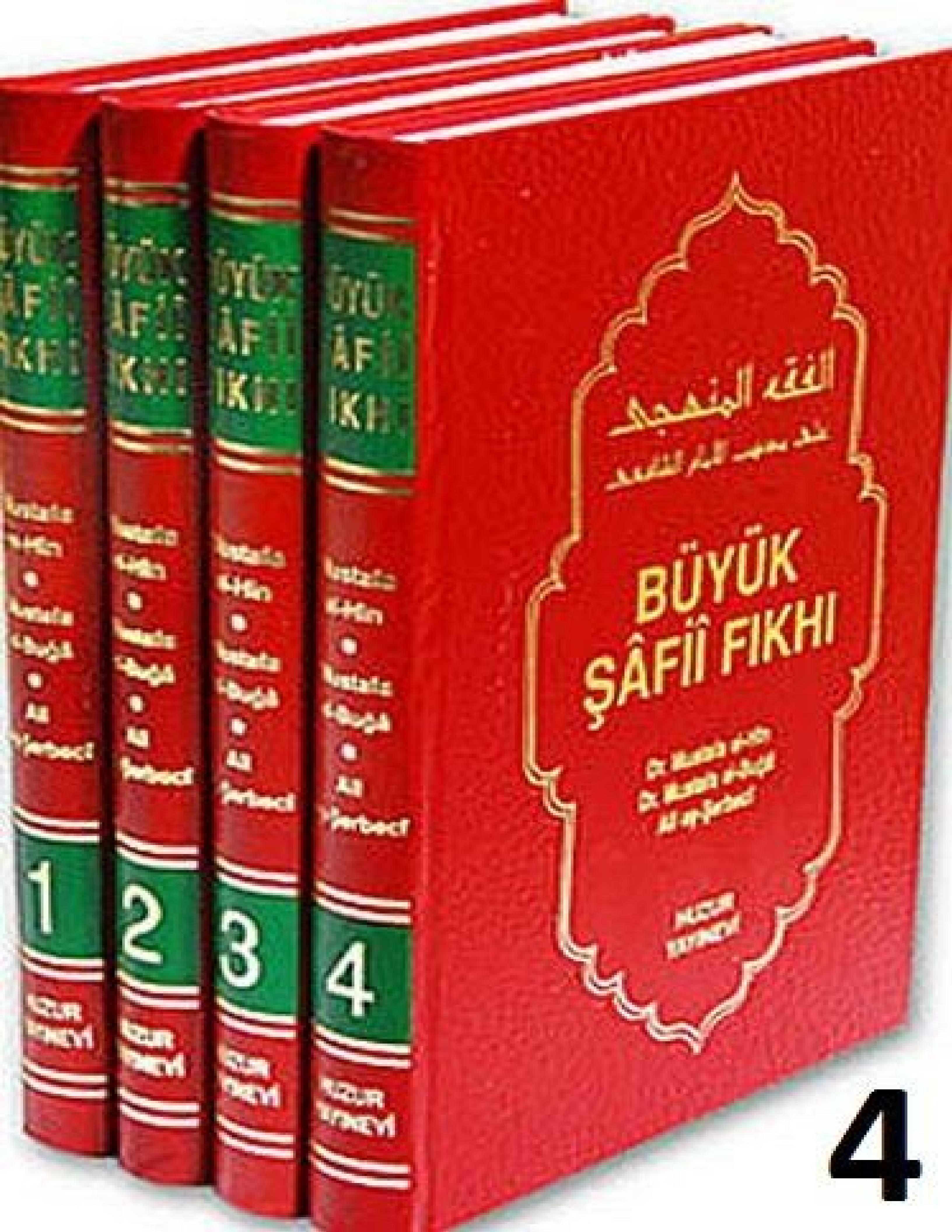

الفقه المنهجي
BÜYÜK
ŞÂFİÎ FIKHI
1
2
3
4
4

VEDİA

Vedia'nın Tarifi

:

Lugatta vedia, birşeyi muhafaza etmesi için başkasına vermek anlamına gelir. Terkeden birşeye de vedia denir. Vedia, terketmek anlamına gelen vedi kökünden gelmektedir. Nitekim şu hadîste de vedi kelimesi, terketmek (veda) anlamında kullanılmıştır:

Birtakım kimseler cuma namazlarını terketmekten ya vazgeçerler, yahut da Allah onların kalplerini muhakkak mühürler, sonra da kendileri muhakkak surette gafillerden olurlar.[1][1]

Vedia kelimesi şer'an, muhafaza için başkasının yanma bırakılan malın adı olduğu gibi, İyda akdinin de adıdır. Buna göre vedia, muhterem ve hususi bir malı özel bir şekilde korumak, birini vekil kılmaktır.

Temlik'ten maksat, temiz ve kullanılması mubah olan mallar gibi, mülk edinmesi şer'an caiz olan nesnedir. 'Muhterem ve hususi olmak'tan maksat, temellük edilmesi şer'an sahih olmayan, fakat kendisine mahsus olan av köpeği gibi şeylerdir. 'Muhterem olması'nın mânâsı, telef edilmesi emredilmemiş nesnedir. Vedia'nın rükûnlarından bahsederken bunu izah edeceğiz.

Vedia'nın Meşruiyeti

Kur'an, Sünnet ve İcma vedia'nın meşruiyetine delâlet etmektedir:

Şüphesiz ki Allah, sizlere emanetleri sahiplerine teslim etmeyi emrediyor. (Nisa/58)

Şayet birbirinize güvenirseniz, güvenilen kimse emaneti (aldığı borcu) iade etsin.

(Bakara/283)

Emânet kelimesi, borcu ve korumak üzere teslim edilen herşeyi kapsayan umumi bir lafızdır. Bir malı emanet bırakmak, vedia'dır. Onun sahibine geri verilmesi gerekir. Kendisine emanet bırakılan kişi, emanet bırakanın hakkında hüsn-ü zan beslediği bir kimsedir. Bu nedenle emin olması ve emaneti sahibine teslim etmesi gerekir. Emanetlerin korunmasını ve sahibine geri verilmesini emretmek ise, bunun meşrûiyyetini ilan etmek demektir.

Vedia'nın meşruiyetine delâlet eden hadîslere gelince, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
(Herhangibir şeyi) sana emanet olarak bırakana, emanetini iade et. Sana hıyanet edene sen hıyanet etme.[2][2]
Şöyle rivayet edilmiştir: 'Mekkelilerin Hz. Peygamber'in yanında emanetleri vardı. Hz. Peygamber hicret etmek istediğinde kendisinde bulunan emanetleri Ümmü Eymen isimli cariyesine teslim etti. Hz. Ali'ye de o emanetleri sahiplerine teslim etmesini emretti'.
Bu husustaki icma'ya gelince, her asırdaki İslâm âlimleri, sahabîlerden bugüne kadar vedia'nın caiz ve meşru olduğunda ittifak etmişlerdir.

Vedia'nın Meşruiyetinin Hikmet ve Sebebi

Vedia'nın müslümanlara kolaylık olması, maslahatlarının gözetilmesi, sıkıntı ve zararlarının defedilmesi için meşru kılındığı açıktır. Böylece müslümanların birbirine yardım etme yolları açılmış olur. Çünkü insan bazen mallarını koruyacak bir kişiye muhtaç olur. Meselâ malını koyacak emin bir yeri bulunmaz veya malını saldırganlardan korumaktan aciz olur. Diğer tarafta ise o malı evine koyacak ve koruyacak emin bir kişi olur. Hiçbir saldırgan onun evine yaklaşmaya, malına el uzatmaya cesaret edemez.
Bu durumda malını koyacak yeri olmayan veya malını korumaktan aciz olan müslüman, malını bu müslümana koruması için emanet bırakır veya sefere çıkmak isteyen bir müslüman mallarını koruması için, mallarını, onları koruyacak birine emanet bırakma ihtiyacı duyar veya pazardan çeşitli yerlerden çeşitli mallar alan bir kişi, bunları taşıyamadığı için orada bulunan bir esnafa emanet bırakma durumunda kalabilir veya kişi ileride ihtiyaç duyacağı birtakım eşyalar alır, fakat onları koyacak bir yeri olmayabilir. İşte bütün bu durumlarda ihtiyaç, o malların bir yere emanet olarak bırakılmasını gerektirir.
Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez.
(Bakara/185)
O halde emanetin- meşru kılınması, müslümanlar için bir kolaylıktır. Mümkün olduğu halde emanet kabul etmemek zorluktur.
İyilik etmek ve (fenalıktan) sakınmak hususunda birbirinizle yardımlasın. Günah işlemek ve haddi aşmak (düşmanlık) hususunda birbirinizle yardımlaşmayın. (Mâide/2)

Emanetin meşru kılınmasında, insanların iyilikte yardımlaşmalarına teşvik, günah ve düşmanlıktan menetmek vardır.

Vedia'nın Hükmü

Vedia'nın hükümleri beştir, bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Müstehab olması

Aslolan vedia'nın müstehab/mendub olmasıdır. Ancak vedia'nın müstehab olması, malın kendisine emanet bırakıldığı kişinin emin ve onu korumaya muktedir olmasına bağlıdır. Çünkü mendub olmasının nedeni, emaneti kabul etmekle müslüman bir kardeşine yardım ediyor olmasıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Müslüman bir kul, din kardeşinin yardımında bulundukça Allah da onun yardımında bulunur.[3][3]

2. Yacib olması

Bazen vedia'yı kabul etmek, kendisine müracaat edilen kişi için vacib olur. Meselâ emin olan, emaneti korumaya muktedir olan bir kişiye emanet arzedilirse, ondan daha emin olan, malı korumaya daha muktedir olan kimse yoksa, emaneti kabul etmesi o kişiye vacib olur. Çünkü emaneti kabul etmediği takdirde.mal zayi olur. Oysa Hz. Peygamber malın zayi edilmesini nehyetmiştir.[4][4]

Mü'minin malının hürmeti, kanının hürmeti gibidir.[5][5]

Bir müslüman nasıl din kardeşini müdafaa etmek, kanının dökülmesinden onu muhafaza etmek mecburiyetinde ise, onun malını da korumak, zayi olmaması için muhafaza etmek mecburiyetindedir.

3- Mekruh olması

Emaneti kabul etmek bazen mekruh olur. Meselâ kendisine emanet bir mal bırakılmak istenen kişi kendine güvenemiyorsa o mala tamah etmekten korkuyorsa, emaneti kabul etmesi mekruh olur. Çünkü emanete hıyanet etmesi, mal sahibinin malının zayi olması sözkonusudur.

4. Haram olması

Kendisine emanet bir mal bırakılmak istenen kişi, onu koruyamayacağını biliyorsa, emaneti kabul.etmesi haram olur. Çünkü burada malın zayi olması sözkonusudur. Malın zayi edilmesi ise yasaklanmıştır.

5. Mubah olması

Kendisine emanet bir mal bırakılmak istenen kişinin, onu kabul etmesi de, etmemesi de aynı olduğunda, emaneti kabul etmek mubah olur. Meselâ

kişi mala tamah etmeyeceğinden emin değilse veya emaneti koruyamama ihtimali varsa, mal sahibi de bunu bildiği halde malını ona emanet bırakmaya razı oluyorsa, emaneti kabul etmesi mubahtır.

Vedia'nın Rükûnları ve Şartları

Vedia akdinin üç rüknü vardır:
1. Akid yapan iki kişi
2. Siga
3. Emanet bırakılan mal
Her rüknün de birtakım şartları bulunmaktadır:

1. Akid Yapan İki Kişi

Bunlar mal sahibi ile malı emanet -olarak muhafaza eden kişidir. Her ikisinin de vekalet verme ehliyetine sahip olması şarttır. Çünkü vedia, malın korunması hususunda vekalet vermedir. Bu bakımdan vekil olma ve vekalet verme ehliyetine sahip herkese, malın emanet olarak verilmesi, onun da emaneti kabul etmesi caizdir.
Vekalet bahsinde de geleceği üzere vekil tutanın da, vekil olanın da akîl ve baliğ olması şarttır. Müvekkil olsa da vekilin, vekil olsa da müvekkilin malda tasarrufu sahihtir. Bu nedenle çocuğun ve delinin, emanet vermesi de, emanet kabul etmesi de sahih olmaz. Çünkü bunlar vekalet verme ehliyetine sahip olmadıkları gibi, mükellef de değillerdir. Sefihhk sebebiyle hacr altına alman bir kişiye de emanet bırakmak sahih değildir. Çünkü emanet (vedia), mâlî bir tasarruftur, hacr altında olan kişi ise malında tasarruf etme yetkisine sahip değildir. Müslüman olmayan bir kimseye, emanet olarak mushaf bırakmak da sahih olmaz. Çünkü gayr-ı müslimin mushafa dokunması caiz değildir.
Eğer bir kişi malını, bir çocuğa veya bir deliye emanet olarak bırakırsa, o mal da telef olursa, -onu korumakta kusur işlemiş olsalar bile-çocuk veya deli, mala zamin olmazlar.
Gayr-ı müslime emanet bırakılan mushafın durumu da aynıdır-, yani mushaf telef olduğunda gayr-ı müslimin onu ödemesi gerekmez. Çünkü mal sahibi, emaneti bırakırken kusurlu davranmış, onu bırakılması uygun olmayan bir yere bırakmıştır.

2. Siga

Siga, icab ve kabuldür. .Meselâ emanet bırakmak isteyen kişinin 'Şu malı sana emanet bırakıyorum' demesi icab, kendisine emanet bir mal bırakılmak istenen kişinin de 'Kabul ettim1 demesi kabul'dür. Kabul'ün icab'tan önce olması caizdir. Meselâ kişi 'Şu elbiseyi benim yanımda emanet bırak' dese, diğeri de 'Peki bıraktım' dese, akid sahih olur.
Vedia akdinde, tarafların ikisinin lafzı şart değildir; birinin lafzı, diğerinin fiili yeterlidir. Meselâ emanet bırakan kişi 'Sana şu kitabı emanet bıraktım' dese, diğeri de kitabı eline alıp bir yere bırakırsa, vedia akdi gerçekleşmiş olur veya emanetçi 'Şu eşyayı benim yanımda emanet bırak' dese, mal sahibi de eşyayı ona verse ve bir zaman konuşmasa da vedia akdi sahih olur. Vedia akdinde, akde delâlet eden sarih lafızlar kullanılması şart değildir; vedia niyetiyle, vedia akdine delâlet eden bir karineyle beraber kinayî lafızlar yeterlidir. Meselâ mal sahibi 'Şu malımı yanına koy' veya 'Bunu emanet olarak al' veya 'Ben seni, şu malı koruman için kendime kılıyorum' dese, emanetçi de malı alsa akid sahih olur.

3. Emanet Bırakılan Mal

Emanet bırakılan mal için de vedia kelimesi kullanılır. Emanet bırakılan malın, emanet bırakan kişinin mülkü veya şer'an mal kabul edilen nesnelerden olması gerekir. Meselâ domuz ve lehv (oyun) aletleri gibi şer'an itlaf edilmesi emredilen şeyleri vedia olarak vermek ve almak sahih değildir. Ancak şer'an mal sayılmamakla birlikte kişinin mülkünde olan av köpeği, tezek ve az bir buğday gibi malların vedia olarak verilmesi ve alınması caizdir.

Vedia Akdinin Üzerine Terettüb Eden Hükümler

Sahih olan vedia akdi üzerine terettüb eden hükümleri şöyle sıralayabiliriz:
1. Malı emanet olarak alan kişinin onu koruması vacib olur. Çünkü mal sahibinin malını herhangi bir kişiye vedia olarak bırakmasının amacı, onun korunmasıdır; yani malını vedia olarak bırakan kişi 'Bu hususta seni emin sayıyorum' demiş olmakta, malı vedia olarak kabul eden de 'Onu korumayı kendime vacib kılıyorum' dem.iş olmaktadır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Müslümanlar şartlarının üzerindedirler.[6][6]

Yani müslümanlar kabul ettikleri şartlara riayet etmek mecburiyetindedirler.
2. Malı vedia olarak kabul eden kişi onu hırz-ı misil'de korumalıdır; yani o malı, o tür malların muhafaza edildiği bir mekânda, bizzat korumalıdır. O malı çocuğuna, hanımına veya hizmetçisine emanet olarak bırakamaz. Çünkü mal sahibi, onları değil, kendisini emin saymıştır. Ancak mal sahibi, emanetçiye bu hususta izin vermişse veya emanetçinin. bir özrü varsa, meselâ sefere çıkması gerekirse veya deposu yanarsa veya emaneti sahibine, vekiline veya kadıya teslim edemeyecek bir du-rurrida ise, malın korunmasını başka birine devredebilir.
Vedia akdi caiz bir akiddir; dolayısıyla akid yapan taraflardan biri istediği zaman akdi feshedebilir. Bu hususta diğer tarafın iznini alması gerekmez; yani mal sahibi her an malını isteyebilir, emanetçi de her an malı geri verebilir. Mal sahibi malını istediğinde, emanetçinin mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde malı teslim etmesi vacibdir. Zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz ki Allah sizlere, emanetleri sahiplerine teslim etmeyi (...) emrediyor. (Nisa/58)
Emaneti sahibine geri vermek, onu yüklenip sahibine götürmek demek değildir. Emaneti sahibine teslim etmek, emanet sahibi emanetini istediğinde, onunla malı arasından çekilmek, onun malı almasına izin vermektir.

Malı Vedia Olarak Alan Kişinin Mal Hususundaki Durumu

Malı vedia olarak alan kişinin mal Üzerindeki eli, emanet elidir; yani o mal telef olduğunda ona zamin olmaz. Ancak malı korumakta kusur gösterirse veya malın telef olmasına bizzat sebep olursa, onu ödemek zorundadır. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Emaneti kabul eden emanetçiye herhangibir tazminat düşmez, ancak gafil olan bir kimse zamin olur.[7][7]
Eğer emanetçi zamin olursa, insanlar emanet kabul etmekten imtina ederler. Bu da ümmete sıkıntı ve zorluk getirir. Ayrıca emanetçi, emaneti korumayı bir ihsan olmak üzere ve Allah rızası için yüklenmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:
Çünkü iyilik edenlerin (muaheze edilmek için) aleyhine bir yol yoktur. CTevbe/91)

Ayrıca emanetçinin eli, vedianın üzerinde mal sahibinin elinin yerine geçer. O mal sahibinin elinde heîâk olduğunda nasıl tazminat yoksa, emanetçinin elinde de kendiliğinden telef olduğunda tazminat olmaz. Bu bakımdan mal sahibi, malı emanet olarak kabul eden kişiye 'Bu mal telef olduğunda ödeyeceksin' veya 'Bu mal telef olduğunda- ne şekilde telef olursa olsun- zamin değilsin1 dese, vedia akdi sahih olmaz.

Emanet Bırakılan Mahn Tazmin Edilme Zamanı

Vedia olarak verilen malın telef olması halinde, emanetçinin -malı korumada bir kusuru veya saldırganlığı sozkonusu değilse- zamin olmayacağını söylemiştik. Ancak emanetçi şu durumlarda zamin olur:

1. Emanetçi, malı -sahibinin iznini almadan veya geçerli bir mazereti olmadan- bir başkasına teslim eder, mal da telef olursa, malın tazmin edilmesi gerekir. Mal sahibi isterse birinci emanetçiden, isterse de ikinci emanetçiden malının bedelini alır. Ancak ikinci emanetçi, kendisine bırakılan malın bırakan kişiye teslim edilmiş bir emanet olduğunu bilmiyorsa, mal sahibine verdiği bedeli birinci emanetçiden alır, fakat kendisine bırakılan malın, bırakan kişinin malı olmadığını ve sahibinin izni olmadan kendisine teslim edildiğini biliyorsa, ödediği bedeli birinci emanetçiden alamaz. Çünkü kendisi gasıb durumundadır.

2. Emanetçi korumayı bıraktığında, zamin olur.

Emanetçinin malı korumasının vacib olduğunu belirtmiştik. Emanetçi malı korumayı bırakır, mal da telef olursa, malı ödemek mecburiyetindedir. Emaneti korumayı bırakmanın keyfiyetini şu şekilde izah edebiliriz:

a. Emanet aldığı malı, emniyetli olan ilk mekânından, emniyeti daha az veya emniyetsiz bir mekâna nakletmek, malı korumayı bırakmak anlamına gelir ve mal telef olduğunda ödenmesi gerekir.

Malın nakledildiği ikinci mekân, emniyet açısından birinci mekâna eşit olursa veya birinci mekândan daha emniyetli olursa-, malın telef olması durumunda tazmin edilmez. Ancak mal sahibi vedia akdi yaparken malın bir mekânda durmasını, yerinin değiş tir ilmemesini şart koşarsa, mal birinci mekândan daha emniyetli bir mekâna taşınmış olsa da telef olması halinde tazmin edilmesi gerekir.

Malın birinci mekândan ikinci mekâna nakledilmesi tehlikeli ise, taşınırken mal da telef olursa yine tazmin edilmesi gerekir. Çünkü mal, emanetçinin kusuru nedeniyle telef olmuştur.

b. Emanetçi, korumak üzere aldığı maldan, mala zarar verecek, malı telef edecek tehlikeleri uzaklaştırmaz, mal da telef olursa, zamin olur.
Malı telef edecek tehlikelerin mümkün olduğu kadar maldan uzaklaştırılması vacibdir, zira tehlikelerin bertaraf edilmesi emanetin korunması cümlesindendir. Meselâ emanet olarak bırakılan bir hayvana, açlık veya susuzluktan ölecek kadar bir süre yem veya su verilmezse, hayvan da ölürse, emanetçi hayvanın bedelini ödemek zorundadır.
Mal sahibinin, hayvanı emanet verirken ver' deyip dememesi hükmü değiştirmez. Çünkü hayvana yem ve su vermek Allah'ın hakkıdır. Emaneti kabul eden kişi bunu kendisine vacib kılmış olur veya emanet bırakılan malın -meselâ yün gibi- arasıra açık havaya çıkarılması, güneşte bekletilmesi gerekiyorsa veya ilaçlanması gerekiyorsa, emanetçi de bunları yapmazsa, mal telef olduğunda bedelini ödemek mecburiyetindedir.
Fakat mal sahibi, emanetçiyi, malı telef edecek tehlikelerin maldan uzaklaştırılmasından nehyederse, mâl da telef olursa, emanetçi zamin olmaz. Çünkü mal sahibi malın tehlikelerden korunmasını menederek, malı telef etmiş sayılır. Ancak emanet bırakılan bir hayvan olursa, sahibi 'Onu telef et' dese de telef etmekle emanetçi günah işlemiş olur. Fakat zamin olmaz.
3. Emanet bırakılan mal kullanılırsa, telef olduğunda ödenmesi gerekir.
Emanet bırakılan mal kullanılırken veya kullanıldıktan sonra telef olursa, emanetçi onu ödemekle yükümlü olur. Çünkü malı sahibinden izinsiz olarak kullanmıştır, bu da saldırganlık sayılır. Saldırgmlık vedia akdini bozar, o mal emanet olmaktan çıkar. Bu durumda telef olan mal ödenmek zorundadır. Ancak yeniden vedia akdi yapılır, mal ondan sonra telef olursa, emanetçi zamin olmaz.
4. Emanetçi, emanet aldığı malı beraberinde sefere götürür, mal da telef olursa, ödemekle yükümlüdür.
Emanetçi, emanet aldığı malı başka bir memlekete götüremez. Çünkü emanet olarak alınan mal hırz-ı misü'de (o tür malların muhafaza edildiği mekânda) korunmak zorundadır, sefer ise hırz-ı misil'den değildir. Emanetçi sefere çıkmak mecburiyetinde kaldığında, emanet olarak aldığı mah sahibine veya onun vekiline vermelidir.
Malın sahibi veya vekilini bulamazsa, adil olan hâkime teslim etmelidir. Hâkim de yoksa, emin bir kişiye bırakmalıdır. Emaneti bunlara vermez, beraberinde sefere götürürse, zamin olur. Eğer sözkonusu kişilerden

hiçbirini bulamazsa, beraberinde sefere götürmekte mazurdur, zira emin olmayan bir kişiye bırakmaktansa beraberinde götürmesi daha emniyetlidir.
Bu hükümler ağır hastalığa tutulan kişiler için de geçerlidir. Bu du-'rumdaki bir kişi yanındaki emaneti vasiyet etmelidir; yani 'Falan adamın şu malı benim yanımda emanettir' demelidir. Aksi takdirde zamin olur.
Emanet mal, emanetçinin ölümünden sonra telef olursa, vasiyet de etmemişse, o mal mirasından alınır. Zira emanetçi vasiyeti terketmekle, emanet aldığı malı helak olmaya terketmiş olur. Çünkü varisleri -vasiyet yapılmadığı takdirde- o malın emanet olduğunu inkâr edebilirler. Zaten mal da zahiren kişinin malı olarak görünmektedir.
5. Herhangibir sebep yokken emaneti inkâr eden emanetçi zamin olur.
Mal sahibi malını istediğinde emanetçi inkâr ederse -sonra itiraf etse bile- inkârından sonra mal telef olursa, emaneti ödemek mecburiyetindedir. Çünkü inkâr etmekle elindeki malı gasbetmiş oluyor, gâsıbın eli de tazminat elidir.
Emanet mal ne şekilde telef olursa olsun, emanetçi onu ödemekle yükümlüdür. Zira vedia akdi, inkâr nedeniyle ortadan kalkmıştır. Ancak yeni bir akidle yerine gelebilir. Eğer emanetçi, geçerli bir mazeret nedeniyle emaneti inkâr etmişse, mal telef olduğunda ödenmesi gerekmez.
Buna şöyle bir misal verilebilir: Birisi mal sahibini, emanet verdiği malı alması için zorlarsa, bu kişi de bir gâsıb veya zâlim ise, emanetçi de malı sahibine teslim ettiği takdirde o gâsıb veya zâlimin mala el koyacağını biliyorsa, bu sebeple emaneti inkâr ederse, sonra mal kendi elinde iken telef olursa zamin olmaz. Çünkü burada emanetçinin herhangibir saldırganlığı sözkonusu değildir.
6. Mal sahibi emanet verdiği malı istediği halde emanetçi vermezse zamin olur.
Emanet (vedia) akdinin caiz bir akid olduğunu, dolayısıyla taraflardan herhangibirinin istediğinde feshedebileceğini, emanetçinin, mal sahibi emanetini istediğinde onu teslim etmesinin vacib olduğunu söylemiştik. Eğer mazereti olmaksızın emaneti sahibine vermekten kaçınırsa, zamin olur. Bir mazeretten ötürü malı sahibine vermeyi geciktirirse, meselâ geri verilmesi mümkün olmayan bir zamanda istendiği için veremezse veya verdiği takdirde gâsıb veya zâlimlerin el koyacağını düşünerek vermezse, zamin olmaz.

7. Emanetçi, emanet aldığı malı başka mallarla karıştırırsa, zamin olur.
Emanetçinin, emanet aldığı malı hırz-ı misil'de koruması vacibdir. Onu kendi malına karıştırmamalıdır. Emanet malı kasden kendi malına karıştıran emanetçi zamin olduğu gibi, kendiliğinden karışsa yine zamin olur. Çünkü burada emanetçinin kusuru sözkonusudur.
Başka bir mala kasden karıştırılan veya kendiliğinden karışan mal o maldan aynlabiliyorsa,, emanetçi zamin olmaz. Fakat karıştırıldığında ayrılması zor olan malları birbirine karıştırmak -meselâ buğday ile arpayı birbirine karıştırmak- emanetçiyi zamin yapar. Çünkü, ayrılmanın zor olması, sanki olmaması gibidir. Fakat dinarlar dirhemlere, Türk parası Suriye parasına karıştırılırsa -bunları ayırmak kolay olduğundan- emanetçi zamin olmaz.
Tazmin edilmesi gereken emanet mal, misli olan mallardansa emanetçi onun mislini vermek, tazmin edilmesi gereken emanet mal, bedelli mallardansa emanetçi onun bedelini ödemek mecburiyetindedir. Telef olan malın kıymeti (bedeli), emanet verildiği günden telef olduğu güne kadar ki süre içindeki en yüksek bedelden -tıpkı gasbedilen malda olduğu gibi- ödenir. Emanet malın misli veya bedeli ödendiğinde, emanet mal, emanetçinin mülkü olur.
8. Mal sahibinin, emanet hususundaki şartına riayet etmemek, emanetçinin zamin olmasını gerektirir.
Meselâ mal sahibi, emanet olarak bıraktığı malın belli bir mekânda muhafaza edilmesini veya belli bir şekilde muhafaza edilmesini şart koşarsa, emanetçi de başka bir mekânda ve başka bir şekilde muhafaza ederse, mal da zayi olursa emanetçi malı Ödemekle yükümlüdür. Çünkü vedia akdinin şartlarına riayet etmemiştir.
Malın muhafaza edilmesi âdet olan şekli bırakıp başka bir tarzda muhafaza etmeye çalışmak da aynen böyledir; yani mal telef olduğunda emanetçi zamin olur. Meselâ 'malın korunduğu sandığa -her zaman bir kilit vurulurken- iki kilit vurulursa, bu hırsızların dikkatini çeker, sandıkta kıymetli bir mal olduğunu düşündürür ve bu hırsızlan kışkırtır. Bu nedenle de sandığa iki kilit vuran emanetçi, mal telef olduğunda ödemek zorundadır' şeklinde zayıf bir görüş vardır.
En sahih görüş, bu durumdaki emanetçinin zamin olmamasıdır. Çünkü emanetçinin yaptığı şey korumayı artırmaktır.

Malın İki Kişiye Emanet Bırakılması

Mal sahibi malını iki kişiye emanet bırakırsa, bu emanet de para gibi ikiye bölünebilen cinsten ise, emanetçiler malı ikiye bölerek herbiri yarısını muhafaza eder. Eğer biri koruması gereken payı diğerine teslim ederse, mal da telef olursa malın yansını ödemek zorundadır. Çünkü mal sahibi malını onlardan birine emanet etmemiştir.
Bazıları bu durumdaki kişinin zamin olmayacağını, çünkü mal sahibinin ikisinin de malı korumasına razı olduğunu, bu nedenle de onlardan birinin o malı korumak için diğerine verebileceğini söylemişlerdir.
İki kişiye emanet bırakılan mal, bölünmeyecek cinsten ise, onlardan biri diğerine malı korumak üzere verebilir, malın telef olması durumunda da zamin olmaz. Çünkü bölünmesi mümkün olmayan bir mal, iki ayrı mekânda muhafaza edilemez. Mal sahibi de onların ikisinin bir arada bulunmadığını, malın ancak birinin deposunda veya evinde korunacağını bilmektedir. Buna rağmen malı ikisine birden emanet etmesi, herhangibi-rinin muhafaza etmesine razı olduğuna delâlet eder.

İki Kişinin, Ortak Oldukları Malı Başkasına Emanet Bırakması

İki kişi, ortak oldukları bir malı bir kişiye emanet bıraksa, sonra onlardan biri gelip emanet bırakılan malın tümünü veya kendi payını istese, emanetçi diğer ortak gelmeden emaneti teslim etmez. Çünkü emanetin diğer sahibinin buna rızası olup olmadığı belli değildir. Ancak emanet sahiplerinden biri sadece kendi payını istiyorsa, mesele kadı'ya götürülür, kadı emaneti bölerek onun payını verir.

Vedia Akdinin Sona Ermesi

Emanet sahibi emanetini geri alırsa veya emanetçi emaneti sahibine teslim ederse vedia akdi sona erer. Emanetin korunmasının vacib olduğu bir durumda, emaneti sahibine -sahibi istemediği halde- iade etmek haramdır. Emanetin korunmasının mendub olduğu bir durumda, emaneti sahibine -sahibi istemediği halde- iade etmek de mekruhtur.
Vedia akdi, emanet veren ve emaneti kabul eden kişilerden birinin ölümü ile sona erer. Çünkü akid bu kişiler arasında yapılmıştır. Vedia akdi, akdi yapan taraflardan birinin delirmesi, sürekli baygınlık geçirmesi, sefihlik veya iflas nedeniyle veya hacr altına alınmasıyla sona erer. Mal sahibinin mülkünü satması, hibe etmesi veya benzeri bir muamele yapmasıyla da

vedia akdi sona erer.

Vedia Akdinin Sona Ermesiyle Emanetin Hükmü Ortadan Kalkar

Vedia akdi, iade veya istirdad'ın gayrısıyla sona ererse, mal emanetçinin elinde kaybolan bir mal gibi şer'î bir emanete dönüşür. Bu durumda emanetçinin o malı sahibine veya velîsine -mal sahibi malını istememiş olsa bile- iade etmesi gerekir. İade etmekten maksat, mal sahibine veya velîsine, gelip malı almasını söylemektir. Mal sahibi veya velîsi yoksa, mal kadı'ya teslim edilir. Eğer emanetçi bu şekilde hareket etmez de vedia akdi sona erdikten sonra mal telef olursa, onu ödemekle yükümlü olur.

LUKATA

Tarifi

Lukata lugatta, 'yerden alınan mal' anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa hakkında şöyle buyurulmuştur:
Firavun'un adamları onu yitik olarak (denizden) aldılar.
(Kasas/8)
Lukata'nın ıstılahı anlamı ise, herhangibir kişiye ait olmayan bir mekânda bulunup sahibinin kim olduğu bilinmeyen ve korunma altında olmayan mal veya muhterem bir ihtisastır.
Burada ihtisas kelimesiyle, şer'an mülk edinilemeyen ve fakat kişinin elinin altına girmesinin ve kendisine ait olmasının mümkün olduğu -meselâ köpek gibi- şeyler kastedilmektedir.
'Muhterem' kelimesiyle de malın ve ihtisas'ın vasfı sözkonusu edilmektedir; yani bir malın muhterem olması demek, "şer'an muteber olması" demektir. Bu bakımdan oyun-eğlence aletleri, içki, domuz, harbî kâfirin malı gibi şer'an mal sayılmayan şeyler muhterem değildir. Oysa meselâ av köpeği muhterem bir ihtisas'tır; böyle olmadığı takdirde muhterem de değildir.
'Korunma altında olmayan mal'dan maksat da malın, muhafazayı temine yönelik alâmetler taşımaması ve çevrili bir yerde veya binada olmamasıdır.

İltikat'ın (Lukata'nın) Meşruiyeti

Sahibi bilinmeyen kaybolmuş malı yerden almak caizdir. Hz. Peygamber'e yerde bulunan mal hakkında sorulduğunda şöyle buyurmuştur:
Onun kabını ve ağız bağını iyice tanı, sonra onu bir yıl ilan et. Bu müddet zarfında sahibi gelirse (verirsin), sahibi gelmezse sen onunla faydalan.[8][1]
Lukata ile ilgili diğer hadîsler konu içerisinde zikredilecektir. Lukata'mn Meşruiyetinin Hikmet ve Nedeni
Birşey kaybeden kişinin üzüleceği şüphesizdir. İnsan kaybettiği şeyi, bazen nerede kaybettiğini hatırlamaz, bazen de bulunan mal yeterli şekilde tarif edilemez. Kaybolan mal bazen emin olmayan bir kişinin eline geçer ve böylece sahibinin elinden çıkar, bazen de kaybolan mal kısa

sürede telef olur, kimse ondan faydalanamaz. Bu bakımdan yerde bulunan bir mah alıp İlan etmek, insanların maslahatı gereğidir. Böylece malını kaybeden kişi malına kavuşur, malı bulan kişi bir kardeşine yardım etmiş olur, mal da telef olmaktan kurtulur.
İyilik etmek ve (fenalıktan) sakınmak husususunda birbirinîzle yardımlasın. Günah işlemek ve haddi aşmak (düşmanlık) hususunda birbirinizle yardımlaşmayın
(Mâide/2)
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Müslüman bir kul, din kardeşinin yardımında bulundukça Allah da onun yardımında bulunur.[9][2]
Malını kaybeden kişi onu bulduğunda sevinir, üzüntüsü gider. Böylece mah bulup sahibine teslim eden sevap kazanır. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Her kim bir mü'minin dünya gamlarından bir gamım giderirse, Allah da onun kıyamet gününün gamlarından bir gamını giderir.[10][3]
Böylece insanlar güven içinde huzurlu bir şekilde yaşarlar. Zira mallarının korunduğunu, kaybolsa dahi tekrar bulunup kendisine iade edileceğini bilirler. Kalpleri sevgi ve kardeşlik hissiyle dolar.

İltikat'ın (Lukata'nın) Hükmü

Tarif ettiğimiz şartlar dahilinde kayıp bir malı bulan kişinin -eğer kendinden emin ise- onu alması müstehabdır. Malı alıp muhafaza etmelidir. Eğer malın telef olma tehlikesi yoksa, bulan kişi onu alıp almamakta serbesttir. Malm telef olma tehlikesi varsa, kendisinden başka emin bir kimse yoksa bulan kişinin malı alması vacib olur. Çünkü müslümamn malının korunması vacibtir. Malı bulan kişi, sahibi çıkmadan önce onu yemekten emin değilse, malı alması mekruh olur. Bulduğu malı, sahibine vermeyip kendine alıkoyacağını bilen kimsenin de onu alması haram olur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bulduğu bir mah ilan etmeden, ancak dalâlette olan bir kimse alır.[11][4]

Kaybolan Malı veya Hayvanı Almak

Kaybolan şey bazen mal, bazen de hayvan olur. Kaybolan şeyin hayvan olması durumunda dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

1. Kaybolan hayvan at ve deve gibi, kendini küçük yırtıcılardan koruyabilen veya tavşan gibi hızlı koşan hayvani arda nsâ, onu alıp götürmek caiz olmaz.
Zeyd b. Halid'in rivayet ettiğine göre bir kişi Hz. Peygamber'e şöyle sordu:
- Yitik devenin hükmü nedir?
- Ondan sana ne? O hayvanın su tulumu ve (gezecek) tabanı bera-berindedir. Sahibi onu bulunacaya kadar o kendi kendine suya varır ve ağaçlardan da yer.[12][5]
Kendini koruyabilen hayvanlar da deveye kıyas edilmiştir. Âlimler bu hadîsi mülk edinmek için almaya hamletmişlerdir. Çünkü deve ve benzeri hayvanlar genellikle otlamaya çobansız olarak gönderilir. Galip olan, götürmek caiz değildir. Ancak sahibi için muhafaza etmek üzere götü-rülebilir, ilan edip sahibi çıkmayınca da mülk edinmek üzere götürü-lemez. Ancak bu hüküm asayişin olduğu dönemlerde geçerlidir. Bu dönemlerde kişi, hayvanı, sahibi için korumak maksadıyla götürür, mülk edinmek için gerekli olan süre zarfında hayvanı bulduğunu ilan ettikten sonra ona el koymak için götürmez. Kişi, hayvanı bir şehrin veya bir kasabanın evleri arasında bulsa da -hayvanın sahradaki durumuyla buralardaki durumu arasında fark olmasına rağmen- onu alabilir. Çünkü insanların şehir ve kasabaların arasında otlamaları için hayvanları tek başlarına ve çobansız olarak bırakıp gitmek âdetleri yoktur. Üstelik şehirlerde insanların -sahraların hilafına- çok kalabalık olduklarından, hayvanı tek başına dolaşırken gören bir kimse bundan endişe duyabilir. Oysa sahralarda gelip geçenler azdır.
Hz. Peygamber'in 'suya varabilir, ağaçtan yiyebilir, sahibi onu bulana değin idare edebilir' sözü, bu yerlerin sahra olduğuna, oralarda su ve ağaç bulunmadığına delâlet eder. Onu oralarda alıp götürecek kimse de yoktur. Halbuki bu mânâ şehirler için geçerli değildir.
2. Kaybolan hayvan koyun ve benzerleri gibi kendini koruyamayacak hayvanlardansa veya hasta ve yarahysa -meselâ ayağı kırılmış bir at gibi- onu alıp götürmek caizdir.
Bu tür hayvanları mülk edinmek üzere götürmek de caizdir.
Zeyd b. Halid'in rivayetine göre bir kişi Hz. Peygâmber'e şöyle sordu:
Yitik koyunun hükmü nedir?
- Yitik koyunu sen alır, ilan eder de sahibini bulamazsan o sana aittir. Sen almayıp mü'min kardeşin alırsa onundur, o da almazsa artık koyun

kurdundur.
Kendini koruyamayan diğer hayvanlar da koyuna kıyas edilmiştir. Kaybolan hayvan dışındaki mallar da, kendini koruyamayan hayvan hükmündedir. Yukarıda söylediğimiz gibi duruma göre onu almak caiz de olabilir, vacib de olabilir.
Zeyd b. Halid'in rivayetine göre bir kişi Hz. Peygamber'e lukata'nın hükmünü sordu. Hz. Peygamber 'Onun kabını ve ağız bağını iyice tanı, sonra onu bir sene ilan et' buyurdu.1
Daha önce geçmişti.
Ubey b. Ka'b şöyle rivayet ediyor: "Ben Rasûlullah (s.a) zamanında içinde 100 dinar olan bir kese buldum. Akabinde bu keseyi Rasûlullah'a getirdim. Rasûlullah 'Bunu bir sene ilan et, çevrene duyur' dedi. Ben de bir sene onu ilan ettim. Fakat onu bilen birine rastlamadım. Sonra Rasûlullah'a geldim. Rasûlullah 'Onu bir sene (daha) ilan et' buyurdu. Onu bir sene daha ilan ettim. Fakat bilen bir kimseye tesadüf etmedim. Sonra (üçüncü defa) Rasûlullah'a gelip durumu kendisine arzettim. Bu defa Rasûlullah 'Bu paranın miktarını, kesesini, ağız bağını hıfzet. Sahibi gelirse keseyi ona ver, gelmezse ondan faydalanabilirsin1 dedi. Ben de ondan faydalandım".[13][6]

Harem Dahilinde Bulunan Malın Durumu

: Harem'den maksat, Mekke ve Mekke'nin etrafındaki kısımlardır ki harem adıyla bilinirler. O kısımlarda avlanmak veya ağaç kesmek haramdır. Harem dahilinde kaybolan bir malı bulan kişi onu ancak sahibi için muhafaza etmek üzere alabilir, onu temellük etmesi hiçbir zaman caiz değildir. Çünkü harem dahilindeki kayıp malda galip olan durum, sahibinin ne zaman gelirse gelsin onu orada bulacağıdır. Hz. Peygamber1 in Fetih Günü Mekke'de söylediği şu sözlerde buna delâlet eder:
(Mekke'nin) yitiğini kimse (elini uzatıp) alamaz. Meğer ki sahibini arayıp bulmak için olsun.[14][7]
Mekke'de bulunan malın ilan edilmesi için, bulan kişinin Mekke'de ikamet etmesi gerekir. Mekke'den göçmek istediğinde bulduğu malı hâkim'e veya vekiline teslim etmelidir. Böylece bulunan mal, sahibi için ilan ve muhafaza edilmiş olur.

Bulunan Mala Şahit Tutulması

En sahih kavle göre bulunan mal için şahit tutmak vacib değildir. Çünkü bu konuda varid olan hadîslerde şahit tutmanın vacib olduğundan bahsedilmemiştir. Birşey bulan kişinin -adil olsa dahi- şahit tutması müstehabdır. Böylece kişi ileride nefsine uyma tehlikesinden korunmuş, mirasçılarının mala sahip olmalarını engellemiş olur.
Şu hadîs, bulunan mal için şahit tutmanın müstehab olduğuna delâlet eder:
Her kim kaybolmuş bir malı bulup alırsa, adalet sahibi bir veya iki kişiyi şahit tutsun.[15][8]
Hadîste geçen 'bir veya iki adil şahit tutsun' sözü, muhayyerliğe delâlet eder. Bu da şahit tutmanın vacib olmadığını gösterir. Eğer şahit tutmak vacib olsaydı, bir şahitle yetinilmezdi. Malı bulan kişi, şahitlere malın vasıflarının hepsini değil, bir kısmını söylemelidir. Bu hususta fazla açıklama yapması mekruhtur.
Bir mal bulan kişi, şahit tuttuğunda emin olmayan kişilerin haberdar olup onu zorla elinden alacaklarından endişe ederse, şahit tutmayabilir.

Bulunan Malın İlan Edilmesi

Bulunan mal bir hurma, bir lokma gibi kıymetsiz olursa -malın kıymetli olup olmadığı örfe, zamana ve mekâna göre değişir- onu ilan etmeden mülk edinmek caizdir.
Enes b. Mâlik'in rivayet ettiği şu hadîs buna delâlet etmektedir. Hz. Peygamber (s.a) bir hurma danesi bulduğunda şöyle demiştir:
Bunun sadaka malı olmasından korkmasaydım, onu muhakkak yerdim.[16][9]
Bulunan mal kıymetli ise; halk böyle bir kayıbı ararsa, onu ilan etmek vacib olur. Yukarıda zikrettiğimiz hadîsler açıkça buna delâlet etmektedir.
En sahih kavle göre bulunan mal, ister muhafaza edilmek, ister muhafaza edip sonra mülk edinmek için alınsın, İlan edilmesi vacibtir.

Bulunan Mal Nasıl, Nerede ve Ne Kadar İlan Edilir?

Birincisi: Bir mal bulan kişi, bulduğu malın vasıflarına iyice dikkat etmelidir ki, malını arayan kişi onu tarif ettiğinde doğru söyleyip söyleme diğini anlayabilsin. Meselâ bulduğu bir kesenin ve kesenin ipinin nasıl

olduğunu; kumaşını, şeklini, büyüklüğünü, küçüklüğünü, ipinin kalınlığını, uzunluğunu, kesenin içindeki paranın miktarını, cinsini bilmelidir. Hz. Peygamber'e bu hususta sorulduğunda şöyle demiştin

Onun kabını, ağız bağını ve miktarını iyice tanı.17[10]

İkincisi: Bir mal bulan kişi onu ilan etmelidir. Fakat malını arayan kişinin dikkatini çekecek vasıfları söylememeli, fazla malumat vermemelidir ki mal sahibinden başka birisi gelip mala sahip çıkmasın. Aksi takdirde o malı haksız yere ve bâtıl olarak almış olur.

Üçüncüsü: Bulunan mal, sahibini uzun zaman üzecek birşey ise -hadîste varid olduğu üzere- onu bir sene ilan etmek gerekir.18[11]

Nitekim bu mal bir yolcuya aitse, zann-ı galibe göre o yolcu, malı kaybettiği yerden bir yıldan önce ayrılmaz.. Bulunan kıymetli mal, birinci haftada günde iki defa, ikinci haftada günde bir defa, üçüncü haftadan yedinci haftaya kadar haftada bir defa, sonra her ayda bir defa ilan edilmelidir. İlk günlerde ilanın fazla olmasının sebebi, kaybeden kişinin ilk günlerde daha fazla arayacağıdır. İlanın bu şekilde yapılması, ictihadîdir. Âlimler bunu müstehab kabul etmişlerdir. Bulunan malın ilan edilme şekli en az malını arayan kişinin duyabileceği kadar olmalıdır. Bu da örf ve âdetlere göre değişir.

Bulunan malın kıymeti düşük olursa, zann-ı galibe göre sahibinin onu aramaktan vazgeçeceği zamana kadar ilan etmek gerekir. Yukarıda zikredilen hadîslerin karineleri buna delâlet etmektedir.

Hz. Peygamber'e, içinde 100 dinar bulunan bir kese, yitik koyun ve devenin hükmü sorulmuştur. Bütün bunlar kıymetli mallar olduğundan sahipleri bir seneden az bir zamanda onları aramaktan vazgeçmez. Allah hakikati daha iyi bilir.

Dördüncüsü: Bulunan mal, çarşı, pazar ve cami kapısı gibi umumi yerlerde ilan edilmelidir. Çünkü malını kaybeden kişi genellikle kalabalık yerlerde onu sorar. Bulunan malı cami'nin içinde ilan etmek mekruhtur. Çünkü bulunan mal ilan edilirken sesin yükseltilmesi gerekir ki bu da namaz kılanların, zikredenlerin huzurunu kaçırır, onlara vesvese verir. Bu hususta Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Her kim, mescid içinde kayıp arayan bir kimseyi işitirse 'Allah onu sana geri vermesin' desin. Çünkü mescidler bu gibi işler için bina edilmemiştir.19[12]

Mescİd-i Haram bundan istisna edilmiştir. Çünkü Mescid-i Haram

dışındaki mescidlerde, bulduğu malı ilan eden kişi, onu mülk edinmek istemekle itham edilebilir. Fakat bulduğu malı Mescid-i Haram'da ilan eden bir kişi için böyle bir itham sözkonusu değildir. Zira bulunan malın Mescid-i Haram'da ilan edilmesi, mal sahibinin maslahatı ve malın korunması İçindir. Çünkü Harem sınırları dahilinde bulunan mal -daha önce de söylediğimiz gibi- mülk edinilemez. Bulan kişi ilan eder, sahibi çıkarsa malı ona teslim eder. Eğer sahibi çıkmazsa hâkim'e veya naibine teslim eder.

Günümüzde ise bulunan mallar hoparlör ile ilan edilmektedir ki bu caizdir. Ayrıca ezan da hoparlör vasıtasıyla okunmaktadır. Bulunan malı hoparlör ile ilan etmek, mescidde ilan etmek anlamına gelmez. Çünkü burada ses mescidde değildir, sesi yükselten makinalardan istifade edilmektedir. Böylece ses, insanların sesinin ulaşamayacağı yerlere kadar ulaşır. Ayrıca ihtiyaç, hoparlör kullanmayı gerektirmektir, özellikle de büyük şehirlerde.

Bu bakımdan bulunan malları hoparlör ile ilan etmek lüzumsuz ve sakıncalı sayılmamalıdır. Her ne kadar hoparlör kullanmamak daha evla ise de hoparlör kullanıldığında buna itiraz edilmemelidir. Yâ rabbî! Bizi muaheze etme! Eğer kaybolan veya bulunan çocuk olursa, hoparlör ile ilan etmeyi vacib kabul ederiz. Çünkü burada nefislerin ihya edilmesi, çocuğun ailesinin üzüntü ve korkusunu gidermek, çocuğun gözyaşlarını dindirmek sözkonusudur. Bazen çocuk, annesi, babası veya ailesinden biri gelinceye kadar ağlamaya devam eder. Eğer hoparlörle ilan edilmezse durum nasıl olur? Allah hakikâti daha iyi bilir.

Bulunan Malın İlan Edilme Masrafının Kime Ait Olduğu Hususu

Bir mal bulan kişi isterse onu kendisi ilan eder, isterse de onu ilan etmek için birisini tutar. Bulunan malın ilan edilmesinin bir masrafı olursa, bu, mal sahibine aittir. Çünkü bu masraf, onun malının maslahatı

için yapılmıştır. Malın ilan edilme masrafı -mal sahibi ortaya çıktığında ondan alınmak üzere- kadı veya malı bulan kişi tarafından veya birisinden borç alınarak karşılanır veya kadı onun bir parçasını satarak ilan edilme masrafını karşılar. Malı bulan kişi kadı'nın izni olmadan, kendi malından ilan masrafını ve diğer masraflarını karşılarsa, teberru olur; mal sahibi ortaya çıktığında masrafları ondan alamaz.

Bulunan Malın Çeşitleri ve Onlarda Yapılacak Tasarruflar

Bulunan mal bazen hayvan, bazen de başka bir mal olabilir. Bulunan mal bazen uzun müddet kalır, bazen de kısa sürede bozulur, işe yaramaz hale gelir. Bunların herbirinin ayrı hükümleri vardır:

1. Bulunan mal, hayvan ise, bulan kişi isterse onu hayatının sonuna kadar yanında bırakır, hâkim'in izniyle onun masraflarını karşılar, sahibi çıktığında yaptığı masrafları ondan alır.

Hâkim yoksa, hayvana yaptığı masraflara şahit tutmalıdır. Aksi takdirde yaptığı masrafları teberru olarak yapmış sayılır; mal sahibinden masraflarını alamaz.

Hayvanı bulan kişi isterse onu hâkim'in izniyle satar, parasını muhafaza eder. Eğer satılması zor olan bir hayvan ise onu mülk edinir, mülk ettiği günkü değerini -sahibi ortaya çıktığında- sahibine verir.

2. Bulunan mal, hayvan değilse ve çabuk bozulan mallardansa, bulan kişi onu mülk edinip mal sahibine borçlu olmakla, hâkim'in izniyle malı satıp parasını muhafaza etmek arasında muhayyerdir.

3- Bulunan mal, hurma gibi kurutularak bekletilebilen, süt gibi peynir yapılarak muhafaza edilebilen mallardansa, sahibi için en yararlı olan yol tercih edilmelidir.

Bulan kişi hâkimin izniyle malın tamamını satıp parasını muhafaza edebilir veya teberru olarak kurutarak veya başka bir işlem yaparak bekletebilir veya hâkimin izniyle malın bir kısmını satar, malın korunması için gereken muameleleri yapabilir. Bu yollardan hangisi, mal sahibi için yararlı ise o yapılmalıdır.

4. Bulunan mal, hiçbir şey yapılmadığı halde bozulmadan durabilecek mallardansa, bulan kişi onu ilan edilme müddetinin sonuna kadar bekletmelidir.

Şu hususu belirtmekte yarar vardır: Bulunan mal, satılsa bile, ilan etme müddeti içinde ilan edilmelidir. Fakat mahn parası değil, bizzat kendisi ilan edilmelidir.

Bulunan Malın Mülk Edinilmesi

Bulunan mal veya satılmışsa parası -ilan etme müddeti bittikten sonra- mülk edinilebilir. Eğer sahibi ortaya çıkarsa, mülk edinildiği günkü kıymeti ona ödenir. Zira Hz. Peygamber, bir mal bulan kişiye 'Onu bir sene ilan et, sahibi çıkmazsa, onu mülk edin. Daha sonra sahibi çıkarsa, malının bedelini ona öde' buyurmuştur.

Bulan kişi, bulduğu malı mülk edinmek istediğinde 'Ben onu mülk edindim' gibi sarih bir lafızla veya 'Ben onu aldım1 gibi kinayî bir lafızla mülk edinebilir. Ancak kinayî lafızda niyet de gerekir. Ancak malın ilan edilme müddeti bitmeden önce mülk edinilmez.

Bir Mal Bulan Kişinin Mal Hususundaki Durumu ve Bulunan Malın Muhafaza Edilmesi

Bir mal bulan kişi onu, benzeri malların muhafaza edildiği bir yerde muhafaza etmelidir. Eğer malı muhafaza etmede bir kusuru olmazsa veya mala saldırganlık etmezse, mal telef olduğunda sorumlu olmaz. Çünkü bulan kişi, bulduğu malı Allah rızası için teberru olarak muhafaza etmektedir. Zira Hz. Peygamber, yitik bir mal bulan kişiye şöyle buyurmuştur:
O senin yanında emanet olsun.
Bu bakımdan bir mal bulan kişi, ilan etme müddeti esnasında telef olan maidan sorumlu olmaz. Ancak malı veya parasını temellük ettikten sonra, zamin olur. Daha önce de söylediğimiz gibi malı bulan kişi onu mülk edindiği günkü kıymetiyle zamin olur; mal sahibi ortaya çıktığında malın bedelini ona öder.

Bulunan Malın, Sahibi Olduğunu İddia Edene Verilmesi

Bir kişi gelip de bulunan malın sahibi olduğunu iddia ederse, malı bulan kişi malın vasıflarını ve özelliklerini tarif etmesini ondan talep eder, o da malın vasıflarını ve özelliklerini doğru bir şekilde tarif ederse, malı ona verebilir. Malı ona vermekle Hz. Peygamber'in şu hadîsine göre amel etmiş olur:
Eğer bir kişi gelir de bulunan paranın miktarını, kesesini ve kesesinin ipini söylerse, malı ona ver.[20][13]
Bir mal bulan kişi, o malı sahibi olduğunu iddia eden birine verirse, -iddia edenin daha sonra yalancı olduğu ortaya çıksa bile- sorumluluktan kurtulur, zamin olmaz. En sahih görüşe göre malı bulan kişi, o malın sahibi olduğunu iddia edene, malın vasıflarını doğru bir şekilde saydığı, kendisi de onun doğru söylediğine kanaat getirdiği halde malı ona vermek mecburiyetinde değildir. İsterse meseleyi kadı'ya götürür, iddia eden kişinin delillerine bakılır ve onu göre davranılır. Kadı delilleri yeterli bulup 'malı ona teslim et' derse, teslim eder. Çünkü Hz. Peygamber şöyle

buyurmuştur:
Eğer insanlara (beyyinesiz, şahitsiz) yalnız iddiaları ile haklan verilir olsaydı, bir takım insanlar diğerlerinin kanlarına ve mallarına (sahip çıkmak için) muhakkak davaya kalkışırlardı. Lâkin iddia edenin delil getirmesi lazımdır, yemin de müdeâ aleyhe (aleyhine dava açılana) düşer.[21][14]
Bu nedenle bir kişinin 'Bu benimdir1 demesiyle o şey kendisine verilmez. Kendisinin olduğunu İddia ettiği mal hususunda delil veya şahit getirmesi gerekir. Ancak ondan sonra o mal kendisine verilebilir.

• Bir Uyarı

Kadı'nın izni veya ihbarı veya benzer bir durum zikredilirse ve bu da mümkün olursa, kadı'nın malı zulmen alması veya zayi olması sözkonusu değilse, bulunan mal kadı'ya teslim edilir. Aksi takdirde teslim edilmez. Allah hakikati daha iyi bilir.

REHİN

Rehin'in Tarifi

Rehin lugatta, hapsetmek anlamına gelir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur;
Her nefis kazandığına karşılık olmak üzere bir rehindir (mahbustur). (Müddessir/38)
Yani her nefis dünyada yaptıklarının hesabını vermedikçe, cennete, girmekten menedilmiştir. Rehin kelimesi, bazen sübut ve devamlılık mânâsında da kullanılır.
Istılahta ise rehin akdine rehin denir ki aslolan da budur. Fakihler rehin kelimesini kullandıklarında geneljikle bunu, bazen de borçlunun alacaklıya güvence olarak verdiği malı kasdederler. Şu ayet-i kerime'de bu mânâda kullanılmıştır:
Eğer yolculukta olur kâtip de bulamazsanız, alınan rehin (yeterlidir). (Bakara/283)
Ayette geçen nhan kelimesi, rehin'in çoğuludur. Çünkü kabzedilmek-Ie vasıflandırılmıştır ki, kabz mânâda değil mal'da olur. Akid için kullanılan rehinde ise kabz sözkonusu değildir. Bu bakımdan akid mânâsına gelen rehin, şeriat nazarında malî bir değeri olan bir malı, borç için güvenceye almaktır ki alacaklı alacağını alamadığı zaman veya alması zor olduğu zaman onu satıp hakkını alabilsin.
Ca'J kılmak akidle olur. Câil rehin veren kişidir. Mec'ul rehini kabul eden, rehin olarak yanma ma! bırakılan alacaklı demektir. Mec'ul kılınan nesne, rehin olarak bırakılan maldır. Mal ise mânâya değil, hacmi olan nesnelere ıtlak olunur.
Rehin tevsik için verilir; yani borç veren kişi 'malım boşa gitti, zayi oldu' demesin diye verilir. Böylece borç veren kişi alacağı hususunda mutmain olur. Bu bakımdan rehine olarak bırakılan mal, alacak karşılığıdır; yani borç veren kişi, alacağını almakta zorluk çekerse veya hiç alamazsa, rehine olarak aldığı malı satarak hakkını alabilir. Görüldüğü gibi rehinin tarifi kısa olmasına rağmen, akdin bütün hükümlerini kapsadığı gibi, hikmetlerini de kapsamaktadır.

Rehin'in Meşruiyeti

Kur'an ve Sünnet rehin'in meşruiyetine delâlet etmektedir. Müslümanlar da rehin'in meşru olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Eğer yolculukta olur kâtip de bulamazsanız, alman rehin (yeterlidir).
(Bakara/283)
Bu ayet, şu ayetten sonra gelmiştir:
Ey iman edenler! Birbirinize belirli bir zaman için borç verdiğinizde onu yazın.
. - (Bakara/282)
Bu ayetlerden, rehinenin borcu tevsik hususunda yazı yerine geçtiği anlaşılır.
Rehin'in meşruiyetine delâlet eden hadîslere gelince, Hz. Aişe şöyle söylemektedir: 'Allah'ın Rasûlü vefat ettiğinde onun zırhı, bir yahudiden aldığı 30 sa1 arpa karşılığında rehinde bulunmaktaydı'.22[1]
Konuyu işlerken -Allah'ın izniyle- rehin'in meşruiyetine delâlet eden birçok delil zikredilecektir.
Hazer'de ve kâtibin bulunduğu bir yerde de yazı yerine rehin vermek caizdir. Yukarıda zikrettiğimiz ayette geçen 'Eğer yolculukta olur kâtip de bulamazsanız1 ibaresinin zahirine bakıldığında rehin vermenin, ancak yolculuk esnasında ve kâtip bulunmadığı zaman meşru olduğu anlaşılır. Fakat burada ayetin zahirinden anlaşılan mânâ kasded i İme mistir. Rehin vermek seferde de, hazerde de, kâtip bulunsun bulunmasın,
caiz ve meşrudur. Hz. Aişe'den rivayet edilen sözkonusu hadîs de buna delâlet etmektedir. Zira Hz. Peygamber, bir yahudiden yiyecek maddesi almış ve rehin olarak da zırhını bırakmıştır.23[2]
Bu hususta zahir olan hem Hz. Peygamber'in, hem de yahudinin seferde bulunmayıp Medine'de bulunduklarıdır. Bundan anlaşıldığına göre rehin vermenin sahih olması için seferde olmak veya kâtibin bulunmaması şart değildir. Âlimler burada seferin zikredilmesinin, kâtibin bulunmamasının hikmetini şöyle açıklamışlardır: Bu ayet vakıaya göre sev-kedilmiştir. Çünkü insanlar seferde rehin almaya ihtiyaç duyarlar. Zira seferde genellikle kâtip ve şahitler bulunmaz. Özellikle de okur yazarın çok az bulunduğu zamanlarda. Bu ifade, Arapça'nın üstün özelliklerin-dendir ki Kur'an da bu üslûbun en yüksek tabakasındadır.

Rehin'in Hükmü

Ayetin zahiri, rehin'in meşruiyetine delâlet etmekle kalmıyor, bunun vacib olduğuna da delâlet ediyor. Zira Allah Teâlâ rehin vermeyi, emir sigasıyla bildirmiştir ki bu da vücûba delâlet eder. Fakat âlimler rehin vermenin vacib olmadığında ittifak etmişler, bunu cevaza hamletmişler-dir; yani alacaklı kişi isterse rehin alır, isterse almaz. Çünkü rehin, hakkın tevsiki için meşru kılınmıştır. İnsan hakkını almak hususunda bazen vesikaya ihtiyaç duyar, bazen de duymaz. Rehin'in hükmünün vacib değil, caiz olduğuna şu ayet delâlet etmektedir:

Şayet birbirinize güvenirseniz, güvenilen kimse emaneti (almış olduğu borcu) iade etsin. (Bakara/283)

Yani borçlu olan kişi bu hususta emin sayılır da kendisinden rehin alınmazsa, borcunu ödesin. Ancak rehin alınmazsa, emin sayma sözkonusu olabilir. Çünkü rehin talep etmek, borçlunun eminliğinden şüphe fetmenin delilidir. Yine âlimler rehin'in, yazıya karşılık olduğunu, yazının da vacib olmadığını söyleyerek şu ayeti delil göstermişlerdir.

(Borç) büyük olsun, küçük oîsun onu süresiyle beraber yazmaya üşenmeyin. Bu sizin için Allah katında adalete en uygun, şahitlik için en sağlam ve şüpheye düşmemenize daha yakın bir durumdur. (Bakara/282)

Âlimler, borcu yazmanın vacib olmadığını, bu emrin irşad için olduğunu söylemişlerdir. Bununla beraber biz deriz ki yazmak ve rehin vermek vacib değilse de bu 'bu hususta gevşeklik gösterin, birbirinizi mahkemeye verin, dinî hisleri zayıf olan kişiler bunu halkın mallarını yemek hususunda vesile edinsinler' anlamına gelmez. Âlimlerin söylediği, borcu yaz emrinin irşad için olduğu ve borcu yazmanın müstehab olduğudur. Öyleyse borcu yazmak, her halükârda daha iyidir. Yazmak mümkün değilse rehin vermek en güzelidir. Böylece halk, mallarının zayi olacağı korkusuyla hayır işlemekten kaçınmaz. Ancak din ve ahlâkına güvenilen bir kişiye rehin olmadan, şahit tutup yazı yazmadan borç verilebilir. Tevfik Allah'tandır.

Rehin'in Meşruiyetinin Hikmeti

Daha önce Allah Teâlâ'nın insanlar için kolaylık dilediğini onlardan zorluğu kaldırdığını, maslahatlarını gözettiğini söylemiştik. Halk birbirleriyle alışveriş yapmaya muhtaçtır, fakat her zaman paraları bulunmaz. Oysa birtakım İhtiyaç maddelerini mutlaka almaları lazımdır. Bu durumda ihtiyaç duyduğu malı borca almaktan başka çare yoktur. Mal

sahipleri rehin almadan mallarını borca vermediklerinden, mahkemeye gidip uğraşmak istemediklerinden, şahit ve kefile de razı olmazlar. Mallarının karşılığını rahatça alabilmek için rehin isterler. Ancak rehin karşılığında mallarını borca verirler. Böylece hem ihtiyaç sahibi ihtiyaç duyduğu malı alabilir, hem de mal sahibi hakkını kolay alır ve bu muamele sayesinde insanların maslahatı gözetilmiş olur.

Rehin Akdinin Rükûnlan

Yukarıda geçen ibarelerden rehin akdinin de -diğer akidlerde olduğu gibi- rükûnlan olduğu anlaşılmıştır. O rukûnların da birtakım şartları vardır ki akid ancak onlarla sahih olur ve üzerine terettüb eden hükümler tahakkuk eder. Rehin akdinin rükûnlan şunlardır:

1. Akid yapan iki kişi

Bunlar rehin isteyen ve rehin veren kişilerdir.

2. Siga

Akdin yapılmasına delâlet eden lafızdır. „ ,

3- Borç

Bu, akdin sebebi olan borçtur ki rehin veren kişinin ödemesi gereken miktardır. Rehin alan kişinin de malıdır.

4. Rehin bırakılan mal

Bu da alacaklıya, borcun garantisi olarak verilen maldır.

Bunları -Allah izin verirse- hüküm ve şartlardan bahsederken mufassal bir şekilde izah edeceğiz.

1. Akid Yapan İki Kişi

Bunlar, rehin veren ve alan kişidir. Rehin veren kişi, rehin alan kişiye borçludur. Mürtehin de (rehin alan kişi de) malını borca veren kişidir, bu nedenle kendisine rehin verilir. Rehin veren ve alan kişilerde bulunması gereken şartları şöyle sıralayabiliriz:

a, Mükellef (âkil-bâliğ) olmaları ve mâlî tasarruflarında hacr altında bulunmamaları gerekir.

Çocuk -mümeyyiz olsa dahi- rehin veremez ve alamaz. Eğer çocuktan borca mal alıp karşılığında rehin verilirse, sahih olmaz. Mürtehin za-min olur; mal telef olursa onun bedelini ödemek zorunda kalır. Bir çocuğun yanma rehin bırakılan mal, rehin olarak kabul edilmez; rehinin hükümleri onun üzerine tahakkuk etmez. Zaman zaman aklı gidip gelen kişi de

çocuk gibidir. Çünkü rehin, üzerine birtakım hüküm ve mesuliyetlerin terettüb ettiği bir akiddir. Çocuk da deli de akid ehli değildir; yani şeriat, onların akid hususundaki sözlerine ve tasarruflarına itibar etmez. Çünkü onlar muhafaza etmeye ehil değildirler. Bunu daha önce birçok kere söylemiştik. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kalem, üç kişiden kaldırılmıştır: Akıllanıncaya kadar deliden. Uyanın-caya kadar uyuyandan. Baliğ oluncaya kadar çocuktan.[24][3]
Kaiem'in kaldırılmasından maksat, mesuliyetlerinin olmamasıdır.
Malî tasarruflarında hacr altına alınan kişi ise şeriat nazarında sefih olan kişidir ki malında güzel tasarruf yapamamaktadır. Bu, malını haram olan hususlarda harcamak veya mubahlarda israf etmek gibi tasarruflarla .cerayan eder veya o kişilerde delilik (dengesizlik) daman vardır. İşte bu tür kişilerin malî tasarrufu yasaklanmıştır. Rehin alıp vermek de malî bir tasarruftur.
b. Rehin veren ve alan kişi zorlanmış olmamalıdır.
Rehin veren de alan da bunu kendi nzalanyla yapmalıdır. Rehin veren kişi rehin vermek, rehin alan kişi de rehin almak hususunda zorlanırsa, rehin sahih olmaz ve o rehinin üzerine -ileride zikredilecek olan-hükümler terettüb etmez. Akid yapanın zorlanması ortadan kalkarsa, durum, zorlanmadan önceki .hâle döner. Bu durumda -zorlanan, rehin alan kişi ise- rehin veren kişinin, verdiği rehin'i alması vacib'dir. Eğer zorlanan, rehin veren kişi olursa, rehin alan kişinin, aldığı rehin'i vermesi vacib olur. Bundan sonra akid yapmak isterlerse, tekrar rehin verip alabilirler. Çünkü rehin, şer'î ve inşâı tasarruflardandır; zorlanma durumunda hükmü kalmaz; Bunu -Allah izin verirse- İkrah babında izah edeceğiz.
c. Rehin verdiği veya rehin aldığı malda teberru ehliyetine sahip olmalıdır. Meselâ rehin veren kişi rehin verdiği malın sahibi olmalıdır, rehin alan kişi de karşılığında rehin aldığı malın sahibi olmalıdır.

Velî'nin, Vâsî'nin Rehin Vermesi ve Rehin Alması

Velî veya vâsî, velayeti altında bulunan kişinin malından herhangibir şeyi rehin olarak bırakamaz, velayeti altında bulunan kişinin alacağından ötürü rehin alamaz.
Çünkü velî ve vâsî, velayetleri ve vesayetleri altında bulunan kişinin malından herhangibir şeyi teberru olarak vermek yetkisine sahip değillerdir. Çünkü rehin vermede ve rehin almada teberru mânâsı vardır.

Rehin alan kişi de rehin olarak aldığı malda tasarruf etme yetkisine . sahip değildir. Ancak ileride zikredilecek şartlar dahilinde tasarruf edilebilir. Kusurlu bir kişinin malına el koyup onun menfaatini karşılıksız olarak elden kaçırmak teberrudur ki velînin teberru' yetkisinin olmadığını daha önce de söylemiştik. Nitekim rehin almak suretiyle, bir anlamda kişi malında tasarruftan menedilmektedir. Dolayısıyla rehin alan, aldığı maldan yararlanamaz. Bu nedenle fakihler şöyle demişlerdir: 'Velî, velayeti altında bulunan çocuğun malını, normal durumlarda satmaya yetkili değildir. Ancak satılan malı teslim etmeden önce parasını alabilirse satabilir. Madem ki velî'nin böyle bir yetkisi yoktur, öyleyse hacr altında olan çocuğun parası karşılığında rehin aima yetkisi de yoktur'.

Bununla beraber fakihler iki hâli bundan istisna etmişlerdir. Bu iki durumda velî ve vâsi rehin verebilir, rehin alabilir. Çünkü burada velayetleri altında bulunan kişinin yaran sözkonusudur. Bu iki durum ise zaruret hâli ile rehin bırakılan malın, alman maldan aşağı olmasıdır.

I Zaruret hâli

Mesela velayeti altında bulunan ihtiyaç sahibi bir kişiye infak etmek istediği halde yanında infak edecek malı bulunmasa, onların nafakası için alacağı bir mal karşılığında onların malından rehin verebilir. Ancak bu mal, çıkacak mahsulden veya onların ödenme vakti yaklaşmış alacaklarından veya hâl-i hazırda para etmeyen, ileride para edip borçlan ödeyeceği ümit edilen mallardan olmalıdır. Veya velayeti altında bulunan kişinin, çalınmasından veya yağma edilmesinden.korktuğu bir malı varsa, onu bir zamana kadar satabilir veya malı korumak için borç alıp aldığı borcun garantisi olarak da onların malından rehin bırakabilir.

II. Rehin bırakılan mal ile karşılığında alınan mal arasında -velayeti altında bulunan kişinin maslahatına olmak üzere- büyük bir fark bulunmalıdır.

Meselâ değeri 200 dirhem olan bir mal, 100 dirheme satılıyor, onların da bunu peşin olarak almaları mümkün değilse, onların malından, 100 dirhem borç karşılığında rehin bırakılabilir ve o mal 100 dirheme alınır. Ancak rehin bırakılan mal, emin ve zengin bir kişinin yanma bırakılmalı ve şahit tutulmalıdır. Müddet de örfen uzun sayılmayan bir zaman olmalıdır. Bu şartlardan biri eksik olursa, velayeti altında bulunan kişinin malından rehin bırakmak sahih olmaz.

Rehin almak da rehin vermek gibidir. Meselâ velî, velayeti altında bulunan çocukların 100 dirhem değerindeki malını 200 dirheme satarsa,

buna karşılık da rehin alırsa, bu caizdir. Çünkü burada çocukların menfaati sözkonusudur.

2. Siga

Siga, icab ve kabul demektir. İcab ve kabul ise rehin veren ile alanın, bunu kabul ettiklerine delâlet eden lafızdır. Meselâ rehin veren kişi 'Bendeki alacağına karşılık şu evimi sana rehin olarak bıraktım' veya 'Elimdeki şu malı, bendeki alacağına karşılık rehin olarak al' dese, alacaklı da 'Rehin olarak kabul ettim1 dese, icab ve kabul gerçekleşmiş olur. Diğer akidlerde olduğu gibi rehinde de siga'nm şart olmasının sebebi, rehin'in de bir akid olup onda malî bir bedelin bulunmasıdır. Çünkü bir kişinin malı başka birine, rızası olmadıkça helâl olmaz. Rıza ise gizli birşey olduğundan, ona delâlet eden bir lafız gerekir. Bu da akid yapan iki kişiden sadır olan lafızdır ki icab ve kabul ile olur.
Rehin akdi yapan taraflardan birinin lafzı, diğerinin fiili yeterli olur mu? Meselâ alıcı 'Şu eşyayı bana şu kadar zaman zarfında ödemek üzere sat, şu saatimi de rehin olarak kabul et' dese, satıcı da 'Onu sana sattım1 deyip malı vâsiye teslim etse, saati de rehin olarak alsa -en sahih görüşe göre- rehin akdolunmuş sayılmaz. Zira burada rehin vermeye ve almaya delâlet eden bir siga kullanılması gerekirdi. Bu hüküm dilsiz olmayanlar için sözkonusudur. Dilsiz olan kişilerin ise rehin vermeye veya almaya delâlet eden işaretleri yeterlidir. Dilsizin işareti, zaruret sebebiyle lafız yerine kabul edilir. Çünkü dilsizin işareti de akde razı olduğuna veya olmadığına delâlet eder. Dilsizin yazması da bunun gibidir.

3. Rehin Bırakılan Mal

Bu, alman malın ödenmesinin garantisi olarak satıcının yanına bırakılan maldır. Fakihler, rehin almanın sahih olması için şu şartlan ileri sürmüşlerdir:
a. Rehin bırakılan nesne ayn olmalıdır.
Bu bakımdan bir menfaatin rehin bırakılması sahih olmaz. Meselâ bir evin gelirini veya evden mesken olarak menfaatlenmeyi rehin olarak bırakmak sahih değildir. Çünkü menfaat, zamanın geçmesiyle yok olur, alacaklı için bir garanti, bir vesika teşkil etmez.
b. Rehin bırakılan mal, satılabilen mallardan olmalıdır.
Yani daha önce belirttiğimiz gibi, satılan malda bulunması gereken ,

şartlar onda da bulunmalıdır. Bunlar, akid esnasında mevcut olması, şer'an mal sayılması, mal sahibinin malı teslim etme kudretine sahip ol - ması, malın akid sırasında teslim edilmesi gibi şartlardır. Bu bakımdan rehin bırakan kişi 'Koyunlarımın doğuracağı yavruları rehin olarak , bırakıyorum' dese, rehin akdi sahih olmaz. Köpek veya domuz'u rehin bırakmak da sahih olmaz. Zira köpek ve domuz, şer'an kıymeti olan mallardan değildir. Hac veya umre için ihrama giren kişinin avladığı hayvan da, Harem (Mekke) sınırları dahilinde avlanan hayvan da köpek ve domuz gibidir. Çünkü ihramlının avladığı hayvan ile Harem (Mekke) sınırları dahilinde avlanan hayvan, ölü (murdar) hükmündedir, şer'an mal sayılmazlar. Havadaki bir kuşu da rehin olarak bırakmak sahih olmaz, zira onu teslim etme kudreti kişide yoktur. 'Falan adamdaki alacağımı, borcuma karşılık rehin bırakıyorum1 demek de böyledir, çünkü onu teslim etme kudretine sahip değildir. Satın almak üzere pazarlığı yapılan bir malı da rehin bırakmak sahih olmaz. Mülkü dahilinde olmayan odun ve ot gibi şeyleri toplayıp rehin bırakmayı va'delmek de sahih değildir. Çünkü onlar henüz onun mülküne girmemiştir.
Rehin veren kişinin, rehin verdiği malın sahibi olması gerekir mi meselesine gelince, rehin bırakılan malın rehin bırakan kişinin mülkü olması şart değildir. Başkasından âriye olarak alman bir mal, şartlan ve hükümleri gözetildiği takdirde rehin olarak bırakılabilir. Bu şart ve hükümler müstâkil olarak Âriye Yoluyla Rehin İçin Alman Ayn başlığı altında izah edilecektir. Yine rehin oarak bırakılan malın, tümünün sahibi olmak da şart değildir; onun bir kısmına sahip olması yeterlidir. Bu bakımdan kişi mülkünde olan bir malı rehin bırakabildiği gibi, ortak olduğu bir araba- . daki, bir evdeki, bir arazideki hissesini de borcu karşılığında rehin olarak bırakabilir. İşte buna fakihler Rehn'ul-Muşâa diyorlar. Bunun nedeni, sahipleri arasında şayi olan bir malın satışa kabiliyeti olmasıdır. Bu nedenle bir malda şayi bir hisseye sahip olan kişi, o mal taksim edilmemiş olsa bile hissesini satabilir. Hissesini satabildiğine göre, rehin de bırakabilir. Çünkü rehin bırakmanın ve rehin almanın amacı, bir vesika vermek, bir garanti sağlamaktır. Böylece kişi alacağını almakta zorlanırsa, rehin aldığı malı satarak alacağını tahsil etme şansına sahip olur. Bu ise şayi olan bir rehinde de gerçekleşir.
Şayi olan rehineyi kabzetmenin keyfiyeti, Rehin'in Kabzedilmesi bahsinde izah edilecektir.

4. Kendisi İçin Rehin Bırakılan Mal

Bu, rehin bırakanın, bıraktığı rehine karşılık aldığı maldır. Bu malda da bulunması gereken şartlar şunlardır:

a. Borç olmalıdır.

Dirhem, dinar ve mütedavil olan diğer paralar gibi zimmette sabit olan ve malların kendisiyle kıymetiendirildiği şeylerden olmalıdır. Çünkü rehin almaktan maksat, alacağını garantiye almaktır; yani borçlu borcunu ödemediği takdirde, alman rehin satılarak alacaklının hakkı ödenir. Bu da ancak borca verilen malda mümkün olur. Bu borcun sebebine bakılmaz; rehin veren kişi malı ister belli bir zaman içinde ödemek üzere alsın, ister karz-ı hasen olsun, ister tazminat olsun, ister rehin alanın birşeyi itlaf etmesinden ötürü olsun, mesele değişmez. Buna binaen kendisi için rehin bırakılan hakkın ayn olması sahih olmaz. Meselâ gasbedilmiş malına karşılık gasıbdan rehin istenmesi veya malını âriye olarak veren kişinin, karşılığında rehin istenmesi caiz değildir. Günümüzde bu şekilde rehin İstemek çok yaygınlaşmıştır.

Muğni'l-Muhtaç sahibi şöyle demiştir-. 'Bazı insanlar bir kitabı vakfeder, fakat kitabın âriye olarak verilmemesini, kütüphaneden çıkarılmamasını, çıkarıldığı veya âriye olarak verildiği takdirde de karşılığında rehin alınmasını şart koşar ki bu muamele bâtıldır1.

Aynlar karşılığında verilenin sahih olmamasının nedeni, borçlu borcunu ödeyemediği takdirde rehin bırakılan ayn satıldığında o aynları karşılayamamasıdır. Sözgelimi rehin bırakılan bir saat, alınan para ve benzeri şeyleri nasıl karşılayacaktır? Eğer rehin bırakılan saatin kıymetli birşey olduğu söylenecek olursa, onun kıymetinin kıymet verenlerin fikirlerine göre değiştiği için, münazaa ve münakaşaya1 sebep olur. Bunu sahih kabul etmemek ise ihtilaf kapısını kapatır. Bununla beraber rehin meşru kılınmış ve Allah'ın Kitabı'nda borç muvacehesinde zikredilmiştir. Nitekim rehin'in meşruiyetinden bahsederken bunu belirtmiştik. Öyleyse borç dışında sabit olmaz.

b. Borç, rehin veren kişinin zimmetinde sabit olmalıdır.

Borcun sübûtundan önce rehin sahih olmaz. Meselâ bey' kesinleştikten sonra satılan malın parası gibi. Mal teslim alınmadan önce rehin verilirse veya kadının geçmiş zamandan kalan nafakası karşılığında veya rehin verenin borç aldığı bir malı -onu kabzettikten sonra veya önce- rehine vermesi gibi. Bu durumlarda rehin vermenin sahih

olmasının nedeni, hakkın sabit olmasıdır ki bu da bir garanti, bir vesika alınmasını gerektirir. Yine borcu vacib kılan akidle beraber vaki olursa rehin sahih olur. Meselâ kişi 'Şu elbiseyi bana bir ay içinde ödemek üzere 100 liraya sat, buna karşılık ben de sana şu saatimi rehin olarak bırakayım' dese, mal sahibi de 'Kabul ettim' veya 'Elbiseyi sana sattım' dese akid sahih olur veya kişi 'Bir sene sonra ödemek üzere bana 1000 lira borç ver, bunun karşılığında ben de sana seccademi rehin olarak vereyim' dese, para sahibi de 'Kabul ettim1 dese, akid sahih olur. Zira ihtiyaç, insanları bu tür muamelelere mecbur etmektedir. Eğer bu şekilde akid yapılmazsa, borcun sübûtu şart koşulursa, müşteri malı aldıktan sonra genellikle rehin vermekten kaçınır veya rehin vermeden' borç alınır. Borç aldıktan sonra.rehin verilmeye kalkışılırsa borç veren kişinin, borcunu alma garantisi yok olur. Ancak hakkın sabit olmasından önce rehin hakkı sabit olursa veya rehin gerektiren akid sabit olursa, o zaman sahih olmaz. Meselâ istikbaldeki nafakasına karşılık kişinin karısına mal vermesi veya ileride vereceği borca karşılık rehin alması veya ileride alacağı bir mala karşılık rehin vermesi sahih değildir. Çünkü rehin vermek ve almak, hakların korunmasının garantisidir. Dolayısıyla hakkın sübûtundan önce garanti/vesika verilmez, bu vesika hakka tâbidir -tıpkı şahitlikte olduğu gibi- haktan önce olmaz. 'Aleyhinde şahitlik yapılacak kişi ortaya çıkmadan önce şahitlik yapılmaz!' .
c. Miktarı ve vasfı belli olmalıdır.
Meselâ borç verilen paranın Mısır parası mı, Suriye parası mı, Amerikan parası mı olduğu bilinmezse veya bu paranın 1000 lira mı, 2000 lira mı olduğu malum değilse, bu paraya karşılık olarak rehin vermek sahih olmaz. Rehin verilen malın miktarının, vasfının bilinmesi hükmü değiştirmez. Zira borcun miktarı, vasfı veya cinsi bilinmezse, borcun ödenmemesi durumunda, rehin bırakılan malın borcu karşılayıp karşılamayacağı da bilinmez.

Rehin Akdinin Lüzumu.

Rükün ve şartları mevcut olan rehin akdi, sahih bir şekilde akdolun-muş demektir. Fakat bu akid, lüzumlu akidlerden midir? Yani rehin veren kişi, akidden vazgeçebilir mi, vazgeçemez mi?
el-Cevap: Rehin akdi, kabzdan önce caiz bir akiddir; rehin verecek olan kişi ister verir, ister vazgeçer. Kabz ise onun tamamlayıcı bir şartıdır ki

rehin akdi ancak onunla lüzumlu olur. Rehin verilecek mal, rehin verenin elinde olduğu müddetçe, rehin vermekten vazgeçebilir. Fakat onu rehin olarak verdikten, rehin alan kişi de onu kabzettikten sonra, rehin akdi lüzumlu hale gelir; rehin veren kişi artık rehin vermekten vazgeçmez, rehin verdiği malı geri alamaz. Artık o mal, rehin alan kişiye ait olur. Ancak rehin alan kişinin rızasıyla rehin verdiği malı geri alabilir. Bunun delili Allah Teâlâ'nın şu ayetidir:
Eğer yolculukta olur, kâtip de bulamazsanız, alınan rehin (yeterlidir). (Bakara/283)
Fe-Rihân kelimesinin başındaki fe harfi şartın cevabı ve aynı zamanda ceza şartı olur. Böyle bir siga, emir sigalarındandır. Buna binaen bu siga, rehin verilmesini -hem de kabz ile vasıflandırılan rehin verilmesini- emretmektedir. Vasıflı birşeyi emretmek, o vasfın onun tamamlayıcısı ve şartı olmasını gerektirir. Çünkü bir vasıf nedeniyle meşru olan nesne, ancak o vasıf mevcut olursa, var sayılır. Bu da kabz gerçekleşmeden rehin akdinin tamam olmayacağına delâlet eder. Kabz gerçekleştiğinde akid tamam olur, akid tamam olunca da lüzumlu olur. Eğer kabz gerçekleşmeden rehin akdi lüzumlu olursa, ayette geçen mekbûdatun kelimesinin bir anlamı kalmaz. Oysa şeriatı vaz'eden Allah Teâlâ'nın kelâmı, fuzûli sözlerden ve faydasızhktan uzaktır. Bu vasıf, rehin'in kaydı olduğundan dikkate alınmalıdır ki akid lüzumlu olsun. Ayrıca rehin akdinde, rehin veren açısından teberru mânâsı vardır. Nitekim akid yapan kişilerde bulunması gereken şartlardan bahsederken buna işaret etmiştik. Çünkü rehin alan kişiye, aldığı rehin karşılığında herhangibir bedel vacib olmaz. Teberru akdi de bu akdi yapan için mecburi değildir. Rehin, sadece mücerred akidle lüzumlu olursa, kişi onu devam ettirmeye mecbur olur. Bu yüzden akdin geçerli olması için kişinin kendi isteğiyle yapması gerekir ki bu da rehin verenin malı teslim etmesiyle, rehin alanın da kabzetmesiyle sabit olur. Böylece akid lüzumlu olur; rehin veren kişi bundan sonra rehin vermekten vazgeçemez.

Rehin'i Kabzetmenin Keyfiyeti

Rehin akdinin tamamlanması ve lüzumlu olması için rehin'in kabzedilmesi şart olduğuna göre, rehin nasıl kabzedüir?
Rehin bırakılan mal, bazen arazi gibi gayr-ı menkul, bazen de otomobil ve benzerleri gibi menkul mallardan olur. Rehin bırakılan mal, gayr-ı

menkul olursa, rehin veren kişi, mal ile rehini alacak olan şahıs arasından çekildiğinde; malı teslim etmiş ve kabz gerçekleşmiş olur. Gayr-ı menkulü teslim etmekten maksat, rehin alacak kişinin araziyi teslim almasına mâni olacak engelleri ortadan kaldırmaktır. Meselâ kişi evini rehin olarak verdiğinde, evinde eşya veya kiracı varsa onları çıkarmalıdır. Evi rehin olarak kabzettirmek ve kabzetmek, evi boşaltmak ve rehin alacak kişinin onu teslim almasına mâni olacak engelleri ortadan kaldırmak, ' ev İle kişi arasından çekilmekle gerçekleşir.
Rehin bırakılan mal menkul mallardansa, onu boşaltmak yeterli olmaz. Onun, örf ve âdete göre getirilip teslim edilmesi gerekir. Eğer getirilip teslim edilmezse, kabz gerçekleşmiş sayılmaz.
Bu hükümler, menkul veya gayr-ı menkulün tamamının rehin bırakılması halinde geçerlidir. Ancak malın bir kısmı rehin bırakılacaksa -ki buna da rehin deniliyor, rehin bırakılan mallardan bahsederken buna işaret etmiştik- kabz nasıl gerçekleşir?
Buna şöyle cevap verilebilir: Rehin verilecek mal, ortak bir menkul ise -diğer ortak, malın tümünün rehin olarak verilmesine razı olursa- onu rehin alan kişiye götürüp teslim etmekle kabz gerçekleşir. Diğer ortak, . malın tümünün rehin olarak verilmesine razı olmazsa, rehini alacak olan kişi malın tümünün diğer ortağın eline bırakılmasına ve onun kendisine vekil olmasına razı, olduğu takdirde rehin akdi sahih ve tamamlanmış sayılır. Rehini alacak olan kişi malın tümünün diğer ortağın eline bırakılmasına razı olmazsa, mesele kadı'ya götürülür. Kadı adil bir kişi tayin eder, mal onun yanına bırakılır, yansı rehin alan kişiye, yarısı da diğer ortağa ait olur. Kendi hissesini rehin olarak veren kişi, hâkimden veya rehin alan kişiden izin almak şartıyla kendi hissesinden faydalanabilir.

Rehin Akdinin Hükümleri

Şer'î akidlerin birtakım hükümleri olduğunu söylemiştik. Bu hükümler, akid yapan taraflar arasındaki tasarrufun üzerinde şâri'nin tertip ettiği eserlerdir. Akdin sahih olması için rükün ve şartlarının tahakkuk etmesi gerekir. Rehin akdi de diğer akidlerde olduğu gibi sahih olarak akdedilip lüzumlu kılındıktan sonra, onun için de birtakım hükümler sabit olur. Şimdi rehin akdinin hükümlerini inceleyeceğiz, kolay olması için de onları dört kışıma ayıracağız:
Birinci Kısım: Rehin alanın elinde bulundukça rehin bırakılan mal ile ilgili

hükümler.
İkinci Kısım: Rehin bırakılan malın telef olmasıyla ilgili hükümler.
Üçüncü Kısım-. Rehin bırakılan malın, rehin alanın elinde artmasıyla ilgili hükümler.
Dördüncü Kısım: Rehin'e bağlı olan birtakım fer'i hükümler.
Birinci Kısım

Rehin Alanın Elinde Bulundukça Rehin Bırakılan Mal ile İlgili Hükümler

Rehin verilen mal, rehin alana teslim edildikten sonra, bunun üzerine birtakım hükümler terettüb eder. Bunlar, rehin bırakılan malın hapsedilmesiyle, korunmasıyla, masrafıyla, rehin alan kişinin rehin bırakılan mal hususundaki durumuyla, rehin alan kişinin rehin alman maldan faydalanmasıyla, rehin bırakılan malda tasarruf yapılmasıyla, rehinin teslim alınmasıyla, borcun ödenmesi durumunda sahibine verilmesiyle, rehin alman malın ne zaman ve nasıl satılacağı ile ilgili hükümlerdir. Şimdi bu hükümleri izah edelim.

1. Rehin Bırakılan Malın Rehin Alanın Yanında Kalması

Rehin akdinin, rehin bırakılan malın kabzedilmesiyle tamamlanacağını belirtmiştik. Bu bakımdan rehin alan kişi, rehin bırakılan malı kab-zettiği zaman akid tamam ve lüzumlu olur; artık rehin veren kişi bundan vazgeçemez, rehin bıraktığı malı ancak borcunu ödedikten sonra alabilir. Bu münasebetle rehin alan kişi, rehin aldığı malı hapsetme (yanında bekletme) hakkına sahiptir. Rehin veren kişi onu, rehin alanın elinden çıkaramaz. Rehin akdinin tamam olması için birinci kabz yeterlidir, rehin akdinin devam etmesi için bu kabzın devam etmesi şart değildir. Tıpkı rehin akdinin daimi olması için, rehin bırakılan malın rehin alanın yanında devamlı kalmasının şart olmadığı gibi. Bu yüzden rehin alan kişi, isterse rehin aldığı malı sahibine geri verir, rehin akdi bununla bâtıl olmaz, sona ermez. Rehin alan kişi istediği zaman onu sahibinden geri alabilir. Zira rehin almaktan maksat, alacağım tahsil etmektir, rehin bırakılan mal kendisinin yanında olmasa bile alacağı tahsil etmek mümkündür. Rehin veren kişi, rehin verdiği maldan yararlanabilir. Bu daha ileride izah edilecektir. Rehin veren kişi, rehin alan kişinin müsadesiyle o maldan istifade edebilir. Bu da rehin bırakılan malı alıp çalıştırmak suretiyle olur.

2. Rehin'in Korunması ve Masrafı

Rehini muhafaza edip korumak; onun zarar görmesini, telef olmasını engellemektir. Meselâ çalınmaması için dikkat etmek bu kabildendir. Rehin alman malın korunması, rehin alanın yararınadır, zira onun maslahatı rehin alınan malın sağlam kalmasmdadır. Rehin aldığı mal sağlam kalmalıdır ki alacağını almakta zorluk çıktığı zaman onu satıp alacağını tahsil edebilsin. Bu nedenle rehin alınan malı korumak, rehin alanın vazifesidir ve kendi maslahatınadır. Ayrıca mal, onun gözetimi ve eli altında bulunmaktadır, her kimin eli altında birşey varsa, örf ve âdetlere göre onu korumak mecburiyetindedir. Çünkü o akdin muktezasıyla bu malı korumakla kendini mecbur tutan akid hükmündedir. Rehin bırakılan malı korumak için bir emanetçiye bırakılması gerekiyorsa, emanetçinin ücreti rehin alan kişiye ait olur. Rehin bırakılan malın bir kasada korunması gerekiyorsa, rehin .alan kişi aldığı malı kasada korumalıdır.

Rehin alman malın masrafı ise, o malın muhtaç olduğu herşeydir. Meselâ rehin alınan mal bir hayvan ise onun yemi, ağaç ise onun sulanması, ev ise onun tamiri gibi masraflardır. Bu masraflar, rehin bırakan kişiye aittir, zira rehin bırakılan malın yaşamasını devam ettirmek gerekir, rehin bırakılan mal da rehin bırakan kişinin mülkü olduğuna göre malının telef olmaması, rehin alan kişinin hakkının korunması ve malının yaşaması için ona masraf etmek zorundadır. Şu hadîs-i şerif buna delâlet etmektedir:

Rehin alınan mal kilitlenmez. Rehin bırakılan mal, rehin bırakanındır; o malın artışı da masrafı da ona aittir.[25][4]

3- Rehin Alanın, Rehin Aldığı Mal Hususundaki Durumu

Rükün ve şartlan tahakkuk ettiğinde, rehin, rehin alan kişiye teslim edildiğinde, rehin akdinin sahih olarak akdolunduğunu söylemiştik. Rehin alan kişi, rehin bırakılan malı kabzetmişse, alacağını tahsil edinceye kadar onu yanında tutmaya (hapsetmeye) yetkilidir. Rehin veren kişinin o malı -onun izni olmadan- onun elinden çıkarması sözkonusu değildir. İşte rehin alanın rehin üzerindeki durumu budur. Buna göre rehin alan kişinin eli, aldığı rehin için emanet eli midir, yoksa tazminat eli midir? Emanet eli olduğu takdirde, rehin olarak yanma bırakılan mal zayi olduğunda -onu

korumada kusur göstermemiş, saldırgan davran-mamışsa- zamin olmaz. Onun eli tazminat eli olduğunda ise -malın korunmasında herhangibir kusuru olmasa bile- mal zayi olduğunda zamin olur. Sahih olan, rehin alan kişinin elinin, rehin aldığı mal hususunda emanet eli olmasıdır. Rehin aldığı mal zayi olduğunda sorumlu olmaz; zayi olan rehin malına karşılık alacağından düşmez. Rehin aldığı malın tümünün veya bir kısmının zayi olması durumu değiştirmez. Rehin alan kişi, rehin aldığı malın zayi olması hususunda bir kusur işlemiş olursa veya saldırganlığından ötürü mal zayi olursa, o zaman zamin olur. Bu mesele, rehin bırakılan malın telef olmasından bahsederken ayrıntılı bir şekilde izah edilecektir. Bunun delili şu hadîstir:
Rehin bırakılan malın artması da eksilmesi de rehin bırakan kişiye
aittir.
Rehin bırakılan malın eksilmesinden maksat, telef olmasıdır. Rehin malındaki fazlalık ve eksiklik, rehin veren kişiye ait olduğuna göre, rehin malının helak olması durumunda, rehin alan kişi zamin olmaz. Çünkü . onun eli emanet elidir. Ancak malın korunmasında bir kusuru olursa zamin olur.

4. Rehin Bırakılan Maldan Yararlanmak

A. Rehin Bırakılan Maldan Rehin Bırakan Kişinin Yararlanması
Rehin akdinin devam etmesi için, rehin bırakılan malın sürekli olarak rehin alan kişinin yanında bulunmasının şart olmadığını söylemiştik. Rehin veren kişi rehin alanın izniyle o malı götürüp ondan istifade edebilir. Yukarıda rehin bırakılan malın yararının sahibine ait olduğunu belirtmiştik. Çünkü Hz. Peygamber 'Rehin bırakılan maldaki artış sahibine aittir' buyurmuştur. Ancak o mal sahibinden haczedilmiştir, çünkü rehin alan kişinin hakkı ona bağlıdır. Rehin bırakılan mal, rehin alanın elinde bulunduğu müddetçe, mal sahibi ancak onun izniyle ondan yararlana--bilir. Zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
' Rehin bırakıldığında bineğe nafakasıyla binilir, rehin bırakıldığında süt nafakasıyla içilir. Rehin malının nafakası, ona binen ve sütünü içen kimseye aittir.
. Rehin malına binen ve onun sütünü içen, onu rehin olarak bırakan kişidir. Rehin bırakan kişi ondan yararlanabilir, onun nafakası da ona aittir. Ancak burada şu hususlara riayet edilmesi gerekir:

a. Rehin malından yararlanırken ona herhangibir zarar verilmemelidir.
b. Rehin malından yararlanmak için izin alıp götürüldüğünde, o mal sefere götürülmemelidir. Çünkü sefere götürülen malın zarar görmesi sözkonusudur. Ayrıca rehin malını sefere götürmek için bir zaruret de yoktur. Rehin alan kişi, rehin bırakılan maldan istifade edilmesine izin verdiğinde mal sahibi ondan istifa eder, rehin bırakılan maldan, rehin alanın yanında bulunduğu halde yararlanmak mümkün ise, onu rehin alan kişiden alıp götürmeye gerek yoksa, bulunduğu yerde ondan yararlanılır. Ancak alıp götürmeden ondan istifade etmek mümkün değilse, rehin alan kişinin izniyle onu alıp götürmek ve ondan yararlanmak gerekir. Bu hususta en güzeli, rehin bırakılan malt istifade etmek için rehin alan kişiden alıp götürürken iki erkek şahit veya bir erkek iki kadın şahit tutmaktır. Çünkü bu malî bir muameledir ve şahitlere ihtiyaç vardır. Bıraktığı rehini alıp ondan yararlandıktan sonra geri götürüp teslim etmelidir.

B. Rehin Bırakılan Maldan, Rehin Alan Kişinin Yararlanması

Alınan rehin'in, alacak için bir garanti, bir vesika olduğunu söylemiştik. Ancak rehin, alacaklının elinde olduğunda böyledir. Rehin, alacaklının elinde olduğu zaman, alacağını alamadığında onu satarak hakkını tahsil eder. Bu bakımdan rehin bırakılan mal, rehin alan kişinin mülkü sayılır. Ancak rehin alan kişi o malın menfaatinden istifade edemez. Zira malın esas mülkiyeti, rehin verene ait olduğu gibi, menfaatleri de ona aittir. Dolayısıyla rehin veren kişinin izni olmadan rehin alan kişi rehin malından yararlanamaz. Rehin alan kişi, rehin verenin iznini almadan rehin malından yararlanırsa, rehin malına saldırganlık etmiş olur. Dolayısıyla mal telef olduğunda zamin olur.
Rehin bırakan kişinin rehin mahnan istifade etmek için izin vermesi durumunda rehin alan kişi rehin malından istifade edebilir mi?
Burada şu iki durum arasında bir fark gözetmek uygun olur: Rehin veren kişinin akid yapıldıktan sonra akid lafzından ayrı olarak rehin alan kişiye rehin malından yararlanma izni vermesi ile rehin akdinde maldan istifade etme şartı koşulması ayrı şeydir. Eğer izin akid ile beraberse ve akidde şart koşulmuşsa, bu şart fasid olduğu gibi -en sahih kavle göre-rehin-akdi de fasid olur. Çünkü bu şart, akdin muktezasma aykırıdır. Zira akdin muktezası tevsiktir; yani alacağı vesikalandırmaktır. Nitekim bunu daha

önce belirtmiştik. Rehin akdi, rehin bırakılan maldan İstifade etmeyi mubah kılmak İçin yapılmamıştır. Ayrıca böyle bir şart, rehin verenin zararına, rehin alanın da faydasınadır. Zayıf olan görüşe göre de bu şart fasiddir, ancak akid bâtıl olmaz. Eğer rehin alan kişi' için akidde maldan yararlanma şartı koşulmuşsa bu caizdir.ve o menfaati rehin alan kişi elde etmiş.olur. Çünkü rehin bırakan kişi malın sahibidir ve -diğerlerinin haklarının zayi olmaması ve mal sahibinin izin vermesi şartıyla- istediği kişiye mülkünde tasarruf etme yetkisi verebilir. Burada rehine lahık olacak bir ziyan sözkonusu değildir. Çünkü rehin alan kişinin ondan yararlanması, bunu rehin alanın elinden çıkarmaz ve onun yanındaki hakkı muhtesiben baki kalır.

5. Rehin Bırakılan Malda Tasarruf Etmek

Rehin bırakılan malda tasarruf etmekten maksat, iltizamı bir hüküm meydana getiren hibe, satış ve benzeri bir tasarruftur. Bu tasarruf rehin bırakan tarafından veya rehin alan tarafından yapılır, bir tarafın izniyle veya izinsiz olur.

A. Rehin Bırakılan Malda, Rehin Bırakan Kişinin Tasarruf Etmesi

Rehin bırakan kişinin rehin bıraktığı malda, satış, hibe, vakıf gibi o malda mülkiyetini izale edecek bir tasarrufta bulunması -rehin alanın izni olmazsa- bâtıldır. Onun üzerine şer'î bir hüküm terettüb etmez; rehin eski hâli üzere kalır. Çünkü rehin bırakılan mal rehin alan kişinin elinde, alacağına karşılık verilmiş bir garantidir, bir vesikadır. Eğer rehin alan kişi, rehin bırakana rehin malında tasarruf etme yetkisi verirse, rehin malı, alacağın garantisi, vesikası olmaktan çıkar, rehin alanın hakkı zâyİ olur. Bu nedenle böyle bir tasarruf bâtıldır. Mülkü izale edecek bir tasarruf sahih olmadığı gibi, rehin malının maddî ve manevî eksilmesine sebep olan bir tasarruf da sahih değildir. Meselâ rehin malını, çüreterek, istifade edecek bir kimseye âriye olarak vermek veya borcun ödenme zamanından daha uzun bir zaman için kiraya vermek sahih olmaz. Zira bu tür tasarruflar, rehin bırakılan malda manen eksiklik meydana getirir. Çünkü kiralanan bir malın satın alınmasına bazı kimseler rağbet ederler. Ayrıca alacağın zamanı geldiğinde bu mal ya satılmaz, ya da ucuz bir fiyatla satılır. Ancak rehin malı borcun ödenme zamanından daha az bir

zaman için veya ona denk bir zaman için kiraya verilirse, sahih ve caizdir. Çünkü bu durumda zarar sözkonusu değildir.
Rehin bırakan kişi, rehin bıraktığı malı başka bir kişiye daha rehin bırakamaz. Zira bu, yeni bir hak daha doğurur; birinci hak ile ikinci hak çarpışır. Bu durumda rehinden kasdedîlen mânâ ortadan kalkar.
Eğer tasarruf bu tür mahzurlara yol açmıyorsa -iare ve benzerleri gibi- sahihtir. Ancak bu hükümler, rehin alanın izni olmaksızın yapılan tasarruflar hususundadır. Eğer tasarruf için izin verilmişse, bu tasarruflar sahih ve caizdir. Bunların üzerine şer'î hükümler terettüb eder. Çünkü bu tasarrufların sahih olması rehin alanın hakkına bağlıdır. Rehin alan kişi izin vermekle hakkından feragat etmiş olur. Fakat rehin alan kişi, rehin veren rehin malında tasarruf etmeden önce verdiği izinden vazgeçme hakkına sahiptir. Çünkü rehin malında tasarruf yapılmadıkça, rehin verenin izin verme hakkı bakidir, Rehin alan kişi tasarruf izninden vazgeçmezse, rehin veren kişi de rehin malında mülkü izale edecek şekilde tasarruf ederse tasarruf geçerli, rehin ise bâtıl olur. Eğer yapılan tasarruf, mülkü izale etmeyen icare ve benzeri gibi tasarruf ise, tasarruf geçerli olduğu gibi rehin akdi de fasid olmaz. Rehin eski hâli üzere bırakılır.

B. Rehin Alan Kişinin Rehin Aldığı Malda Tasarruf Etmesi

Rehin alan kişi rehin aldığı malda tasarruf ederse, bu ya rehin verenin izniyle olur, ya da izinsiz olur. Rehin alan kişi izinsiz olarak rehin aldığı malda tasarruf ederse -tasarrufun çeşidi ne olursa olsun- onun üzerine şer'î bir yasak terettüb etmez. Rehin alan kişinin rehin malında tasarruf etmesi saldırganlık sayılır, rehin malı. telef olduğunda zamin olur. Çünkü mülkü olmadığı ve mülk sahibi de izin vermediği halde rehin malında tasarruf etmiştir. Oysa rehin alan kişi rehin aldığı maldan istifade edemeyeceği gibi, onu mülk de edinemez. Ancak rehin veren kişi, rehin alana tasarruf etme hususunda izin verirse yapılan tasarruf geçerli ve sahih olur. Çünkü bu durumda, sahibinin izniyle o malda tasarruf yapmış olmaktadır. Ancak bu tasarruf, mülkü izale edecek bir tasarruf olursa rehin akdi bâtıl olur. Çünkü bu şekildeki bir tasarruf rehini, borcun garantisi, vesikası olmaktan çıkarır. Yapılan tasarruf; âriye, icare ve benzeri gibi mülkiyeti izale etmeyen bir tasarruf olursa, rehin akdi bâtıl olmaz. Çünkü rehin, rehin alan kişinin elinde bulunduğu müddetçe vesika

demektir.

6. Borcun Ödenmesiyle Rehin Akdi Sona Erer

Rehin bırakan kişi borcunu tam olarak ödediği takdirde, verdiği rehini kurtarmış, rehin akdi sona ermiş olur. Rehin alan kişinin o malı, sahibine teslim etmesi gerekir. Rehin veren kişi borcunu ne zaman öderse, -ister zamanında ödesin, ister zamanından önce ödesin- rehin alan kişi de rehin malını o zaman iade etmek zorundadır. Rehin alan kişi, alacağını tahsil ettiği halde rehin malını vermeyi geciktirir veya vermekten imtina ederse -bu hususta herhangibir mazereti de yoksa-zamin olur. Çünkü malı teslim etmemekle gasıb durumuna düşmektedir. Zira o malı elinde tutma yetkisi kalmamıştır. Rehin alan kişinin bu hususta bir mazereti varsa, meselâ ma lın bulunduğu yer uzak olduğu için hemen teslim edemiyorsa, zamin olmaz veya malı sahibine teslim ettiğinde bir kişinin onu gasbedeceğini bliyor ve bundan dolayı malı sahibine teslim etmiyorsa yine zamin olmaz. Allah hakikati daha iyi bilir.

Rehin bırakan kişi, borcunu taksitle ödüyorsa, son taksiti ödemeden önce mal rehin olmaktan çıkmaz. Veya rehin alan kişi onu geri kalan taksitlerden affetmedikçe rehinlikten kurtulamaz. Rehin bırakılan mal bö-lünebilen mallardan olsa bile mal sahibi, ödediği taksitlerin oram nisbe-tinde rehin malının rehinlikten kurtulacağını iddia edemez. Çünkü rehin, bir vesika, bir garantidir; borcun tümüne karşılıktır. Bu bakımdan borcun bîr kısmının ödenmesiyle rehin malının bir kısmı rehin olmaktan çıkmaz. Ancak borcun tümü ödendikten sonra, rehin sona erer. Tüm fakihler bu hususta icrna etmiştir. Rehin veren kişi, rehin akdini yaparken 'Ödediğim her taksit için, rehin verdiğim malın bir kısmı rehinlikten çıkacaktır1 şeklinde bir şart koşarsa rehin akdi fasid olur. Çünkü bu şart, rehin akdinin amacına aykırıdır.

7. Rehin Bırakılan Malın Satılması

Rehin veren kişi, borcunu ödeme zamanı geldiği halde borcunu ödemez/ödeyemez ise, rehin alan kişi de alacağını isterse, rehin bırakılan mal satılır, alacaklı olan kişi alacağını ondan alır.

Rehin Bırakılan Malın Satılması, Rehin Bırakan Kişiye veya Onun Vekiline Aittir.

Çünkü malı rehin bırakan kişi onun sahibidir, onun vekili de onun gibidir, Rehin malının satılması için, rehin alan kişinin izni alınmalıdır, zira onun alacağını tahsil etme hususunda o malın bedelinde hakkı vardır. Rehin alan kişi rehin malının satılması için izin vermezse, mesele kadıya götürülür. Kadı ona malın satılması için izin vermesini veya onu ibra etmesini emreder. Rehin alan kişi razı olmazsa, kadı, malı satarak onun alacağını verir, rehin veren kişi de zarardan kurtulur. Eğer rehin veren kişi rehin malını satmaktan imtina ederse kadı, ona borcunu ödemesini emreder veya rehin malının satılmasını emreder. Rehin bırakan kişi bunlara yanaşmazsa, hâkim, ona rağmen malı satar ve alacaklının parasını öder. Böylece alacaklı zarardan kurtulur. Rehin bırakan kişinin, satılıp borcunu ödeyecek başka bir malı varsa, rehin bırakan kişi de rehin bıraktığı malın dışındaki malını satarak borcunu ödemek istiyorsa, rehin bırakılan malı satmaya zorlanamaz. Çünkü borcun ödenmesi için ille de rehin bırakılan malın satılması şart değildir. Zira vacib olan, borçlunun malından alacaklının alacağının verilmesidir. Bu hususta rehin bırakılan mal ile başka bir mal arasında hiçbir fark yoktur, Bu tıpkı, rehin olmadan borcun ödenmesi, borcun ödenmesi için belli bir mal tayin edilmemesi gibidir. Rehin bırakan kişi, rehin alana 'O malı sat, paranı ondan al' diye izin verirse -en sahih görüşe göre- rehin alan kişinin rehin malını satması sahih ve caizdir. Çünkü rehin bırakan kişi, akid, müb-rem ve lüzumlu olmadan önce -akidde bir aldatma görürse- verdiği izinden vazgeçebilir. Rehin alan kişinin rehin malını, rehin verenin bulunmadığı bir yerde satması caiz değildir. Çünkü onu kendi parasını almak için satmaktadır ki bu durumda rehin veren kişinin maslahatını gözetmemesi, malı satmak hususunda acele etmesi ve malı değerinden düşük satması sözkonusudur.
İkinci Kısım

II. Rehin Bırakılan Malın Telef Olmasıyla İlgili Hükümler

Rehin bırakılan mal, bazen kendiliğinden, bazen de semavî bir afetle zayi olur. Bazen de rehin bırakan veya rehin alan veya başkası tarafından zayi edilir.

1. Rehin Bırakılan Malın Kendiliğinden Zayi Olması

Rehin bırakılan malın kendiğinden zayi olmasından maksat, herhan-gibir kişinin kusuru veya saldırganlığı sebebiyle helak olmamasıdır. Rehin bırakılan mai herhangibir kişinin kusuru veya saldırganlığıyla helak olmuşsa, onun helak olmasına sebep olan kişi onu tazmin etmekle yükümlüdür. Bunun mal sahibi veya rehin alan kişi veya bir başkası olması durumu değiştirmez. Çünkü malın helak olmasına sebep olan kişi her halükârda zâmindir, tazminatla mükelleftir. Tazminat ise -helak olan mal buğday gibi misli bulunan mallardansa- helak olan malın mislidir. Helak olan mal, hayvanlar gibi kıymeti takdir edilen mallardansa, helak olan malın kıymeti ödenir. Ödenen misil veya kıymet, helak olan malın bedeli olarak rehin alan kişinin yanında esas rehin yerine rehin olarak kalır. Rehin bırakılan mal, rehin alan kişinin kusur veya saldırganlığı sebebiyle telef olmaz da kendiliğinden telef olursa, rehin alan kişi zamin olmaz. Çünkü rehin alan kişinin rehin malı üzerindeki eli, emanet elidir. Bunun delili Hz. Peygamber'in şu sözüdür:

Rehin kapatılmaz, rehin bırakılan mal sahibinindir, onun yararı ve zararı sahibine aittir.[26][5]

Rehin bırakılan malın, sahibinin olmasından maksat, telef olması halinde zararının da sahibine ait olmasıdır. Çünkü Hz. Peygamber 'Onun yaran da zararı da sahibine aittir' buyurmuştur. Öyleyse rehin bırakılan mal telef olursa, sahibinin malından telef olmuş gibidir. Onun sahibi onu rehin bırakan kişidir. Ancak rehin bırakılan mal telef olursa, mal sahibi onun yerine başka bir malı rehin olarak bırakmak mecburiyetinde değildir. Çünkü onun telef olmasına, kendisi sebep olmamıştır. Şu husus da hadîsten anlaşılan hükmü teyid eder: Rehin, alacağın vesikasıdır, dolayısıyla bir tecavüz olmaksızın rehin helak olsa, meselâ borcun yazıldığı vesika (senet), borcun şahitleri, vekili yok olsa, bu vesikaların yok olmasıyla rehin bırakılan maldan ötürü borçtan herhangi birşey düşmez.

2. Rehin Bırakılan Malın Telef Edilmesi

Rehin bırakılan malın telef edilmesi, ya rehin bırakan kişi, ya rehin alan kişi, ya da başkası tarafından olur. Malı telef eden kim olursa olsun zamin olur. Ancak bunun hükümleri malı telef eden kişiye göre farklılık gösterir:

A. Malı Helak Eden Rehini Bırakan Kişi Olursa Şu Hükümler

Terettüb Eder

a. Eğer borcun ödenme zamanı gelmişse, rehin bırakan kişiden borcun ödenmesi istenir, telef ettiği rehin malını tazmin etmesi talep edilmez.
b. Rehin malını borcun ödenme zamanı gelmeden önce telef etmişse, rehin malının mislini veya kıymetini ödemesi istenir. Ödenen tazminat rehin malı yerine rehin alan kişinin yanına bırakılır.
c. Rehin bırakan kişinin rehin'malını telef etmesi durumunda rehin alan kişi davacı, rehin bırakan mal sahibi ise davalı konumundadır. Çünkü rehin bırakılan malın kıymetinde hak sahibi olan rehin alan kişidir. Rehin aian kişi, rehin malını yanında tutma hakkına sahiptir. Böylece alacağını alamadığı zaman, o malı satarak alacağını tahsil eder.

B. Malı Telef Eden Rehin Alan Kişi Olursa Şu Hükümler Terettüb Eder

a. Malı telef eden, rehin alan kişi olursa, malın mislini veya kıymetini tazmin etmek zorundadır. Çünkü o malı kabzetmekle onu zimmetine almış olmaktadır. Ayrıca alacağının garantisi için o malı kabzetmiştir. Onun mal üzerindeki eli, her ne kadar emanet eliyse de mal kendi kusuru nedeniyle helak olduğu için zamin olur.
b. Rehin malını, alacağının ödenme zamanı gelmeden önce telef etmişse, telef olan malın misli veya kıymeti, rehin alan kişinin yanında kabul edilir. Zira bu bedel, rehin bırakılan mal hükmündedir. /
c. Rehin malını, alacağının ödenme zamanında telef etmişse, malın tazmini de borç ile aynı cinstense, alacağına karşılık kabul edilir. Eğer alacak, malın tazmin bedelinden az ise, fazlası rehin bırakana iade edilir. Eğer alacak, malın tazmin bedelinden fazla ise, malın tazmin bedeli ala-, caktan düşülür, geriye kalan miktar rehin bırakan kişiden alınır. Alacak ile rehin malının tazmin bedeli eşit İse mesele yoktur; rehin bırakan ile rehin alan kişinin birbiri üzerinde hiçbir hakkı kalmaz.

C. Malı Telef Eden Başkası Olursa Şu Hükümler Terettüb Eder

a. Malı telef eden başka birisi olursa, telef ettiği günkü kıymetini öder, eğer mal misli olan mallardansa mislini öder.
Ödenen bedel veya misil, telef olan malın yerine rehin alan kişinin yanında rehin olarak kalır.

b. Malı telef eden kişinin başkası olması durumunda davacı rehin veren kişi otur.
Çünkü telef olan malın da, onun menfaatinin de sahibi odur. Rehin alan kişi de davada bulunabilir. Zira malın bedeli onun alacağının vesikasıdır. En sahih görüşe göre bu durumda rehin veren kişi dava açmazsa, rehin alan kişi dava açamaz.

Üçüncü Kısım

Rehin Bırakılan Malın Artışıyla İlgili Hükümler

Rehin bırakılan malın artışı -ister mala bitişik, ister maldan ayrı olsun- mala tâbidir. Meselâ rehin bırakılan malın yavrusu olursa veya meyvesi olursa veya kazancı olursa veya rehin bırakılan mal hayvan olur da etlenirse, bütün bu artışlar rehin bırakan kişiye ait olur. Zira bu artışlar onun mülkünün artışlarıdır. Rehin mahndaki artış, aslına tâbi olarak rehin akdine girer mi? Yani rehin alan kişi maldaki artışı da mal gibi -alacağını alıncaya kadar- yanında tutabilir mi? Yoksa rehin veren kişi malın artışını alıp götürebilir mi? Zira rehin akdi bunun üzerine cereyan etmemiştir.
el-Cevap: Mala bitişik olan fazlalıkların rehine tâbi olacağı açıktır. Çünkü mala bitişik olan fazlalıkların maldan ayırılması mümkün değildir. Yavru, süt, meyve ve benzeri gibi fazlalıklar ise rehine dahil değildir. Rehin alan kişi bu tür artışı yanında tutamaz. Çünkü bu tür artış rehin bırakan kişinin mülküdür ve rehin akdi de bunun üzerine cereyan etmemiştir. Hz. Peygamber'in şu sözü de buna delâlet eder: 'Rehin bırakılan malın zararı da yararı da sahibine aittir'.[27][6]

Dördüncü Kısım

Rehinle İlgili Fer'î Hükümler

Rehinle ilgili sözkonusu hükümlerin dışında birtakım fer'î hükümler daha bulunmaktadır ki onları şöyle sıralayabiliriz:

I. Rehin Malının Adil Bir Kişiye Teslim Edilmesi

. Borca mal satan kişi rehin istediğinde, müşteri bazen ona rehin vermek istemez. Onlar rehin malının adil bir kişiye teslim edilmesi hususunda

anlaşırlarsa bu, şer'an caiz ve meşrudur. O adil kişinin rehin malını kabzetmesi sahihtir, akid bununla tamamlanır. Rehin malını kabzeden adil kişi, kabzetme hususunda malını borca satan kişinin vekili sayılır.
Rehin malının adil bir kişiye teslim edilmesiyle ilgili hükümler şunlardır:
a. Rehin malının kendisine teslim edildiği adil kişi, rehin malını onlardan birine, diğerinin izni olmadan veremez. Çünkü onlar, rehin malını birbirlerine bırakmaya razı olmamışlardır. Rehin malında ikisinin de hakkı vardır. Rehin bırakanın hakkı, o malın adil bir kişinin yanında muhafaza edilmesi, malını borca satanın hakkı da alacağının vesikası, garantisi olması için o mah rehin almaktır. Bu bakımdan rehin malının kendisine teslim edildiği adil kişi, onlardan birinin izni olmadan malı diğerine teslim etmek suretiyle onlardan birinin hakkını iptal etmeye yetkili değildir. Eğer onlardan biri, rehin malının diğerine verilmesine razı olursa bu caizdir. Malın kendisine teslim edildiği adil kişi, izinsiz olarak mah onlardan birine verirse, malın zayi olması durumunda zamin olur.
b. Rehin bırakılan mal, adil kişinin bir kusuru veya saldırganlığı olmaksızın telef olursa, adil kişi zamin olmaz. Çünkü onun mal üzerindeki eli, emanet elidir. Onun eli rehin alan kişinin eli sayılır. Rehin alanın elide emanet elidir. Rehin malı, adil kişinin kusuru ve saldırganlığı nedeniyle telef olursa -tıpkı rehin alan kişi gibi- zamin olur.
c. Rehin malının kendisine teslim edildiği adil kişi, borç ödenmediği zaman malı kendiliğinden satmaya yetkili değildir. Çünkü rehin veren ve. rehin alan kişi ona tasarruf yetkisi vermemiş, sadece muhafaza etme yetkisi vermiştir. Ancak onlar böyle bir yetki verirlerse veya akidde 'Adil kişi malı satabilir1 şartı koşulmuşsa malı satabilir. En sahih görüşe göre bu durumda rehin bırakan kişiye müracaat etmeden malı satabilir. Eğer rehin bırakan kişi onu azlederse azil geçerlidir. Azledildikten sonra borcun ödenme zamanı geldiğinde malı satamaz. Ayrıca kendisine rehin bırakılan adil kişi de kendisini bu İşten azlederek, malın satılmasını onlara bırakabilir.
d. Rehin malının kendisine teslim edildiği adil kişinin kusuru veya saldırganlığı nedeniyle mal telef olursa veya malı, taraflardan birinin izni olmadan diğerine verir, mal da telef olursa, malın bedeli veya misli adil kişiden alınır, alınan bedel başka birinin yanına bırakılır.

II. Âriye Olarak Alınan Malın Rehin Olarak Bırakılması

Rehin'in şartlarından söz ederken, rehin bırakan kişinin rehin bıraktığı malın sahibi olmasının şart olmadığını, âriye olarak alınan malın rehin bırakılmasının sahih olacağını söylemiştik. Çünkü rehin bırakılan mal borcun vesikasıdır, garantisidir. Bu vesika, borçlunun malı ile sabit olduğu gibi, borçlunun mülkü olmayan şahit ve kefillerle de sabit olur. Rehinde, borcu ödeme mânâsı vardır. Kişi borcunu isterse kendi malından, isterse de -sahibinin izniyle- başkasının malından verebilir.
Âriye olarak alınan malın rehin bırakılmasıyla ilgili birtakım hükümler bulunmaktadır:
a. Âriye'yi kayıtlandırmak.
Yani âriye olarak aldığı malın sahibine, o malı rehin olarak bırakacağını, borcunun miktarını, cinsini, vasıflarını, âriye aldığı malı kimin yanına rehin bırakacağını söylemesi şarttır. Çünkü hedefler ve dolayısıyla teklifler bu tür vasıfların değişmesiyle, birlikte değişir. Meselâ âriye sahibi, bazen malının başkasına rehin verilmesine razı olur, bazen olmaz veya falan kişinin yanma rehin bırakılmasına razı olur, filan kişinin yanına rehin bırakılmasına razı olmaz. Zira insanların muameleleri farklıdır. Bazen de âriye sahibi, malını, ödenmesi kolay olan bir borca karşılık rehin bırakmaya razı olur, fakat ödenmesi kolay olmayan malını, borç için satılma tehlikesi bulunan borca karşılık rehin bırakmaya razı olmaz.
b. Bir malı âriye olarak alıp rehin bırakmak isteyen kişi, ya mal sahi -binin şartlarına uyar ya da uymaz. Eğer mal sahibinin şartlarına uyarsa rehin akdi sahih olur. Malını borca satan kişi bırakılan rehini kabzederse rehin akdi tamam ve lüzumlu olur. Bundan sonra ne o malı âriye olarak veren kişi, ne de rehin veren kişi malı alamaz. Bu akdin üzerine rehin akdinin -daha önce geçen- bütün hükümleri terettüb eder.
Ayrıca âriye olarak alman ve rehin bırakılan mal, rehin alan kişinin bir kusuru veya saldırganlığı olmaksızın zayi olursa, rehin alan kişi zamin olmadığı gibi, rehin veren kişi de zamin olmaz. Çünkü o malın zayi olmasıyla borcundan herhangibir şey eksilmez, zimmetinde olan borç aynen kalır. Fakat o malt âriye olarak alıp rehin bırakan kişi, âriye sahibinin şartlarına uymazsa, meselâ malı muayyen bir kişinin yanma bırakmak için alır da bir başkasının yanma bırakırsa, rehin akdi bâtıl olur veya Suriye parası karşılığında rehin bırakacağını söyler de Amerikan parası karşılığında rehin bırakırsa, akid yine bâtıl olur veya 1000 dolar karşılığında rehin bırakacağını söyler de 2000 dolar karşılığında rehin bırakırsa, akid yine bâtıl olur. Ancak 2000 lira karşılığında rehin

bırakacağını söyler de 1000 lira karşılığında rehin bırakırsa, akid sahih olur.

c. Âriye olarak alınıp rehin bırakılmak istenen malın, rehin bırakmak İsteyen kişinin elinde telef olması.

Âriye olarak alınıp rehin bırakılan malın, rehin alan kişinin elinde -kusur ve saldırganlık olmaksızın- telef olması durumunda tazminat gerekmediğini söylemiştik. Fakat mal, rehin vermek üzere âriye olarak alan kişinin yanında telef olursa veya bir zarara uğrarsa, malı âriye olarak alan kişi zamin olur. Âriye olarak alınan mal, ister rehin alana vermeden önce telef olsun, isterse rehin akdi bittikten sonra telef olsun, ister âriye olarak alan kişinin kusur veya saldırganlığı nedeniyle telef olsun, isterse kendiliğinden telef olsun hüküm değişmez. Çünkü mal, alınma amacının dışında telef olmuştur, yani rehinde telef olmamıştır. Bu nedenle de malı âriye olarak alan kişi zamin olur. Nitekim bunu Âriye bahsinde izah etmiştik.

d. Malını rehin bırakılmak üzere âriye veren kişinin rehini kurtarması.

Rehin veren kişi, borcunu ödeyip rehin verdiği malı rehinden kurta-ramryorsa, malını rehin bırakılmak üzere âriye veren kişi borcu ödeyip malını rehinden kurtarma yetkisine sahiptir, rehin.alan kişi de bunu kabul etmek mecburiyetindedir. Çünkü âriye sahibi, borcu teberru olarak ödememektedir. Eğer âriye sahibi malını rehinden kurtarmak için borcu ödemek isterse, rehin alan kişi de bunu kabul etmezse, kabul etmesi için zorlanır. Zira âriye sahibi malını kurtarmak için verdiği parayı bilahare rehin veren kişiden alır, zira borcu ihsan olsun diye ödemiyor ki ona minnet olsun. Âriye sahibi kendi malını rehinden kurtarmak, daha sonra onu esas borçludan almak üzere borcu ödemektedir. Ancak âriye sahibi bu borcu teberruan öderse, rehin alan kişi bunu kabul etmek mecburiyetinde değildir. Çünkü âriye sahibi bu durumda ödediği parayı esas borçludan alamaz:. Burada bir minnet sözkonusudur ve âriyeyi alan kişi bu sebeple bunu kabul etmeyebilir. Bu durumda âriye veren kişi, rehin bırakan kimsenin durumuna geçer ve vermiş olduğu parayı geri alır.

e. Malını âriye olarak veren veya o malı âriye olarak alan kişinin ölmesi.

Âriye olarak mal alıp da rehin bırakan kişi vefat eder, borcunu Ödeyecek bir mal da bırakmazsa, rehin, bulunduğu hâl üzere kalır. Âriye olarak alınıp rehin bırakılan mal bu durumda satılmaz, ancak âriye sahibi satılmasına razı olursa satılabilir. Çünkü o ma! onun mülküdür. Âriye sahibi o malın satılmasına razı olur, onun parası da borcu ödemeye

yeterse -rehin alan kişi razı olmasa bile- mal satılır. Çünkü rehin alan kişinin hakkı, alacağını tahsil etmektir ki bu da rehin bırakılan malın satılmasıyla mümkündür. Âriye olarak alınıp rehin bırakılan mal satıldığında borcu ödemeye kafi gelmiyorsa, ancak rehin alan kişinin rızasıyla satılabilir. Çünkü rehin alan kişinin o malı yanında tutmakta menfaati vardır. Zira bu durumda âriye sahibi malına ihtiyaç duyabilir, bu nedenle de borcu ödeyerek malını rehinden kurtarmak isteyebilir veya o malın ileride değeri yükselerek rehin alan kişinin alacağını karşılayacak duruma gelebilir.
Malını âriye olarak veren kişi ölürse, borcu da varsa, âriye olarak verdiği maldan başka bir malı da yoksa, o malı âriye olarak alıp rehin bırakan kişiye borcunu ödeyip malı rehinden kurtaracak âriye sahibinin varislerine teslim etmesi emredilir. Böylece o mal ile ölen kişinin borcu ödenir, alacaklı olan kişi de hakkını almış olur, Malı âriye olarak alıp rehin bırakan kişi, borcunu ödeyip malı rehinden kurtaracak durumda değilse, âriye sahibinin varisleri borcu öderlerse malı rehinden kurtarabilirler. Eğer varisler borcu ödemez.veya ödeyemezlerse, varisler ve âriye sahibinden alacaklı olanlar, rehindeki malın satılmasını isterlerse -mal da rehin alan kişinin alacağını karşılıyorsa- mal satılır. Bu. durumda rehin alan kişinin rızası şart değildir. Ancak o mai rehin alan kişinin alacağını karşılamıyorsa, rehin, kişinin müsaadesi olmadan satılamaz. Çünkü onun satılmamaşmda rehin alan kişinin menfaati vardır; zira bu durumda âriye sahibinin varisleri onun alacağını ödeyerek malı rehinden kurtarabilirler veya ileride o malın kıymeti artar, rehin alan kişinin alacağını karşılar.

III. Rehin Akdi Tamamlandıktan Sonra Borcun veya Rehin Malının Artırılması

a. Rehin Bırakılan Malın Artırılması

Bir borca karşılık herhangi birşey rehin olarak bırakılırsa, rehin alan kişi o malı kabzettikten sonra, rehin bırakan kişi başka bir mal daha vererek rehini artırmak isterse, bu caizdir. Çünkü bu, borcun garantisini artırmaktır. Bu tıpkı rehinsiz olarak borç verilmesi, borç alan kişinin daha sonra bir mal getirip rehin bırakması gibidir.
Bu bakımdan rehin alan kişi o fazlalığı da alabilir, o fazlalık tab'an değil, kasden rehin olur ve rehin akdinin bütün hükümleri onun üzerinde câri olur, tıpkı ondan önceki rehin'in üzerinde câri olduğu gibi; böylece iki

rehin birleşerek tek rehin olur.

b. Borcun Artırılması

Bu da şöyle olur: .Meselâ bir kişi 1000 lira borç alır, onun karşılığında da birşeyi rehin bırakır. Bu birinci akid bittikten sonra 1000 lira daha borç almak ister, fakat buna karşılık yeni bir rehin vermez. Bu şekildeki muamele sahih plmaz, çünkü bu, borcun vesikasını, garantisini eksiltmektir. Bu mesele, bundan önceki meselenin tam zıddıdır. Çünkü birinci meselede borcun garantisi olan rehin artırılmaktaydı. İkinci meselede ise borcun garantisi eksiltilmektedir. Aynı şekilde rehin bırakılan şey birinci borçla alâkalıdır. Borçta artış ise meşgul olan birşeyi meşgul etmektir ki bu rehinde artışın hilafına sahih olmaz. Çünkü rehin akdinde gayr-ı meşgul olan meşgul edilmektedir ve o ikinci rehindir. Çünkü o borçla meşgul değildir ve sahihtir.

IV. Rehin Akdi Yapan Tarafların İkiden Fazla Olması

Rehin akdi, iki kişiden fazlasıyla da yapılabilir, İki veya daha fazla rehin bırakılan mal üzerinde de olur. Bunun izahı şu şekildedir:

a. Rehin Bırakan Kişilerin Fazla Olması

Meselâ bir kişinin, bir veya daha fazla şahısta alacağı olsa, borçlu şahıslar birleşerek alacaklının yanına seccade, ev ve benzeri gibi, bir malı tek akidle rehin olarak bıraksalar -ister tek akidle hepsinin üzerinde sabit olsun, isterse onun her parçası her birinin üzerinde ayrı ayrı sabit olsun-akid sahih olur. Çünkü rehin alan kişi müşteri gibi, rehin veren kişiler de satıcı gibidirler. Bir kişinin birkaç kişiden ayrı ayrı mal alması caiz olduğu gibi, beş-on kişinin ortak olduğu malı alması da caizdir. Bunu daha önce de söylemiştik.
Akid yapan kişilerden biri kendi payına düşen borcu ödedikten sonra onun rehindeki payı kurtulur mu? Yoksa borcun tamamı ödeninceye kadar malın tümü rehin olarak mı kalır?
Buna şöyle cevap verilebilir: Muamele akdi yapanlar iki kişiden fazla olduğundan, rehin akdi de müteaddid sayılır. Rehin bırakılan mal da akid yapan kişilerin sayıları kadar kabul edilir. Buna binaen kendi payına düşen borcu ödeyen kişinin, rehin mahndaki hissesi rehinden kurtulur.

b. Rehin Alanların Müteaddid . Olması

İki veya daha fazla kişinin bir şahısta alacağı olsa, borçlu şahıs da ev veya benzeri bîr malını alacaklıların hepsine birden rehin bıraksa, alacaklılar da bunu kabul etse, rehin akdi sahih olur. O alacakta, alacaklıların hepsinin ortak olup olmamaları meseleyi değiştirmez. Rehin veren kişi, rehin alanlardan birinin alacağını ödediği zaman, rehin bıraktığı mal, ödediği borç nisbetinde rehinden kurtulur. Çünkü burada pazarlık müteaddittir; yani alacaklıların sayısı kadardır. Bu, herbiriyle ayrı ayrı yapılmış bir akid gibidir.

c. Rehin Bırakılan Malın Birden Fazla Olması

Bu da şöyle olur: Rehin bırakan kişi, rehin alan şahsa [Şu iki arabayı, 200.000 lira karşılığında sana rehin bırakıyorum' dese, rehin aian da bunu kabul etse, rehin akdi sahih olur.
İki ayrı malı rehin bırakan kişinin, -borcunun yarısını ödediğinde- bıraktığı mallardan birinin rehinden kurtulup kurtulamayacağı meselesine gelince, eğer iki ayrı malı tefrik etmeksizin borcuna karşılık rehin vermiş-se, borcunu tamamen ödemedikçe mallan rehinden kurtulamaz. Çünkü rehin bırakılan mallar, borcun tümüne karşılık rehin bırakılmıştır. Bu bakımdan bırakılan malların tamamı, borcun bir parçası karşılığında, rehin alanın yanında hapsedilmiştir. Borcun tamamı ödenmedikçe rehin bırakılan malların hiçbir parçası rehinden kurtulamaz. Bu tıpkı; çeşitli malların bir satıcının elinde, bütün parayı alıncaya kadar hapsedilmesi gibidir. Eğer rehin verilirken tefrik yapılmış da meselâ 'Bu malların her biri 1000 lira karşılığında- rehin bırakılmıştır' denmişse, borcun 1000 lirasını ödediğinde, mallarından biri rehinden kurtulur. Çünkü rehin bırakılan malların herbirinin ne kadar borca karşılık olduğu tayin edilirse, bu, iki ayrı akid hükmünde olur.

KEFALET

Kefalet'in Tarifi

Kefaletin lügat mânâsı, birşeyi üstlenmek, himayesi altına almaktır. Şu ayet-i kerimede de bu anlamda kullanılmıştır:
Onu Zekeriyya'nın himayesine verdi. (Âli İmran/37)
Yani Hz. Zekeriyya onu himayesine alarak bakıp büyütmeyi tekeffül etti. Hz. Peygamber'in orta ve şehadet parmağını işaret ederek söylediği 'Ben ve bir yetimi büyüten kişi böyleyiz'[28][1]sözündeki kâfil kelimesi de bu anlamdadır.
Yetimin kâfili, onu yanına alan, bakıp büyütmeyi tekeffül eden; bunu kendisine gerekli kılan kimse demektir.
Kefalet'in ıstılahı mânâsı ise başkasının zimmetindeki birşeyi iltizam etmek veya borçlu olan kişiyi huzura getirmeyi tekeffül etmektir; yani asıl borçlu borcunu ödemediği takdirde, kefil olan kişinin o borcu ödemeyi tekeffül etmesi veya borcunu ödemeyen asıl borçluyu hâkimin veya alacaklının huzuruna getirmeyi tekeffül etmesidir veya bir şahsa hakkı olan malı, o malı elinde bulunduran bir başkasından alıp yermeyi taahhüd edip kefil olmasıdır.

Kefalet'in Meşruiyeti

Kefalet meşrudur, bazen de mendub xolur. Eğer kefil olacak kişi kendine güveniyorsa, kefaletten ötürü kendisine bir zarar dokunmayacağından eminse, kefil olması mendub (sünnet) olur. Birçok hadîs kefalet'in meşruiyetine delâlet eder:
Seleme b. el-Ekva şöyle anlatıyor: Biz Peygamber'in yanında oturuyorduk. Bir cenaze getirildi. Cenaze sahipleri Hz. Peygamber'e şöyle dediler:
- Ey Allah'ın Rasûlüi Cenaze üzerine namaz kıldır.
- ölünün üzerinde herhangibir borç var mı?
- Hayır!
- Geride birşey bıraktı mı?
- Hayır!
Bunun üzerine Peygamber cenaze namazını kıldırdı. Bir müddet sonra başka bir cenaze daha getirildi. Yine aynı şekilde, cenaze sahipleri Hz.

Peygamber'e şöyle dediler:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Cenaze üzerine namaz kıldır.
- ölünün üzerinde borç var mı?
- Evet!
- Geride birşey bıraktı mı?
- üç dinar bıraktı.
Bunun üzerine Rasûlullah onun da cenaze namazını kıldırdı. Sonra üçüncü bir cenaze daha getirildi. Onun sahipleri de şöyle dediler:
- (Ey Allah'ın Rasûlü!) Cenaze üzerine namaz kıldır.
- Geride birşey bıraktı mı?
- Hayır!
- Peki ölünün üzerinde borç var mı?
- Üç dinar (borcu var).
- O zaman arkadaşınızın namazını siz kılın. Bunun üzerine Ebu Katacle şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Cenaze üzerine namaz kıldır, onun borcu benim üzerime (vacib)dir.
(Ebu Katade, borcu ödemeyi tekeffül edince) Rasûlullah bu cenaze üzerine de namaz kıldırdı.[29][2]
Bu hadîs, kefaletin meşru ve caiz olduğuna delâlet etmektedir; zira Ebü Katade ölünün borcuna kefil olmuş, Hz. Peygamber de bunu kabul etmiştir.
Kefaletin meşruiyetine, Hz. Peygamber'in on dinar için bir kişiye kefil olması da delâlet eder.[30][3]
İleride konuyu işlerken kefaletin meşruiyetine delâlet eden birçok nass zikredilecektir. Ayrıca Hz, Yusuf'un dilinden varid olan şu ayet de kefaletin meşru olduğunu desteklemektedir:
Onu (kralın tasını) getiren kimseye bir deve yükü (bahşiş) var. Ben buna kefilim. (Yusuf72)
îbn Abbas, ayette geçen zeîm kelimesinin kefil anlamında olduğunu söylemiştir.
Biz, bu ayetin kefaletin meşruiyetine delil olduğunu söylemedik, sadece kefalet'in meşruiyetini desteklediğini, kefalet'in meşrûiyetiyle uyum içinde olduğunu söyledik. Çünkü bu ayetteki hüküm, bizden önceki bir peygamberin şeriatında varid olmuştur. Bu husustaki sahih görüşe göre ise bizden önceki şeriatlar, bizim şeriatımız değildir.
Evet, nassların, meşruiyetine delâlet ettiği kefalet hususunda

müslümanların tümü, her zaman ve mekânda ittifak etmişlerdir.

Kefalet'in Meşruiyetinin Hikmeti

Kefaletin meşru olması, müslümanlar için bir kolaylık, müslü-manların yardımlaşmaları için bir fırsattır. Bazen bir kişi ihtiyaç duyduğu bir malı satın almak istediği halde parasızlıktan ötürü alamaz. Mal sahibi de malını borca vermez veya rehin kabul etmez, rehin kabul etse bile kişinin rehin bırakacak malı yoktur; işte bu gibi durumlarda bir kefıl'e ihtiyaç duyulur. Çünkü mal sahibi kefil ister.

Bazen de kişi memleketinden uzak bir yerde malî bir cezaya çarptırılır. Fakat bunu ödeyemediği için yakasını bırakmazlar. Oysa bir kişi ona kefil olursa, o da memleketine gidip parayı ödeyebilir.

Bazen de kişi, bir malı ariye olarak almaya ihtiyaç duyar, mal sahibi ise malı sağlam olarak getirecek ve zâmin olacak bir kefil olmadan malı vermez,

Bazen de kişinin elinde gasbedilmiş bir mal olur, o malı sahibine teslim etmek için de zamana ihtiyaç duyulur. Mal sahibi ise onu kefılsiz olarak bırakmaya razı olmaz.

Bu gibi durumlarda, kefalet'in meşru kılınmasındaki maksat açık olduğu gibi, kefalet'e duyulan ihtiyaç da ortadadır. Bu nedenle Allah Teâlâ, kullarının maslahatını gözeterek kefaleti meşru kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Allah size kolaylığı diler ve size zorluk dilemez. (Bakara/185)

Ve size dinde güçlük kılmadı. :

(Hac/78)

Hz. Peygamber de şöyle buyuruyor:

Din kolaylıktır.[31][4]

Kolaylaştınnız, zorlaştırmayınız[32][5]

.2 Kefalet'in Çeşitleri

Kefalet iki çeşittir: Başkasının zimmetinde olan bir borca kefil olmaktır ki o kişi borcunu ödemediğinde kefil olan kişi öder. Buna borç kefaleti veya daman denir veya başkasının zimmetindeki bir hakka -bu hak kısas veya borç olabilir- kefil olmaktır ki bundan maksat, üzerinde bir hak bulunan kişiyi getirmeyi tekeffül etmektir. Buna da kefalet-i bi'n-nefs denir.

Kefalet'in Rükûnlan

Kefalet'in -ister borç kefaleti, ister kefalet-i bi'n-nefs olsun- beş rüknü vardır.-

1. Kefil
2. Mekfûlu leh (alacaklı kişi)
3. Mekfûlu anh (borçlu kişi) . ' .
4. Mekfûlu bih (üzerinde kefaletin cereyan ettiği hak)
5. Siga

1. Kefil

Kefil zâmindir. Zâmin olduğu borcu ödemeyi veya kefil olduğu şahsı hâkimin huzuruna getirmeyi tekeffül etmiştir. Kefil olacak kişide bulunması gereken şartlar şunlardır:
Teberru ehli, yani âkil-bâliğ olmalıdır. Çünkü kefalet bir çeşit teberrudur. Kefil'in, teberru ehliyetine sahip olması şarttır. Bu bakımdan delinin ve çocuğun kefil olması caiz değildir. Çünkü deli ve çocuk teberruya ehil değildir. Bunlar kendi nefisleri ve mallarına bile hâkim değiller ki başkalarının malına ve nefsine hâkim olsunlar. Sefihlik nedeniyle hacr altına alınan kişinin de kefil olması caiz değildir. Çünkü kefil olmak malî bir tasarruftur, hacr altına alınan kişi ise kendi ma lmda bile tasarruf etmeye yetkili değildir; zira o kişi kendi maiında güzel tasarruf yapamadığı için hacr altına alınmıştır.
Ölüm hastalığına tutulan bir kişi, ancak malının üçtebirine denk gelecek bir mâlî meselede kefil olabilir. Çünkü bu durumdaki bir kişi malının üçtebirinden fazlasında teberru ve benzeri tasarruflarda bulunamaz.

2. Mekfûlu leh

Mekfûlu leh, alacakh olan kişidir. Kefil, onun hakkının zayi olmaması için onun alacağını Ödemeyi kendi üzerine alır. Kefil olan kişinin hak/alacak sahibini şahsen tanıması şarttır. Çünkü hak sahibi, hakkını esas borçludan alamadığında onu kefii'den ister. İnsanlar haklarını istemek hususunda bazen şiddetli, bazen de müsamahakâr davrandıkla-' rından, kefil olacak kişinin, kendisine muhatab olacağı hak sahibini tanıması gerekir. Çünkü kefil bulunmadığı takdirde kefaleti meşru kılan husus gerçekleşmemiş olur. Bu ise hak sahibi için bir güvencedir. Kefili şahsen bilmek yeterlidir; zira zahir, çoğu kez batına delâlet eder.

Eğer hak sahibinin vekili varsa, kefil olan kişinin onu da tanıması şarttır. Çünkü insanlar genellikle alacaklarını tahsil etmek üzere kendilerinden daha katı bir kimseyi vekil tutarlar. Bu nedenle vekili tanımak, asıl'ı tanımanın yerine geçer. Kişi kefil olduğu esnada hak sahibinin hazır bulunması şart değildir, kefaleti kabul etmesi veya kefalete rıza göstermesi de şart değildir. Çünkü bu kefalet, onun yararınadır; hakkının garantisidir. Kefalet nedeniyle hak sahibinin herhangibir zararı sözkonusu değildir. Yukarıda zikrettiğimiz hadîs buna delildir; zira o hadîste bildirildiği gibi Ebu Katade, ölünün üç dinar borcuna kefil olduğunda hak sahibini araştırmamıştır. Bazı kimseler, "Rızası şarttır, fakat 'kabul ettim' demek suretiyle telaffuz etmesi şart değildir" demişlerdir.

3. Mekfûlu anh

Mekfûlu anh, borçlu olan kişidir. Buna bazen kefil ile arasındaki farkın anlaşılması için asıl denir.
Bu hakkın -ister borç, ister başka hak olsun- zimmette sabit olması , şarttır. Ayrıca bu hak, kendisi için kefalet'in caiz olduğu haklardan olmalıdır. Borçlu olan kişiye kefil olmak için, borçlunun rızası şart değildir. Çünkü başkasının borcunu onun rızası olmaksazın eda etmek caiz olduğundan," borca kefil olmak da caizdir. Nitekim ölmüş bir kimsenin borcuna kefil olmak, ölü borcunu karşılayacak bir mal bırakmamış olsa da sahihtir. Ayrıca bir kimsenin bir kimseye kefil olması bir iyiliktir ve insan tanıdığına da tanımadığına da -o kişi ehil olmasa da- iyilik yapabilir. En sahih olan görüşe göre bilinmesi şart değildir. Çünkü kefil ile mekfûlu anh arasında bir muamele bahis mevzu değildir.

4. Mekfûlu bih

Mekfûîu bih, üzerinde kefalet cereyan eden haktır. Bu hakkın borç veya başka bir hak olması durumu değiştirmez. Bu hak ile ilgili şartları da şöyle sıralayabiliriz:
a. Akid esnasında bu hak sabit olmalıdır.
İster müstakbel zevcenin nafakası gibi cereyan eden bir sebep olsun, isterse filan adama gelecekte borç verilecek birşeyin tazminatı için cereyan etmeyen bir hususta olsun, sabit olmayan bir hakka zâmin ve kefil olmak sahih değildir. Çünkü tazminat ve kefalet, hakkın garantisi,

vesikasıdır. Vesika ise hak sabit olmadan önce sözkonusu olmaz, tıpkı şahitlikte olduğu gibi; zira herhangibir hâdise olmadan önce şahitlik olmaz. Hakkın sabit olması için, kefil olanın İtiraf etmesi -her ne kadar kefil olanın üzerine herhangibir şey sabit olmuyorsa da yeterlidir. Meselâ Zeyd'in Amr'da 100 dinar alacağı olsa, başka birisi de buna kefil olsa, Amr borcunu inkâr ettiğinde, Zeyd alacağını kefil olan kişiden talep edebilir.

Bazıları 'Gelecekte vacib olan bir hakka zâmin ve kefil olmak sahihtir' demişlerdir. Meselâ bir kişi, (Zeyd'e) '(Amr'a) 100 dinar ver, ben ona zâminim' dese, (Zeyd de) bir müddet sonra (Amr'a) 100 dinarı verse, bu kefalet sahih olur; zira bu tür muamelelere halkın ihtiyacı vardır.

Bir yakınına ileride verilecek olan nafakaya kefil olmak sahih değildir. Çünkü bu nafakanın verilmesi bir borç değil, bir ihsandır.

Derek tazminatı bundan istisna edilmiştir. Derek tazminatı şudur: Herhangibir mal almak isLeyen kişiye 'Bu malı satın al. Eğer bu mal kusurlu, eksik, gasbedilmiş, çalınmış veya kaybolmuş bir mal çıkarsa, satıcıya verdiğin parayı sana geri öderim' diye kefil olmaktır. Buna rağmen sahihtir. Çünkü satılan mal, müşterinin elinden çıktığı an borç sabit olur. İhtiyaç, insanları buna mecbur etmektedir. Özellikle yabancı bir satıcıdan ahnan mallar için -ki o malların çalıntı olma ihtimali daha fazladır- bu şekilde muamele yapmak daha da Önem kazanır. Çünkü yabancı bir satıcıdan alınan mal çalıntı çıkarsa, sahibi de gelip o malı müşterinin elinden alırsa, müşterinin parası boşa gider, zira parasını geri alma şansı yoktur. Bu nedenle müşterinin bir garantiye ihtiyacı vardır ki bu da ona kefil olacak bir kişidir. Böylece müşteri parasının boşa gitmeyeceğinden emin olur. Ancak kefaletin, satıcı parayı aldıktan sonra olması şarttır. Çünkü kefil, ancak satıcının kabzettiği paranın zâmini olur.

b. Hak lüzumlu olmalıdır.

Bu, ister cinsî münasebetten sonraki mehir gibi cereyan müddeti bittikten sonra olsun, ister satılan malın kabzedildikten sonraki parası gibi müstakar olsun, ister satılan malın kabzedilmeden önceki parası gibi olsun, isterse de cinsî münasebetten önceki mehir gibi olsun mesele değişmez. Hâli hazırda lüzumlu olmayan, fakat lüzumlu olmaya doğru giden bir muamelede de kefalet sahihtir; yani bizatihi lüzumlu olacak olan, lüzumu herhangibir şeye bağlı olmayan bir hak hususunda kefil olunabilir. Meselâ satılan malın, alışverişten cayma müddetindeki parası gibi. Satılan malın parasını ödemek, alışverişten cayma müddeti bittikten

sonra kendiliğinden lüzumlu olur. Lüzumlu olmadan önce de ona kefil olmak sahihtir. Lüzumlu olmaya doğru giden akidden maksat, mehir gibi, satılan mahn parası gibi sebepsiz feshedilmeyen akiddir. Eğer borç lüzumlu değilse, lüzumlu olmaya doğru da gitmiyorsa, yani borçlu olan kişi -bahşiş parasında olduğu gibi- herhangibir sebep olmaksızın onu feshedebiliyorsa, bu tür muamele ve borçlarda kefalet sahih değildir.
Cuale, kaybolan devesini getirene belli bir mal (bahşiş-mükâfaat) vermeyi va'detmektir. Kişi, devesi bulunmadan önce bu va'dinden vazgeçebilir. Bu, lüzumlu olmayan ve lüzumlu olmaya doğru da gitmeyen bir borçtur. Bu nedenle burada kefalet sahih değildir. Çünkü bu borç -cuale bahsinde de belirttiğimiz gibi- ancak iş yapıldıktan sonra sabit olur.
c. Borç, kefil tarafından bilinmelidir.
Bir borca kefil olan kişi o borcun miktarını, vasfını, cinsini bilmelidir. Meselâ borcun 1000 dirhem mi 2000 dirhem mi olduğunu, dinar mı, dirhem mi, Türk parası mı, Suriye parası mı olduğunu bilmelidir. Eğer borç, vasıflı mallardansa, vasıflarını, güzel veya çirkin olduğunu bilmelidir. Gasbedilen malda olduğu gibi malın ayn'ına kefil olmuşsa, onun ayn'ını bilmesi şarttır. Bütün bunları bilmek şart koşuldu; zjra kişinin zimmetindeki mal -toplu alışverişteki bedel veya kiralamadaki ücret gibi- akidle sabittir. Bunların vasıflarını ve -eğer aynen ise- aynını bilmek şarttır.
Bu meselenin başında (Seleme b. el-Ekva'dan) rivayet edilen hadîs de buna delâlet etmektedir; zira orada ölünün ne kadar borcu olduğu zikredildikten sonra Ebu Katade ona kefil oldu. Bu bakımdan meçhul bir borca kefil olmak sahih olmaz. Meselâ bir kişinin, diğer bir kişiye 'Senin Zeyd'deki alacağına kefil oldum' veya 'Senin alacaklarından birine kefilim' veya 'Gasbedilen iki malından birine kefilim' demesi sahih değildir.
d. Kefil olunan hak, teberru edilebilen haklardan olmalıdır.
Yani hak sahibinden karşılık olmaksızın başka birine intikal etmeye -daha önce zikrettiğimiz haklar gibi- kabiliyetli olmalıdır. Karşılıksız olarak başkasına intikal etmeye kabiliyeti olmayan şufa hakkı gibi haklara kefil olmak sahih olmaz. Çünkü bu hak, ortak olan kişinin hakkıdır; yani ortaklardan biri hissesini satarsa, diğer ortak da o hisseyi almak isterse Onun parasını vererek alabilir. Fakat bu hakkını başkasına devredemez; yani şufa hakkına kefil olmak sahih değildir.

5. Siga

Siga, kefil olanın icabı, kefil olunan zatın da kabul etmesidir. Kefaletin tahakkuk etmesi için zâmin olan kefil1 in icabı, yani 'Ben kefilim' demesi yeterlidir. Hak sahibinin bunu kabul etmesi veya buna razı olması şart değildir. Nitekim bunu daha önce de belirtmiştik. Siga'da bulunması gereken şartlar da şunlardır:

a. İcab, iltizama delâlet eden bir lafız ile olmalıdır.

İcab, iltizama delâlet eden sarih bir lafızla olabileceği gibi, iltizama delâlet eden kinayî bir lafız ile de olabilir. Kefil olan kişinin 'Falan adamın sana olan borcuna ben kefilim' veya 'Falan adamın borcunu ödemeyi tekeffül ediyorum' veya 'Falan adamı borcun ödenme zamanı geldiğinde huzura getirmeyi tekeffül ediyorum' gibi sigalar, sarih lafızlardır. Kefil olan kişinin 'Falan adamın yolunu aç, ondaki alacağın benim üzerimde olsun' gibi lafızlar da kinayî lafızlardır. Niyetle beraber olan kinayî lafızlar da iltizama delâlet eder; yani niyetle birlikte olan kinayî lafızlar 'ben o borca kefilim, o ödemezse ben öderim' anlamına gelir. Eğer kullanılan lafız iltizama delâlet etmiyorsa, kefalet sahih olmaz. Meselâ kefil olan kişi 'Falan kişide bulunan malı saha ödeyeceğim'

demez de mutlak olarak 'Falan kişide bulunan malı ödeyeceğim' derse, sana kelimesini kullanmazsa, bu lafız itizama delâlet etmediği için kefalet sahih olmaz veya 'Falan şahsı hazır edeceğim' gibi lafızlar, itizama delâlet etmezler. Çünkü bu tür lafızlar, muhataba hitap eden lafızlar değildir. Dolayısıyla bu, yerine getirilmesi zorunlu olmayan bir va'ddir. Ancak bu tür lafızlarda iltizama delâlet eden bir karine olursa, kefalet sahih olur. Meselâ bir alacaklının borçluyu hapsettirmek istediğini gören bir kişi 'Ben onun borcunu ödeyeceğim' derse, burada iltizama delâlet eden bir karine bulunduğu için, o kişi 'Ben senin alacağına kefilim, o ödemezse ben ödeyeceğim' demiş gibi kabul edilir.

. Dilsiz'in, iltizama delâlet eden işareti veya yazısı da lafız yerine geçer; yani dilsiz kefil olmaya delâlet eden bir işaret yaparsa kefil olur.

b. Akidde tenciz olmalıdır.

Yani ister borç kefaleti, ister nefs kefaleti olsun herhangibir şahsa talik edilmemelidir. Meselâ kişi 'Eğer Zeyd gelirse, ben senin falan adamdaki alacağına kefil olurum' dese veya 'Sen şunu yaparsan, borçlunu hâkim huzuruna getirmeyi tekeffül ediyorum' dese, en sahih görüşe göre bu tür kefalet sahih olmaz. Çünkü kefalet, bir akiddir, akidler ise taliki kabul etmez.

c. Malî kefalet, vakitle sınırlandırılmamalı, belli bir vakte bağlanmamalıdır.

Çünkü malî kefaletten maksat, borcun eda edilmesidir. Bu nedenle onu muayyen bir vakte bağlamak sahih olmaz. En sahih görüşe göre nefs kefaleti de böyledir. Çünkü burada da amaç, borçluyu huzura getirmektir. Eğer kefalet, mutlak olur da borçlunun huzura getirilmesinin tehir edilmesi şart koşulursa, kefalet sahih olur. Meselâ kefil olan kişi 'Falan borçluyu huzura getirmeyi tekeffül ediyorum, fakat bir ay sonra huzura getiririm' dese, sahih olur; zira kefaletin amacı yerine gelmektedir. Bu, bir çalışmayı iltizam etmek, bir iş için icar etmek gibidir ki hemen de olur, gelecekte de olur. Hâli hazırdaki bir borcun belli bir zaman sonra ödenmesine kefil olmak da sahihtir. Çünkü kefil olmak, bir teberrudur. İnsan bazen teberru yapma imkânına sahip olmayabilir. Kefil, kendisine nasıl lüzumlu kılarsa o şekilde olur; yani kefil, kefaletini gelecek zamanda da yerine getirebilir. Alacaklının, alacağını kefil'den hemen istemeye hakkı yoktur. Esas borçlu ise borcunu tehir etme hakkına sahip değildir. Hak sahibi isterse, alacağını ondan hemen isteyebilir. Şu hadîs de buna delâlet eder:

İbrı Abbas şöyle rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) hayatta iken bir kişi 10 dinar alacaklı olduğu borçlusunun yakasına sarıldı. Borçlu olan şahıs, alacaklısına şöyle dedi:

- Benim yanımda (mülkiyetimde) sana verebileceğim hiçbir şey yok.

- Hayır! Vallahi sen alacağımı ödeyinceye veya bana bir kefil getirinceye kadar senin yakanı bırakmayacağım.

Sonra alacaklı olan kişi borçlusunu çekerek Hz. Peygamber'in huzuruna götürdü. Hz. Peygamber borçlu olan şahsa şöyle dedi:

- Sen alacaklından ne kadar mehil İstiyorsun?

- Bir ay!

Bunun üzerine Rasülullah (s.a) şöyle buyurdu:

- O halde ben ona kefil olurum.

Sonra borçlu, Peygamber'in dediği vakitte huzura geldi, (veya borcunu getirdi). Bunun üzerine Peygamber (s.a) ona dedi ki:

- Bu (altını) nereden elde ettin?

- Bir madenden!

- Bunda hayır yoktur.

Sonra onun borcunu kendisi ödedi.[33][6]

Kefil isterse, borcu derhal ödemeyi kabul edebilir. Borcu derhal ödemeyi

kabul ederse, hemen teberru etmeyi kendisine lüzumlu kılmış olur. Fakat en sahih görüşe göre kefil'in, borcu derhal ödemesi şart değildir. İsterse borcun ödenme zamanına kadar -esas borçluya tâbi olarak- bekleyebilir. Eğer kefil, borcu zamanından önce öderse, onu esas borçludan talep edemez. Çünkü kefil'in, borcu zamanından önce ödemesi, esas borçlunun hakkı olan zamanı ortadan kaldırmaz.

Nefs Kefaletinin Hükümleri

1. Nefs. kefaleti'nîn, kefalet'in bir çeşidi olduğunu daha önce de söylemiştik. Nefs kefaleti (kefalet-i bi'n-nefs), kefil olan kişinin kefil olduğu şahsı, borcun ödenme zamanı geldiğinde huzura getirmeyi tekeffül etmesidir. Bunun meşru olduğunu da belirtmiştik; zira kefalet'in meşru olduğuna delâlet eden delillerden bu anlaşılmaktadır. Ayrıca nefisle kefil olma hususunda sahabe'den gelen eserler de bunu teyid etmektedir.
O eserlerden biri de Ebu İshak es-Sebiî'nin, Harise b. Mudrib'den rivayet ettiği şu eserlerdir: Abdullah b. Mes'ud ile beraber sabah namazını kıldık, selâm verdikten sonra bir kişi kalkıp dedi ki:
- Allah'a yemin ederim ki ben nefsimde kimseye karşı buğz olmadığı halde geceledim. Benî Hanîfe kabilesinden bir kişi beni çağırmıştı. Geceleyin atıma binip yola çıktım. Benî Hanîfe mescidinin yanına vardığım da -bu, Abdullah b. en-Nevâha'nın mescididir- müezzinlerinin şöyle dediğini duydum:
- Allah'tan başka ilah olmadığına -şahitlik ederim. Müseyleme'nin Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ederim.
Ben kendi kendime 'Sen yalan söylüyorsun' dedim. Bu arada atımı yavaşlattım. Mescid halkının da aynı şekilde şehadet ettiklerini duydum. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud şöyle emir verdi:
- Abdullah b. en-Nevâha'yı bana getirin.
Onu getirdiler. O da böyle söylediklerini itiraf ederek dedi ki:
- Evet, böyle diyoruz.'
- Peki, niçin Kur'an okuyorsunuz?
- Sizin şerrinizden emin olmak için okuyoruz. (Yani takiyye yapıyoruz).
- Tevbe et, küfürden dön.
. Abdullah b. Mes'ud'un bu teklifini reddederek, küfürden döimekten imtina etti. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud, onun başının vurulmasını emretti. Dışarıya çıkarıp başını kestiler. Sonra Abdullah b. Mes'ud, Hz.

Peygamber'in diğer ashabiyla, Benî Hanîfe kabilesinin halkına ne yapılması hususunda istişare etti. Adîy b. Hatem dedi ki:
- Bu, başını çıkarmış bir küfür çıbanıdır, onu kes (onları öldür)! Cerir b. Abdullah ile Eş'as b. Kays ise şöyle dediler:
- Onlara tevbe teklif et, eğer tevbe ederlerse kabilelerini onlara kefil kıl.
Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud onları tevbeye davet etti, onlar da tevbe ettiler, kabileleri de onlara -bir daha küfre dönmeyecekleri hususunda- kefil oldu.[34][7]
Kabilelerinin onlara kefil olması, nefs kefaletidir (kefalet-i bi'n-nefs). Bu da kefaiet-i bi'n-nefs'in caiz olduğuna delâlet eder.
Hz. Yakub'un diliyle varid olan şu ayet de bu eser'i teyid etmektedir:
. Yakub 'Etrafınızın kuşatılması ve çaresiz kalmanız hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermem' dedi. (Yusuf/66)
2. Nefs kefaleti, bazen borçlu kişinin nefsine, bazen de üzerinde kısas (ceza) bulunan bir kişinin nefsine olur.
Borçlu olan kişinin nefsine kefil olmak, mutlak olarak caizdir. Kefil olduğu kişinin borcunun miktarını bilip bilmemesi hükmü değiştirmez. Çünkü kefil olan kişi, borçlunun borcuna değil, nefsine kefi! olmuştur; yani onun borcunu ödemeye kefil olmamış, onu borcun ödenme zamanı geldiğinde huzura götürmek için kefil olmuştur. Bu nedenle nefs'e kefil olan kişiden, borçlunun borcu istenmez. Ondan sadece kefil olduğu kişiyi huzura getirmesi istenir. Ancak kefil olduğu kişinin borcu (üzerinde bulunan mal), tazminatı sahih olan mallardan olmalıdır. Nitekim bunu daha Önce belirtmiştik.

Üzerinde Ceza Bulunan Bir Kişinin Nefsine Kefil Olmak

Kişinin üzerindeki ceza; kısas cezası, zina iftirası cezası gibi insanın hakkı olan cezafardansa, tıpkı borçlunun nefsine kefil olmak gibi caizdir. Çünkü kısas cezası, bir nefsin bedelidir. Zina iftirasının cezası da üzerine yüklenmek istenen ar ve ayıbı .defetmek içindir. Eğer kişinin üzerinde bulunan ceza; içki cezası, hırsızlık cezası, zina cezası gibi Allah'ın hakkı olan cezalardansa, bunlara kefil olmak caiz değildir. Çünkü asıl olan cezaların uygulanması değii, düşmesidir; yani Allah'ın hakkı olan cezaların düşürülmesi, tatbik edilmesinden daha iyidir. Kişi, ceza gerektiren bu suçları işlemiş olsa dahi, bizden istenilen bunları örtmektir.

Bunlara kefil olmak ise, onları izhar etmek, onların toplumda yayılmasına yerleşmesine çalışmak demektir. Bu yüzden de bu tür suçlan işleyip de üzerine ceza hak olmuş olanların nefislerine kefil oimak sahih değildir.

3- Beden (nefs) kefaletiyle ilgili diğer hükümler şunlardır:

a. Bir şahısın bedenine kefil olan kişi, kefil olduğu şahsı ne zaman ve nerede huzura getirmelidir?

Hak sahibi, borçlunun belli bir vakitte huzura getirilmesini şart koşmuşsa ve o vakit geldiğinde de borçlunun huzura getirilmesini istiyorsa, kefil'in, borçluyu huzura getirmesi gerekir. Çünkü bunu tekeffül etmiştir. Kefil, borçluyu huzura getirdikten sonra üzerindeki hakkı yerine getirmiş olur. Eğer kefil, borçluyu tekeffül ettiği zamanda huzura getirmezse, hâkim kefil'i hapseder. Eğer borçlu ortada yoksa, kefii de onun yerini bilmiyorsa, kefil, borçluyu huzura getirmeye zorlanamaz. Çünkü borçlunun yerini bilmediği için onu huzura getirememekte mazurdur. Ancak borçlunun yerini bilmediğine dair yemin etmesi gerekir, yemin ettiği takdirde sözüne itibar edilir. Eğer kefil, borçlunun nerede olduğunu biliyorsa, mutlaka onu getirmesi gerekir. Kefil, borçlunun nerede olduğunu biliyorsa, onun bulunduğu yerin yolu da tehlikeli değilse, kefil'e oraya gidip borçluyu getirecek kadar mühlet verilir; kefil mühlet verilen zaman içinde borçluyu getirmezse hapsedilir, borç ödenmedikçe de bırakılmaz; zira üzerine vacib olan birşeyi teslim etmekte kusur göstermiş, onu teslim etmemiştir. Kefil, kaybolan borçlu gelirse veya ölürse veya yeri bilinmiyor ya da biliniyor ama gelmesi mümkün değilse hapisten çıkarılır veya hiç kimsenin zarar veremeyeceği bir kişinin gözetimi altında tutulur. Ancak kefil, borçlunun borcunu öderse hapsedilmez. Borcu ödedikten sonra esas borçlu gelirse, ödediği miktarı ondan geri alır. Çünkü kefil, borçlunun borcunu teberruan ödememiş, bunu ödemek zorunda bırakılmıştır.

Kefil'in, kefil olduğu kişiyi nerede huzura getirmesi gerektiği meselesine gelince, eğer kefil, kefil olduğu şahsı teslim etmek için belli bir mekân tayin etmişse (hak sahibi, kefil olunan kişinin belli bir mekânda teslim edilmesini şart koşmuşsa), onu tayin edilen (sarf koşulan) mekânda - orası teslim etmeye uygun ise- teslim etmek mecburiyetin -dedir. Çünkü onun şartına uyulması gerekir. Eğer şart koşulan yer teslim etmeye uygun değilse veya orada teslim edilmesi masraflı ise, oraya en yakın bir yerde teslim etmelidir. Ancak şart koşulan yere en yakın bir yerde teslim edilmeye, kefil olunan kişi rıza göstermelidir. Eğer orada teslim edilmesine rıza göstermezse akid fasid olur.

Teslim için belli bir mekân tayin edilmem işse, teslim yeri -teslime uygunsa- kefaletin yapıldığı yerdir. Kefalet akdinin yapıldığı yer teslime uygun değilse, oraya en yakın ve teslime elverişli olan bir yerde teslim edilmelidir.

b. Kefil, kefil olduğu kişinin bedenini teslim edilmesinin-şart ko-şulduğu yerde teslim ettiğinde, kefaletini yerine getirmiş olur.

Teslim yerinde, hak sahibinin hakkını almasına mâni olacak bir engel bulunmaması da şarttır. Kefil, ancak bu durumda kefaletini yerine getirmiş sayılır. Eğer teslim yerinde, hak sahibinin hakkım almasına mâni olacak bir engel varsa, meselâ orada hak sahibinin hakkını almasına engel olan zâlim bir kişi varsa kefil, veli olamaz. Çünkü teslim etmekten maksat hasıl olmamıştır.

Kefil, kefil olduğu kişiyi, teslim edilme mekânsnın dışında bir yerde. teslim etmek isterse, hak sahibi de buna razı olmazsa, teslim alması içinzorlanamaz. Meselâ hak sahibi 'Teslim edilme yerinde delilim vardır' veya 'Teslim yerinde hakkımı almak hususunda bana yardım edecek biri vardır' derse, onun isteğine göre teslim edilmesi gerekir. Ancak hak sahibi, belli bir amacı olmadığı halde keyfî olarak bunu kabul etmezse, hâkim onu teslim almaya zorlar. Buna rağmen yine teslim almazsa, hâkim kefilin teslim ettiğine dair şahit tutar ve kefil kefaletten kurtulur.

Kefil, kefil olduğu kişiyi -sözkonusu şartlar dahilinde- teslim ettiğinde kefaletten kurtulacağı gibi, kefil olduğu kişi kendiliğinden gidip teslim olursa yine kefaletten kurtulur. Ancak kendisine kefil olunan kişinin kendiliğinden teslim olması yeterli değildir. Bununla beraber 'Bana kefil olan falan adamın yerine kendimi teslim ediyorum' demesi de gerekir.

c. Kefil olunan kişi ölüp defnedilirse kefil, kefaletten kurtulur veya kendisine kefil olunan kişi gizlenir de kimse yerini bilmezse kefil yine kefaletten kurtulur.

Bu durumlarda kefil'e 'Kefil olduğun kişinin borcunu öde' denilemez. Çünkü kefil, ölen veya gizlenen kişinin borcuna değil, kendisini getirmeye kefil olmuştur.

d. Kefalet-i bi'n-nefs'de kefil, kefil olduğu kişiyi huzura getiremediğinde onun borcunu ödeyecektir şeklinde bir şart koşulursa, en sahih görüşe göre kefalet batıldır. Çünkü bu şart, nefisle kefil olmanın gereğine aykırıdır; zira nefisle kefil olmanın muktezası, kefil'in onun borcuna zâmin olmamasıdır.

e. Hak sahibi, borçluyu borcundan affederse, kefil'den de borçluyu getirip

teslim etmesini talep edemez. Çünkü hak sahibi, borçluyu borcundan affettiğinde, kefil de kefaletten kurtulur; zira kefil, kefil olduğu kişiyi hak sahibinin hakkı için huzura getirmeyi tekeffül etmiştir. Hak sahibi hakkından vazgeçtiğinde, borçlunun huzura getirilme şartı da kendiliğinden düşmüş olur.

f. Kefalet-i bi'n-nefs'de, hak sahibinin rızası -en sahih görüşe göre-şart değildir. Çünkü nefisle kefalet'te kefil, borçlu borcu ödeyemediğinde borcu ödemekle yükümlü değildir. Bu nedenle de hak sahibinin onun kefil olmasına razı olması şart değildir; zira nefisle (nefse) kefil olan kişinin vazifesi, sadece borçluyu huzura getirmektir. Öyleyse hak sahibinin, kefaletine razı olmadığı kefil ile beraber huzura gelmesi şart değildir. En sahih görüşe göre hak sahibinin rızasının şart olmadığını belirtmiştik. Çünkü kefalet, hak sahibi için bir vesika, bir garantidir. Şahitlikte olduğu gibi, onun rızası olmasa da kefalet onun vesikasıdır. Ayrıca kefalet, bir hakkı karşılıksız olarak iltizam etmektir. Bir hakkı karşılıksız iltizam etmekte de hak sahibinin rızası şart değildir.

Malî Kefalet'in Hükümleri .

Malî kefalete daman denir. Malî kefalet, bir kişinin başkasının borcuna kefil olup 'O ödemediği takdirde ben ödeyeceğim' diyerek, onun borcunu ödemeyi tekeffül etmesidir. Bu, kefalet'in iki çeşidinden biridir. Daha önce de belirttiğimiz gibi kefalet, malî kefalet ve beden kefaleti olmak üzere iki çeşittir. Her iki kefalet'in de meşru olduğuna dair, genel kefaletten bahsederken deliller getireceğiz. Kefalet akdinin sığasını, rükün ve şartlarını daha önce beyan etmiştik. Şimdi onun bazı hükümlerini zikredelim:

1. Hak Sahibi Hakkını, İsterse Kefilden, İsterse Esas Borçludan İsteyebilir

Bir kişi, başkasının borcuna kefil olduğunda hak sahibi isterse o borcu kefilden alır. Hak sahibinin, alacağını kefilden tahsil etme yetkisine sahip olması, esas borçludan istemeyeceğine delâlet etmez. Hak sahibi dilerse kefilden, dilerse esas borçludan hakkını isteyebilir. Çünkü borcunun zimmeti aslen o borçla ilgili olan kişidedir. Kefil olanın zimmeti, ona sonradan inzimam etmiştir (bitişmiştir). Ayrıca tazminat için zâmin olmak, rehin ve senet gibi borcun vesikasıdır, garantisidir. Bu bakımdan kefil

vardır diye borç esas borçlunun zimmetinden çıkarak başkasına gitmez. Buna binaen kefalet akdinde, kefil olacak kişi 'Ben kefil olurum, fakat borçlunun zimmeti beri olmak şartıyla' derse, koşulan şart nedeniyle kefalet akdi sahih olmaz. Çünkü kefalet borcun vesikasıdır. Koşulan bu şart ise buna ters düşmektedir; zira vesika, ikinci bir zimmeti borçlunun zimmetine eklemek demektir, yoksa esas borçlunun zimmetini borçtan beri etmek demek değildir. Konunun başında Seleme b. el-Ekva'dan rivayet edilen hadîs de buna delâlet etmektedir. Çünkü o hadîste bildirildiğine göre Ebu Katade, ölünün borcu olan üç dinara kefil olmuştu.
Cabir'den rivayet edildiğine göre bir gün sonra Hz. Peygamber, Ebu Katade'ye o üç dinarı ödeyip ödemediğini sorunca, Ebu Katade 'Ey Allah'ın Rasûlü! Adam daha dün öldü' dedi. Hz. Peygamber tekrar sorunca da 'Ödedim ey Allah'ın Rasûlü' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'İşte şimdi adamın derisi soğudu' buyurdu.[35][8]
Hz. Peygaraber'in 'Şimdi adamın derisi soğudu1 demesinden maksat, borcun, borçlunun zimmetinden çıkıp kefilin zimmetine geçmesi değildir. Eğer böyle oisaydı, borca kefil olunduğu anda ölünün derisinin soğuması gerekirdi. Madem ki esas borçlunun-zimmeti, kefiiin varlığıyla beri olmuyor. Öyleyse hak sahibi, alacağım kefilden isteyebileceği gibi, esas borçludan da isteyebilir. Çünkü kefil, ödenmediği takdirde o borcu ödemeyi tekeffül etmiştir. Kefil de esas borçlu da hazır iseler ve ikisi de zenginse, alacaklı alacağını, dilerse kefilden, dilerse de esas borçludan alır. Borç, esas borçlunun üzerinde sabit olduğu için ondan isteyebilir, kefilden de isteyebilir, çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Zaim sorumludur.[36][9]
Zaim, kefiİ demektir; yani bir borca kefil oian kişi ondan sorumludur. Esas borçlu borcunu ödemezse, alacaklı olan kişi o borcu kefilden alabilir.

2. Esas Borçlu Borçtan Kurtulduğunda Kefil de Kurtulur

Hak sahibi (alacaklı), borçluyu borçtan affederse, kefil de kefaletten kurtulur. Çünkü kefil, asla tâbidir. Kefilin zâmin olması, borcun tevsiki İçindir. Alacaklı borcu affettikten sonra, vesika da düşmüş olur. Fakat hak sahibi, kefili tazminattan, borca zâmin olmaktan affederse, esas borçlunun zimmeti borçtan beri olmaz. Çünkü kefilin ibra edilmesi, borcun vesikasını düşürmektir. Borç ise vesikanın düşmesiyle düşmez. Bu tıpkı borç senedini yırtmak, rehin akdini feshetmek gibidir ki bunların

olmaması, borcun varlığını ortadan kaldırmaz.
Kefil, başka bir kefil tutarsa, bu ikinci kefalet akdi de sahih olur. Çünkü kefilin kefir olduğu borç lüzumludur ve adamın zimmetinde sabittir. Kefil, ikinci bir kefil tutarsa borç, üç kişi üzerinde sabit olur ki bunlar esas borçlu, birinci kefil ve ikinci kefildir. Hak sahibi, -borcun Ödenme zamanı geldiğinde borç ödenmemiş olursa- alacağını dilerse esas borçludan, dilerse birinci kefilden, dilerse de ikinci kefilden isteyebilir. Alacaklı kişi, esas borçluyu borçtan affederse, birinci ve ikinci kefil de onunla beraber ibra edilmiş olur. Fakat kefillerin ibra edilmesiyle esas borçlu ibra edilmiş olmaz. Alacaklı, yalnız ikinci kefili ibra ederse birinci kefil ibra edilmiş olmaz. Borç birinci kefil İle esas borçlunun zimmetinde sabit kahr.

3. Kefil'in, Esas Borçludan . Borcunu Ödemesini İstemesi

Alacaklı, kefil'den borcu ödemesini istediğinde, kefil, esas borçludan borcunu ödemesini isteyebilir mi?
Eğer kefil, esas borçlunun izniyle kefil olmuşsa,.esas borçludan borcunu ödemesini isteyebilir. Çünkü kefil, esas borçlunun izniyle kefil olmuştur. Bu nedenle kefil, esas borçluyu borcunu ödemesi için sıkıştırabilir.
Kefil, esas borçlunun izni olmadan kendiliğinden kefil olmuşsa, esas borçluyu borcunu ödemesi için sıkıştırma hakkına sahip değildir; zira borçlunun izniyle kefil olmamıştır. Bu bakımdan kefilin esas borçluyu sıkıştırmaya hakkı yoktur. Ayrıca borçlunun onu kurtarması de gerekmez.
Eğer. alacaklı, borcu kefilden isterse -en sahih görüşe göre- kefilin gidip esas borçludan kendisini bu yükümlülükten kurtarmasını taleb etmeye hakkı yoktur.

4. Vakitli Olan Borç Ölüm Nedeniyle Derhal Ödenmesi Gereken Bir Borç Haline Dönüşür.

Kefil veya esas borçlu ölürse, vakitli olan borç, derhal ödenmesi gereken bir borç haline dönüşür ve fakat ikinci taraf hakkında vakit sabit kalır; zira ölüm, vakti iptal eder. Ölüm taraflardan biri hakkında vâki olup diğeri hakkında vâki olmadığından vakit onun için bir .menfaattir ve (ikinci tarafın hakkı da) iptal ediîmez. Ölen kişi esas borçlu olursa, kefil olan kişi alacaklıya 'Tereke taksim olunmadan önce gel hakkını al veya beni kefaletten ibra et' demediği takdirde, sorumlu olur. Ölen kişi kefil olursa, alacaklı da hakkını kefil'in terekesinden alırsa, kefil'in mirasçıları o parayı,

borcun ödenme vakti gelmeden önce esas borçludan alamazlar. Çünkü esas borçlu için borcun ödenme zamanı daha gelmemiştir. Borcun ödenme zamanı geldiğinde kefil'in varisleri, kefil'in terekesinden ödenen borcu esas borçludan alırlar.

5. Kefil, Ödediği Parayı Esas Borçludan Geri Alır

Esas borçlu borcunu ödediğinde, kendisinin zimmeti o borçtan beri olduğu gibi, kefii'in zimmeti de o borçtan beri olur. Çünkü kefil'in zimmeti, o borcun vesikası ve mal sahibinin hakkı ile meşguldü. Mal sahibi hakkını aldıktan sonra vesika ortadan kalkar. Borcu kefil öderse hem kefil'in, hem de esas borçlunun üzerinde -alacaklı kişi açısından-herhangibir hak kalmaz. Ancak kefil borcu ödedikten sonra ödediği parayı esas borçludan alabilir mi?

a. Kefil o borcu, esas borçlunun izniyle ödemişse, ödediği parayı esas borçludan derhal alabilir. Çünkü esas borçlu izin vermekle ödenen miktarın zâmini ve borçlusu olmuştur.

b. Kefil, esas borçlunun izniyle kefil olmuş, fakat borcu kendiliğinden ödemişse, -en sahih görüşe göre- yine ödediği parayı esas borçludan alır. Çünkü daman, borcu ödemenin sebebidir. Kefalet hususunda ona izin veren de esas borçludur.

C. Kefil, esas borçlunun izniyle değil de kendiliğinden kefil olup borcu da kendiliğinden ödemişse, esas borçludan hiçbir hak talep edemez. Çünkü o, borçlunun izni olmadan kefil , olmuş ve borcunu ödemiştir. Bu ise teberru sayılır. Teberru eden kimse de teberru ettiği şeyi geri alamaz.

d. Kefil, esas borçlunun izniyle değil de kendiliğinden kefil olmuş, fakat borcu esas borçlunun izniyle ödemişse -en sahih görüşe göre- yine esas borçludan hiçbir hak talep edemez. Çünkü o borcu ödemesinin vacib olmasının sebebi zâmin olmasıdır. Bu durumda kefil, teberru etmiş sayılır.

• Kefil Ödediği Paranın Ne Kadarını Esas Borçludan Geri Alabilir?

Kefil, borçlunun zimmetinde olan borcu öderse, ödediğini esas borçludan alır. Çünkü borçlunun zimmeti onunla beri olmuştur. Ayrıca kefil de o borç için ona kefil olmuştur.

Zimmetinde sabit olanın gayrisini verirse -en sahih görüşe göre-verdiğinin aynısını esas borçludan alır; zira esas borçlu da onu vermek

mecburiyetindeydi.
Kefil, borçtan daha fazla bir miktar vermişse, sadece borç miktarını alabilir. Çünkü borçlunun zimmetinde sabit olan borçta o fazlalık yoktur. Esas borçlu normal borcunu ödediğinde zimmeti beri olur.
Meselâ alacaklının borçluda 1000 sağlam dirhemi olsa, kefil onun yerine 1000 kusurlu dirhem Ödese, esas borçludan ancak 1000 kusurlu dirhem alabilir. Eğer 1000 dirhem yerine, sulh yaparak 500 dirhem öderse, esas borçludan ancak 500 dirhem alabilir. Eğer 1000 dirhem yerine, 800 dirhem değerinde bir mal verirse, esas borçludan 1000 dirhem alabilir. Eğer 1000 dirhem borç yerine, meselâ 1100 dirhem değerinde bir mal vermişse, esas borçludan ancak 1000 dirhem alabilir.

6. Kefil'in, Borcu Ödediğini İddia Etmesi

Kefil, borcu Ödediğini iddia ederse, alacaklı bunu ya tasdik eder, ya da inkâr eder. Alacaklı, kefil1 i tasdik ederse, kefil ödediği parayı esas borçludan alır. Çünkü borç, esas borçlunun zimmetinden beri olmuştur. Bu borç artık kendisinden istenmeyecektir; zira hak sahibi borcun ödendiğini kabul etmiştir. Eğer esas borçlu, kefil'in borcu ödediğini inkâr ederse, onun sözüne itibar edilmez. Çünkü onun üzerindeki borç, hak sahibine aittir, hak sahibi de kefil'in borcu ödediğini söyledikten sonra esas borçlunun bunu inkâr etmesinin hiçbir anlamı olmaz. Bu durumda esas borçlunun üzerinde bulunan borç, alacaklıdan kefîl'e geçer. Alacaklının, borcu aldığını itiraf etmesine itibar edilir, çünkü o kendisi hakkında bu itirafı yapmıştır.
Kefil, borcu ödediğini, iddia eder, alacaklı da bunu inkâr ederse, şu hususlara göre karar verilir;
• Kefil'in borcu ödediğine dair bir delil varsa, o delile göre hüküm verilir. Kefil daha sonra ödediği miktarı esas borçludan alır.
• Kefil'in borcu ödediğine dair bir delil yoksa, yemin etmek suretiyle alacaklının sözüne itibar edilir. Alacaklı, borç ödendiği halde bunu inkâr ederse, kefil borcu ödediğine dair şahit tutmadığı için kusurludur ve bunun zararına katlanır. Alacaklı, alacağını almadığına dair yemin ederse, kefil veya esas borçludan alacağını tahsil edebilir. Çünkü onun hakkı, hem kefil'in, hem de esas borçlunun zimmetinde sabittir. Alacaklı, alacağını kefil'den ister, kefil de borcu öderse, şu hususlara göre hüküm verilir:

• Kefil, borcu, esas borçlunun bulunmadığı bir yerde ödemişse, esas borçlu da borcun ödendiğini inkâr ediyorsa, kefil ödediği parayı esas borçludan geri alamaz. Çünkü asıl olan esas borçlunun borcun ödendiğini inkâr veya kabul etmesidir. En sahih görüşe göre kefil, esas borçludan hiçbir hak talep edemez; zira esas borçlu, borcun ödendgini inkâr etmekle hiçbir yarar sağlamamıştır; borç zimmetinden sakıt olmamıştır. Bu nedenle kefil, ondan hiçbir hak talep edemez. Ayrıca kefil de borcu ödediğine dair şahit tutmamakla kusurlu davranmıştır.

• Kefil, borcu, esas borçlunun yanında öderse -en sahih görüşe göre- ödediği miktarı esas borçludan geri alır.

Kefil malı Ödediğinde esas borçlunun zimmeti devam eder, borcun kendisinden istenme hakkı sakıt olmaz. Çünkü bu durumda hakkını korumayı terketmekle kusurlu davranmıştır ve kefilin malı Ödediğine dair şahit de tutmamıştır. Oysa kendisinin ihtiyatlı davranması gerekirdi. Bu takdirde kefil değil, esas borçlu kusurludur.

Ayn'a (Mala) Zâmin Olmak

Bir kişi, başka bir şahısta bulunan malı alıp getirmeye kefil olursa, şu hususlara göre hüküm verilir:

a. Bu mal o şahsın yanında emanet olarak duruyorsa, ona zâmin. olmak sahih olmaz. Çünkü, o malı emanet alan kişi ona zâmin değil ki başkası zâmin olsun.

b. Zâmin olunan mal; gasbedilmiş veya ariye olarak alınmış veya satış bedeli üzerine alınan bir mal ise ve malın kendisinde olduğu kişi de onun zâmini ise, zâmin olmak sahih olur. Ancak malı elinde bulunduran kimsenin, o kişinin zâmin olmasına izin vermesi veya zâmin olacak kişinin o malı o şahıstan alabilecek güce sahip olması şarttır. Bu şartlar dahilinde zâmin olunduğu takdirde, zâmin olan kişinin o malı hak sahibine götürüp teslim etmesiyle zimmeti beri olur. Zâmin olunup mal telef olduğunda onun kıymetini ödemek üzere zâmin olmak sahih olmaz. Çünkü burada sabit olmayan bir borca zâmin olma durumu vardır. Oysa zâmin olmanın sahih olmasının, zâmin olunacak malın sabit bir borç olmasına bağlı olduğunu söylemiştik. Malın kıymeti ise ancak mal telef olduktan sonra sabit olur. Mala zâmin olduğunda mal henüz telef olmamışsa ona zâmin olmak sahih olmaz. Çünkü borç daha tahakkuk etmemiştir.

VEKALET

Vekalet'in Tarifi

Vekâlet, lugatta birkaç mânâya gelir, onlardan biri korumaktır.
Allah bize yeter, O ne güzel vekildir. . (Âiu İmran/173)
Yani Allah koruyucu ve muhafaza edicidir.
Vekalet, tevfiz (işi başkasına havale etmek) anlamına gelir:
Allah'a tevekkül et, (Enfal/6l)
Yani işini Allah'a havale et.
Fakihlerin ıstılahında ise vekalet'in anlamı şudur; Bir kişinin sağken yapması kaydıyla, bir işi yapmak üzere başka bir şahsı naib tayin etmesidir. Yalnız müvekkilin, vekalet konusu olan bu işi yapmaya ehliyetli olması yapılacak işin de vekalet'e elverişli olması şarttır. Bu tarif, vekalet'in rükün ve şartlarından bahsederken tam olarak vuzuha kavuşacaktır.

Vekalet'in Meşruiyeti

Hem Kur'an, hem de Sünnet vekalet'in meşruiyetine delâlet eder. Vekalet'in meşruiyetine delâlet eden ayetler şunlardır:
Eğer (karı ile koca arasında) ayrılık olacağından korkarsanız erkeğin ailesinden bir, kadının ailesinden de bir hakem (arabulucu ve hüküm verici) gönderin.
(Nisa/35)
Yani karı-koca arasında bir anlaşmazlık olur da bu anlaşmazlık şiddetlenirse, iki hakem tayin edilir. Bunlar kan-kocanın vekili olur, onların durumunu incelerler. Bu ayet her ne kadar kan ile koca hakkında varid olmuşsa da genel olarak vekalet'in meşruiyetine delâlet eder.
Şu ayet de vekalet'in meşru olmasıyla uyum içindedir:
Şimdi siz içinizden birini şu gümüş para ile şehre gönderin de baksın, hangi yiyecek daha cemiz ise ondan size erzak getirsin. (Kehf/19)
Topluluktan bir kişiyi göndermek, onu o topluluğa vekil kılmak anlamına gelir.
Şu ayet de vekalet'in meşru olmasıyla uyum içindedir:
Benim şu gömleğimi götürün de babamın yüzüne sürün; gözü görür hale gelir.

(Yusuf/93)
Görüldüğü gibi Hz. Yusuf (a.s) kardeşlerini, gömleğini götürüp babasının yüzüne sürmek üzere vekil kılmıştır. Biz bu iki ayetin vekalet'in meşru olduğunun delili olduğunu söylemedik, bu iki ayet vekalet'in meşru olmasıyla uyum içindedir dedik; zira her iki ayet de bizden önceki kavimlerin şeriatlarını hikaye etmektedir. Daha önce de birkaç defa söylediğimiz gibi, bizden öncekilerin şeriatları, bizim için bağlayıcı değildir.
Vekalet'in meşru olduğu hususunda birçok hadîs varid. olmuştur. Onlardan biri Siyer ehlinin rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber, Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi, Ümmü Habîbe Remle bintü Ebî Süfyan'in nikâhına talip olduğunu bildirmek üzere vekil tayin etti'.
Hz. Peygamber'in mevlası Râfî şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) ihramdan çıktıktan sonra Meymune ile nikahlandı ve gerdeğe girdi. Peygamber ile Meymune arasında ben elçilik yaptım'.[37][1]
Urve el-Barikî şöyle rivayet ediyor: "Rasûlullah (s.a) bana bir dinar vererek bir koyun almamı emretti. Ben o bir dinar ile iki koyun satın aldım. Onlardan birini bir dinara sattım, diğer koyun ile bir dinarı da Peygamber'e getirdim. Durumu anlatınca Peygamber bana 'Allah senin alışverişinde bereket kılsın' diye dua etti".[38][2]
İleride bu hususta birçok hadîs zikredilecektir. Ayrıca ayet ve hadîslerin, meşruiyetine delâlet ettiği vekalet hususunda âlimlerin tümü ittifak etmiştir.

Vekalet'in Meşruiyetinin Hikmeti

Allah Teâlâ'nın insanları nimet ve güç hususunda farklı yarattığında hiç şüphe yoktur. Allah, insanlar için rızik kapılarını tamamen açmıştır. Herkes için bir veya birkaç maişet yolu açmıştır. İnsanlardan bir kısmı hem gücü, hem de yeteneği olduğu halde, bazen meşguliyetlerinin artması nedeniyle başkasının yardımına ihtiyaç duyar. Bazı insanların da gücü ve yeteneği yoktur, dolayısıyla başkasının yardımına daha çok muhtaçtırlar. Bazı insanların güç ve yeteneği olmakla beraber bazı konuları, bazı işleri bilmezler. Bazı insanlar da haklı oldukları halde hakkını savunmaktan, isbat etmekten yoksun olurlar, karşılarındaki hasımları ise güzel konuşma, delil getirme yeteneğine sahip oldukları için haklı çıkarlar. İşte bu ve benzeri nedenlerden ötürü insanın başkalarına

ihtiyacı olur. İşlerin yürümesi, ihtiyaçların karşılanması, sıkıntıların giderilmesi, muamelelerin kolaylaşması için maslahat, vekil tayin etmeyi gerekli kılmıştır. Çünkü Allah'ın şeriatı zorlukların kaldırılması İçin gelmiştir; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır;.
(Allah) size dinde güçlük kılmadı. (Hac/78)

Vekalet' in Hükmü

Vekalet'in caiz ve meşru olduğunu söylemiştik. Vekalet'te aslolan ibahadır. Ancak mendub bir iş hususunda olursa mendub, mekruh bir iş hususunda olursa mekruh, haram bir iş hususunda olursa haram olur. Eğer bir kişiden zararı defetmek hususunda olursa vacib olur. Meselâ yiyeceğe muhtaç olup onu satın almaktan aciz olan bir kişiye vekil olmak vacibdir.

Vekalet'in Rükûnlan

Vekalet'in dört rüknü vardır:
1. Müvekkil (kendisine vekil tutan)
2. Vekil
3. Siga
4. Kendisi için vekil tutulan mal veya tasarruf

1. Müvekkil (Kendisine Vekil Tutan)

Müvekkil, kendisine niyabeten birtakım tasarruflarda bulunması için başkasından yardım isteyen, vekil tutan kişidir. Kişi, ancak tasarruf edeceği mülkü veya velayeti altında bulunmak suretiyle tasarruf edebileceği bir konuda vekil tayin edebilir; yani şer'an tasarruf etme hakkına sahip olduğu hususlarda vekil tutabilir. Kendisinin tasarruf etmesinin sahih olmadığı ve asılın tasarrufa yetkisi olmadığı hususlarda ise, vekilin haydi haydi yetkisi olmaz. Mal sahibi âkil-bâliğ ise, hacr altında değilse, malında tasarruf yapmak üzere vekil tayin etme hakkına sahiptir. Çünkü âkil-bâliğ olan, hacr altında bulunmayan kişi, malında tasarrufta bulunabilir. Bunun gibi -baba, dede ve vasi gibi- malın, velîsi de başkasını kendisine vekil tutup o malda tasarruf etmesini sağlayabilir. Âkil-bâliğ olan kişi, kendisini evlendirmesi için başka birini vekil tayin edebilir, çünkü o,.bizzat evlenme hakkına sahiptir. Bakire bir kızın adil

velisi (babası) kızını veya velayeti altında bulunan başka bir kadını evlendirmesi için bir başkasını veli tayin edebilir. Çünkü o, onları 'evlendirme hakkına sahiptir. Bu bakımdan çocuğun veya sürekli baygınlık geçiren kişinin vekil tayin etmesi sahih olmaz; zira kendileri şer'an tasarrufta bulunmaya yetkili değillerdir. Kendileri tasarrufta bulunmaya yetkili olmayınca vekilleri haydi haydi olmaz. Sefihi iği nedeniyle hacr altına alınmış bir kişi malî bir tasarruf hususunda vekil tayin edemez. Çünkü kendisi bu tasarrufa ehil değildir. Kendisi ehil olmayınca, vekili evleviyetle ehil olamaz. Fasık bir baba kızını evlendirmek hususunda vekil tayin edemez; zira kendisi kızını evlendirme yetkisine sahip değildir ki bu hususta vekil tayin edebiisin, Fasik olan diğer veliler için de durum böyledir.[39][3]

Fasık baba bakire kızını bizzat evlendiremez, evlendirmesi sahih olmaz. Bu hususta bir başkasını da vekil tutamaz.[40][4] Hac veya umre için ihrama giren kişinin nikâh akdi yapması sahih olmadığı gibi, kendisinin nikâh akdini yapması için başka birini vekil tayin etmesi de caiz değildir. Ancak ihramlı olan kişinin 'Ben ihramdan çıktıktan sonra beni evlendir' diye birini vekil tayin etmesi caizdir.

Bundan istisna edilenler şunlardır: Gözleri kör olan kişi bundan istisna edilmiştir. Çünkü gözleri kör olan kişi malını bizzat satamaz ve birşey satın alamaz, görülmesi şart olan şeyleri alıp satamaz. Bunu daha önce belirtmiştik. Bu yüzden -zaruret nedeniyle- vekil tayin etmesi caizdir; zira vekil tutması caiz olmazsa -kör olduğu için kendisinin alışveriş yapması sahih olmadığından- şiddetli bir sıkıntıya maruz kalır.

2. Vekil

Vekil, başkası tarafından tasarrufta bulunması için tayin edilen kişidir. Ancak vekil olduğu işte, tasarruf edebilme durumunda olması .şarttır. Bu bakımdan kişi, yapması haram olan bir iş hususunda vekil kılınmış ise vekaleti sahih olmaz. Çünkü insanın kendi nefsi için tasarrufta bulunması, başkası için tasarrufta bulunmasından daha kuvvetlidir; zira kişi kendi nefsi için asalet yoluyla tasarrufta bulunmakta, başkası için ise niyabet (vekalet) yoluyla tasarrufta bulunmaktadır. Asalet, niyebetten (kefaletten) daha kuvvetlidir. Vekil tayin edilen kişi, o işte. asaleten tasarrufta bulunamıyorsa, vekaleten o işte haydi haydi tasarrufta bulunamaz. Başka bir ifadeyle kuvvetli olanı yapamıyorsa, zayıf olanı evleviyet-le yapamaz.

Bu bakımdan çocuğun, delinin, sürekli baygınlık geçirenin vekaleti sahih olmaz. Çünkü bunların kendi nefisleri için bile bu gibi tasarruflarda bulunamayacağını daha önce belirtmiştik. Çocuk nafile hac için, kurban kesmek için,' zekâtı dağıtmak için vekil olabilir; zira bu tür tasarrufları kendi nefsi için yapması caizdir.
Sefih bir kişi, malî tasarruflarda vekil olamaz. Gözleri kör olan bir kişi, görülmesi gereken işlerde vekil olamaz. Hac veya umre için ihrama girmiş olan bir kişi, nikah akdinde vekil olamaz. Kadın da nikah akdinde vekil olamaz, çünkü kadın ve ihramlı olan kişinin, kendi nefisleri için nikah akdi yapmaları helâl değildir. Kendi nefisleri için nikah akdi yapmaları helal olmadığına göre bu hususla başkalarına vekil olmaları evleviyetle helal olmaz. Bu hükümden şu kişiler istisna edilmiştir: Mümeyyiz (baliğ olmamakla beraber iyiyi kötüden ayırdedebilecek yaşa gelmiş) olan çocuk vekil olabilir. Selef bu hususta müsamaha göstermiş, mümeyyiz olan çocuğun sözüne itibar etmişlerdir. Çocuk, velime sahibinin davetini getirdiğinde ona itimat edilir. Fasık olan ve müslüman olmayan kişiler de bu hususlarda çocuk hükmündedirler; yani bir kâfir, velime sahibinin davetini getirirse, velimeye icabet edilir.
İmam Nevevî şöyle diyor: 'Çocuk ile fasık1 a veya kâfir ile fasık'a itimat etmenin caiz olduğu hususunda ihtilaf olduğunu bilmiyorum1; yani bu hususta ihtilaf yoktur.
Vekalet'in sahih olması için vekil tayin edilen kişinin belli olması da şarttır. Meselâ bir kişi iki avukata 'Sizden birine evimi satmak hususunda vekalet verdim' dese, vekalet sahih olmaz. "Bir kişi 'İsteyen kişiye, evimi satma hususunda vekalet verdim' dese, vekalet yine sahih olmaz. Vekil'in hükümde de adil olması gerekir. Eğer kadı'dan veya velîden ötürü vekaleti altında bulunan çocuğun malını satmak için vekalet verilmişse, adil olması şarttır.

3. Siga

Siga, icab ve kabuldür. Siga'da bulunması gereken iki şart vardır: Birincisi, mal sahibinin, vekil tayin ettiğine delâlet eden sarih veya kinayî bir lafız kullanması gerekir. Çünkü mükellef bir kişinin rızası olmadan onun adına tasarrufta bulunmak yasaklanmıştır. Vekalet hususunda mal sahibinin 'Seni evimi satmak hususunda vekil kıldım' veya 'Evimin satış işini sana havale ettim' demesi, sarih lafızdır. Mal sahibinin 'Seni evimin

satışında kendi yerime kaim kıldım* veya 'Seni naib kıldım, sana haber veriyorum' demesi, kinayî lafızdır.
Vekalette yazı, mektup lafız yerine geçer. Vekil tayin edilen kişinin vekaleti kabul ettiğine delâlet eden birşey yeterlidir. Burada lafız şart değildir. Hatta fiil bile kâfi gelir. Çünkü vekil tayin etmek, tasarrufu mubah kılar, daha önceki hacr'ı kaldırmaya delâlet eder. Bu tıpkı misafir için getirilen yemeğin mubah kılınması gibidir ki misafirin 'Ben kabul ettim' demesi şart değildir.
İkincisi, en sahih görüşe göre vekalet'in bir şarta bağlanmaması gerekir. Meselâ kişi 'Zeyd seferden dönerse, falan konuda benim veki-limsin' veya 'Ramazan ay'ı geldiğinde falan konuda benim vekilimsin' şeklinde vekaleti şarta bağlarsa, bunda belirsizlik vardır. Bununla beraber vekalet sahihtir, şart mevcut olduğunda vekil'in tasarrufu geçerli olur; zira tasarrufu hususunda izin verilmiştir. Vekalet kesin olursa, tasarrufun şarta bağlanmasında herhangibir mâni yoktur. Meselâ mal sahibi 'Falan adam seferden döndüğünde satmak üzere evimin satışında seni vekil tayin ettim',veya 'Falan ay geldiğinde satmak üzere seni evimin satışında vekil tayin ettim' derse, vekalet sahih olur. Vekalet'i, zamanla sınırlama hususunda da bir mâni yoktur. Meselâ kişi 'Bir aya kadar sen benim vekilimsin' dese, vekalet sahih olur. Bir ay geçtiğinde vekalet sona erer; bir aydan sonra vekil tasarruf yetkisine sahip değildir.

4. Kendisinde Tasarruf Edilecek Nesne

Kendisinde tasarruf edilecek nesne, vekilin sahibi adına tasarrufta bulunacağı şeydir. Burada da bulunması gereken birtakım şartlar vardır:
a. Vekalet veren müvekkil, vekalet verdiği anda vekalet verdiği hususta tasarruf hakkına sahip olmalıdır. Meselâ müvekkiPin, tasarrufu altında bulunan malları satmak üzere vekil tayin etmesi veya velayeti altında bulunan mal hususunda vekil tayin etmesi gibi.
Müvekkil, velayeti altında bulunan çocuğun evini kiraya vermek üzere vekil tayin edebilir, çünkü o mal onun velayeti altındadır. Velî, velisi bulunduğu kişinin malında tasarruf edebilir. Bu nedenle kişinin 'Bundan sonra benim mülküme girecek olan mallarda tasarruf etmek üzere seni vekil tayin ediyorum' demesi sahih olmaz veya 'Mülkümde olmayan mallarda tasarruf etmek üzere seni vekil tayin ettim' dese, kendisi o eve sahip olmadığı için vekil tayin etmesi caiz değildir veya

'İleride alacağım evi, satmak üzere seni vekil tayin ettim' demesi sahih olmaz veya ileride evleneceğim falan kadını boşama hususunda seni vekil tayin ettim' demek caiz değildir. Ancak kişi, mülkünde tasarruf etmek üzere birini vekil tayin ettikten sonra 'Mülkiyetime girecek olan mallar hususunda da vekilimsin' dese, vekalet sahih olur. Bu tür vekalet, kişinin 'Ağaçlarımın çıkacak meyvelerini satmak üzere seni vekil tayin ettim' demesi gibidir ki bu caizdir. Çünkü kişi, meyvelerin aslı olan ağaçların sahibidir veya elinde bulunan elbiseleri satmak üzere vekil tayin ettikten sonra 'Mülkiyetime girecek olan mallar hususunda da vekilimsin' dese vekalet sahih olur. Bu tür vekalet, kişinin 'Ağaçlarımın çıkacak meyvelerini satmak üzere seni vekil tayin ettim' demesi gibidir ki bu caizdir. Çünkü kişi, meyvelerin aslı olan ağaçların sahibidir veya elinde bulunan elbiseleri satmak üzere vekil tayin ettikten sonra 'Bundan sonra alacağım elbiseleri satmak hususunda da vekilimsin' derse, mülkünde olmayan malların satışında da -mülkünde olan mallara tâbi olarak- vekâlet sahih olur. Bir kişiyi, bir eşyayı satıp onun parasıyla başka bir eşya almak üzere vekil tayin etmek caizdir. En meşhur görüşe göre satınaima hususunda da vekalet akdi sahihtir.

b. Vekalet konusu olan iş, bir bakıma da olsa belli olmalıdır. Çünkü, vekalet konusu olan iş her bakımdan belirsiz olursa, bu belirsizlik taraflar arasında anlaşmazlığa ve zarara sebep olur. Bu nedenle bazı yönlerden de olsa vekalet konusu olan iş belli olmalıdır ki zarar azalsın, anlaşmazlığa sebep olacak meçhuliyet ortadan kalksın. Ancak vekalet konusu olan İşin her bakımdan bilinmesi şart değildir; zira işin her bakımdan bilinmesi zordur. Ayrıca vekalet de ihtiyaç nedeniyle meşru kılınmıştır. Bu da vekalet hususunda müsamaha gösterilmesini gerektirir. Meselâ kişinin, bir şahsa 'Mallarımı satmak, alacaklarımı tahsil etmek ve emanette bulunan mallarımı getirmek üzere seni vekil tayin ettim' dese, vekalet akdi sahih olur. Her ne kadar malların miktarı, alacakların miktarı ve kimin üzerinde oldukları, emanetlerin kimde ve ne kadar olduğu bilinmiyorsa da yine de sahihtir; zira burada zarar azdır ve vekalet konusu olan iş de bir bakıma bilinmektedir. Mal sahibi, bir şahsa 'Seni tüm işlerimde vekil tayin ettim' veya 'Herşeyi sana tevfiz ettim' veya 'Sen benim vekilimsin, dilediğin gibi tasarruf et' dese, vekalet sahih olmaz. Çünkü bu şekildeki kefalette zararın çok olması sözkonusu olduğu gibi, işler de her bakımdan meçhuldür. Buna binaen günümüzde umumi vekalet diye isimlendirilen vekalet tarzı İslâm'a göre caiz ve sahih

değildir: zira bu tür kefalette zararın çok olması açıktır. Bazen vekil'in tasarruf ettiği hususlarda müvekkil'in rızası olmaz.
Satılacak mal tayin edilmeden, malın bir kısmını satmak üzere vekil tayin etmek de sahih olmaz. Çünkü burada anlaşmazlığa neden olacak meçhuliyet sözkonusudur.
c. Vekalet konusu iş, niyabete elverişli olmalıdır. Niyabeti kabul etmeyen işlerde vekalet sahih olmaz. Bu nedenle namaz ve oruç gibi sırf bedenî olan ibadetleri ifa etmek üzere başkasına vekalet vermek sahih değildir; zira bu ibadetler, nefisle mücadele etme hususunda Allah tarafından insanları denemek için meşru kılınmıştır. Bu da ancak mükellefin o ibadeti bizzat yapmasıyla hasıl olur. Edasında'bedenî gücün şart olduğu ibadetlerde vekalet sahihtir. Çünkü bedenî gücün şart olması, ibadetin vacib olmasının nedeni değil, sadece edası içindir. Hac ve umre bunun misalidir. -Kişi hac ve umre yapmaktan aciz kaldığında vekil tutabilir. Malî ibadetlerin tamamlayıcısı olan, onların edasına yardımcı olan hususlarda da vekalet sahihtir. Meselâ zekât malını hak sahiplerine dağıtmak, nezredilen bir malı yerine ulaştırmak, kurbanı kesmek, velime yemeği için hayvan kesmek gibi konularda vekil tutmak caizdir,
Kısacası kulların haklarından olan konularda kefalet caizdir, Allah'ın haklarından olan konularda ise kefalet caiz değildir.

Allah'ın Haklarından Olan Hususlarda Vekil Tayin Etmek

Allah Teâlâ'nın hakkı, belli bir ferdîn maslahatı için değil, toplumun maslahatı içindir; Bu umumi bir nizamdır. Fertlerin hakkı buna bağlıdır. Bu yüzden bunlar Allah'a nisbet edilmiştir. Çünkü bunun tehlikesi çok büyük,, yaran da umumidir. Bunlara Allah'ın hakkı denmiştir, zira sadece Allah bu hakka rrfüstehaktır. Aîiah'tan başka hiç kimse bu hakkı ıskat edemez.
Katıksız (sırf bedenî) olan ibadetler de Allah'ın haklarından olduğu için onlarda vekalet sahih olmaz. Nitekim bunu daha önce de belirtmiştik. Had cezaları da Allah'ın haklarındandır. Suçun isbatı için vekâlet sahih olmaz. Çünkü hadlerde aslolan isbat ve uygulama değil, hadlerin düşmesidir; yani şeriat sahibi bu cezaların düşmesine taraftardır. Küçük bir şüphe olduğunda hadler düşer. Bunları isbat etmek için vekil tutmak buna aykırıdır; zira vekil, onu isbat etmek için çalışır. Oysa Allah Teâlâ küçük bir şüphe ile hadlerin düşürülmesini emretmektedir. Ancak hadleri uygulamak için vekil tutmak caiz ve sahihtir. Çünkü Hz. Peygamber'in,

zina suçu kesinleşen bir kişiyi recmetmek için vekil tayin ettiği sabit olmuştur. İçki içen bir kişiye de hadd vurmak üzere Hz. Peygamber bir vekil tayin etmiştir.[41][5]

Kulların Haklarından Olan Hususlarda Vekil Tayin Etmek

Kulların haklarından maksat, satmak, almak, evlenmek, boşanmak, şirket kurmak, sulh yapmak ve benzeri gibi fertlere bağlı olan haklardır. Bu konularda vekil tayin etmek, âlimlerin ittifakıyla caiz ve sahihtir. Bu tür konularda vekaletin meşru ve sahih olduğuna dair birçok delil getirmiştik. Bu haklardan biri de bu hakların isbatı hususunda mücadeledir. Burada vekalet caizdir; zira Hz. Ali, kardeşi Akil'i vekil tayin etmiş ve 'Ebubekir onun için neye hükmederse, o benim üzerimedir' demiştir. Hz. Osman'ın katında da Abdullah b. Cafer'i vekil etmiş ve 'Husumette zorluk vardır. Şüphesiz şeytan husumet anında hazır olur, ben de o anda hazır olmayı hoş görmüyorum' demiştir.[42][6]

Kısasta Vekil Tutmak

Kısasın isbat edilmesinde ve cezasının uygulanmasında vekil tutmak sahihtir. Çünkü burada kul hakkı galiptir. Kullar, öldürülen kişinin velîleridir. Bu nedenle kısası isbat edebilir, hadd cezası yerine diyet alabilirler.

Şahitlik, Yemin ve Nezirlerde Vekalet

' Şahitlikte vekalet sahih değildir. Meselâ kişinin,, bir başkasına 'Falan konuda benim yerime şahitlik yapmak üzere seni vekil tayin ettim' demesi caiz değildir. Çünkü bunun hükmü şahidin bilgisine bağldır. Şahitlik, şahidin' gördüğünü veya duyduğunu ifade etmesidir. Bu ise, . vekil için hasıl olmamıştır. Şehadet, şahidin bizzat kendisine bağlıdır, burada vekalet kabul edilmez. Eğer şahit, bir vekil tayin ederse vekil, şahidin şahidi olur. Yine nezir ve yeminlerde de vekalet sahih olmaz. Meselâ kişi, bir başkasına 'Seni falan konuda benim yerime yemin etmek üzere vekil tayin ettim' veya 'Falan şeyi benim adıma nezretmek üzere seni vekil tayin ettim' dese, vekalet sahih, olmaz; zira burada Allah Teâlâ'mn tazim edilmesi sözkonusudur ki bu, katıksız ibadete (sırf bedenî olan ibadete) benzer. Bu da yemin etmesi gereken ve nezretmek isteyen kişinin bizzat

kendisine bağlıdır. Bu bakımdan bu konularda vekil tayin etmek sahih değildir.

İlâ, Lian, Kasame ve Zıhar Meselelerinde Vekalet

ilâ, lian ve kasame hususunda vekil tayin etmek caiz değildir;2 zira bunlar yemin'dir. Lian'ın ise şehadet olduğu söylenmiştir. Şehadet ve yeminlerin hiçbirinde vekalet caiz değildir.
Kasame bir mahalle veya bir köyde kim tarafından öldürüldüğü belli olmayan bir-kışı bulunduğunda o mahalle veya köy sakinlerinden ölünün velisinin seçtiği eli. kışının teker
En sahih görüşe göre zıharda da vekalet caiz değildir. Çünkü bu -galiben- birtakım lafız ve yeminlere bağlıdır. Âlimlerin bazıları, zıharda vekaletin caiz olduğunu söylemişlerdir. Zıhar, talak'a bağlıdır. Çünkü
zıhar'ın amacı, hanımına yaklaşmayı kendine haram kılmaktır. Bu da ancak talak ile sabit olur. Zıhar hususunda vekil tayin edilen kişi
- müvekkilinin hanımına hitaben 'Sen müvekkilim için, müvekkilimin annesinin sırtı gibisin' veya 'Ben sana müvekkilim adına zıhar yaptım' der.

İkrar'da Vekalet

Meselâ kişinin, başka birine 'Falan adamın bende 1000 dinar alacağı olduğunu ikrar etmek üzere seni vekil tayin ettim' demesi -en sahih görüşe göre- sahih değildir. Eğer vekil bu borcu müvekkili adına ikrar ederse, müvekkilin bu parayı ödemesi gerekmez. Çünkü ikrar, hakkın varlığını itiraf etmektir ve şahitlikte olduğu gibi vekalet kabul etmez.

Avlanmak, Odun Toplamak Gibi Mubah Hususlarda Vekil Tayin Etmek

Kişinin, bir başkasını kendisine odun toplamak veya avlanmak üzere vekil tayin etmesi -en sahih görüşe göre- caizdir. Vekilin, topladığı odunlar, tuttuğu avlar, balıklar ve, benzerleri müvekkilin mülkü olur. Çünkü mubahların temellük edinilmesi, mülkiyetin sebeplerinden biridir. Bu tıpkı satın almak gibidir ve dolayısıyla burada vekalet sahihtir.

Haram Olan Hususlarda Vekil Tayin Etmek

Kişinin, birşeyi çalmak veya gasbetmek ya da cinayet işlemek hususunda

vekil tayin etmesi caiz değildir. Eğer vekil bunları yaparsa kendisi zâmin olur, günahı da kendi üzerinedir. Çünkü haramların vebali, Sadece işleyene aittir; zira sâri bunları herkes için yasaklamıştır.

VEKİL'İN TASARRUFLARININ SINIRI

Vekalet, rükün ve şartlan tam olarak tahakkuk edip sabit olduktan sonra, vekil, vekil tutulduğu hususta tasarruf etme hakkına sahip olur. Ancak bu tasarrufun sınırı nereye kadardır? Bunu vekil'e isnad edilen vekalet konusuna göre tesbit etmeye çalışacağız.
teker ölü olarak.bulunan kişiyi öldürmediklerine dair yemin etmeleridir. Yemin'in sekli
Öldürmed™ ve k™* öldürdüğünü de
yin etmeleridir. Yeminin sekli Öldürmed™ ve k™* öldürdüğünü de

1. Husumetlerde Vekil Tayin Etmek

Husumetlerde vekil tutmak, hâkim huzurunda murafaa davasında vekil tayin etmektir. Bu, günümüzde avukatların müvekkillerini savunması gibidir. Eğer kişi husumet konusunda bir avukata veya başka birisine vekalet verirse, avukat müvekkilinin hakkını isbat etmek için her yola başvurabilir veya avukat, husumeti müvekkilinden uzaklaşurmak için her çareye başvurabilir.
Vekil, müvekkili üzerinde bulunan bir hakkı ikrar etme yetkisine sahip midir?
Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Vekil'in böyle bir yetkisi yoktur. Çünkü vekil, sadece münazaa hususunda vekil tayin edilmiştir. İkrar ise başka bir konudur. İkrar, musalahadır (sulh yapmaktır). Bu bakımdan husumet hususunda verilen vekalet, ikrarı (sulh yapmayı) kapsamaz. Dolayısıyla vekil, böyle bir yetkiye sahip değildir. Mal husumetinde vekil tayin edilen kişi, müvekkili için hakkı isbat eder de hâkim de karar verirse, vekil, müvekkili yerine o hakkı kabzedebilir mi?
Buna da şöyle cevap verilir: Burada vekil, müvekili adına o malı kabzedemez. Çünkü vekil, sadece hakkın isbat edilmesi için tayin edilmiştir. Dolayısıyla o malı kabzetme yetkisine sahip değildir. Böyle bir yetki, ne şer'an, ne de örfen bulunmamaktadır; zira örfen kişi, hakkı isbat etmek için avukat' tutar, fakat avukatın malı kabzetmesine razı olmaz; zira o insanlar genellikle hakkını en iyi şekilde savunacak . avukatları tutarlar. Tutulan bu avukat ise din ve ahlâk bakımından insanların en

zayıfı olabilir. İnsanlar avukat tutarken genellikle avukatın din ve ahlâkının güzel olmasına dikkat etmezler. Bu bakımdan husumet için tutulan avukat, kabz için elverişli olmayabilir. Husumet için avukat tutmak, avukatın malı kabzetmesine rıza göstermek anlamına gelmez.

2. Kabz İçin Vekil tayin Etmek

Bir kişi, başka bir şahısta bulunan hakkını kabzetmek için vekil tayin ederse, o şahıs da bunu inkâr ederse, vekil, hakkı isbat etmek için muhaseme yapabilir mi?
Burada iki görüş vardır:
Birincisine göre vekil muhaseme yapabilir. Çünkü ancak muhaseme ile hakkı isbat ettikten sonra malı veya alacağı kabzedebilir. Kabz'a izin vermek, o hususta muhaseme etmeye- de izin vermek sayılır.
İkinci görüşe göre vekil, hakkı isbat etmek için muhaseme edemez. Çünkü izin, sadece kabz için verilmiştir. Kabz için verilen izin, lafzen de örfen de muhaseme etmeye delâlet etmez; zira insan bazen birine kabz için vekalet verir, fakat aynı kişinin hakkı isbat hususundaki vekaletine razı olmaz. Çünkü insanlar kabz için dindar, muttaki ve emin kişileri vekil (avukat) tayin ederler. Fakat bu kişiler hakkı isbat hususunda çok zayıf olabilirler. Buna binaen eğer vekil, hakkı isbat etmek için kendiliğinden dava açarsa, hâkim de onun ve müvekkilinin aleyhine karar verirse, bu hüküm geçerli olmaz. Bu hususta muhtemelen ikinci görüş daha doğrudur. Allah hakikati daha iyi bilir.

3- Almak ve Satmak Hususunda Vekil Tayin Etmek

A. Satış Hususunda Vekil Tayin Etmek

Kişi, bir başkasını herhangibir şeyi satmak üzere vekil tayin ettiğinde bu vekalet ya mutlak, ya da kayıtlı olur. Bunların herbirinin de ayrt hükümleri vardır:

Satış Hususunda Mutlak Vekalet Vermek

Satış hususunda mutlak vekalet vermek, bir kişiyi herhangibir malı satmak üzere hiçbir kayıt koymaksızm vekil tayin etmektir. Kendisine mutlak vekalet verilen kişinin şu hususlara dikkat etmesi gejekir:
a. O malı, memleketin parasından başka bir para ile satamaz.

. Zira satış konusunda mutlak vekalet verilmesi, örfen o memleketin parasına bağlıdır. Memlekette iki çeşit para kullanılıyorsa, alışverişlerde daha geçerli olan para ile satmalıdır. Eğer her iki para da eşit oranda geçerli ise daha yararlı olanla satmalıdır. Yarar hususunda da eşitseler, hangisiyle satabiliyorsa, onunla satar.[43][1]

b. Malı borca satamaz.

Peşin satması halinde az paraya gitse bile borca satamaz. Çünkü vekaletin mutlak olması, paranın derhal alınmasını gerektirir; zira satışta esas olan paranın peşin alınmasıdır. Eğer mal sahibi, malı belli bir zamana kadar borca satmasına izin verirse, vekil'in izin verilen zamana kadar borca satması caiz olur. Ancak izin verilen zamandan daha fazlası için malı borca satamaz. Fakat malın peşin satılmasında müvekkilin zararı varsa veya paranın gasbedilmesi sözkonusu ise borca satılabilir. Müvekkil 'Mallarımı borca satabilirsin' dese ve belli bir zaman tayin etmese -en sahih görüşe göre- vekalet sahih olur. Bu durumda zaman örfe göre takdir edilir. Eğer bu hususta Örf yoksa müvekkil için en yararlı olan gözetilir.

c. Malı fahiş bir zararla satamaz. Fiyat -çoğunlukla- muhtemel olan miktardır ve bu miktar eksperlerin takdirlerinden çıkan Ölçüyle tesbit edilir. Meselâ alışverişte uzman olan kişiler (eksperler) malın yedi ile. onu arasında gideceğini tahmin ederler de vekil malı beş veya altıya satarsa, bu satış sahih olmaz. Bu üç şarta uymazsa -en sahih görüşe göre- satış caiz olmaz. Eğer malı müşteriye teslim etmişse vekil zâmin olur. Çünkü tasarruf sınırını aşmıştır. Satılan mal müşterinin elinde ise parası verilerek mal geri alınır. Aksi takdirde müvekkil, malın kıymetini isterse vekilden, isterse de müşteriden talep eder. Malın tazminatı müşterinin üzerine olur. Vekil, malın parasını daha önce vermiş olsa da geri alır.

Satışa Bağlı Olan Vekalet

Satışa bağlı olan vekalet şöyle olur: Kişi, mülkünde olan bir malı, bir şahsa satmak veya belli bir zaman içinde satmak veya belli bir para karşılığında sstmak üzere bir vekil tayin eder.

Kişi, malını belli bir şahsa satmak üzere vekil tayin ederse, meselâ 'Benim şu malımı falan adama sat' derse, vekilin o malı o şahsa satması vacib olur. Çünkü müvekkilin özel bir amacı olabilir. Meselâ satmasını istediği adamın malı şüpheden uzak olabilir. Mal sahibi, malının falan

adama satılmasını isterken özel bir amacı yoksa, karineler mal sahibinin kâr etmeyi kasdettiğine delâlet ederse, tayin edilen şahıstan başkasına da satılabilir.
Mal sahibi, malın satışını" belli bir zamanla kayıtlandırırsa, meselâ 'Malımı Cuma günü sat' derse, Cuma günü satılması gerekir; daha önce veya daha sonra satmak caiz olmaz. Çünkü mal sahibinin tayin ettiği günde bir ihtiyacı olabilir.
Mal sahibi, malın satışını belli bir mekânla kayıüandınrsa, meselâ 'Mahmt falan pazarda sat' derse, bunda da meşru bir hedefi olursa, meselâ.mal orada daha fazla ediyorsa veya mal orada peşin para ile satılıyorsa veya o pazarın parası daha kaliteli ise (bu hüküm eski za -manlara aittir) o pazardan başka yerde satmak caiz olmaz. Mal sahibinin, belli bir pazar tayin etmesinin özel bir nedeni yoksa, meselâ oradaki para ile diğer pazarlardaki para aynı ise -en kuvvetli görüşe göre- diğer pazarlarda da satılabilir. Çünkü hangi pazarda satılırsa satılsın maksat hasıl olmaktadır. Bu durumda mal sahibinin bir mekânda satış izni vermesi, başka yerlerde de satış izni vermesi anlamına gelir.
Mal sahibi, malının belli bir fiyata satılmasını şart koşarsa, meselâ 'Malımı 100 liraya sat' derse, vekil, malı 100 liradan daha aşağıya sata -maz. Vekil, o malı semen-i misil veya 100 liradan daha aşağıya satarsa, satış akdi sahih olmaz. Çünkü müvekkilin iznine muhalefet etmiş olur. Ancak vekil, o malı -en sahih görüşe göre- belirtilen fiyattan daha fazlasına satabilir. Çünkü malın belli bir fiyata satılmasını istemek, örf de o fiyattan daha düşük bir fiyata satmamayı istemek anlamına gelir. Eğer belirtilen fiyattan daha fazlasına almak isteyen bir müşteri olursa, o zaman 100 liraya satılması caiz olmaz. Çünkü vekil, müvekkili için en yararlı olanı yapmak mecburiyetindedir. Hatta vekil malı muhayyer olarak satmışsa (muhayyerlik müddeti içinde satıştan vazgeçme şartıyla satmışsa), muhayyerlik müddeti dolmadan o mala daha fazla para veren bir müşteri çıkmışsa alışveriş feshedilir. Vekil alışverişi feshetmese bile alışveriş akdi kendiliğinden fesholur.
Mal sahibi vekil'e, 'BelirtLiğim fiyattan daha fazlaya satma' derse, vekil, belirtilen fiyattan daha fazlaya satamaz. Çünkü sarahat olduğunda örfün delâletine bakılmaz; zira sarih söz, örfün delâletini iptal eder.

Vekil'in Yakınlıkla İtham Olunacağı Kimselere Mal Satması

Bir malı satmak üzere vekil tayin edilen kişi o malı kendisine satamaz (o malın parasını vererek kendisi alamaz). Ayrıca vekil o malı küçük çocuğu için de himayesinde ve velayetinde bulunan kişiler için de satın alamaz. Çünkü bir malı satmak üzere vekil tayin edilen kişi, örf ve âdete göre o malı ancak başkalarına satabilir. Kendine, küçük çocuğuna, himayesinde veya velayetinde bulunan kimselere satamaz. Eğer bunlara satarsa, alışveriş akdi sahih olmaz. Hatta müvekkil vekil'e, bu hususta izin vermiş olsa dahi satamaz. Çünkü satıcı ile alıcının gayeleri değişiktir. Alıcı daima en ucuz fiyatla almak ister, vekil ise o malı en yüksek fiyatla satmaya gayret etmek zorundadır. Eğer vekil, malı kendisine alırsa, alıcı ile satıcı aynı kişi olur ve alışverişten kasdedilen hedef tahakkuk etmez. Yukarıda saydığımız kişilerin dışındaki yakınlarına satmasında herhangibir sakınca yoktur. Vekil o malı, hanımına, kardeşlerine ve diğer akrabalarına satabilir. Çünkü burada alışveriş akdi yapan tek kişi değildir, alışverişten kasdedilen hedef de ortadan kalmaz. En sahih görüş şudur ki vekil malı, babasına, dedesine, asılları olan herkese, baliğ olan oğluna ye diğer ferlerine -müstakil oldukları takdirde-satabilir. Ancak öyle bir fiyatla satmalıdır ki o malı başkalarına sattığında ..da yine aynı kârı elde edebilmelidir. Bu durumda sevgi ithamı ortadan kalkar, alışveriş akdi sahih olur.

Fasid Bir Alışveriş İçin Vekil Tutmak

Fasid bir alışveriş için, meselâ bir ölçek buğday verip iki ölçek buğday almak için veya aralarında riba cereyan eden mallardan birini verip diğerini fazlasıyla almak için veya lehv (oyun) aletleri karşılığında malını satmak için vekil tutmak caiz değildir. Çünkü Allah Teâlâ bunları yasaklamıştır. Müvekkil bunları yapmaya yetkili değil ki vekil tutabilsin de vekil yetkili olsun.

Kişi, fasid bir alışveriş için birini vekil tayin ederse, o vekilin müvekkilinin malını meşru bir şekilde satması caiz olur mu?

Buna şu şekilde cevap verilir: Hayır! Satması caiz olmaz. Çünkü müvekkil ona bu hususta izin vermemiştir.

B. Satınalma Hususunda Vekalet Verme

Satınalma Hususunda Mutlak Vekalet Verme

Kişinin, belli vasıflara sahip bir malı almak üzere bir kişiyi vekil tayin etmesi veya belli bir para ile sınırlamadan muayyen bir malı satınalmak üzere bir kişiyi vekil tayin etmesi, meselâ 'Bir araba almak üzere seni vekil tayin ettim' demesi halinde, vekil'in şu hususlara riayet etmesi gerekir:

1. Kusurlu bir mal almamalıdır. Çünkü kişinin mutlak olarak 'Bana araba al' demesi, alınacak arabanın kusursuz olmasını gerektirir; yani kişinin mutlak olarak 'Bana araba al' demesi, 'Bana kusursuz bir araba al' mânâsına gelir. Buna rağmen vekil, kusurlu bir araba alırsa ve arabanın da kusurlu olduğunu biliyorsa, alınan araba vekil'in kendisine ait olur. En sahih görüşe göre vekil'in aldığı kusurlu mal para etse dahi müvekkile değil, kendisine ait olur. Çünkü müvekkil, kusurlu araba alması için izin vermemiştir. Vekil o arabayı almak suretiyle kusur işlemiştir. Dolayısıyla bunun cezası da kendisine ait olur; zira müvekkil arabayı, satan kişiye iade etme imkânına sahip olmayabilir, meselâ adam arabayı sattıktan sonra kaçıp gitmiş olabilir. Bu durumda müvekkil zarara girmiş olur. Hele alınan arabanın kıymeti ödenen paradan çok düşük olursa müvekkilin zararı daha da artar.

Vekil, aldığı arabanın kusurlu olduğunu bilmiyorsa, araba da verilen paraya denk ise, araba müvekkile ait olur. Çünkü müvekkilin zarara uğraması sözkonusu değildir. İsterse arabayı alıkoyar, isterse de satıcıya iade eder. Vekil burada kusur işlemiş sayılmaz, zira arabanın kusurlu olduğunu bilmemektedir. Ayrıca benzerlerinin fiyatından daha fazlaya da almamıştır. Satınahnan kusurlu araba, verilen paraya denk değilse –en sahih görüşe göre- araba yine müvekkile ait olur. Bu tıpkı müvekkilin, kusurunu bilmeden o arabayı almasi gibidir. Bu durumda malın kusurlu olması nedeniyle sadece müvekkilin cayma hakkı vardır. Ancak araba peşin para ve peşin mal ile alınmışsa cayabilir. Çünkü zarar gören odur. Eğer kusura razı olursa vekil onu geri verme hakkına sahip değildir; zira akid vekil için vâki olmadığı gibi, zarar gören de vekil değildir. Ancak vekil malı borca almışsa, vekil'in onu iade etmeye hakkı vardır. Çünkü bu vekil'in hakkıyla meydana gelmiş bir durumdur, dolayısıyla vekil bunu ortadan kaldırma yetkisine sahiptir. Vekil burada o malı kendisi için almış gibidir. Eğer vekil'in iade hakkı olmasa, mal sahibi razı olmadığında malın mülkiyeti vekile geçer ve malı iade etmek zorlaşır. Çünkü mal, kusuru görüldüğünde hemen iade edilmeyi gerektirir. Buna müvekkil de razı olur.

2. Semen-i misille veya herkesin aldanabileceği az bir artışla alabilir.

Vekil, normal, olmayan bir aldanma ve fazlalık ile satın alırsa, aldığı mal müvekkile değil, kendisine ait olur.

• Satmalmakla Kayıtlı Olan Vekalet

Meselâ Zeyd, Amr'ı bir malı belli bir para ile almak üzere vekil tayin etse, Amr'ın bu kayıtlara riayet etmesi gerekir. Bu kayıtlara muhalefet ederse, yaptığı tasarruf müvekkil için değil, kendi için olur. Ancak müvekkilin yararına olmak şartıyla müvekkilin şartlarına muhalefet ederse, yaptığı tasarruf müvekkil için olur.
Satın alınacak malın nevini belirtmek suretiyle kayıtlandırmaya misal şudur: Müvekkil, vekiline Bana şu model mercedesten bir tane al' dese, vekil de belirtilen modeldeki mercedesi olsa, bu müvekkil için alınmış olur. Eğer vekil belirtilen modelden başka bir model alırsa, aldığı müvekkil için değil, kendisi için olur. Çünkü muteber olan, bazen de müvekkil için maslahatlı olan bir kayda muhalefet etmiştir.
Paranın sınırlandırılmasına misal İse şudur: Müvekkil, vekiline 'Bana 100.000 dirheme bir araba al1 veya 'Bana 100.00Ö dirheme bir ev al1 dese, vekil de gidip 200.000 dirheme satın alsa, alınan mal müvekkil için değil, kendisi için olur. Çünkü para için tayin edilen sınırı aşmıştır.
Müvekkil için daha yararlısını yapmak için müvekkilin şartlarına muhalefet etmeye misal şudur: Müvekkil, vekiline 'Falan malı 1000 dirheme satın al' dese, vekil de aynı malı 800 dirheme satın alsa, alınan . mal müvekkil için olur. ne kadar vekil, müvekkilin şartlarına riayet etmemişse de bu muhalefet müvekkilin yararına olduğundan alınan mal müvekkile ait olur.
Meselâ Zeyd, Arnr'ı belli vasıflara sahip olan bir malı belli bir paraya satın alma hususunda vekil kılsa, Amr da o para ile müvekkilin belirttiği vasıflara sahip maldan iki tane alsa, alınan mallar müvekkile ait olur; zira vekil her ne kadar müvekkilin söylediğine muhalefet etmişse de onun için en yararlı olanı yapmıştır. Bütün bunlara, daha önce geçen Urve hadîsi delâlet etmektedir.

Vekil'in Muhayyerlik Şartı Koşması

Almak ve satmak için vekil tayin edilen kişi, alışverişte muhayyerlik şartı koşmaya yetkili değildir. Çünkü her iki halde de müvekkilin yararına olmayan bir şarttır. Eğer müvekkil buna izin verirse, vekil'in muhayyerlik şartı koşması caizdir. Vekil hem kendi, hem de müvekkili için şart

koşabilir. Çünkü bu şartta müvekkil için yarar vardır. Ayrıca böyle bir şart ihtiyata daha uygundur.

Vekalet Akdinin Hakları ve Hükümleri

Vekalet akdinin haklarından maksat, vekalet akdinden kasdedilen amaca ulaşmak için yapılan tasarruflardır. Bunlar sattığı malı teslim etmek, malın parasını almak, nikâha mehir istemek gibi tasarruflardır.
Vekalet akdinin hükümlerinden maksat da akidden beklenen gayenin tahakkuk etmesidir. Bunlar da satılan malda müşteri için mülkiyetin sabit olması, nikâhta kadınla cinsî münasebetin helâl olması gibi hükümlerdir.
Şimdi akdin hakları ve hükümlerinin vekil için mi, müvekkil için mi sabit olacağını inceleyeceğiz.
Vekalet akdinin hükmüne gelince, fakihler, akdin hükmünün vekil için değil, müvekkil için sabit olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü vekil bir vasıtadır, müvekkilin adına konuşur, akdi onun için yapar. Vekilin akid üzerindeki velayeti müvekkilinden ötürüdür. Bu nedenle gerçekte akdi yapan vekil değil, müvekkildir. Dolayısıyla akdin hükmü de müvekkil için sabit olur.

Akdin Hukuku

Bunlar akdin üzerine terettüb eden akidler hasebiyle iki kışıma ayrılır. Çünkü vekil'in yerine getirmek imkânına sahip olduğu akidler iki çeşittir:
• Vekil'in kendisine izafe ettiği akidler.
• Vekil'in müvekkiline izafe ettiği akidler.

Vekil'in Kendisine İzafe Ettiği Akidler

Bunlar satmak, almak, icare ve benzeri akidlerdir ki vekil akid yaparken 'Sattım, satın aldım, kiraya verdim' der de 'Müvekkilim için sattım, müvekkilim için satın aldım, müvekkilim için kiraya verdim' demez. İşte bu tür akidlerin hükümleri müvekkile değil, vekile bağlanır. Vekil'in burada alıp sattığı malı akidden önce görmesi gerekir. Onun meclisten ayrılmasıyla akidler lüzumluluk vasfına sahip olur. Aldığı malın parası ondan istenir, sattığı malın teslimi ondan talep edilir. Sattığı malın bedelini kendisi alır. Buna benzer işler onun sorumluluğundadır.1 (Bu haklar vekile râcidir). Çünkü artık o asıldır ve akdi müvekkiline izafe etmek

mecburiyetinde değildir.

Vekil'in Müvekkiline İzafe Ettiği Akidler

Bunlar nikâh, musalaha (sulh yapmak) ve benzeri akidlerdir ki vekil burada 'Senin kızının nikâhını müvekkilim olan falan kişi için kabul ettim' der. Kadının vekili olarak da kadının kocasına 'Hanımın adına onu şu kadar para karşılığında boşaman şartıyla seninle sulh yaptım' der. Bu tür akidlerde hükümler vekil'e değil, müvekkil'e bağlanır. Çünkü mehir vekilden değil, müvekkilden istenir, boşanma için yapılan musalaha'nm parası da vekilden değil, müvekkilden istenir.

Vekalete Bağlı Olan Hükümler

1. Vekil'in Vekil Tutması

Vekil, vekil olduğu işi yapabilecek durumdaysa vekil tutma yetkisine sahip değildir. Ancak müvekkil izin verirse vekil'in vekil tutması sahih olur. Çünkü müvekkil sadece kendisinin tasarruf etmesine müsaade etmiştir. Ayrıca vekil'in vekil tutması için ortada bir zaruret de yoktur, zira kendisi o işi yapabilecek durumdadır. Ancak vekil, vekil olduğu işi . yapabilecek durumda değilse ve işi iyi bilmiyorsa vekil tutabilir. Çünkü böyle bir işi ona tevfiz etmek, o işi yapabilecek birini vekil tutmasına izin vermek anlamına gelir.
Vekil, vekil olduğu işi en güzel şekilde yapabilecek durumda olduğu halde işin çokluğundan ötürü işin tümünü yapamıyorsa, gücü haricinde kalan ulaşamadığı hususlarda -en sahih .görüşe göre- vekil tutabilir. Çünkü burada zaruret vardır. Ancak şunu belirtelim ki vekil'in vekil tutmasının caiz olduğu hususlarda vekil'in, emin bir kişiyi, müvekkilin yararını gözetecek bir kişiyi vekil tutması şarttır. Fakat müvekkil emin olmayan bir kişiyi vekil tayin etmişse, vekil de müvekkile ittibaen başka birini vekil tayin edebilir. Bu durumda ikinci vekil, birinci vekilin mi, yoksa müvekkilin mi vekili olur?
Buna şöyle cevap verilir: Eğer müvekkil birinci vekile 'Kendine bir vekil tut' demişse, ikinci vekil birinci vekil'in vekil'i olur. Birinci vekil istediği zaman ikinci vekili azledebilir. Ayrıca birinci vekilin azledilme-siyle veya birinci vekilin kendini- azletmesiyle ikinci vekil de azlolunmuş sayılır.
Müvekkil birinci vekile 'Benden ötürü bir vekil tut' demişse veya mutlak

şekilde 'Bir vekil tut' demişse, ikinci vekil, müvekkilin vekili olur, iki vekilden hiçbiri diğerini azledemez, birinci vekilin azledilmesiyle de ikinci vekil azledilmiş sayılmaz. Ancak müvekkil isterse, vekillerin ikisini de azledebilir.

2. Bir Bedel Karşılığında Vekil Olmak

Bir bedel karşılığında vekil tayin etmek de vekil olmak da caizdir. Çünkü Hz. Peygamber'in hem bedel karşılığında, hem de bedelsiz olarak vekil tayin ettiği sabit olmuştur; zira Hz. Peygamber, zekât me murlarını bir bedel karşılığında vekil tayin etmiştir. Eğer vekalet bir bedel karşılığında olursa bedelin belli olması şarttır. Günümüzde avukatlara, davadan kazanılacak mal veya paranın % 10'nun, daha fazla veya daha azının bedel olarak verilmesi sahih değildir. Vakıf ve dernekler için makbuz karşılığı para toplayan kişilere, topladıkları paradan belli bir yüzde vermeleri de sahih değildir. Bir bedel karşılığında vekil tayin etmenin ve vekil olmanın meşru olması için bedelin (ücretin) malum olması şarttır; yani müvekkil ile vekilin vekalet akdini yaparken belli bir ücret belirlemeleri gerekir. İş bittikten sonra vekil, tayin edilen ücreti alır.

3. Vekilin Elinin Durumu

Vekilin, vekil olduğu konulardaki eli, emanet elidir. Ancak saldır-gmhk yapar da malın telef olmasına sebep olursa sorumlu olur. Vekilin, bir bedel karşılığında veya bedelsiz vekil olması durumu değiştirmez. Çünkü vekil, tasarruf hususunda müvekkilin naibi, vekilidir. Vekil, vekil olduğu konularda tasarruf edebilir. Onun eli, tıpkı müvekkilin eli gibidir. Nasıl ki mal, sahibinin elinde heder olduğunda sahibi zâmin olmuyorsa, vekil de zâmin olmaz. Ayrıca, vekalet, vekilden müvekkile bir yardım, bir şefkattir. Tazminat ise buna ters düşer, insanları vekaletten ürkütür. Eğer vekalette tazminat sözkonusu olursa, halk vekaletten imtina eder. Bu da zorluk ve sıkıntıya yol açar. Eğer vekil, eli altında bulunan mallara saldırgınlık yaparsa, meselâ kendisine alışverişte kullanmak üzere verilen malları kendisi kullanırsa, malları zayi eder de nasıl zayi olduğunu bilmezse, mallan bir yere koyup unutursa, müvekkilin şartlarına muhalefet ederse, vekil zâmin olur; yani zayi olan malın parası kendisinden tahsil edilir.

4. Vekil Olduğunu İddia Etmek

Bir kişi, borçlu bir şahsa gidip 'Ben alacaklının vekiliyim, beni alacağını tahsil etmek üzere gönderdi1 dese, borçlu olan şahıs parayı ona teslim etmek zorunda mıdır?
Buna şu şekilde cevap verilir; Borçlu, vekil.olduğunu iddia eden kişiye -alacak sahibini görünceye kadar- parayı teslim etmek zorunda değildir. Çünkü borçlunun parayı, vekil olduğunu iddia eden kişiye veme-si, borçluyu haktan ibra etmez. Vekil olduğunu iddia eden kişi borçluyu, borcunu ödemesi için zorlayamaz. Ancak vekil olduğunu iddia eden kişi, bu iddiasını isbat edecek bir delil getirirse, borçlu boicunu ona ödemeye mecburdur. Borçlu borcunu verirse, o da kabzederse caiz olur. Alacaklı gelip onun vekaletini tasdik ederse, borçlunun zimmeti haktan beri olur. Fakat alacaklı o kişiyi vekil tayin etmediğini iddia ederse, yeminle beraber alacaklının sözüne itibar edilir. Çünkü bu işlerde aslolan vekil tayin etmemektir. Alacaklı yemin ettikten sonra alacağın durumuna bakılır: Alacak, bir mal ise ve vekil olduğunu iddia eden kişinin yanında da duruyorsa alacaklı o malı alır, mal telef olmuşsa onun bedelini alır. Alacaklı kişi, isterse vekil olduğunu iddia edenden, isterse de borçludan hakkım isteme yetkisine' sahiptir. Çünkü borçlu, vekil olduğunu iddia eden kişinin gerçekten vekil olup olmadığını araştırmadan, onun vekil olduğu kesinleşmeden malı ona vermiştir. Bu nedenle da sorumludur. Vekil olduğunu iddia ederek malı kabzeden kişi de hakkı olmayan bir malı kabzettiği için sorumludur. Mal sahibi bunlardan birini zâmin kıldıktan sonra, artık diğerini zâmin kılamaz. Çünkü her ikisi de mal sahibinin kendisinden almasını haksızlık kabul etmektedir. Bu bakımdan tazminata çarptırılan kişi, haksızlık kabul ettiği şeyi kendi nefsinden uzaklaştırıp başkasının üzerine atamaz.
*
Eğer alacak bir mal değil de para ise, alacaklı onu sadece borçludan isteyebilir. Vekil olduğunu iddia ederek o parayı alandan isteyemez. Çünkü alacak sahibi borcun hâlâ borçlunun zimmetinde olduğunu, vekil olduğunu iddia eden kişinin zimmetine intikal etmediğini düşünür. Âlimlerin çoğunun görüşü budur. Çünkü vekil olduğunu iddia eden kişinin borçludan aldığı paranın, alacaklının parası olduğu kesin değildir. Bu nedenle alacaklı -çoğunluğun görüşüne göre- alacağını, vekil olduğunu iddia eden kişiden isteyemez. Çünkü kabzettiği şeyin kendi hakkı olduğu taayyün etmediğinden o şeyi taleb edemez.

5. Borç Ödemek Üzere Vekil Tayin Etmek

Kişi, bir şahsı borcunu ödemek üzere vekil tayin ederse, vekilin borcu ödediğine dair şahit tutması gerekir. Çünkü vekil, müvekkili için en yararlı olanı yapmakla mükelleftir. Borcu öderken şahit tutmak da
müvekkilin yararınadır. Böylece alacaklı alacağını tahsil, ettiğini inkâr edemez. Vekil, borcu şahitsiz olarak ödediğinde alacaklı 'Ben alacağımı almadım' dese, vekilin borcu ödediğini söylemesine itibar edilmez, borç müvekkilin zimmetinde kalmaya devam eder.
Müvekkil, vekilin şahitsiz olarak ödediği, alacaklının da inkâr ettiği parayı vekilden alabilir mi?
Buna şöyle cevap verilir: Vekil o parayı müvekkilin bulunmadığı bir yerde vermişse, vekil o paraya zâmin olur. Çünkü borcu öderken şahit tutmamakla kusurlu davranmıştır. Vekil borcu müvekkilin yanında ödemişse zâmin olmaz; zira para ödenirken müvekkil şahit tutabilirdi. Şahit tutmak hem Hakkıdır, hem de maslahatı icabıdır.

6. İki Kişiyi Vekil Tayin Etmek

Kişi, tasarrufta bulunmak üzere iki vekil tayin ederse, vekillerden biri vekil olduğu konuda tek başına hareket edebilir mi?
Eğer müvekkil vekalet akdi yaparken her vekilin müstakil olarak tasarrufta bulunmasına izin vermişse, vekillerden birinin diğeri olmadan tasarrufta bulunması caizdir. Müvekkil, vekilleri sıra ile veya tek başlarına tasarrufta bulunmak üzere -bir tek lafızla olmasa da- vekil tayin etmişse, tasarrufları yine sahih olur; yani onların herbiri diğerinden bağımsız olarak tasarruf edebilir.
Vekalet akdi tek lafızla yapılmışsa, şu hususlara bakılarak karar verilir:
• İçinde malî bir bedel bulunan konularda tasarruf etmek.
İçinde malî bir bedel bulunan bir hususta ise, meselâ satmak, satın almak, borcu kabul etmek, nikâh yapmak, mal karşılığında boşanmak gibi hususlarda vekillerden biri diğerinden bağımsız olarak tasarrufta bulunamaz.
Eğer diğerinin haberi olmadan tasarrufta bulunursa tasarrufu durdurulur. Yapılan tasarruf, ancak diğer vekilin de kabul etmesiyle geçerli olur. Çünkü içinde malî bir bedel olan tasarruflar, daha fazla görüşe ihtiyaç duyarlar. Ayrıca müvekkil de onların birlikte tasarruf etmelerine izin vermiştir ve onların da bir araya gelmeleri mümkündür. Bu bakımdan

onlardan -biri olmadan diğerinin tasarrufu geçerli olmaz.
• İçinde malî bir bedel bulunmayan hususlarda tasarruf etmek.
Yapılan tasarruf içinde malî bir bede! bulunan hususlarda değilse, meselâ yapılan tasarruf para karşılığı olmayan boşanmada, borcu ödemede, hibeyi teslim etmede olursa, her vekil tek başına tasarrufta bulunabilir. Çünkü bu tür tasarruflarda iki kişinin görüşüne gerek yoktur. Bu bakımdan müvekkilin onlara vekâlet vermesi, tek başlarına tasarrufta bulunmak izni vermesi anlamına gelir. Husumet sebebiyle tayin edilen iki vekil için de aynı hüküm geçerlidir. Çünkü burada maksat, müvekkilin hakkını kadı'ya bildirmek ve onun hakkım müdafaa etmektir. Bazen iki vekil birlikte hareket ettiğinde savunma daha zor olur.

7. Vekil ile Müvekkilin İhtilaf Etmesi

Bazen vekil ile müvekkil birtakım işlerde ihtilafa düşerler. Şimdi ihtilaf durumundaki hükümlerin neler olduğunu inceleyelim. İhtilaf konusu olacak hallerin en önemlilerini şöyle sayabiliriz:
a. -Vekilin Elinde Olan Malın Telef Olması Durumunda Vekil ile Müvekkilin İhtilaf Etmeleri
Vekilin emin olduğunu, elinde telef oîan -mal hususunda zâmin olmayacağını, ancak malın telef olmasında kusur gösterirse veya mala karşı saldırgınlık yaparsa zâmin olacağını söylemiştik.
Vekil, satmak üzere vekil kılındığı malın veya malın parasının telef olduğunu iddia ederse veya kendisine mal alması için verilen paranın telef olduğunu veya kabzettiği paraların telef olduğunu iddia ederse, müvekkil de onun iddiasını reddederse, yeminle beraber vekilin sözüne itibar edilir. Çünkü vekil emindir, aslolan onun zâmin olmamasıdır. Ayrıca telef olan mal veya paranın gerçekten telef olduğunu isbat etmek de zordur. Bu bakımdan vekil, malların gerçekten telef olduğunu isbat etmek için zorlanamaz. Ancak vekil, mal veya paranın yangın, sel, yağma gibi herkes tarafından bilinecek bir sebeple telef olduğunu iddia ederse, bunu isbat etmeye zorlanabilir. Çünkü eğer bu şekilde telef olmuşsa, isbat edilmesi zor olmaz. Eğer vekil isbat edemezse, telef olan malın zâmini olur.

b. Vekil İle Müvekkilin Mala Yapılan Saldırgınlık veya Tefrit Nedeniyle İhtilaf Etmeleri

Vekil ile müvekkil malın telef olduğunda değil, telef olmanın sebebinde

ihtilaf ederlerse, meselâ müvekkil vekiie 'Sen benim şartlanma muhalefet ettin' veya 'Malı korumakta kusur gösterdin' veya 'Malı şahsî işlerinde çalıştırdın' şeklinde suçlamada bulunursa, vekil de bunları inkâr ederek 'Mala saldırganlık yapmadım' veya 'Malın telef olması hususunda kusur işlemedim' derse, yeminle beraber vekilin sözüne itibar edilir. Çünkü burada müvekkil iddiacı, vekil ise iddiayı inkâr eden kişidir. Bu

İKRAH

İkrah'm Hakikati ve Mânâsı

Misbâh'ul-Münîr'de şöyle denilmektedir: Kerih; sevilmeyen, çirkin görünen şey demektir. Kerh kelimesi meşakkat anlamına da gelir, kürüh şeklinde de okunur ki kahretmek, zorlamak anlamına kullanılır. Meselâ 'Onu bir işe ikrah ettim' demek, o işi ona zorla yaptırdım demektir. Kerh kelimesi 'İsteyerek veya istemeyerek (bana) gelin' (Fussüet/11) ayetinde olduğu gibi, 'zorla yapmak/yaptırmak' anlamını ifade eder. Burada kerh kelimesi, itaatin zıddı olarak kullanılmıştır.

Kısacası ikrah kelimesi lugatta, birini hoşuna gitmeyen bir şeye zorlamak anlamına gelir; yani onun hoşuna gitmeyen, sevgi ve rızaya ters düşen birşeyi onun nefsineferieştirmek demektir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

Hoşunuza gitmeyen birşey sizin için hayırlı olabilirken sevip hoşlandığınız birşey ise sizin için şer olabilir. (Bakara/216)

Ayette geçen kerhen kelimesi, sevgi ve rıza'nin karşıtı olarak kullanılmıştır.

İkrah'a, aynı zamanda kilitlemek mânâsına gelen iğlak da denir. Sanki zorlanan kişinin önündeki kapı kilitlenmektedir de ancak zorlandığı işi yaparsa açılmaktadır.

İkrah'm ıstılahî mânâsı ise bir işi yapmaya zorlamaktır. İmam Şafii eî-Umm adlı kitabında ikrah'i şöyle tarif ediyor: 'Kişi, öyle bir kimsenin eline düşer ki artık ondan yakasını kurtaramaz'.

Bu durumdan; vurmak, hapsetmek, malını telef etmek gibi korku ve mahzurlar hasıl olur. Bu da insanların durumuna göre değişir:

• Şerefli bir insanı halk arasında istihfaf etmek tehdit sayılır.

Bazı insanları halk arasında hafife almak, onu tehdit etmek, korkutmak sayılmaz. Bu hareket ona zor gelmez.

• Mürüvvet ve makam sahibi bir kişiye küçük bir tokat vurmak, bazen tehdit sayılır. *

Oysa bazı insanlara bir tokat atmak tehdit sayılmaz. Malını telef etmekle tehdit etmek, kişiyi sıkıntıya sokmak demektir. Bu bakımdan mal hususunda zengine yapılan tehdidle fakire yapılan tehdit farklıdır. Kişinin nefsi için ikrah sayılan durum ile kişi için aziz sayılan babası, dedesi,

kardeşleri, kızkardeşleri, evlâtları ve benzerlerine yapılan ikrah aynıdır. Bir kişi 'Şu işi yapmazsan yakınlarından birini öldüreceğim' diye tehdit edilirse, 'Şu işi yapmazsan seni öldüreceğim' diye tehdit edilmiş gibi sayılır.

.

İkrah'ın Tahakkuk Etmesi İçin Gerekli Olan Şartlar

İkrah'ın tahakkuk etmesi ve üzerine şer'î hükümlerin terettüb etmesi için şu şartların bulunması gerekir:

1. Tehdit eden kişi tehdidini yerine getirecek güçte olmalıdır.. .

Tehdit eden kişi tehdidini yerine getiremeyecek güçte olursa bu tehdit değil, hezeyan olur. Çünkü insana bir fiili zorla yaptırmak için güç gerekir.

2. Tehdit edilen kişinin, işi yapmadığı takdirde tehdit sahibinin tehdidini yerine getireceğine inanması gerekir.

3. Tehdit edilen kişinin; kaçmaktan, mukavemet etmekten, yardım talebinde bulunmaktan aciz olması gerekir.

4. Zorlanan kişi, zorlandığı fiili zorlanmadan önce yapmamış olmalıdır; yani başkasının malını telef etmeye veya içki içmeye veya zina etmeye zorlanan kişi, zorlanmadan önce bu fiilleri işlememiş olmalıdır.

5. Yapması için zorlandığı şey, yapmadığı takdirde tehdit edildiği şeyden daha ağır ve tehlikeli olmalıdır. Meselâ kişi 'Malını telef etmezsen bir tokat atacağım' diye tehdit edilirse, bir tokat yemek de malını telef etmekten daha hafif ise bu zorlama sayılmaz. Eğer kişi 'Elini kesmezsen seni öldüreceğim' diye tehdit edilirse, tehdit eden kişi de bu tehdidin yerine getirileceğine inanıyorsa bu tehdit sayılır. Çünkü öldürme tehdidi, tehijke bakımından elini kesmesinden daha şiddetlidir. O zaman kişi daha ehven olanı tercih edebilir, yani elini kesebilir.

Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) iki şey arasında muhayyer bırakıldığında en kolay olanı tercih ederdi'.[44][1]

6. Eğer zorlanan kişi istenilen şeyi yaptığında ancak tehdidten kurtulacaksa, şu hususlara göre karar verilir:

Eğer kişi 'Kendini öldür, yoksa ben seni öldürürüm' diye tehdit edilirse bu ikrah sayılmaz. Çünkü her iki durumda da kurtuluş sözko-nusu değildir. Yine kişinin''Elini sen kesmezsen ben keseceğim1 diye tehdit edilmesi de bunun gibidir. Bu bakımdan böyle bir zorlamaya maruz kalan kişinin bu işi bizzat yapması doğru olmaz. Çünkü bu tür bir tehdit, gerçek anlamda tehdit sayılmaz. Gerçek anlamda tehdit edilen kişi, istenen şeyi yapınca

tehdidten kurtulan kişidir. Oysa kişi kendini öldürdüğünde veya elini kestiğinde tehdit yerine gelmiş olur. Bunu yapmazsa tehdidin mutlaka yerine getirileceği kesin değildir. Çünkü tehdit, genellikle korkutmak İçin yapılır. Tehdit eden kişi tehditini yerine getirmek istese bile onu yerine getiremeyebilir; meselâ kendisi ölebilir, vs.

7. Tehdit, derhal yerine getirilecek türden olmalıdır.

Tehdit eden kişi tehdidini ileride yerine getireceğini söylerse, ikrah tahakkuk etmez. Çünkü tehdidin tecil edilmesi, tehdidten kurtulmayı kolaylaştırır. Çünkü kişi birinden yardım isteyebilir, birinin himayesine girebilir veya bir sultana sığınabilir veya benzeri bir yol bulabilir. .

8. Zorlanan kişi, zorlandığı husustan daha fazlasını veya daha azını yapmamalıdır; zira zorlanan kişi zorlandığı hususta daha fazlasını veya daha azını yaparsa, onu kendi isteğiyle yapmış Sayılır, bu hususta zorlanmış sayılmaz. Bu bakımdan kişi, hanımını boşaması için zorlansa, o da hanımını boşamayıp evini satsa veya kişi, hanımını üç talak ile boşamaya zorlansa o da bir talak ile boşasa, bunları kendi isteyerek yapmış sayılır. Bunların hükümleri bunları yapan kişi üzerine terettüb eder. Çünkü bunlar, ikrah kapsamına girmezler.

9. Zorlandığı fiil belli olmalıdır. Meselâ kişi iki hanımından birini boşamaya zorlansa ve*ya Zeyd ve Amr'dan birini öldürmeye zorlansa, bu ikrah sayılmaz.

10. Zorlanan kişi, zorlandığı şeyi yapmak mecburiyetinde olmamalıdır. Meselâ iflas nedeniyle hac'r akma alman kişi malını satmaya zorlanırsa veya ila yapan bir kişi hanımını boşamaya zorlanırsa veya kasden bir şahsı öldüren kişi kısas yapmaya zorlanırsa, bunlar ikrah sayılmaz. Çünkü zaten bunları yapmak mecburiyetindedir.

11. Birini birşey yapmaya zorlayan kişi, zorlandığı hususta hak sahibi olmamalıdır. Meselâ evli bir kişi hanımını 'Eğer bende olan alacağını bağışlamazsan seni boşarım' diye tehdit ederse, bu ikrah sayılmaz. Karısı alacağını bağışlarsa, borç kocanın üzerinden düşer. Kadın borcu bir _ daha kocasından isteyemez.

Bazı âlimler bunun ikrah sayılacağını, zira koca'nın karısı üzerinde hâkim olduğunu ve tehdidini her an yerine getirebileceğini söylemiş-. lerdir. Bu görüşe göre kadın alacağını kocasına bağışlasa bile borç kocanın üzerinden düşmez, kadın istediği zaman o borcu kocasından isteyebilir.

İkrah'ın Vaki Olduğu Tasarruflar ve Onlar Üzerindeki Tesiri

İkrah, bir şeyin yapılması veya yapılmaması İçin vaki olabilir. Tasarruflar iki çeşittir:

1. Hissî tasarruflar

Bunlar söz, yeme, içme, öldürme, itlaf etme, küfretme gibi duyularla bilinen birtakım fiillerdir.

2. Şer'î tasarruflar

Bunlar da şeriatla bilinen satış, nikâh, talak ve benzeri akidlerdir. Şeriat onlara özel isimler vermiş ve onlar üzerine belli hükümler terettüb etmiştir.

I. Hissî Tasarruflar ve Zorlamanın Onlar Üzerindeki Tesiri

Hissî tasarruflara iki çeşit hüküm taalluk eder:

• Ahirette taalluk eden hükümler; yani cezası ve mükafaatı ahirette verilecek fiil ve tasarruflar.

• Dünyaya taalluk eden hükümler; yani ceza verilip verilmemesi, , tazminat ödenip ödenmemesi dünyada gerçekleşen fiil ve tasarruflar.

Bu tasarrufların, uhrevî veya dünyevî hükümleri üzerine terettüb eden eserler nelerdir?

Yapılan zorlamanın tesiri, hissî tasarrufların türüne göre değişiklik arzeder. Bazen haram veya mahzurlu olduğu halde zorlama nedeniyle yapılan tasarruf mubah olur. Bazen yasağın aslı kalmakla beraber zorlama nedeniyle ruhsat verilir. Bazen de zorlamaya rağmen haramlığı durumda itibar, yeminle beraber inkâr edenin sözüdür. Bu bakımdan vekil yemin ettikten sonra herhangibir tazminata çarptırılmaz.

c. Tasarruf Hususundaki İhtilaflar

Vekil, satması için kendisine teslim edilen malı sattığını iddia etse, müvekkil de bunu inkâr etse veya vekil 'Malı satıp parasını aldım, fakat para telef oldu' dese, müvekkil de 'Sen malı satıp parasını almadın' dese, yeminle beraber yine vekilin sözüne itibar edilir. Çünkü vekil malı satıp. parasını alma hususunda yetkilidir. Her kim bir tasarrufa sahip olursa, o tasarruftaki ikrarın da sahibi olur.

.

d. Malı Geri Verme Hususundaki İhtilaf

Vekil, kendisinde bulunan mallan müvekkile geri verdiğini iddia etse,

meselâ vekil, satması için kendisine verilen malı müvekkiline iade ettiğini veya sattığı malın parasını müvekkile verdiğini iddia etse, müvekkil de bunu inkâr etse, şu hususlara bakılarak hüküm verilir:
• Vekil, bir bedel karşılığında vekil tayin edilmemişse, yeminle beraber vekilin sözüne itibar edilir. Çünkü vekilin malı kabzetmesi müvekkilin yararınadır. Vekil o malı verdiğine dair yemin ederse vekilin sözü kabul edilir.
• Vekii, bir bedel karşılığında vekil olmuşsa, burada iki görüş vardır:
Bir görüşe göre vekilin malı kabzetmesi müvekkilin yararına değil, kendi yararınadır. Bu nedenle vekilin sözüne itibar edilmez.
Diğer görüşe göre ise menfaat, müvekkilin değil, vekilin malı kabzetmesiyle meydana gelir. Bu sebepten ötürü de vekilin sözüne itibar edilmesi gerekir.
İkinci görüş tercihe daha şayan ve daha kuvvetlidir.

e. Vekaletin Aslında İhtilaf Edilmesi

Vekil ile müvekkil vekaletin aslında ihtilafa düşerse, meselâ vekil belli bir iş hususunda vekil tayin edildiğini iddia etse, müvekkil de onu vekil tayin etmediğini iddia etse, şu hususlara bakılarak karar verilir:
• Tasarruftan Önce ihtilaf edilmesi
Bu İhtilaf tasarruftan önce olursa, mahkeme sözkonusu olmaz. Çünkü bunun.herhangibir faydası yoktur; zira müvekkilin vekaleti inkâr etmesi, vekili azletmesi anlamına gelir. Hatta ortada vekalet olsa bile, müvekkilin inkârıyla vekalet sona erer.
• Tasarruftan sonra ihtilaf edilmesi
Vekil ile müvekkil tasarruftan sonra ihtilafa düşerlerse, yeminle beraber müvekkilin sözüne itibar edilir. Çünkü aslolan, vekii tayin etmemektir. Ayrıca burada iddia eden vekil, inkâr eden de müvekkildir. Daha önce de söylediğimiz gibi muteber olan söz, yeminle beraber inkâr edenin sözüdür.
Burada taraflardan birine vekil, diğerine müvekkil denmesi hakikî değil, mecazîdir. Çünkü bu asla göre değil, vekalet İddiasına göre böyledir.

f. Vekaletin Vasfında İhtilaf Edilmesi

Vekil ile müvekkil vekaletin aslında değil de vekaletin vasfında ihtilaf ederlerse, meselâ vekil 'Mallarını borca satmak üzere beni vekil tayin

ettin' dese, müvekkil de 'Ben seni malları peşin satmak üzere vekil tayin ..ettim1 dese veya vekii Talan malı 1000 dirheme almam için beni vekil tayin ettin' dese, müvekkil de 'Ben seni o malı 500 dirheme alman için seni vekil tayin ettim' dese veya vekil 'Beni bir araba satın almam için vekil tayin ettin' dese, müvekkil de 'Ben seni araba değil, ev satın alman için vekil tayin ettim' dese, yeminle beraber müvekkilin sözüne itibar edilir. Çünkü müvekkil neye İzin verdiğini herkesten daha iyi bilir. Allah hakikati daha iyi bilir.

Vekalet Akdinin Sona Ermesi

Vekalet akdi şunlarla sona erer:

1. Feshetmek

Vekalet akdi iki taraf için de caiz bir akiddir; yani müvekkil de vekil de istediği zaman akdi feshedebilir; yani müvekkil istediği zaman vekili vekillikten azleder; zira müvekkil bazen vekili azletmekte yarar görebilir veya onu azledip yerine başka birini vekil tayin etmekte fayda görebilir. Çünkü birini veki! tayin etmek, mülkünde tasarruf etme izni vermektir. Müvekkil istediği anda bu izini geri alıp vekili azledebilir.
Vekil de dilediği zaman vekalet akdini feshedip kendini tasarruf etmekten azledebilir. Çünkü vekil bazen vekalet konusu olan işi yapacak durumda olmayabilir veya vekalet onun maslahatına olmayabilir. Eğer vekaleti sürdürmekle mükellef olsaydı, zarar görme ihtimali sözkonusu olurdu. (Oysa İslâm'da ne zarar vermek, ne de zarara uğramak yoktur). Vekaletin bir bedel karşılığı, olup olmaması hükmü değiştirmez. Müvekkil vekilini azlederse vekalet akdi sona erer. Vekalet akdine son vermek bazen söz ile olur. Meselâ müvekkil 'Ben vekaleti ortadan kaldırdım' veya 'Seni vekillikten azlettim' veya 'Vekilimi tasarruftan azlettim' derse veya müvekkil vekiline bir elçi gönderip onu vekillikten azlettiğini bildirirse veya onu azlettiğine dair bir mektup yazarsa, vekalet akdi sona erer. Azl, müvekkil tarafından olursa vekil derhal azledilmiş sayılır. Böylece müvekkil, vermiş olduğu tasarruf izninden geri dönmüş olur. Azl esnasında vekilin hazır olup olmaması, azledildiğinden haberi olup olmaması hükmü değiştirmez. Çünkü azletmek, verilen izni, verilen hakkı ortadan kaldırmaktır. Burada diğer tarafın rızası şart olmadığı gibi, ona malumat vermek de şart değildir.

Vekil, azledildikten sonra azledildiğini bilmeden tasarrufta bulunursa bu tasarruf batıldır. Vekilin kendini azletmesi halinde de durum böyledir. Meselâ vekil 'Ben kendimi vekillikten azlettim' veya 'Üzerimdeki vekaleti geri verdim' dese veya- benzeri lafızlar kullanırsa derhal azlolur, vekalet akdi sona erer. Vekilin kendini vekillikten azlettiğini müvekkil bilmese de hüküm değişmez.

2. Taraflardan Birinin Tasarruf Ehliyetini Kaybetmesi

Vekalet akdinin sahih olması için vekil ve müvekkilde birtakım şartların bulunması gerektiğini daha önce söylemiş ve bu şartları beyan etmiştik. Bu şartlardan biri vekil veya müvekkilde eksik olursa tasarruf ehliyetini kaybeder, dolayısıyla yaptığı tasarruf batıl olur ve vekalet akdi sona erer; zira bu şartlardan biri akid esnasında eksik olsaydı akid sahih olmazdı. Bu bakımdan akidden sonra da şartlardan biri eksik olursa -ister müvekkilde bulunması gereken şartlardan biri olsun, ister vekilde bulunması gereken şartlardan biri eksik olsun- akid sona erer. Meselâ taraflardan biri delirirse veya sürekli baygınlık geçirirse veya iflas nedeniyle hacr altına alınırsa vekalet akdi sona erer. Ayrıca vekil veya müvekkilden birinin ölümüyle de vekalet akdi sona erer. Taraflardan birinin ölümünü diğeri duymasa bile hüküm değişmez. Çünkü ölen kişi müvekkil olursa, ölmekle tasarruf etmek hususunda izin verme ehliyetini kaybetmiş olmaktadır. Ölen kişi vekil olursa, ölmekle tasarrufta bulunma ehliyetini kaybetmektedir.

3. Müvekkilin Mülkünden veya Velayetinden Malın Tasarrufunun Çıkması

Vekaletin sona ermesine sebep olan hususlardan biri de vekilin tasarruf edeceği malın, müvekkilin mülkünden veya velayetinden çıkmasıdır. Meselâ müvekkil, bir malı kendisi satsa veya hibe etse, vekalet akdi sona erer veya müvekkil, velayeti altında bulunan çocuğun malını satmak üzere bir vekil tayin etse, sonra çocuk baliğ olsa -hacr ortadan kalktığı için- velayet ortadan kalkar, vekalet akdi de sona erer; zira çocuk baliğ olduğunda, velîsinin onun malında tasarruf için verdiği izin iptal olur, dolayısıyla vekalet akdi de sona erer. Vekilin tasarruf edeceği malın, telef olup müvekkilin mülkünden çıkması halinde de vekalet akdi-sona erer. Meselâ müvekkil, arabasını satmak üzere bir kişiye vekalet verse araba

da çalınsa veya evini satmak için birine vekalet verse ev de yıkılsa veya kızını nikahlamak için birini vekil tayin etse kızı da Ölse, vekalet akdi sona erer. Çünkü vekilin tasarruf edebileceği birşey kalmamıştır.

4. Vekilin, Kendisi İçin Vekil Tayin Edildiği îsi Bitirmesi

Vekil, müvekkil tarafından kendisine tevfiz edilen işi yapıp bitirdiğinde vekalet akdinin sona ereceği açıktır. Meselâ müvekkil vekile, evini satmak veya belli bir malı almak üzere vekalet verse, vekil evi sattığında, istenilen malı aldığında vekalet akdi sona erer veya müvekkil, kızını evlendirmek üzere birine vekalet verse, vekil müvekkilin kızını nikahladığında vekalet akdi sona erer. Çünkü iş bittikten sonra tasarruf konusu olacak birşey kalmamıştır.kanının helâl olması, malının ganimet olması gibi birtakım hükümleri vardır. Allah Teâlâ küfre zorlanan kişiden günahı ıskat edince, küfrün diğer hükümleri de sakıt olmuştur. Çünkü en büyük hüküm sakıt olunca ondan daha küçük olanlar haydi haydi sakıt olur'.[45][2]

Kişiyi Müslüman Olması İçin Zorlamak

Bir kişi, müslüman olması İçin zorlanır da müslüman olursa, onun müslümanlığı sahih kabul edilir; ona müslüman muamelesi yapılır. Çünkü bir kâfiri müslüman olması için zorlamak, onu hakka zorlamaktır, Hele mürtedin ve harbî kâfirin İslâm'a zorlanması daha da yerindedir. Bu durumda her ne kadar kalbinde küfür bulunma ihtimali olsa da müslüman kabul edilir. Çünkü İslâm tarafını tercih etmek, hak dini yüceltmek anlamına gelir. Hak dini yüceltmek de vacibdir. (Burada şuna dikkat edilmelidir ki İslâm'da bir kâfiri müslüman olmaya zorlamak yoktur.)
b. Müslümanın malını itlaf etmek veya namusuna zarar vermek Kişi, bir müslümanın malını itlaf etmeye zorlanırsa, günahkâr olmaz. Çünkü şiddetli açlık ve benzeri durumlarda -helak olmamak için-müslümamn malını itlaf (helak) etmeye ruhsat verilmiştir. Zorlanma halinde de durum budur; zira bu da bir nev'i kıtlık gibidir. Bir müslü-mana.küfretmek, onun namusuna dil uzatmak ve benzeri konularda da -zorlanma durumunda- kişi günahkâr olmaz. Ancak bir müslümanın malım telef etmek, namusuna dil uzatmak için zorlarfan kişi, eziyete rağmen bunu yapmazsa sevap kazanır. Çünkü müslümanın malına ve namusuna el ve dil uzatmayı Hz. Peygamber haram kılmıştır:

Her müslümanın kanı, malı ve ırzı (şerefi, namusu), diğer müslüman üzerine haramdır.[46][3]

. Bu bakımdan herhangibir müslümanın namusuna, malına el ve dil uzatmak helâl değildir. Buna, sadece zorlama nedeniyle ruhsat verilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ruhsat, cezayı düşürmekle birlikte hararnhğı ortadan kaldırmaz. Fakat kişi ruhsatı kullanmaz da zorlanmasına rağmen müslüman kardeşinin malına, canına, namusuna el uzatmazsa, müslüman kardeşinin hakkını kendi hakkına tercih etmiş olur ve sevap kazanır,. Sözkonusu hadîsi, şu hadîs-i şerif de tekid etmektedir:

Kim malını müdafaa ederken öldürülürse şehiddir.[47][4]

Bu hadîs, kendi malını telef etmeye zorlanan kişinin, zorlanmasına rağmen malını telef etmemesinin daha efdal olduğuna delâlet eder. Kendi malı hususunda durum böyle olduğuna göre başkasının malını, zorlanmasına rağmen telef etmemesi daha evladır.

Başkasının Malını Telef Etmenin Dünyevî Hükmü

Fakihler şöyle demiştir: 'Bir insan başkasının malını telef etmeye zorlanır da telef ederse, mal sahibi, isterse zorlayan kişiyi, isterse de zorlanan kişiyi tazminat ödemeye mahkum eder; yani hangisinden isterse malını ondan talep eder. Çünkü zorlayan kişi malın telef olmasına sebep olmuş, zorlanan kişi de malı bilfiil telef etmiştir. Telefe sebep olmak da bilfiil- telef etmek gibidir. Fakat tazminat, nihayette zorlayan kişinin üzerine kalır; yani zorlanan kişi tazminata mahkum ediise bile, daha sonra verdiği malı kendisini zorlayan kişiden alır'. En sahih görüş budur.

3. Zorlanmaya Rağmen Yerine Getirilmesi Mubah veya Ruhsatlı Olmayan Hissi Tasarruflar

Bazi tasarruflar vardır ki haramlıkları şer'an sabit olduğu gibi, aklen de mahzurludur. Bu yüzden bu tür tasarruflar ne mubahtır, ne de işlemeye ruhsat verilmiştir.

a. Bir Müslümanı Haksız Yere Öldürmek

Bü tasarruflardan biri bir müslümanı haksız yere öldürmektir. Çünkü bir müslümanı öldürmek, katıksız bir haramdır; zaruret nedeniyle mubah olmadığı gibi, ruhsat da verilmez.

Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere öldürmeyin. (En'âm/151) Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah bulunmadığına ve benim de Allah'ın muhakkak bir elçisi olduğuma şehadet eden müslüman kimsenin kanı helâl olmaz, ancak şu üç sebepten biri ile helâl olur: Zina eden dul (ve evli), öldürdüğü nefse mukabil öldürülme, İslâm dinini terkedip cemaatten ayrılma![48][5]
Haram olması bakımından bir müslümanın azasını kesmek de bir . müslümanı öldürmek gibidir. Bir müslümanı helak edecek veya şiddetli bir eziyete sebep olacak darbenin de durumu böyledir; zira bu saldırganlıktır, saldırganlık da haramdır.
Mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, birşey yapmadıkları halde eziyet verenler gerçekten bir iftira ve apaçık bir günah işlemişlerdir.
(Ahzab/58)
Bu bakımdan yukarıda sözü edilen işlerden birini yapmaya zorlanan kişi, bunu yaparsa günahkâr olur. Fakihler bu hususta ittifak etmişlerdir. Bu zorlamanın, tam bir zorlama veya eksik bir zorlama olması hükmü değiştirmez.
Haksız yere bir müslümanı öldürmenin dünyevî hükmüne gelince, kişi, bir müslümanı. öldürmeye zorlanır da öldürürse -fakihler indindeki en sahih görüşe göre- hem zorlayan hem de zorlanan kişiye kısas uygulanır. Çünkü zorlayan kişi, bir müslümanın öldürülmesine sebep olmuş, zorlanan da bilfiil öldürmüştür. Öldürmeye sebep olmak da bilfiil öldürmek gibidir. Dolayısıyla zorlayan kişi de öldürülür. Bu, bir kişiyi öldürmeye zorlamanın ve öldürmenin ne kadar korkunç bir iş olduğunu saldırganlara göstermek içindir.

. b. Zina

Zina, işlenmesi hiçbir durumda mubah ve ruhsatlı olmayan haramlardandır. Çünkü-tüm semavî dinlerde zina haram kılınmıştır, akıl da zinanın çirkinliği.hususunda dinlerle beraberdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Sakın zinaya yaklaşmayın. Çünkü o bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.
(İsra/32)
Bu bakımdan zina etmeye zorlanan kişinin zina etmesine ruhsat

verilmemiştir. Zina etmeye zorlanan kimsenin erkek veya kadın olması durumu değiştirmez. Zina etmeye zorlanan kişi zina ederse günahkâr olur ve Allah katında muahazc edilir. Zina etmeye zorlanan ve zina eden kişinin cezasına gelince, fakihler 'Zina etmeye zorlanan kişiye hadd uygulanmaz' demişlerdir. Bu hususta erkek ile kadın arasında fark yoktur. Çünkü zorlama nedeniyle burada şüphe vardır. Hadler ise şüphe olduğunda, düşer.

II. Zorlamanın Tesir Ettiği Şer'î Tasarruflar

Şer'î tasarruflar inşâî ve ikrarî olmak üzere iki kışıma aynhr. İnşâî .
tasarruflar da iki çeşittir;
a. Talâk, nikâh, rıda, nc'a, yemin, nezir, zıhar, ilâ, fey ve kısası affetmek gibi feshi ve reddi kabul etmeyen tasarruflardır.
Bu tasarruflar lüzumlu tasarruflardır. Sadece akidle lüzumlu olurlar; ne feshi ne de reddi kabul etmezler.
b. Almak, satmak, icar, hibe gibi feshi ve reddi kabul eden tasarruflar.
Bunlar akidle lüzumlu olmayan tasarruflardır; feshi ve reddi kabul ederler.
Feshi Kabul Etmeyen İnşâî Tasarruflarda Zorlamanın Etkisi
Fakihler şöyle demişlerdir; 'Kişi bunlardan birini yapmaya zorlanır da yaparsa, zorlama nedeniyle yapılan tasarruf muteber sayılmaz, onun üzerine hiçbir şer'î hüküm tereltüb etmez'.
Buna şöyle delil getirmişlerdir: Kişi, küfür kelimesini ikrara zorlanır da küfür kelimesini söylerse, bu küfür sayılmaz, onun üzerine de hiçbir hüküm terettüb etmez. Küfür kelimesini söylemek, herhangibir bir sözden daha şiddetlidir, daha ağırdır. En ağır sözün üzerine hiçbir hüküm terettüb etmezse, ondan daha hafif sözlerin üzerine haydi haydi hiçbir hüküm terettüb etmez. Bu bakımdan evlenmeye zorlanan kişi, bu nedenle evlenirse akid geçerli olmaz, bu akdin üzerine nikâhın hükümleri terettüb etmez, yani mehir vacib olmaz, cinsî ilişkide bulunmak helal olmaz, vs.
Şu hadîs-i şerif de buna delâlet eder; 'Hansa bintü Hizam el-Ensariy-ye'den rivayet edildiğine göre babası Hizam Hansa'yı, rızasını almaksızın evlendirmişti. Halbuki Hansa dul bir kadındı; (rızasının alınması
devam eder, yapılmasına ruhsat verilmez. Şimdi bu hususların izahlarını ve hükümlerini beyan edelim:

1. Zorlama Nedeniyle Yapılması Mubah Olan Hususlar

Zorlanan bir kişi için murdar olmuş bir hayvanın etini, akan kanı, domuz etini yemek, içki içmek mubah olur. Bir müslüman bunları yemeye veya içmeye zorlanırsa, bunları yeyip içmesi mubah olur. Çünkü Allah Teâlâ zaruret olduğunda bunları yeyip içmeyi mubah kılmıştır; zira Allah Teâlâ bunları haram kıldıktan sonra şöyle buyurmuştur:
Çaresiz kalarak yemek zorunda olduklarınız hariç. (En'âm/119)
Bunların haramdan istisna edilmesi, zaruret halinde yenilmelerinin mubah olduğuna delâlet eder. Yine Allah Teâlâ şöyle Buyurmuştur:
.Fakat darda kalana, başkasının hakkına el uzatmamak ve zaruret miktarım aşmamak üzere bunlardan yemesi ona günah değildir.
(Bakara/173)
Bunlardan günahın nefyedilmesi, bunların zaruret halinde yenil-. meşinin mubah olduğuna delâlet eder. Bunları yemeye zorlanmak da zaruret hali sayılır. Bu bakımdan bir kişi bunları yemeye zorlanır da . yemezse, yemediği için de eziyete maruz kalırsa sorumlu olur. Çünkü yememekle kendini tehlikeye atmış sayılır. Oysa Allah Teâlâ nefsi tehlikeye atmayı yasaklamıştır:
Sakın kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın.
(Bakara/195) .
Bunlar, ahirete taalluk etmesi bakımındandır.

Dünyevî Hükümleri Açısından Zorlamanın Tesiri

Fakİhîer, içki içmeye zorlanan kişinin hadd cezasına çarptırılıp çarptınlmayacağı hususunda ve sarhoşun yaptığı tasarrufların hükmü hususunda şöyle demişlerdir: 'İçki içmeye zorlanan kişiye hadd tatbik edilmez. Çünkü hadd, bir kişiyi işleyeceği bir suçtan zecren alıkoymak maksadıyla teşri kılınmıştır. İçki içmeye zorlanan kişinin fiili ise -zorlandığından dolayı- suç değildir; zira içki içrnek, zorlanan kişi için mubahtır. Hatta zorlanan kişinin içki içmesi vacib olur. Çünkü içki içmez de içmediği için eziyete maruz kalırsa günahkâr olur'.
İçki içmeye zorlanıp da sarhoş olan kişinin tasarrufları hususunda da fakihler şöyle demişlerdir: İçki içmeye zorlanan kişinin sarhoşluk halindeki tasarrufları geçerli kabul edilmez. Çünkü sarhoşun tasarrufunun geçerli olması için, içkiyi kendi isteğiyle içmiş olması gerekir. Kendi isteğiyle içip sarhoş olan kişinin tasarruflarının geçerli kabul edilmesi, onun cezasının katmerleşmesi ve onu içki içmekten caydırmak içindir. Bu bakımdan içki

içmeye zorlanıp da sarhoş olan kişiyi, İçki içmeden caydırmaya çalışmanın bir anlamı yoktur; zira burada hedeflenen gaye tahakkuk etmemiştir. Çünkü kişi bunu kendi isteğiyle yapmamış ve günahkâr olmamıştır. Bu hükümlerin dayanak noktası, şu hadîsin umumi mânâsıdır:
Allah hata, unutkanlık ve zorlama nedeniyle işlenen fiillerin günahını ümmetimden kaldırmıştır.[49][6]
Bu bakımdan zorlama nedeniyle yapılan tasarruf geçerli olmaz. Hadîs, hem dünyevî, hem de uhrevî hükmü kapsamaktadır.

2. Zorlama Nedeniyle Yapılmasına Ruhsat Verilen Şeyler

a. Kişiyi zahiren küfre sokan bir söz söylemek veya birşey yapmak.
Meselâ kişi Hz. Peygamber'e küfretmeye zorlansa veya puta secde etmeye zorlansa veya küfür sayılan başka şeyler yapmaya zorlansa -kalbi iman ile mutmain olduktan sonra- bunları yapabilir, bu hususta ona ruhsat verilmiştir. Şu ayet buna delildir:
Kalbi iman'ile mutmain (dopdolu) olduktan sonra küfre zorlanan kimse dışında kim imanından sonra Allah'ı inkâr eder, göğsünü küfre açarsa onlarırl üzerine Allah'tan bir gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır. (Nahl/106) .
Ammar b. Yasir'den onun da babasından rivayet ettiğine göre müşrikler Ammar b. Yasir'i yakalamış, Peygamber'e küfredip putları hayırla yadetmeden bırakmamışlardır. Daha sonra Ammar b. Yasir Peygamber'in yanına geldiğinde Peygamber ona şöyle sormuş:
- Geride ne bıraktın?
- Ey Allah'ın Rasûlü! Şer bıraktım. Çünkü ben seni inkâr etmeden, onların putlarını hayırla yadetmeden yakamı bırakmadılar.
- Peki! Sen bunları söylerken kalbin ne durumdaydı?
İkrah
- Kalbim imanla doluydu ey Allah'ın Rasûlü!
- Eğer onlar seni bir daha zorlarlarsa, sen de aynı şeyleri söyle![50][7]
Buna ruhsat verilip de mubah kılınmamasının sebebi şudur: Küfür her halükârda haramdır, haramlığı hiçbir şekilde ortadan kalkmaz. Küfür hiçbir durumda mubah olmaz. Ancak zorlanmadan ötürü, cezası düşer. Zorlama Oikrah), fiilin hükmünü değiştirerek fiilin cezasını ortadan kaldırır. Yoksa onun haramlığını ortadan kaldırmaz. Küfrün haramlığı devamlı olduğundan, zorlanma nedeniyle küfretmek mubah değil, bir

ruhsattır. Bu sebeple zorlandığı halde küfre girmeyip ölümü tercih etmek daha üstündür. Fakat zorlanan kişi küfre girerse, bundan ötürü muahaze edilmez. Küfre girmek için zorlanan kişi, küfre girmez de bu yüzden öldürülürse, Allah yolunda cihad edenin ecrini alır. Çünkü Allah'ın dinini yüceltmek için kendisini feda etmiştir. Şu hadîs buna delâlet etmektedir:
Habbab b. Eret şöyle rivayet ediyor: (İslâm'ın ilk günlerinde) Rasûluİlah (s.a) Kabe'nin gölgesinde kaftanını yastık yaparak dayandığı bir sırada kendisine (Kureyş müşriklerinin işkencelerinden) şikayet ettik:
- (Ey Allah'ın Rasûlü!) Bizim için Allah'tan zafer dileyemez misin? Bunların zulmünden kurtulmamız için Allah'a dua edemez misin?
- Sizden önceki ümmetler içinde öyle mazlumlar vardı ki müşrikler tarafından onun için yerde bir çukur kazılır, o kişi bu çukura (başı dışarıda kalacak şekilde) gömülürdü. Sonra büyük bir testere getirilir, başı üstüne konur, ikiye bölünürde de (bu işkence) o mü'mini dininden döndüremezdi. (Bir başkasmında) demir taraklarla etinin altındaki kemiği ve siniri taranırdı da bu işkence o mü'mini dininden çeviremezdi. Allah'a yemin ederim ki O, İslâm Dini'ni muhakkak surette kemâle erdirecektir. Öyle bir derecede ki bir süvari (yalnız başına) Sanâ'dan Hadramevt'e kadar (selametle) gidecek, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayacak, yahut koyun sahibi yolcu, kurdun koyunlarına saldırmasından başka bir şeyden korkmayacaktır. Fakat sizler acele ediyorsunuz.[51][8]
Bu hadîsten şu şekilde istidlal edilir: Hz. Peygamber, işkence gören müslümanlanı sabretmekle vasıflandırıp onları övmüştür. Onlar işkenceden kurtulmak için küfür kelimesini söylememişlerdir. İşte bu, ruhsat yolunu tercih edip işkenceden kurtulmak için küfür kelimesini söylemekten, azimet yolunu seçip işkenceye göğüs germenin daha üstün olduğuna delâlet eder.
Rivayet edildiğine göre Müseylemetu'l-Kezzab, ashab-ı kiramdan iki kişiyi yakaladı. Onlardan birine şöyle sordu:
- Muhammed hakkında ne diyorsun?
- Allah'ın Rasulüdür.
- Peki benim hakkımda ne diyorsun?
- Sen de Allah'ın Rasûlüsün. .
Müseyleme, o kişiyi serbest bıraktı. Sonra diğerine aynı şeyleri sordu: ; - Sen Muhammed hakkında ne diyorsun?
- Allah'ın Rasûlüdür.
- Peki benim hakkımda ne diyorsun?

- Ben sağırım.
Müseyleme aynı soruyu üç kez tekrarladı. O da hep aynı cevabı verdi. Bunun üzerine Müseyleme onu öldürdü. Bu haber Rasûlullah'a
ulaştığında Hz. Peygamber şöyle buyurdu:
- Birinci kişi Allah'ın verdiği ruhsata yapıştı, ölümden kurtuldu. îĵdnci kişi ise hakkı söyledi, ne mutlu ona![52][9]
Hubeyb'in kıssasında sabit olan durum da böyledir. Kâfirler Hubeyb'i-yakalayıp Mekke müşriklerine sattılar. Mekkeliler, Hz. Peygamber'e küfretmesi için Hubeyb'e işkence ettiler. Fakat Hubeyb, işkenceye rağmen Hz. Peygamber'e küfretmedi, müşrikler de onu öldürdüler. Bu haber Hz. Peygamber'e ulaştığında, Hz. Peygamber onun ruhsata yapışmayıp işkenceye katlanmasını reddetmediği gibi,' onun azimeti tercih edip işkenceye katlanmasını övmüş ve.'O şehitlerin efendisi ve cennette benim arkadaşımdır' buyurmuştur.[53][10]
İşte bunlar da .ahirete taalluk eden hükümlerdir.
Küfre zorlamanın dünyevî hükümlere tesirine gelince, küfre zorlanan kişi, küfür kelimesini söylese bile onun küfrüne hükmedilmez. Ona mürted (İslâm'dan dönmüş) muamelesi yapılmaz.
İmam Şafii (r.a) 'Küfre zorlanan kişi hariç' (Nahl/106) ayeti hakkında şunları söylemiştir: 'Küfür kelimesini söylemenin; karısının boş olması,
gerekirdi). Kadın, bu evlenmeyi hoş görmedi ve Peygamber'e gidip şikayet etti. Peygamber de bu nikâhı redd ve iptal etti'.[54][11]
Şu hadîs de bunu tekid etmektedir: Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre bir genç kız Hz. Aişe'nin evine gelerek şöyle dedi:
- Babam beni, sırf itibar kazanmak için kardeşinin oğluyla evlendirdi. Oysa ben istemiyorum.
- Rasûİullah (s.a) gelinceye kadar bekle!
Hz. Peygamber geldiğinde durumu ona anlattı. Rasûİullah, kızın babasına haber göndererek çağırdı: Babasına, kızının fikrini alıp almadığını sordu. Kız şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Babamın yaptığı işe karşı değilim. Fakat ben, evlenme işinde kadınların da söz hakkı var mı onu öğrenmek İstedim.[55][12]
Kişinin boşanmaya zorlanması da böyledir; yani boşanmaya zorlanan kişi bu nedenle boşanırsa, boşama geçerli olmaz: Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Zorlama olan yerde boşama ve azad etme geçerli olmaz.56[13] İbn Mâce ye Hâkim'in rivayetinde ğalak kelimesi yerine iğlak kelimesi geçmektedir ki bu ikrah (zorlama) ile tefsir edilmiştir; zira zorlanan ki-' sinin önündeki kapı sanki kilitlenmiştir. Bunu daha önce de belirtmiştik. Zorlama olduğunda bu tasarruflar nazar-ı itibara alınmazlar, âdeta yok gibidirler, onların üzerine herhangibir hüküm terettüb etmez; zira bu. .hususta birçok delil vardır. Onlardan biri de Hz. Peygamber'in şu sözüdür: "Zorlamanın hüküm ve eseri zorlanandan kaldırılmıştır".

Ancak şu tasarruflar bundan istisna edilmiştir: Bir kadın herhangibir çocuğa süt vermeye zorlanırsa veya bir erkek bir kadınla cinsî münasebette bulunmaya zorlanırsa, zorlama olması durumu değiştirmez, emzirme ve cinsî münasebetin üzerine şer'î hükümler terettüb eder; yani emzirilen çocuk iki yaşından küçükse ve beş kere emzirilmişse, zorlamaya rağmen haramhk meydana gelir. Cinsî münasebete de -zorlamaya rağmen- mehir ve diğer hükümler terettüb eder.,

Zorlamanın, Feshe Tahammülü Olan İnşâî Tasarruf! arda ki Etkisi

Fakihler, bu tasarruflardan herhangibirinin zorlama nedeniyle meydana gelmesi halinde, zorlamanın tasarrufu iptal edeceğini, dolayısıyla o tasarrufun üzerine herhangibir hükmün terettüb etmeyeceğini söylemişlerdir; zira bu tür tasarrufların sahih olmasının şartı, rızadır. Zorlama olduğunda ise rıza ortadan kalkar. Bu bakımdan şart tahakkuk etmediği için tasarruf geçerli olmaz ve üzerine hiçbir hüküm terettüb etmez.

Muğni'I-Muhtaç isimli eserde şöyle denilmiştir: 'Mal hususunda zorlanan bir kişinin yaptığı akid sahih değildir'. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

Ancak karşılıklı rıza ile yaptığınız ticaret başkadır. (Nisa/29)

Malî akid; alışverişi, icareyi, hibeyi, havaleyi, vekaleti ve malla ilgili olan diğer akidleri kapsar.

Zorlamanın, Şer'î Tasarruflardaki İkrarlar Üzerindeki Etkisi

Fakihler, zorlanması halinde kişinin ikrarının mülga olduğu ve onun üzerine herhangibir hükmün terettüb etmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir. İkrar edilen tasarrufun hissî bir tasarruf olması -meselâ zina

yaptığım, içki içtiğini, birisini öldürdüğünü zorla ikrar ettirmek gibi- veya feshedilmesi mümkün olmayan inşaî bir tasarruf olması -meselâ nikâh, talak ve benzeri, şeyleri ikrar etmeye zorlanması- veya feshe kabiliyeti olan alışveriş, icar ve benzerleri gibi inşaî tasarruflardan olması hükmü değiştirmez. Burada dikkate alınacak esas nokta şudur:

1. Zorlama nedeniyle küfrü ikrar etmek nazar-ı itibara alınmaz.

Zorlamadan ötürü küfrü ikrar etmenin üzerine hiçbir hüküm terettüb etmez. Zorlama nedeniyle yapılan küfür ikrarının üzerine hiçbir hüküm terettüb etmediğine göre, diğer ikrarların üzerine herhangibir hükmün terettüb etmemesi daha uygundur.

2. Rasûlullah'ın 'Onlara zorla yaptırılan onlardan kaldırılmıştır' sözü geneldir.

Hz. Peygamber'in bu sözü, herhangibir tasarrufa zorlanan kişiye o tasarrufun etkisinin olmayacağını ifade eder. İkrar da tasarruflardan bîr tasarruftur. Bir kişiyi ikrara zorlamak, yapılan ikrarın hükmünü ortadan kaldırır.

3. İkrar, bir haberdir; doğru da yalan da olabilir.

Kişi birşeyi kendiliğinden ikrar ederse doğru olma tarafı tercih edilir, ikrar sahihtir. Çünkü insan kendi aleyhine yalan söylemekle itham edilmez. Zorlama durumunda ise yalan tarafı tercih edilir. Çünkü ortada tehdit vardır. Bu nedenle de böyle bir ikrar sahih olmaz.

4. İkrar, şahitlik babındadır.

Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutanlar olun. Allah için şahit olun. Velev ki şahitliğiniz kendinizin... aleyhinde olsun. .

(Nisa/135)

Kişinin kendi aleyhinde şahitlik yapması, ikrardır. Bu bakımdan ikrar, şahitlik hükmündedir. Şehadet ise töhmet ile reddedilir, sahih olmaz. Zorlanma nedeniyie ikrar eden kişi de itham edilir, onun şahitliğinde itham vardır. Onun kendi aleyhindeki şahitliğinde itham okluğu İçin ikrarı kabul edilmez.

Muhayyerliği Kabul Eden Tasarruflar Üzerinde Zorlamam Etkisi

Zorlamanın etkisinden bahsettiğimiz tasarruflar, muayyen birşeye zorlanmakla ilgiliydi. Eğer kişi muayyen olmayan birşeye zorlanırsa, meselâ şarap içmeye, malı itlaf etmeye, boşamaya, ilâ yapmaya, satmaya, icareye zorlanırsa, zorlanan kişi de bunlardan birini yaparsa, bu

tasarrufun üzerine hangi hükümler terettüb eder?
Buna şu şekilde cevap verilir: Zorlamanın tahakkuk etmesinin şartlarından birinin de zorlanan şeyin muayyen olması olduğunu daha önce belirtmiştik. Kişi muhayyer bırakılırsa zorlama tahakkuk etmez. Bu tür zorlama, zorlama olarak kabul edilmediği için tasarrufa herhangibir etkisi olmaz. Meselâ zorlayan kişi 'Şu iki şeyden birini yap' dese ve hangisinin yapılacağını belirtmese, zorlanan kişi onlardan birini yaptığında tasarrufu sahih olur, o tasarrufun üzerine -tıpkı kendi isteğiyle yaptığı tasarruflarda olduğu gibi- şer'î hükümleri terettüb eder. Çünkü kişinin iki iş arasında muhayyer bırakılması, o işi zorlanma nedeniyle değil, kendi isteğiyle yaptığına delâlet eder. Bu durumda yapılan tasarrufun hissî, şer'î veya başka tasarruflardan olması hükmü değiştirmez.

GASB

Gasb'ın Tarifi

Lugatta gasb, birşeyi zulmen almak mânâsına gelir. Gasb'ın şer'î mânâsı ise başkasının hakkını zulmen .istila etmektir. Başkasının hakkından maksat ya ev ve benzeri gibi bir mal veya evde oturmak gibi bir menfaat veya av köpeği gibi bir ihtisas veya içme hakkı gibi bir haktır. Zulmen istila etmekten maksat da zulüm ve saldırganlık cihetiyle başkasının hakkını -sahibinin rızası olmaksızın- istila etmektir.
Eğer biri, sahibi kendisine mubah kılmadığı halde onun yemeğini yerse, bu gasb sayılır. Kişi, sahibinin rızası olmaksızın onun evinde oturursa -kirasını verse bile- gâsıb sayılır. Kişi, sahibinin rızası olmaksızın onun yatağının üzerine oturursa yine gâsıb sayılır.
Günümüzde birçok insanın yaptığı şu hususa dikkatleri çekmek istiyoruz. Bu insanlar sahiplerinin rızası olmadığı halde ücretini vererek onların evlerinde veya dükkanlarında oturmaktadırlar ki bu gasbdır. Gasb'ın hem dünyevî nemde uhrevî tüm hükümleri bunların-üzerine teretlüb eder. Bu kişiler her ne kadar 'Biz kira1 veriyoruz' deseler de gerçekte gâsıbdırlar.

Gasb'ın Haram Olması

Gasb, şer'an haramdır ve büyük günahlardandır. Çünkü Kur'an ve Sünnet başkasının malını haksız yere almayı yasaklamış ve böyle yapanları tehdit etmiştir:
(Ey insanlar!) Sakın mallarınızı aranızda (kumar, hırsızlık, gasb gibi) batıl bir şekilde yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını (yalancı şahitlik, yalan yemin, rüşvet gibi) haram yoldan yemek için, o mallan idarecilere (hâkimlere) götürmeyin. (Bakara/188)
Şüphesiz ki yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler, karınlarına ancak ateş doldururlar ve gelecekte alevli bir ateşe girerler. (Nisa/10)
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız (birbirinize) haramdır (her türlü taarruzdan masundur).[57][1]
Bir müslümanın malı diğerine ancak onun rızasıyla helâl olur.[58][2]
Her kim arzdan zalimlikle bir karış yer koparıp alırsa, Allah kıyamet

gününde yedi kat yerden itibaren o arazi parçasını o zâlim kişinin boynuna (halka yapıp) geçirir.[59][3]
Müslümanlar da tüm asırlarda gasb'ın her çeşidinin haram olduğu hususunda icma etmişlerdir.

Gasb'ın Hükümleri

Gasb'ın üzerine hem dünyevî, hem de uhrevî hükümlerin tümü terettüb eder. Gasb'm uhrevî hükmü, günah olmasıdır. Dolayısıyla gâsıb, kıymet günü cezalandırılır. Çünkü gasb, büyük bir masiyettir, masiyet de Allah katında -eğer tevbe edilmemişse- muahaze edilmeyi gerektirir.
Gasb'ın dünyevî hükümleri ise şunlardır:

1. Hâkim, Gâsıbı Cezalandırır

Yanı hâkim, gâsibı gasb'dan caydıracak bir cezaya çarptırır ki dövmek, hapsetmek ve benzeri cezalar olabilir. Malı gasbedilen kişi gâsıbı affetse dahi, hâkim gâsıbı cezalandırmalıdır. Çünkü bu, hiç kimsenin affetme hakkının olmadığı Allah'ın haklarındandır. Ayrıca gâsıbin cezalandırılması, şerrin kapısını kapatmak, zulüm ve saldırganlığın kapısına kilit vurmaktır.

2. Gasb'dan Derhal Vazgeçmek

Gasb'dan vazgeçmek ise gasbedilen şey bir mal ise ve mevcut ise onu sahibine geri vermekle olur. Daha önce de belirttiğimiz gibi gasb, bir masiyettir ve masiyeti terketmek de mümkün olduğu kadar çabuk olmalıdır Zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
. Sakın sizden biriniz ister şaka, ister ciddi olarak kardeşinin eşyasını almasın. Kim kardeşinin asasını alırsa kendisine iade etsin.[60][4]
Gasbedilen mal, gasbedildiği yere götürülüp sahibine teslim edilmelidir. Oraya götürüp teslim etmenin masrafı gâsıba aittir. Çünkü onu geri götürüp vermek, gâsıbın üzerine vacibdir. Çünkü vacibin tamamlanmasında rol oynayan şey de vacibdir. Gasb'dan vazgeçmek, gasbedilen malı sahibine iade etmekle tamamlanır. Gâsıb, gasbettiği malı teslim ettiğinde tazminattan kurtulur.

3. Gasbedilen Malın Gâsıb'ın Elinde Telef Olması

Gasbedilen mal gâsıb'ın elinde telef olmuşsa, gâsıb zâmin olur.. Malın kendiliğinden veya başkası tarafından veya semavî bir afetle telef olması durumu değiştirmez. Çünkü mal gasbeden kişinin hükmü altındadır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ödeyinceye kadar aldığını korumak ele vacibdir.[61][5]

Bu hadîs, gâsıb'ın gasbettiği maldan -sahibine iade edinceye kadar- sorumlu olduğuna delâlet etmektedir. Eğer mal telef olursa gâsıb zâmin olur; onun mislini, veya bedelini ödemesi gerekir.

Gasbedilen Malın Tazminatının Keyfiyeti

Gasbedilen mal gâsıb'ın elinde telef olursa, gâsıb o malın mislini veya bedelini malın sahibine ödemek zorundadır. Gasbedilen mal, misli olan mallardansa mislini, gasbedilen mal, kıymete göre değerlendirilen mallardansa kıymetini vermek gerekir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

Eğer ceza verecekseniz, size yapılanın misliyle ceza verin. (Nahl/126)

Malların (Aynların) Misli

Malların misli, pazarlarda o malın bir farkının olmamasıdır. Günümüzde misli olan eşyalar çoktur. Özellikle fabrikalarda imal edilen eşyalar -bir aletle ve aynı anda imal edildikleri için- birbirlerinin hemen hemen aynısıdır. Zeytinyağı gibi ölçekle satılan mallar da, sirke ve benzerleri gibi tartı ile satılan mallar da, yumurta, ceviz ve benzerleri gibi sayı ile satılan mallar da, metre veya belli bir ölçü ile satılan elbise ve benzeri şeyler de -eğer bir çeşit iseler-.misli olan mallardan sayılırlar.

Gasbedilen mal, misli olan mallardan değil de kıymetine göre takdir edilen mallardan ise, veya yukarıda belirtildiği gibi bir misli yoksa veya misli olan mallardan olmakla beraber mislini bulmak çok zor ise, o malın kıymeti (bedeli) sahibine ödenmelidir.

Hayvanlar, kıymetine göre .değerlendirilen mallardan sayılır. Bu bakımdan hayvanların herbiri, kıymet bakımından diğerinden ayrı olur. Çünkü onlardan birini diğerlerinden ayıran özellikler farklıdır. Arabalar; evler ve benzeri eşyaların da özellikleri değişik olduğundan kıymetine göre takdir edilir. Değişik özellik ve vasıflara sahip olan tüm eşyalar da böyledir.

Gasbedilen malın misli çarşı ve pazarlarda bulunmazsa veya bulunduğu halde fiyatı benzerlerinden yüksek olursa, gâsıb malın mislini satın alıp mal sahibine teslim etmesi için zorlanamaz. Bu durumda gâ-sıb'ın üzerine.vacib olan, malın bedelini vermektir.

Geri Verilmesi Vacib Olan Kıymet

Gâsıb, gasbettiği malın bedelini (kıymetini) ödemekle mükellef ki-lınırsa, malın kıymeti nasıl takdir edilir?
Buna şu şekilde cevap verilir: Gasbedilen mal, misli bulunan mal-lardansa, gasbedildiği günden ödenme gününe kadar ki en yüksek fiyatı ne ise o fiyattan ödenir. Malın telef olduğu zamanda telef olan malın misli bulunamazsa gasbedildiği günden telef olduğu güne kadar ki en yüksek fiyatı ne ise o fiyattan ödenir.
Gasbedilen mal, kıymetine göre değerlendirilen mallardansa gasbedildiği vakitten telef olduğu vakte kadarki en yüksek kıymeti ne ise, gâsıb'in o fiyattan ödemesi gerekir. Eğer malın kıymeti gasbedildiği anda 1000 dirhem ise sonra kıymeti düşmüşse veya malın kıymeti gasbedildiği anda 500 dirhem ise birgün sonra 1000 dirheme yükselmiş, sonra da 700 dirheme inmişse, gâsıb, her iki durumda da 1000 dirhem vermek zorundadır.
En yüksek bedelin verilmesinin sebebi, gâsıbın o malı kıymetinin yüksek olduğu vakiLte almasıdır. Dolayısıyla gasbettiği vakitteki kıymetini tazmin etmek zorundadır.

Gasbedilen Malın Tazminatı ile İlgili Hükümler

Gasbedilen malın tazminatı, mal sahibine verildiğinde o tazminat üzerine şu hükümler terettüb eder:
a. Malı gasbedilen kişiye verilen bedel onun mülkü olur.
Kişinin aldığı bedelle yaptığı tasarruflar sahih olur. Kişi aldığı bedeli isterse hibe,eder, isterse satar, isterse de kiraya verir.
b. Gâsıb, tazminattan ötürü gasbettiği malı mülk edinemez.
Gâsıb, gasbettiği malı kaybederse veya o mal çahnırsa, zâmin olur; o malın bedelini mal sahibine ödemek mecburiyetindedir. Çünkü gâsıb, kişi ile malının arasında bir perde olmuştur. Gâsıb'ın gasbettiği mal kaybolur da tekrar bulunursa, gâsıb, malın tazminatını ödediği için malı mülk edinemez, malı götürüp sahibine teslim etmelidir. Çünkü aslolan malın

bizzat kendisinin teslim edilmesinin vacib olmasıdır. Malın bizzat kendisini sahibine teslim etmek mümkün olmadığında onun bedelini vermeye sıra gelir. Mahn bizzat kendisinin verilmesi mümkün olduğunda, malın mislinin veya bedelinin verilmesi sahih olmaz. Malın bizzat ken-.dişinin verilmesi vacibdir. Böylece malın tazminatını verse dahi gâsıb'm gasbettiği malı mülk edinemeyeceği tebeyyün etmiştir. Gâsıb, gasbettiği malı, sahibine iade ettiğinde mal sahibi daha önce aldığı bedeli gâsıb'a geri vermek mecburiyetindedir. Gâsıb, gasbettiği mala karşılık bir'hayvan vermişse o hayvan da beslenip etienmişse, gâsıb gasbettiği malı mal sahibine teslim etliğinde mal sahibi aldığı bedeli (hayvanı) artışıyla birlikte gâsıba vermek mecburiyetindedir. Gâsıb, gasbettiği mala karşılık bir bedel vermişse o bedel de kendisinden ayrı bir artış göstermişse -meselâ yavrulamışsa veya ücretle çalıştırıp para kazanmışsa- gâsıb, gasbettiği malı mal sahibine iade ettiğinde mal sahibi aldığı bedeli gâsıba vermek zorundadır. Ancak aldığı bedelin, bedelden ayrı olan artışını gâsıba vermek mecburiyetinde değildir. Çünkü o artış, malı gasbedilen kişinin mülkünde meydana gelmiştir ve onun hakkıdır.

4. Gâsıb'ın Gasbettiği Malda Tasarruf Etmesi

Gâsıb, gasbettiği malda tasarruf ederse -meselâ satarsa veya hibe ederse veya kiraya verirse 'veya ariye olarak verirse veya vedia ederse- bu tasarruf batıldır. Onun üzerine hiçbir şer'î hüküm terettüb etmez. Gasbedilen mal kime intikal ederse gasb hükmü ona sirayet eder, o kişi gasbedilen malın -tıpkı gâsıb gibi- zâmini olur. Çünkü onların herbiri -sahibinin izni olmadan- elini başkasının mülkü üzerine koymuştur. Gasbedilen malın gâsıb'dan kendisine intikal eden kişi o mahn gasbedildiğini bilmese dahi hüküm değişmez; zira bilmemek (cehalet) günahı düşürürse de tazminatı iskat etmez. Meselâ kişi kasden veya . kasid olmaksızın başkasının malını telef ederse, her ne kadar günah olmasa da telef ettiği malı ödemek "mecburiyetindedir. Bu bakımdan gasbe-dilen mal telef olduğunda, mal sahibi onu isterse gâsıbdan, isterse de malın intikal ettiği kişiden tazmin edebilir. Eğer mal sahibi, malını gâsıbdan değil de malın intikal ettiği kişiden tazmin ederse, o kişi ödediği tazminatı bilahere gâsıbdan alır. Malın intikal ettiği kişi onun gasbe-dildiğini bilmiyorsa, onun mal üzerindeki durumu, emanetçinin durumu gibidir. Asılda onun eli eman eli ise de âriye yoluyla veya borç ya da

benzeri surette malı alan kişiler (müstair), verdiklerini geri alamazlar. Çünkü onlar gâsıbla, kendilerinin zâmin olduklarını bilerek muamelede bulunmuşlardır ve gâsıb da onları aldatmış değildir. Kişi karşısındakinin gâsıb olduğunu bildiği halde muamelede bulunursa gâsıbdan o malı geri alamaz. Çünkü gâsıb onu aldatmamış, o bile bile alışveriş yapmıştır.

5. Gasbedilen Malın Gâsib'ın Elindeyken Tagayyuru

Gasbedilen mal, gâsıb'm elindeyken bozulursa/değişirse -meselâ gasbedilen yumurtadan civciv çıkarsa veya gasbedilen ekin olgunlaşır da dane haline gelirse- mal sahibi onu geri alma yetkisine sahiptir. Çünkü o mal değişmesine rağmen, gasbedilen malın bizzat kendisidir. Gasbedilen mal bozulur, değişikliğe uğrar da kıymeti azalırsa, mal sahibi malını . aldıktan sonra kıymet düşüklüğünün de bedelini gâsıb'dan isteyebilir. Çünkü bu eksiklik gâsıb'ın elindeyken meydana gelmiştir. Gasbedilen malın kıymeti artmışsa, o artış da mal sahibine ait olur. Çünkü bu artış malın artışıdır ve mala tabidir.
Gasbedilen maldaki değişiklik mâlın bir vasfıyla meydana gelmişse, meselâ gâsıb1 in çalışması nedeniyle artış olmuş da mal üzerine herhangibir şey ilave edilmemişse, meselâ bir elbise gasbediîip temizlenmişse veya gasbedilen iplik örülmüşse veya gasbedilen ağaç kapı yapılmışsa, o mal sahibine iade edilir. Çünkü mal değişikliğe uğramakla birlikte gasbedilen malın bizzat kendisidir. Öâsıb, emeğinin karşılığını isteme hakkına sahip değildir. Bu emek ne kadar çok olursa olsun, malın kıy-. metini ne kadar artınrsa artırsın durum değişmez. Gâsıb, emeğini teberru etmiş sayılır.
Gasbedilen maldaki değişiklik, ona bir ayn ekleyerek meydana gelmişse, meselâ gasbediîen elbise boyanmışsa veya gasbedilen ev sıvanıp boyanmışsa ve malın kıymeti de bunlarla artmamışsa, mal sahibi o malı olduğu gibi alır, gâsıb'a herhangibir ücret vermez. Çünkü gasbedilen mal, gâsıb'ın ona eklediği şeylerle kıymet kazanmamıştır. Gâsıb'ın gasbettiği mala eklediği şeyler malın kıymetini azaltmışsa, gâsıb, mal ile beraber kıymet düşüklüğünün de bedelini vermek zorundadır. Çünkü malın kıymetinin azalması, onun fiiliyle meydana gelişmiştir. Eğer gasbedilen mala gâsıb tarafından birtakım aynlar eklenmiş de malın kıymeti artmışsa ve bu artış da malın kıymetine denk ise mal sahibi ile gâsıb mala ortak olur. Gasbedilen malın kıymeti, meselâ 100 dirhem ise mala eklenen

aynlar ile malın kıymeti 150 dirheme çıkmışsa, malın kıymeti, ikisi mal sahibine biri de gâsıb'a ait.olmak üzere üçe taksim edilir. Eğer ikisinin kıymeti aynı ise, aralarında yarı yarıya pay edilir. Gasbedilen mal, kendisine eklenen malın kıymetine denk değilse, meselâ gasbedilen ma! 100 dirhem, eklenen mal da 100 dirhem olduğu halde ikisi birden 150 dirhem ediyorsa, mülkünün kıymeti (yani 100 dirhem) malı' gasbedilen kişiye, 50 dirhem de gâsıba verilir. Kıymet artışındaki fark, onun fiiliyle ve ona izafe edilmesiyle alâkalıdır.

Kıymet artışı gasbedilen mal ile kendisine eklenen malın kıymetinden fazla olursa, -daha önceki örnekte de olduğu gibi 300 dirhemlik bir artış sözkonusu ise- herbirine mülküne izafetle ve malının kıymetine nisbetle pay vardır. Herbirinİn mülkü 100 dirhem olduğunda, artış aralarında eşit olur. Eğer birisinin kıymeti diğerinin kıymetinden az olursa, artış aralarında üçlü olarak 2/3'si birine, 1/3'i diğerine olmak üzere pay edilir.

Gasbedilen maldaki değişiklik, malın zatında ve isminde bir fiilden ötürü meydana gelmişse, meselâ gasbedilen buğday öğütülmüşse veya gasbedilen koyun kesilmişse, mal sahibi onu geri alabilir. Öğütülme veya kesmeden ötürü malın kıymeti eksilmişse, bu eksilmenin bedelini gâsıbdan isteme hakkına sahiptir. Çünkü bu eksiklik, gâsıb'm elinde ve onun fiiliyle meydana gelmiştir. Dolayısıyla onu tazmin etmek gâsıb'ın üzerine vacibdir. Mal sahibi, maldaki değişiklik nedeniyle malın bedelini isteme yetkisine sahip değildir, zira malın bizzat kendisi ortadadır.

6. Gasbedilen Malın Eksilmesi

Gasbedilen malda bazen maddî, bazen de manevî bir eksilme ölür. Malda maddî bir eksilme olursa, meselâ malın bir parçası eksilirse, onun tazminatı gâsıb'm üzerine olur. Hatta malın bir parçası eksildiğinde malın kıymeti azaimasa bile, gâsıb onun tazminatını ödemek zorundadır. Meselâ misli olan mallar gasbedilir de bazıları telef olursa, buna rağmen geri kalanların kıymeti gasbedilen malların tümünün kıymetine eşit olursa veya bir koyun gasbedilir de gözü kör olursa ve buna rağmen kıymeti azalmazsa gâsıb, ya gasbettiği malın mislini verir, ya da gasbettiği mal ile beraber eksilen kısmın bedelini verir. Gasbedilen malda hissî bir noksanlık olursa, hissî noksanlık için takdir edilmiş bir bedel olmadığından, malın kıymeti dikkate alınır. Meselâ etli bir koyun gasbedilir de koyun zayıflarsa, bu zayıflıktan ötürü de kıymeti azalmışsa,

o eksilmenin bedeli ödenir. Eğer zayıflıktan ölürü koyunun kıymeti eksilmemişse, gasıb'ın malı iade ettikten sonra herhangibir bedel ödemesi gerekmez.
Manevî eksilme ise ayn eksilmediği halde kıymetinin azalmasıdır ki bu da fiyatların düşmesi nedeniyle olur. Gâsıb, bu durumda malı sahibine İade ettikten sonra, meydana gelen manevî eksiklik nedeniyle zâmin olmaz. Çünkü gasbedilen mal, olduğu gibi durmaktadır. Eğer mal telef olursa veya bir parçası telef olursa, gâsıb malın kıymetini veya telef olan kısmın kıymetini en yüksek fiyattan ödemeye mahkum edilir. Bunu daha Önce de belirtmiştik.

7. Gasbedilen Malın Artması

Gasbedilen mal, gasbeden kişinin elinde artarsa, bu artış malın sahibine ait oiur. Çünkü o artış, malın artışıdır. O artış da aslı gibi gasbeden kişinin üzerinde tazminatlıdır. Vücubda tâbi olan hükümde de tâbi olur. Bu artışın gasbedilen malla bitişik olup olmaması arasında fark yoktur, artışın hef türlüsü malın sahibine aittir. Maldan ayrı olan artış gasbeden kişinin elinde telef olursa, gasbedenin onu ödemesi gerekir. Mala bitişik olan artışa gelince, meselâ besili bir hayvan zayıflarsa, gâsıb, besili olduğu zamanki kıymeti ile zayıfladığı zamanki kıymeti arasındaki farkı öder.

8. Gasbedilen Malın Menfaati

Gasbedilen malın bir menfaati varsa, meselâ gasbedilen evde oturmak, gasbedilen araba veya hayvana binmek gibi .menfaatler, gâ- . sıb'ın tazminatındadir. Gasbedilen maldan ister gâsıb faydalansın, ister başkası faydalansın hüküm değişmez. Gâsıb, malı sahibine teslim ettiği güne kadarki en yüksek ücretten ödemeyi yapmalıdır ve bu, örf ve âdete göre ücret gerektiren bir süre olmalıdır. Gasıb'ın, malın menfaatinin karşılığını da tazmin etmesinin nedeni şudur: Malın birtakım menfaatleri vardır, gâsıb ise malı gasbederek mal sahibinin maldan menfaatini de gasbetmiş sayılır. Bu nedenle de malın menfaatinin karşılığını da ödemek zorundadır. Bu da gasıb'ın saldırganlığından ölürü ücret-i misilin en yüksek derecesinden ödetilir; zira gâsıb, mal sahibini malından ve malının menfaatinden mahrum bırakmıştır. Gasbedilen mal, gasbedenin elinde telef olursa, onun tazminatını da menfaatiyle birlikte ödemek mecburiyetindedir.

9. Gasbedilen Arazinin Üzerine Bina Yapmak, Ağaç Dikmek veya Ekin Ekmek

Bir araziyi gasbedip onun üzerine bina yapan veya ağaç diken kişi, yaptığı binayı veya diktiği ağacı kaldırmakla mükellef kılınır. Bunlardan ötürü arazinin kıymeti düşmüşse, gâsıb o kıymeti tazmin etmek durumundadır. Araziye yapılan bina veya araziye ekilen ekin, örf ve âdete göre ücret gerektirecek bir müddet kalmışsa, arazi sahibine ücret verilmesi gerekir. Çünkü bunları yapmakla saldırganlık etmiştir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Zâlim bir damarın hiçbir hakkı yoktur.[62][6]

Mal sahibi, arazisinin' üzerine yapılan binayı veya dikilen ağaçları kıymetini ödeyerek almak isterse, gâsıb'ı buna zorlayamaz. Ancak onun rızasıyla, alabilir. Çünkü bina veya ağaçlar gâsıb'ın mülküdür. Onun rızası olmadan onlar kendisinden alınmaz. Araziye dikilen ağaçlar veya yapılan bina arazinin kıymetini düşürmüşse gâsıb, bu kıymet düşüklüğünü tazmin etmek mecburiyetindedir. Araziyi gasbeden kişi, araziye tohum saçmışsa, arazi sahibi gâsıb'ı, tohumu çıkarıp araziyi tesviye etmeye zorlayabilir. Bundan ötürü arazinin kıymetinde bir eksilme, olmuşsa, onu da gâsıb'tan alabilir. Arazi sahibi, tohumun para karşılığı arazisinde kalmasına izin verirse, gâsıbin onu çıkarması yasaktır; zira çoğunlukla . onunla menfaat temin edilmez.

10. Gasbedilen Malın Başka Bir Mala Karışması

Gasbedilen mal, başka bir mala karışmış veya karıştırılmışsa ve onu ayırmak mümkünse -zor olsa dahi- ayırmak gerekir; yani gâsıb'ın onu ayırıp sahibine vermesi gerekir.

Eğer gasbediicn mai, başka bir malla karışır da birbirinden ayrılması mümkün olmazsa, o mal telef olmuş sayılır. Mal sahibi o malın mislini veya bedelini gâsıb'tari alır. Gâsıb -karıştırılan mal benzer veya daha iyi ise- içine karıştırılmış maldan da mal sahibine verebilir. Ancak .daha kalitesiz bir malla kanştırmışsa, gâsıb -mal sahibi razı olmadığı takdirde- gasb malını veremez, ücret-i misil öder.

11. Gâsıb, Gasbettiği Malı Sahibine İade Etmekle Zarara Uğrasa Dahi Malı Sahibine İade Etmekle Mükellef Kılınır

Gâsıb'ın, gasbettiği malı derhal sahibine iade etmesinin vacib olduğunu söylemiştik. Gâsıb'ın günah ve tazminattan kurtulması, ancak malı sahibine iade etmesiyle mümkün olur. Gâsıb, gasbettiği malı sahibine iade etmekle büyük bir zarara uğrasa dahi onu sahibine iade etmekle yükümlü kılınır. Onun zararına bakılmaz. Çünkü o zâlimdir ve malı gasbetmek suretiyle saldırganlık etmiştir. Meselâ kişi bir ağaç gas-bedip o ağacı bina veya gemi yapımında kullansa, bina yıkılacak, gemi batacak olsa dahi o ağacın çıkarılıp sahibine iade edilmesi gerekir. Ayrıca gasbedilen maldaki eksikliği de gâsıb'ın Ödemesi gerekir. Bina veya geminin sahibi gâsıb değilse, ağacın gasbedilmesinde gâsıb ile ortak hareket etmemişlerse, gâsıb'ın onlara da ücret-i misil ödemesi gerekir. Ancak gasbedilen ve bina veya gemi yapımında kullanılan ağacı çıkarırken bir insanın helak olması veya şer'an öldürülmesi mubah olmayan veya eve alınması caiz olan bir hayvanın telef olması veya bir müslü-manın veya bir zımmînin malının telef olması sözkonusu ise, o ağacın iade edilmesi vacib olmaz, onun mislini veya bedelini vermek gerekir.

12. Gâsıb ile Mal Sahibinin İhtilaf Etmesi

Gâsıb ile mal sahibi arasında ihtilaf çıkması mümkün olan hususları şöyle sıralayabiliriz:

a. Gasbedilen malın telef olup olmadığı ile ilgili ihtilaf

Gâsıb, gasbettiği malın telef olduğunu iddia ederse, mal sahibi de telef olmadığını iddia ederse, yeminle beraber gâsıb'ın sözüne itibar edilir. Çünkü onun doğru söyleme ihtimali vardır ve doğru söylediğine dair delil getiimesi de zordur. Çünkü esas olan, telef olan malın telef olduğunu isbat etmek değildir. Eğer gâsıb'ın sözüne itibar edilmezse, onun sürekli hapsedilmesi gerekir. Gâsıb, malın telef olduğuna dair yemin ederse, sözüne itibar edilir ve malın mislini veya bedelini ödemekle mükellef* kılınır. En sahih görüş budur.

b. Gasbediien malın kıymetinde ihtilaf edilmesi

Gâsıb ile mal sahibi, malın telef olduğunda ittifak ederler de kıymetinde ihtilaf ederlerse, meselâ mal sahibi 'Malımın kıymeti 1000 lira' dese, gâsıb da 'Malın kıymeti 800 lira' dese, yeminle beraber gâsıb'ın sözüne itibar edilir. Çünkü mal sahibi, gâsıb ile ittifak ettikleri 800 liradan sonra 200 lira için iddia etmektedir. Onlar 800- lirada ittifak etmiş, fazlalıkta

ihtilaf etmişlerdir. Mal sahibi bunu iddia edebilir, gasbeden de inkâr edebilir. Aslolan gâsıb'ın zimmetinin o,fazlalıktan beri olmasıdır. Bu bakımdan yeminle beraber gâsıb'ın sözüne itibar edilir. Ancak mal sahibi, malının kıymetinin gâsıb'ın söylediğinden daha fazla olduğuna dair delil getirirse, mal sahibinin sözüne itibar edilir ve o fazlalık gâsıb'dan alınır. Bu, delilin daha fazlasına yol açamayacağı bir sınırdır. Çünkü mal sahibinin iddia ettiği fazlalığın -tıpkı delilin daha az veya daha fazla olması ihtimaliyle birlikte malın 900 veya 1000 lira olduğunu ifade etmesi gibi- doğru olması da olmaması da mümkündür.

c. Gasbedilen malın vasfı veya miktarı hususunda ihtilaf edilmesi

Mesela evi gasbedilen kişi evinin sıvalı olduğunu iddia etse, gâsıb da evin sıvasiz olduğunu iddia etse veya mal sahibi 'Falan kişi benim 20 batman buğdayımı gasbetti' dese, gâsıb da 'Ben ondan 10 batmari buğday gasbettim' dese, yeminle beraber gâsıb'm sözüne itibar edilir. Çünkü ödeyecek olan odur ve aslolan onun zimmetinin beraatidir. Gâsıb, inkar edici olduğundan yeminle beraber onun sözü tasdik edilir.

Gâsıb ile mal sahibinin malda bir kusur olduğu hususunda ihtilaf etmesi, eksik bir vasıfta ihtilafa düşmektir. Mesela mal sahibi 'Malım gas-bedildiği zaman kusursuzdu' dese, gâsıb da 'kusurluydu' dese, en sahih görüşe göre yeminle beraber mal sahibinin sözüne itibar edilir. Çünkü aslolan hayvanın ayıptan salim olmasıdır. Kim asi'a yapışırsa onun sözü kabul edilmeye daha layıktır. Gasbedilen mal gâsıb'ın elinde ise onu mal sahibine iade eder ve malın kusurlu olduğu hakkındaki sözü yeminle beraber tasdik edilir. Çünkü aslolan onun zimmetinin o vasıftan fazla olan tazminattan beri olmasıdır.

d. Gasbedilen malın iade edilip ediimediğiyle ilgili ihtilaf

Gâsıb, gasbettiği malı sahibine iade ettiğini iddia etse, mal sahibi de bunu inkâr etse, yeminle beraber mal sahibinin sözüne itibar edilir; zira gasbedilen malın iade edilmemiş olma ihtimali vardır, çünkü mal gasbeden kişinin elinde bulunmaktaydı. Burada aslolan malın iade edilmemesidir. Asl'a yapışan kişinin sözünün tasdik edilmesi, gerekir ki burada asl'a yapışan mal sahibidir. Bu bakımdan gâsıb, gasbettiği malı veya onun bedelini mal sahibine ödemek zorundadır.

CİNAYETLER VE CEZALARI

Cinayet'in Tarifi

Cinayât cinayet'in cem'idir; 'günah işledi, başkasına kötülük yaptı14 anlamına gelir. Aynı zamanda bedene, mala ve namusa saldırmaya da cinayet denir. Cinayetin ıstılahı mânâsı ise kısas veya diyet gerektirecek şekilde bedene saldırmak demektir. Bu bakımdan cinayet, fakihlerin ıstılahında lügat mânâsından daha özel bir mânâya ıtlak olunmuştur.

Cinayetin Şer'î Hükmü ve Delili

Bedenî cinayetler haram ve yasaktır. Bu bakımdan hiçbir bedene saldırmak caiz değildir. Müslümanlar tüm asırlarda cinayetin, haksız yere insan öldürmenin haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu hususta hiç kimse muhalefet etmemiştir.
Cinayetin haram olduğu Kur'an, Sünnet ve İcma ile sabittir:
Allah'ın haram kıldığı bir cana haksızca kıymayın. Zulmen öldürülen kimsenin velisine (kısas ya da diyet istemede) yetki verdi. O (veli) kısasta ileri gitmesin. Çünkü kendisine yardım edilmiştir. (İsra/33)
Bir mü'minin diğer bir mü'mini öldürme yetkisi yoktur. Ancak yanlışlıkla olması müstesna.
(Nisa/92)
Bir mü'mini kasden öldüren kimseye gelince; onun cezası orada daimi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, ona lanet etmiş ve bir de ona büyük (dehşetli) bir azap hazırlamıştır. .
(Nisa/93)
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah bulunmadığına ve benim de Allah'ın muhakkak bir elçisi olduğuma şehadet eden müslüman kimsenin kan. helâl olmaz, ancak şu üç sebepten biri ile helal olur-Evli olduğu halde zina etmekle, kasden öldürmekle, dinini terkedip cemaatten ayrılmakla![63][1]
Helak edici olan yedi şeyden çekininiz. 'Onlar nelerdir ey Allah'ın Rasülü!1 diye sorulunca, Hz. Peygamber şöyle-buyurmuştur: 'Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, bir hak karşılığı olmak müstesna Allah'ın haram kıldığı bir nefsi öldürmek, yetim malı yemek, riba (faiz) kazancı yemek,

düşmana hücum sırasında savaştan kaçmak, zinadan masun olup hatırından bile geçmeyen müslüman kadınlara zina isnad etmek'.[64][2]
Ümmet, haksız yere adam öldürmenin haram olduğunda, katl'in şirkten sonra en büyük günah olduğunda, haksız yere adam öldürmenin helâl olduğunu söyleyen kişinin kâfir olup ebediyyen cehennemde kalacağı hususunda, helâl kabul etmeden bir mü'mini kasden öldürenin kâfir olmayıp fasık ve facir olduğunda, durumunun Allah'a ait olduğu hususunda; Allah'ın ona isterse azap edeceği, isterse de affedeceği hususunda, tevbe ettiği takdirde tövbesinin makbul olacağı, cehennemde ebedî olarak kalmayacağı hususunda ittifak etmişlerdir, Bunun delili şu ayet-i kerimedir:
Şüphe yok ki.Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez. Şirk koşmaktan başka diğer günahları dilediği kimse için bağışlar. (Nisa/487)
Görüldüğü gibi ayet, şirk dışındaki günahların Allah'ın dilemesiyle bağışlanacağını bildirmektedir. Kati de bu günahlardan biridir.
Şu ayet-i kerime de buna delâlet eder:
Ey nefisleri aleyhinde aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü O, bütün günahları affedicidir.
(Zümer/53)
Ebu Said el-Hudrî, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:
Sizden evvelki ümmetler içinde bir adam vardı ki doksandokuz kişiyi öldürmüştü. Bu zat, yeryüzünün en âlim insanının kim olduğunu sordu. Kendisine bir rahib gösterildi. O zat, rahib'e geldi ve (kendisini kasdederek) 'Bu adam doksandokuz kişiyi öldürdü. Onun için bir tevbe var mıdır?' diye sordu. Rahib 'Hayır, yoktur' diye cevap verdi. Bu menfî cevap üzerine katil o rahib'i de öldürdü. Bu sonuncu cinayetle öldürdüğü kimselerin sayısı yüze tamamlandı.' Sonra yine yeryüzü halkının en âlim kişisini sorup aradı. Kendisine, âlîm bir kişi gösterildi. Onun yanına gelince 'Bu adam yüz tane insan öldürmüştür. Acaba onun için bir tevbe yolu var mıdır?' diye sordu. O âlim zat 'Evet, vardır. İnsan ile tevbesi arasına kim perde olabilir? Sen falan ve falan yere git. Çünkü orada Allah'a ibadet etmekte olan birtakım insanlar vardır. Sen de onlarla beraber Allah'a ibadet (ve günahlarından teybe) et ve sakın bir daha kendi memleketine dönme. Çünkü orası kötü bir mıntıkadır' dedi. Bunun üzerine o katil kişi, söylenen yere doğru'yönelip gitti. Nihayet yolun yarısına vardığında kendisine ölüm geldi. Rahmet melekleri ile azap melekleri tartışmaya başladılar; rahmet melekleri 'Bu adam tevbe ederek

ve kalbi ile Allah'a yönelerek bize doğru geldi' dediler. Bu sırada insan kılığında başka bir melek geldi. Rahmet ve azap melekleri bu meleği aralarında hakem yaptılar. O melek 'Şimdi siz buradan itibaren geldiği yer ile gideceği yerin mesafesini ölçüp birbiri ile karşılaştırın. Bunun bulunduğu bu yer, iki yerden hangisine daha yakınsa bu kişi oraya ait olur' dedi. Melekler mesafeleri ölçtüler ve o zatın gitmek- istediği yere daha yakın bir yerde ölmüş olduğunu gördüler. Bunun üzerine onun ruhunu . rahmet melekleri aldılar.[65][3]

Kâfirin tevbesi makbul olduğuna göre, fasık ve asi bir müslümanm tevbesi haydi haydi makbul olur. Allah Teâlâ'nın 'Bir mü'mini kasden öldüren kimseye gelince; onun cezası, orada daimi kalmak üzere cehennemdir' (Nisa/93) sözü, kasden insan öldürmeyi helâl gören kişiye hamledilir veya 'Eğer tevbe etmezse Allah onu affetme?.' şeklinde anlaşılır.

Bu ayetin mutlak olduğu, fakat zikredilecek şu ayetle tahsis edildiği de söylenmiştir:

Şüphe yok ki Allah kendisine şirk koşulmasını affetmez. Ortak koşmaktan başka diğer günahları dilediği kimse için bağışlar. (Nisa/48)

Cinayetin Kısımları

Cinayetin, bir bedene saldırmak olduğunu söylemiştik. Bu saldırı ya kişinin ölümüyle veya herhangibir azasının sakatlanmasıyla, meselâ elinin kesilmesiyle, gözünün kör olmasıyla, kulağının veya burnunun kesilmesiyle neticelenir. Bu iki kışımın herbirinin de birtakım hükümleri vardır. Allah'ın izniyle şimdi o hükümleri açıklamaya çalışalım.

Katl'in Çeşitleri

Katl'ın (öldürmenin) üç çeşidi vardır:

1. Kasden öldürme
2. Kasden öldürmeye benzer öldürme
3. Kazaen (yanlışlıkla) öldürme

Bu üç çeşit öldürmenin herbirinin de hakikati ve hükmü vardır.

1. Kasden Öldürme

Kasden öldürmenin hakikati, genellikle ölüme sebebiyet veren bir aletle

bir kişiyi öldürmeye kasdetmekLir. Kasden Öldürmenin hakikatiyle ilgili bu tariften, bir öldürmenin kasden olup olmadığının şu iki hususun da bulunmasıyla ortaya çıkacağı anlaşılmıştır;

a. Öldürmeyi kasdetmek.

Eğer kişi, öldürmeyi kasdetmemişse bu öldürmeye kasden öldürme denilmez. Meselâ kişi av için bir ok atar da ok bir kişiye isabet edip öldürürse, buna kasden öldürme denmez. Çünkü kişi, o adamı öldürmeyi kasdetmemişLir.

b. Öldürmede kullanılan alet, genellikle ölüme sebebiyet veren aletlerden olmalıdır.

Bu bakımdan bir kişiye küçük bir sopa ile veya kü;çük bir taş ile vurulursa, o kişi de ölürse, buna kasden öldürme denilmez. Çünkü kullanılan alet, genellikle ölüme sebebiyet verecek aletlerden değildir.

Kasden Öldürmenin Şekilleri

Kasden öldürmenin birçok şekli vardır. Bu şekillerin tümünde de yukarıda belirttiğimiz iki husus tahakkuk eder; yani bu şekillerin tümünde hem kasıt, hem de genellikle ölüme sebebiyet veren bir alet vardır. Kasden öldürme şekillerinin bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

a. Kişiye kılıcın keskin tarafıyla vurarak veya kişiye kurşun atarak ölümüne sebep olmak.

b. Öldürücü bir noktaya iğne batırarak kişinin ölümüne sebep olmak.

Meselâ kişinin beynine, gözüne, boğazına, mesanesine ve benzeri yerlerine bir iğne batırıhrsa ve kişi de ölürse, bu kasden öldürme sayılır.

c. Genellikle ölüme sebebiyet veren büyük bir şeyle birine vurup ölümüne sebep olmak.

Bu şey bir demir veya bir odun olabilir. Enes'in rivayet ettiği hadîs buna delâlet eder: 'Bir keresinde başı iki taş arasında ezilmiş halde bir cariye bulundu. Bu kadına 'Seni bu hale kim getirdi; falan mı, falan mı?' diye sordular. Nihayet bir yahudinin ismini zikrettiklerinde cariye başı ile ima etti. Bunun üzerine yahudi yakalandı. Kendisi de cinayeti ikrar edince, Rasûlullah (s.a) onun da başının taşlarla ezilmesini emir buyurdu[66][4]

d. Kişiyi ateşte yakmak veya asmak veya üzerine duvar yıkmak veya üzerine tavan yıkmak veya bir atla çiğnemek veya bir araba ile ezmek veya diri diri gömmek veya yumurtalıklarım şiddetli bir şekilde sıkmak suretiyle ölümüne sebep olmak.

Bunlar ve bunlara benzer durumlar kasden öldürme sayılır.
e. Boğmak suretiyle kişfnin ölümüne sebep olmak.
Kişinin ağzına bir yastık bastırılırsa veya kişinin ağzı el ile tıkanırsa veya nefesi kesilinceye kadar kişinin üzerine oturulursa, kişi de bu ne^ denle ölürse, bu kasden öldürme sayılır. Hatta son anda el kişinin ağzından çekilse veya yastık kaldırılsa veya üzerinde oturan kişi kalksa, kişi buna rağmen ölse bu yine kasden öldürme sayılır.
f. Kişiye zehir yedirilerek veya ölünceye kadar aç ve susuz bırakılarak veya öldürücü kabul edilen bir sihir yapılarak ölümüne sebebiyet verilirse, bu kasden öldürme sayılır.
g. Kişiye küçük bir sopa veya küçük taşlarla ölünceye kadar vurulursa veya vurmadan ötürü kişi acı duyup ölünceye kadar bu acı devam ederse, bu kasden Öldürme sayihr.
h. İki kişi kadı'nm huzurunda bir şahsın aleyhinde 'Bu şahıs kasden adam öldürdü' diye şahitlik ederlerse, o şahıs öldürülür. O şahıs öldürüldükten sonra o şahitler şehadetlerinden döner de yalan söylediklerini itiraf ederlerse onlar da öldürülür. Çünkü onlar o şahsın ölümüne sebep olmuşlardır. Onların yalancı şahitliği de kasden öldürme hükmündedir. Kasden öldürmenin birçok şekli daha vardır. Bunlar fıkıh kitaplarında sayılmıştır.

2. Kasden Öldürmeye Benzer Öldürme

Kasden öldürmeye benzer öldürmenin hakikati şudur: Kişiye, genellikle ölüme sebebiyet vermeyen bir aletle vurup ölümüne sebep olmaktır. Kasden öldürmeye benzeyen Öldürmenin birçok şekli vardır; Onların bir kısmını.şöyle sıralayabiliriz:
a. Kişiye, küçük bir sopa ile hafifçe vurup ölümüne sebep olmak.
Kişiye, küçük bir sopa ile hafifçe vurulduğu halde, darbe öldürücü bir noktaya isabet eder de kişi ölürse, buna 'kasden öldürmeye benzer öldürme' denir.
b. Kişiyi, suya atarak ölümüne sebep olmak.
Yüzme biien bir kişi suya atılır da şiddetli bir rüzgâr veya büyük bir dalga nedeniyle ölürse, buna 'kasden öldürmeye benzer öldürme' denir. Eğer suya atılan kişi yüzme bilmiyorsa ve boğulursa, bu kasden Öldürme sayılır.
c. Kişiyi bağlayıp bir suyun kenarına bırakarak ölümüne sebep olmak.

Kişi bağlanıp bir nehrin kenarına bırakılırsa, nehrin suyu yükselip kişi de boğuiursa, bu 'kasden öldürmeye benzer öldürme'dir. Ancak nehrin suyunun yükseleceği kesin ise bu kasden öldürme sayılır.
Kasden öldürmeye benzer öldürmenin daha birçok şekli vardır. Meseleyi daha fazla uzatmamak için bu kadarla iktifa ediyoruz. Arzu edenler fıkıh kitaplarından geniş bilgi elde edebilirler.

3. Kazaen (Yanlışlıkla) Öldürme

Kazaen (yanlışlıkla) öldürmenin hakikati şudur: Bu, herhangibir kasıt olmaksızın, iradesiz olarak bir kişinin ölümüne sebep olmaktır. Meselâ kişinin ayağının kayıp başka bir şahsın üzerine düşerek onun ölümüne sebep olması veya bir ava kurşun atarken bir şahsın ölümüne sebep olması veya bir şahsı hedef alırken yanlışlıkla başka bir şahsın ölümüne sebep olması ve benzeri durumlar, kazaen (yanlışlıkla) öldürmedir. Burada kasden öldürme sözkonusu olmadığı gibi, 'kasden öldürmeye benzer öldürme' de sözkonusu değildir.
Öldürmenin Üç Çeşidinin Hükümleri
Öldürmenin üç şekli olduğunu ve her şeklin de bir hükmü bulunduğunu söylemiştik. Şimdi kısaca bunlardan bahsetmek istiyoruz.

Kasden Öldürmenin Hükmü

Kasden öldürmenin iki hükmü.vardır:
• Uhrevî hükmü - -
• Dünyevî hükmü
Kasden öldürmenin uhrevî hükmü; haram olması, şirkten sonra en büyük günah olması ve failinin cehennemde elem verici bir azaba duçar olmasıdır. Böyle bir günah işlemekten Allah'a sığınıyoruz. Eğer katil tevbe etmezse veya tevbe etmesine rağmen Allah'ın af ve mağfiretine nail olamazsa, cehennemde elem verici bir azaba mahkum olur. Şu ayet-i celile buna delâlet etmektedir:
Bir mü'mini kasden öldüren kimseye gelince; onun cezası orada daimi kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, ona lanet etmiş ve bir de ona büyük (dehşetli) bir azap hazırlamıştır.
(Nisa/93)'
Bu ayetin delâlet ve tefsiriyle ilgili söz yukarıda geçmişti.
Öldürmenin dünyevî, hükmü ise kısastır. Buna gavd da. denir. Gavd,

çekilme mânâsına gelir; zira insanlar, katili bağlayarak öldürüleceği yere çekip götürürler. Kısas'ın delili şu ayet-i celiledir:
Ey iman edenler! Öldürmelerde üzerinize kısas farz kılındı. Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle ve kadına karşılık kadın (kısas edilir). Fakat (katil) bir kişi, kendi lehine (ölenin) kardeşi tarafından affedilirse, artık (maktulün velîsi) örfe uygun (diyeti) tahsil etsin, (katil de) güzel bir şekilde (diyeti) ödesin. Bu uygulama rabbinizden size bir hafiflik ve rahmettir. Bu (antlaşmadan) sonra (anlaşma şartlarına) tecavüz eden kim olursa olsun onun için elem verici bir azap vardır. Ey akıl sahipleri! Sizin için kısas'da hayat vardır. Umulur ki böylece (kısası gerektiren hareketlerden) sakınırsınız! (Bakara/178-179)

Kısas'ın Terki ve Affı

Kısas, aslî bir hükümdür. Kasden bir kişiyi Öldürme üzerine terettüb 'eder. Kısas, öldürülen kişinin velîlerinin hakkıdır. Onlar islerlerse bu hakkı katilden alırlar, Kadı, katili Öldürme imkânını onlara vermek mecburiyetindedir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Zulmen öldürülen kimsenin velîsine (kısas ya da diyet istemede) yetki verdik. O (velî) kısasta ileri gitmesin. Çünkü (bu yetki verilmekle) kendisine yardım edilmiştir.
(İsra/33)
Yani öldürülen kişinin velîsi ka'dı'nın yardımına mazhar olmuştur. Öldürülen kişinin velîleri isterlerse kısas'tan vazgeçerek diyet aîırlar. Velîlerin tümü veya bir kısmı kısastan vazgeçerlerse, katilin diyet Ödemesi vacib olur. Katil, geciktirmeksizin ve tam olarak diyeti ölünün velîlerine vermek zorundadır. Çünkü diyet vacibdir.
Fakat (katil) bir kişi, kendi lehine (ölenin) kardeşi tarafından affedilirse, artık (maktulün velîsi) örfe uygun (diyeti) tahsil etsin, (katil de) güzeî bir şekilde (diyeti) ödesin. (Bakara/178)
Abdullah b. Abbas bu ayet hakkında 'Kasden İşlenildiğİnde, af, diyetin kabul edilmesidir' demiş ve "(Kati! de) güzel bir şekilde (diyeti) ödesin" ibaresini, bu marufa uyularak güzellikle eda edilmesi gerekfiiğ* şeklinde yorumlamıştır.[67][5]
Hz. Peygamber, öldürülen kişinin velîsinin hakkı hususunda şöyle buyurmuştur:
Her kimin bir yakını öldürülmüş ise, o kişi, iki görüşten birini seçmek

durumundadır: Ya affeder veya (kısas olarak katili) öldürür.68[6]
Hadîsin diğer bir versiyonunda ise şöyle buyurulmuştur:
Yakını öldürülen kişi ya kısas olarak katili öldürür veya diyet alır.
69[7]Burada şu hususun bilinmesi gerekir: Öldürülen kişinin velîlerinden bazıları katili affederse, hepsi affetmiş sayılır. Çünkü kısas bölünemez. Maktulün velîlerinden bazıları katili affettikten sonra, katilin cezası kısastan diyete dönüşür. Diğer velîlerin 'Diyet almayız, katili kısasen öldüreceğiz' deme yetkileri yoktur.

Diyet'in Ağırlaştırılması

Öldürülen kişinin velîlerinin kısas'tan vazgeçip diyet'e "razı olduklarında, katilin diyet ödemesinin vacib olduğunu söylemiştik. Bu diyet, katil için ağırlaştırıîıp artırılır. Diyet'in ağırlaştırdıp artırılması üç yönden olur:
a. Diyet, hataen öldürmede olduğu gibi beş çeşit deveden değil, üç çeşit deveden ödetilir.
Bunun izahı daha sonra yapılacaktır.
b. Diyet, derhal alınır.
c. Diyet, sadece katilin malından alınır.
Katilin velîlerinin diyeti ödemesi vacib değildir. Bunun delili Hz. Peygamber'in şu sözüdür-.
Kasden adam öldüren kişinin velîleri (âkilesi), onun diyetini ödemek mecburiyetinde değildirler.70[8]
tbn Şihab'ın şöyle dediği rivayet ediliyor: 'Sünnet, kasden adam öldüren kişinin akrabalarının onun diyetini ödemeye katılmak mecburiyetinde olmadıkları şeklinde cari" olmuştur. Ancak katilin akrabaları isterse diyetin ödenmesine yardım edebilirler'.71[9]

Diyet'in Ağırlaştırılmasının Delili

Diyetin ağırlaştırılmasının delili, Hz. Peygamber'in şu hadîsidir:
Kasden (adam) öldüren kişi, maktulün velîlerine bırakılır; dilerlerse öldürürler, dilerlerse de diyet alırlar. Diyet, dört yaşına girmiş 30 dişi deve, beş yaşına girmiş 30 dişi deve ve 40 gebe devedir. Üzerinde musalaha (uzlaşma) yaptıkları bir miktar (varsa, bu miktar) onlarındır. Bu hüküm, diyeti ağırlaştırmak için verilmiştir.72[10]

Diyet'i Affetmek

Öldürülen kişinin, velîsi, katili bağışlayıp diyet alma hakkına sahip olduğu gibi, diyet'i affetmek hakkına da sahiptir. Maktulün velîsi dilerse diyet'in bir kısmını affedip bir kısmını alabilir. Affettiği kısım diyetten düşer, Allah Teâlâ diyet'i, kul hakkı olarak, kullar arasındaki ilişkilerin düzelmesi için meşru kılmıştır. Böylece maktulün akrabaları, katil için kin ve buğz besleyip onu öldürmeye çalışmazlar. Maktulün velîsinin, katili affetme, diyet'ten vazgeçme yetkisine sahip olduğunu söylemiştik. Hatta affetmek, daha güzel ve daha üstün bir harekettir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Fakat (sizin) vazgeçmeniz takvaya daha yakındır. (Bakara/237)

Kasden Öldürmeye Benzer Öldürmenin Hükmü

Kasden öldürmeye benzer öldürmenin hakikatini belirtmiştik. Kasden adam öldürmeye benzer öldürmenin ührevî ve dünyevî olmak üzere iki hükmü vardır. Uhrevî hükmü, haram ve günah olup ahirette . azaba müstahak olmaktır. Çünkü burada kasden öldürme sözkonusudur. Ancak azabı, kasden adam öldürmenin cezasından daha azdır. Dünyevî hükmü ise, bazı yönlerden ağırlaştırılmış diyet ödemeye mahkum olmaktır. Ağırlaştırılmış (tağliz edilmiş) diyet'in mânâsını daha önce izah etmiştik. Çünkü bu tür öldürme, kısası gerektirmez, zira bu, kasden öldürme sayılmaz. Maktulün velîsi kısas talebinde bulunsa dahi kısas . tatbik edilmez. Kasden öldürmeye benzer öldürmede katil diyet ödemeye mahkum edilir. Bu diyet üç yılda maktulün akrabalarına
ödenir. Bu diyet'in üç yılda ödenmesi, bu öldürmeyi, kasden öldürmenin diyetinden ayırmaktadır. Bu diyet'in üç taksitte ve belli yaşlardaki develerden verilmesi de bir yönde kasden öldürmenin diyetine benzemektedir; yani bu iki husustan ötürü bu diyet, ağırlaştırılmış diyete benzer. Bu hükmün delili şu hadîstir:
Hataen öldürme olup da kasden öldürmeye benzeyen cinayetin diyeti, kasden öldürme gibidir. Ancak katile kısas uygulanmaz.[73][11]
Hata ile olup kasden yapılmışa benzeyen cinayetler, kamçı ve sopa ile meydana gelen cinayetlerdir. Bunların diyeti, 40'ı gebe olmak üzere 100 devedir.[74][12]
Buradaki diyet'in katilin akrabaları tarafından ödeneceğinin delili de

Muğire b. Şube'den rivayet edilen şu hadîstir: 'Bir kadın, hamile olan kendi kumasını bir çadır direği ile vurarak öldürdü. Bu iki kadrim biri Lıhyan kabilesine mensuptu. Rasûlullah (s.a) öldürülen kadının diyetini öldüren kadının asabesine yükledi'.75[13]

Ebu Hüreyre'den de şöyle rivayet edilmiştir: 'Hz. Peygamber, ölen kadının diyetinin, öldüren kadının asabesine (erkek akrabalarına) ait olduğuna hükmetti'.76[14]

Burada şu noktaya dikkat çekmek istiyoruz: Kadının asabelerinden maksat, erkek akrabalarıdır. Fakat babası ve çocukları buna dahil değildir. Bunlar, diyetin ödenmesine katkıda bulunmak mecburiyetinde değildirler. Katilin asabelerinden en yakını kim ise, diyetin fazlasını o yüklenir. Katilin, asıl ve fer'lerinin diyete iştirak etmeye mecbur olmadıklarının delili Ebu Rimse'nin rivayet ettiği şu hadîstir: Ben babamla beraber Rasûlullah'ın (s.a) yanına gitmiştim. Rasûlullah (s.a) bir zata (veya Ebu Rimse'nin babasına) 'Bu (çocuk) kimdir?' dedi. O da 'oğlumdur' cevabını verdi. Rasûlullah 'Sen oğlun (namına) onun aleyhine olacak suç işleyemezsin' buyurdu.77[15]

Rasûlullah'ın 'Sen oğlun (namına), onun aleyhine olacak suç işleyemezsin' sözünden maksat, babanın işlediği suçtan ötürü oğul, oğulun işlediği suçtan ötürü baba sorumlu tutulamaz demektir; yani baba, oğlunun diyetini, oğlu da babanın diyetini ödemek zorunda değildir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Kişi, babasının işlediği cinayetten ötürü muahaze edilemez.78[16]

Çocuk, babasının diyetini ödemekten tebrie edilmiştir.79[17]

Kazaen Öldürmenin Hükmü

Kazaen (yanlışlıkla) adam öldürmenin hakikatini daha önce izah etmiştik. Yanlışlıkla adam öldürmenin uhrevîve dünyevî olmak üzere iki hükmü yardır. Kazaen adam öldüren kişi dînen günahkâr sayılmaz, uhrevî bir cezaya çarptırılmaz. Çünkü bu kazaen olan bir şeydir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandığı şey(in günahın)ı Allah Teâlâ affetmiştir.80[18]

Hataen öldürmenin dünyevî, hukukî hükmü İse diyet vermektir. Bu diyet katilin akrabaları tarafından üç yılda ödenir. Bu diyet beş çeşit deve

üzerinden verilir. Bu develerin 20 tanesi iki yaşında, 20 tanesi üç yaşında, 20 tanesi erkek ve üç yaşında, 20 tanesi dört yaşında, 20 tanesi de beş yaşında olmalıdır.
Hataen adam ödürmede diyetin vacib olduğunun delili şu ayettir:
Bir mü'minin diğer bir mü'mini öldürme yetkisi yoktur. Ancak yanlışlıkla olması müstesna. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, (kefaret olarak) mü'min bir köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesine de teslim edilecek bîr diyetin verilmesi farzdır. Meğer ki (öldürülenin varisleri o diyeti sadaka olarak) bağışlamış olsunlar.
(Nisa/92)
Hataen adam öldürmece, diyetin katilin akrabalarına tevzi edilmesine gelince, biz daha önce Lasden öldürmeye benzer öldürmede diyetin katilin akrabaları taraf'man ödeneceğini söylemiştik. Öyleyse hataen öldürmede, diyet'in katilin akrabalarına düşmesi daha uygundur.
Hataen adam öldürmede, diyetin hafif olacağının, yani beş çeşit deveden verileceğinin delili de İbn Mes'ud'dan mevkuf olarak rivayet edilen şu sözdür: 'Hataen adam öldürmenin diyeti, beş çeşit deveden verilir. Bu develerin 20 tanesi beş yaşında, 20 tanesi dört yaşında, 20 tanesi üç yaşında, 20 tanesi erkek ve üç yaşında, 20 tanesi de iki yaşında olacaktır'.[81][19]
İbn Mes'ud'un bu husustaki sözü merfû hadîs hükmündedir. Çünkü İbn Mes'ud'un, kendiliğinden böyle bir söz söyiemesî düşünülemez.
Hataen adam öldürmenin diyetinin üç yılda ödenmesi ise Hz. Ömer, Hz. Ali, İbn Ömer ve İbn Abbas'ın sözüne dayanılarak hükme bağlanmıştır. Onlar bu şekilde hükmetmişler, ashab-ı kiramdan da hiçbiri onlara muhalefet etmemiştir. "Dolayısıyla bu hüküm üzerinde icma vaki olmuştur. Ashab-ı kiramın kendiliklerinden böyle bir hükme varmaları düşünülemez. Onlar, ancak Rasûlullah'tan İşittikleri için böyle hükmetmişlerdir.
İmam Şafii şöyle demiştir: 'I iz. Peygamber hataen adam öldürmede, diyeti katilin akrabalarının üç yılda ödemelerine hükmetmiştir'.
Tirmizî (1386) Diyet kitabının başında şöyle demiştir: 'Ulema, diyetin üç senede ve her sene üçtebir alınması hususunda mutabık kalmışlardır ve hataen öldürmenin diyetinin katilin akrabaları tarafından ödeneceği hususunda da ittifak etmişlerdir'.
Hataen Öldürmede Diyetin Hafifieştirilmesi ve Katilin Akrabalarına Tevzî Edilmesinin Hikmeti

Hataen öldürmede, katilin kasdı olmadığını, öldürme niyeti taşımadığını söylemiştik. İşte bu nedenle hataen öldürmede diyet hafifletilmiş, kasden öldüren kişiye yüklenen yük hataen öldüren kişiye yük-lenmemiştir. Çünkü kasden adam öldüren kişi bunu isteyerek yapmıştır. Hataen adam öldüren kişi ise böyle değildir. Öyleyse yakın akrabalarının, onun diyet yükünü yüklenmeleri uygun olur. Hataen adam öldüren kişi de öldürmenin kefaretini verir, yani mü'min bir köle azad eder. Eğer köle azad etmeye gücü yetmezse peşpeşe iki ay oruç tutar.
Bir mü'minin diğer bir mü'mini öldürme yetkisi yoktur. Ancak yanlışlıkla olması müstesna. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse (kefaret olarak) mü'min bir köleyi azad etmesi ve-öldürülenin ailesine de teslim edilecek bir diyetin verilmesi farzdır. Meğer ki (Öldürülenin varisleri o diyeti sadaka olarak) bağışlamış olsunlar.
Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Kimin gücü bunlara yetmiyorsa, onun, peşpeşe iki ay oruç tutması farzdır ki Allah tarafından tevbesi kabul edilsin. Allah bilendir ve hikmet sahibidir.
(Nisa/92)

Hataen Öldürmenin Diyeti Bazı Durumlarda Ağırlaştırılır

Şafii mezhebi âlimleri, hataen öldürme diyetinin bazı durumlarda ağırlaştırılacağını söylemişlerdir. Ağırlaştırılması, üç yıl ve üç taksitte Ödenme noktasındadır ki bunun Ödenmesi şu şekildedir: Beş yaşında 30 deve, dört yaşında 30 deve ve 40 gebe devedir.

Hataen Öldürme Diyetini Ağırlaştıran Haller

a. Hataen öldürmenin Mekke sınırları dahilinde olması, diyeti ağırlaştırır. Harem'in sınırlan Hac bölümünde zikredilmişti. Bu sınırlar, avlanmanın haram olduğu sınırlardır. Bu sınırlar dahilindeki hataen Öldürme diyetinin ağırlaştırılmasının nedeni, Kabe'nin hürmet ve emniyetini gözetmektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Orada zulüm ile haktan saptırmayı isteyenler (var ya! İşte) ona elem verici bir azabı tattıracağız.
(Hac/25)
b. Hataen öldürmenin haram aylarında olması halinde, diyet ağırlaşır.
Haram aylar Zi'1-kâde, Zil'l-hicce, Muharrem ve Receb aylarıdır. Bu ayların hürmeti vardır, müslümaniar bu aylarda düşmana karşı savaş

açamazlar.
(Ey Muhammedi) Sana haram aylardan ve onda savaşmanın doğru olup olmadığından soruyorlar. De ki: 'Haram ay'da savaşmak büyük bir günahtır'. (Bakara/217)
Ey iman edenler! Ne Allah'ın hac'da (uyulması istenen) âdetlerine, ne haram ay'a hürmetsizlik etmeyin. (Mâide/2)
c. Anne, kizkardeş, amca, dayı ve benzeri yakın akrabaların hataen öldürülmesi, diyeti ağırlaştırır.
Burada diyetin ağırlaşacağıntn delili, ashabın fiilidir. Ancak ashab ağırlaşmanın keyfiyetinde ihtilaf etmiştir. İmam Şafii'nin bu husustaki görüşü daha önce zikredilmişti. Ashab'ın bu husustaki hükümlerinin ictihadla olması düşünülemez, onlar ancak Rasûlullah'tan duydukları veya gördükleri için böyle hükmetmişlerdir.

Bir Cemaatin Bir Kişiyi Öldürmede Ortaklaşa Hareket Etmeleri

Bir cemaat (iki veya daha fazla kişi), bir kişiyi öldürmede ortaklaşa hareket ederlerse, yani onlardan birinin vurduğu darbe tek başına bile öldürücü ise, cemaatin tümü kısas edilir. Eğer onlardan biri kişiyi yaralasa, fakat yara öldürücü olmasa, diğeri de öldürse, ikinci şahıs katil sayılır ve kısas edilir. İlk yaralayan ise, yaralamanın kısasını veya diyetini öder. Eğer bir şahıs bir adamı ağır bir şekilde yaralasa, bu yaralama neticesinde adam konuşamaz, hareket edemez hale gelse ve bu yaranın o adamın ölümüne sebep olacağı kesin olsa, sonra başka bir şahıs o adama saldırıp öldürse, katil ilk yaralayan şahıstır. Çünkü adamı- ölümcül şekilde yaralayan odur. Birinci şahıs kısas edilir, ikinci şahsa ise tâzir cezası verilir; zira ikinci şahıs da ölünün hürmetini çiğnemiş sayılır. Bu tıpkı Ölünün azalarından birini kesmek gibidir. Bir kişinin, öldürülmesinde ortaklaşa hareket eden bir cemaatin kısas edileceğinin delillerini şöyle sıralayabiliriz:
İbn Ömer'in, öldürülen bir genç hakkında şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Eğer tüm Sana halkı bu öldürme işine iştirak eLseydi tümünü öldürürdüm'.[82][20]
Muğire b. Hâkim es-Sananî'den o da babasından şöyle rivayet ediyor: 'Dört kişi bir çocuğu öldürmüştü. Ömer b. Hattab, onların öldürülmesini emretti ve 'Eğer bu öldürme işine Sana halkının tümü katılsaydı, hepsini öldürürdüm1 dedi'.[83][21]

Said b. Müseyyeb'den şöyle rivayet edilmiştir: I iz. Ömer, beş veya yedi kişiyi, ansızın ve ortaklaşa bir kişiyi öldürdükleri için kısas etti ve
'Eğer Sana halkının tümü bu olaya iştirak etseydi, hepsini de öldürürdüm' dedi.[84][22]
Muğire b. Hâkim es-Sananî babasından şöyle rivayet ediyor: "Sana da bir kadının kocası kayboldu. Kadının evinde başka kadından olan Asil ismindeki oğlunu-bıraktı. Kadın kocasından sonra bir dost edindi ve ona 'Bu çocuk bizi rezil- edecek, onu öldür' dedi Adam çocuğu öldüF mekten imtina etti. Kadın da dostundan yuzçevirdi. Fakat dostu daha sonra kadının dediğini kabul etti. Kadın, kadının dostu, başka bir kişi, başka bir kadın ve bir de hizmetçi ortaklaşa çocuğu öldürerek parçalara ayırdılar. Parçalarını deriye sararak susuz bir kuyuya attılar. Daha sonra kadının dostu yakalandı ve suçunu İtiraf etti, diğerleri de suçlarını itiraf ettiler.' Yemen valisi Ya'la bu durumu Hz. Ömer'e mektupla bildirdi. Hz. Ömer de hepsinin öldürülmesini emrederek 'Allah'a yemin ederim kî eğer Sana halkının tümü o çocuğun öldürülmesinde ortak olsaydılar, hepsini öldürürdüm' dedi".[85][23]
Nasıl ki bir kişiye zina iftirası cezası veriliyorsa, bir kişiyi öldürmede ortaklaşa hareket eden bir cemaate de kısas cezasının tatbik edilmesi uygundur. Çünkü zahire göre onlardan bir tanesi bile bu şekilde vursaydı adam yine ölürdü. Öyleyse iki durum arasında fark yoktur; ha tek başına vurup öldürmüş, ha başkalarıyla ortaklaşa vurup Öldürmüştür. Bu bakımdan öldürmede ortak olan cemaatin tümüne kısas cezası tatbik edilir ki cinayetin özü kapatılabilsin. Eğer ortaklaşa hareket ederek adam-öldüren cemaate ceza veriimeseydi, herkes kısastan kurtulmak için bu yola başvururdu.
İbn Kudame şöyle diyor: 'Eğer bir cemaatin ortaklaşa cinayet işlemelerine kısas cezası veriimeseydi, bu durum insanları ortaklaşa öldürmeye teşvik ederdi ve kısastan kasdedilen amaç da gerçekleşmezdi. Kısasın hikmeti ortadan kalkardı'.

Öldürme ile Sebebin Biraraya Gelmesi

Bir kişinin katledilmesinde, bilfiil öldürme ile sebep bir araya gelirse, bazen sebep takdim ediiir; yani bazen bir kişiyi fiilen öldüren değil, o ölüme sebep olan kişi sorumlu tutulur. Bazen de fiilen öldürmek, sebebe takdim edilir; yani kişiyi fiilen öldüren sorumlu tutularak kısas edilir. Bazen

de sebep ile fiilen öldürme eşit olur. Görüldüğü gibi bu üç şekilde olmaktadır.

1. Sebebin Fiilen Öldürmeye Takdim Edilmesi

Meselâ iki kişi, bir şahsın adam öldürdüğüne şahitlik yaparsa, kadı, onların şahitliğine dayanarak o şahsı öldürür. Daha sonra şahitler, yalan söylediklerini itiraf ettiklerinde, şahitler kısasen öldürülür, kadı veya maktulün velîsi -eğer şahitlerin yalan söylediklerini bilmeyerek kısası yerine getirmişse- kısas edilmez. Görüldüğü gibi burada ölüme sebep. olma, fiilen öldürmeye takdim edilmiştir.

2. Fiilen Öldürmenin Sebebe Takdim Edilmesi

Meselâ bir kişi başka bir şahsı yüksek bir tepeden aşağıya yuvarlasa, başka bir kişi de kılıcını çekerek adamı ikiye bölse veya kılıcını yuvarlanan şahsın önüne koysa ve adam kılıca çarparak ölse, burada kılıcı, yuvarlanan kişinin önüne koyan veya onu kılıçla ikiye bölen kişi sorumlu tutulur ve kısasen öldürülür. O şahsı yüksek bir tepeden aşağıya yuvarlayan kişiye ise tâzir cezası verilir. O kişinin, durumu bilip bilmemesi meseleyi değiştirmez.
Bir kişi, başka bir şahsı tutsa, üçüncü bir kişi de gelerek tutulan şahsı öldürse, öldüren kişi sorumlu tutularak kısasen öldürülür. O şahsı tutan kişiye ise kısas veya diyet cezası verilmez. Sadece tâzir cezası verilir. Bu iki Örnekte de görüldüğü gibi fiilen öldürme, sebebe takdim edilmiştir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir kişi, başka bir şahsı tutar, üçüncü bir şahıs da tutulanı öldürürse, öldüren kişi kısasen öldürülür, o şahsı tutan kişi ise hapsedilir.[86][24]
Ancak kişiyi tutup ölümüne sebep olan kişi şu durumlarda sorumlu olur: Tutulan şahsı öldüren kişi çocuk veya deli ise, tuian kişi sorumlu tutulur ve kısasen öldürülür veya şahsı tutan kişi, tuttuğu şahsı yırtıcı bir hayvanın önüne atarsa veya denize atarsa ve bir balık da o şahsı yutarsa -balık, ister o şahsı havada iken, isterse suya düştükten sonra yutsun- bu durumda o şahsı tutan kişi sorumlu olur ve kısasen öldürülür. Fakat adamı tutup boğulma ihtimali bulunmayan bir suya atarsa, bir balık da adamı yutarsa, atan kişi kısas cezasına çarptırılmaz. Bu durum, kasden öldürmeye benzer öldürme kabul edilerek ona göre diyet cezası verilir.

3. Kişinin Ölümünde Sebep ile Fiilen Öldürmenin Eşit Olması

Meselâ bir kişi, başka birini öldürmeye zorlanırsa, o kişi de ö adamı öldürürse, hem zorlayan, hem de zorlanan ve adamı öldüren kişi kısasen öldürülür. Zorlayan kişinin kısasen öldürülmesinin nedeni, onun bir ok fırlalmtşcasma umumiyetle öiüme neden olan bir vasıtayla birini . öldürmüş olmasıdır. Zorlanan kişinin kısasen öldürülmesinin nedeni ise, kendini kurtarmak için başkasını öldürmesidir.

Zorlayan kişinin devlet başkanı veya başka birisi olması arasında fark yoktur. Meselâ bir-kişi, başka birini tehdit ederek 'Ya sen kendini öldürürsün, yahut ben seni öldürürüm' dese, tehdit edilen kişi de kendini öldürse, zorlayan kişiye kısas cezası uygulanmaz. Çünkü bu, gerçekte zorlama sayılmaz; zira her iki durumda da sonuç, aynıdır. Bu bakımdan kişi kendini isteyerek öldürmüş sayılır. Fakat zorlayan kişi, onu ateşte yakmakla tehdit ederse, bu zorlama sayılır ve zorlayan kişi kısasen öldürülür. Eğer bir kişi diğerini 'Ya beni öldürürsün, yahut ben seni öldürürüm' diyerek tehdit etse, kişi de tutup adamı öldürse, öldüren kişiye kısas cezası uygulanmaz. Çünkü burada zorlama sözkonusudur ve bu bir şüphedir. Şüphe ile de hadd cezası düşer.

- Devlet başkanı, bir kişiye başka bir şahsı öldürmesi için emir verse, o kişi de devlet başkanının haksız olarak emir verdiğini bilmeyerek o şahsı öldürse, devlet başkanı kısasen öldürülür. Öldüren kişiye ise hiçbir ceza verilmez. Çünkü memur, devlet başkanının (Sultan'ın) bir aleti durumundadır, siyasî hayatta ise alet gereklidir. Eğer devlet başkanının emrini yerine getiren bir memura ceza verilirse, cezalan uygulama görevini üstlenmez. Ayrıca zahire göre İmam'ın (devlet başkanının) hak'tan başka birşeyi emretmesi düşünülemez ve masiyetin sözkonusu olmadığı bir konuda devlet başkanına itaat etmek vacibdir. Devlet başkanının emriyle öldürme görevi üstlenen kişiye hiçbir ceza verilmez. Ancak memur, devlet,başkanının zulmünü veya haksızlığını bildiği halde onun emriyle bir kişiyi öldürürse, devlet başkanının tehdidinden de korkmuyorsa, öldürmesine karşılık kısasen öldürülür. Çünkü devlet başkanının, tehdidini yerine getirmeme ihtimali varsa, onun emrine İtaat etmek caiz olmaz; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Allah'a isyan olan yerde kula İtaat yoktur. Kula itaat ancak marufta sözkonusudur.[87][25]

Bu durumda öldüren kişi, kendiliğinden öldürmüş gibidir. Sultan burada-

sorumlu tutulmaz. Ancak sultan haksız yere emir vermişse günahkâr olur. Kişi, masiyet olan yerde de devlet başkanına (sultan'a) itaat etmenin vacib olduğuna inanıyorsa, tazminat, emri yerine getiren kişiye değil, sultana düşer. Çünkü bu, gizli bir durumdur. Kişi, devlet başkanının kahrından korkarsa, zorlanan kişi hükmündedir. Bu durumda kısas veya diyet, her ikisine de uygulanır.

İkrah Durumunda Mubah Olan Hususta Bir Uyarı

İmam Nevevî, Ravzatu't-Tâlibîn adlı kitabında bir fasıl açarak ikrah nedeniyle mubah olan ve olmayan şeyler konusunda şunları söylemektedir: 'Kişinin, haram olan bir katl'e zorlanması, o katl'i mubah kılmaz. Bu durumda öldüren kişi bütün âlimlerin ittifakı ile günahkârdır. Ancak zorlanma nedeniyle içki içmek, Ramazan orucunu bozmak, farz namazdan çıkmak, başkasının maiını telef etmek, küfür kelimesini söylemek mubah olur'.

Zorlanma durumunda küfür kelimesini söylemenin vacib olup olmadığı hususunda iki görüş vardır: Sahih olan görüşe göre zorlanma nedeniyle küfür kelimesini söylemek vacib değildir; zira din hususunda sabır göstermeyi teşvik eden hadîsleri zikretmiştik. Ayrıca bu görüşte, selef-i salihîn'e iktida etme de vardır ki onlar, zorlanma durumunda küfür kelimesini söylemeyerek ölümü tercih etmişlerdir. Bu bakımdan faziletli olan, öldürülme tehlikesine rağmen küfür kelimesini söyleme-. mektir.

Bazı âlimler şöyle demişlerdir: 'Zorlanan ve ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olan kişi, kâfirler karşısında güçlü bir kişiyse veya şeriatın hükümlerini icra edebilecek bir kişiyse, yani varlığından yarar umulan bir insan ise, küfür kelimesini söyierek ölümden kurtulması daha uygundur. Aksi takdirde küfür kelimesini söylemeyip ölümü tercih etmesi daha efdaldir'.

Sahih olan görüşe göre zorlanma nedeniyle içki içmek ve Ramazan orucunu bozmak vacib olmaz. Başkasının malını telef etmesi için zorlanan kişinin, o malı telef etmesi vacib olur. Kişi, zorlanma nedeniyle başkasının malını telef ederse, mal sahibi ister telef eden kişiyi, zâmin kabul eder, isterse de muahaze eder. İki görüşten birine göre telef eden kişi zorlandığı için zâmin olmaz. Fakat en sahih görüşe göre zâmin olur. Ancak telef ettiği malı ödediği takdirde, o parayı, kendisini zorlayan kişiden geri alır. İşte Şafii mezhebinin görüşü budur.

Bazı âlimler de şöyle demişlerdir: 'Telef edilen malın tazminatı, hem horlayan, hem de zorlanan kişinin üzerinedir. İkisi eşit şekilde onu öderler. İhramli olan kişi, bir av hayvanını öldürmeye zorlanırsa, -zorlayan ile zorlanan eşit şekilde tazmin ederler'.

Kendisine Kısas Cezası Uygulanmayacak Bir Kişiye Suç Ortaklığı Etmek

Kendisine kısas cezası uygulanmayacak bir kişiyle beraber bir şahsı öldüren kimseye kısas cezası uygulanır mı? Bu durumun birçok şekli vardır. Onları şöyle sıralayıp izah edebiliriz:

I. Şekil

Kişi, bir şahsı kazaen veya kasda benzer olan öldürme ile öldüren kimseye ortak olursa, o kişiye kısas cezası tatbik edilmez; zira adamın öldürülmesi iki fiille meydana gelmiştir. Bu fiillerin biri kısası gerektirir, diğeri ise kısası ortadan kaldırır. Kısası ortadan kaldıran fiil ise daha galiptir. Bu durumda kasden öldürme diyetinin yansını vermesi gerekir.

II. Şekil

Kişi, oğlunu öldüren bir baba ile kati'e ortak olursa, kişi kısasen öldürülür. Katil olan baba ise kasden öldürme diyetinin yansını ödemeye mahkum edilir; zira çocuğunu öldüren baba kısas edilmez.

III. Şekil

Hür bir kişi ile bir köle, ortaklaşa hareket ederek bir köleyi öldürse, katil köle kısas edilir. Çünkü o tek başına Öldürmüş olsaydı, yine kısas cezasına çarptırılacaktı. Öldürmede köleye ortak olan hür kişiye ise -ileride zikredeceğimiz hükümlerden ötürü- kısas cezası tatbik edilmez.

IV. Şekil

Bir müslüman ile bir zımmî birleşerek başka bir zimmî'yi öldü-rürlerse zimmî kısasen öldürülür; zira o tek başına öldürmüş olsaydı, yine kısas, cezasına çarptırılacaktı. Zimmî ile birlikte hareket eden müslümana ise -ileride zikredeceğimiz hükümlerden ötürü- kısas cezası uygulanmaz.

V. Şekil

Bir kişi, kısasen veya ceza olarak bir kişinin elini kesse, üçüncü bir şahıs gelerek eli kesilen kişiyi haksız olarak yaralasa, adam da bu iki yara sebebiyle ölse, adamı haksız olarak yaralayan kişi kısasen öldürülür. -

VI. Şekil

Bir kişi, deli veya çocukla beraber başka bir şahsı öldürse, kişi, kısasen

öldürülür. Deli veya çocuk kısas cezasına çarptırılmaz.
Bunlar gibi birçok şekil daha vardır. Bunlar ayrıntılı ve geniş bir biçimde fıkıh kitaplarında zikredilmiştir.

Cana Kıymanın Dışındaki Cinayetler

Biz daha önce bedene karşı işlenen cinayetin ya öldürmek, ya da el kesmek, göz çıkarmak, kulak kesmek, burun kesmek gibi öldürmeden daha hafif şekillerde olacağını belirtmiştik. Şimdi öldürmeden daha hafif olan cinayetlerden bahsetmek istiyoruz:

1. Yaralama Şeklindeki Cinayetler

Bedendeki yaralama iki kışıma ayrılır:
- Yüz ve baş'ta meydana gelen yaralamalar ki buna şecac denir.
- Bedenin diğer yerlerinde meydana gelen yaramalar.

Aşağıda bu iki kısım yaralamalardan bahsedip hükümlerini zikredeceğiz.
A. Baş ve yüz'de meydana gelen yaralamalar on çeşittir:
a. eî-Harise denen yaralama
Bu yaralamada deri hafifçe yırtılır, tıpkı tırnaklamada olduğu gibi deride bir iz bırakır. Buna el-Gâşire de denir.
b. ed-Dâmiye denen yaralama
Bu yaralamada deri yırtılır, sızı meydana gelir, kan çıkarsa da akmaz. Eğer kan akarsa bu yaralamaya damla denir. Bu da ayrı bir çeşittir. Bunu da sayarsak, yaralamalar onbir çeşit olur.
c. el-Badıa denen yaralama
Bu yaralamada deriyle beraber et de hafifçe parçalanır. Zaten bu isim, kesmek mânâsına gelen el-bid'a kökünden alınmıştır.
d. eî-Mütelâhİme denen yaralama
Bu yaralamada et ve deri parçalanmakla birlikte et ile kemik arasındaki deri veya ince zar yırtılmaz; yani yara, et ve kemik arasındaki ince zara ulaşmaz. Buna etleşen, iyileşen mânâsına gelen el-lahime de denir. Buna bu ismin verilmesi, iyileşmesinin kesin olmasındandır.
e. es-Simhak denen yaralama
Bu yaralamada et ile kemik arasındaki perde de yaralanır. O perdeye Arapça'da es-simhak denir.
f. el-Mûzıha (Muvazzıha) denen yaralama
Bu yaralamada simhak denilen perde yırtılır ve kemik ortaya çıkar; yani

yaralamada kullanılan alet kemiğe ulaşır. Her ne kadar kemiği örten kandan ötürü kemik çıplak gözle görülmezse de aslında kemik ortaya çıkmıştır.
g. el-Hâşime denen yaralama
Bu yaralamada kemik kırılır. Kemiğin ortaya çıkıp çıkmaması durumu değiştirmez.
h. el-Mungıle denen yaralama
Bu yaralamada kemik bir yerden diğer bir yere kayar. Kemiğin , ortaya çıkıp çıkmaması durumu değiştirmez.
ı. el-Me'mûme denen yaralama
Bu yaralamada, yaralamada kullanılan alet beyin zarına kadar ulaşır. Bu yaralamaya aynı zamanda el-emme de denir.
i. ed-Damiğa denen yaralama - '
Bu yaralamada beyin'in torbası yırtılır, yara beyin'e kadar ulaşır. Bu yara, muhakkak surette öldürücüdür.
Şunu belirtelim ki bu yaralama şekilleri içinde sadece el-mûziha denen yaralamada kısas yacib olur. Çünkü el-mûzıha denen yaranın benzerini, yaralayan kişiye açmak kolaydır. Bunun dışındaki yaralamalarda kısas vacib değildir. Çünkü bu yaraların benzerini, yaralayan kişide açmak kolay değildir. Bu nedenle bu yaralamalarda kısas uygulanmaz, karşılığında diyet alınır.
B. Bedenin yüz ve baş dışındaki yerlerindeki yaralamalar
Baş ve yüz'de olup da kısas gerektirmeyen yaralar, bedenin diğer yerlerinde de kısası gerektirmez. Ancak el-mûzıha denilen yaralama bedenin neresinde olursa olsun kısas uygulanır; yani bir kişinin göğsünü, boynunu, dirseğini, tırnağım, parmağını veya diğer yerlerini yaralayan kişiye kısas uygulanır. Öna da aynı şekilde bir yara açılır. Fakat el-mûzıha denilen yaralama dışındaki yaralamalarda, yaralayan kişiye aynı şekilde bir yara açmak mümkün olmadığından kısas yoktur.

2. Herhangibir Azayı Kesmek Suretiyle İşlenen Cinayetler

Herhangibir azayı kesmek suretiyle işlenen cinayet -öldürmede olduğu gibi- üç kışıma ayrılır:
• Bir azayı kasden kesmek
• Bir azayı kasda benzer bir şekilde kesmek
• Bir azayı kazaen kesmek

Öldürmede kısasın ancak kasden öldürmede vâcib olduğu gibi, bir azayı kesmede de kısas ancak kasden kesmede vacib olur. Bir azayı kasda benzer şekilde kesmede ve kazaen kesmede kısas uygulanmaz.

Kesilen Bir Azadan Ötürü Kısas Yapılmasının Şartları

Kasden kesilen uzvun yerine, kesenin aynı uzvunu kesmek mümkün olursa, daha fazla kesilmeyeceğinden emin olunursa, kısas uygulanması vacib olur. Bu, iki şekilde mümkün olur:

a. Kesilen azanın bir mafsalı olmasıyla kısas uygulanması mümkün olur. Kesilen azanın bir mafsalı olduğunda, mafsal üzerine bir demir konularak uzuv o mafsaldan kesilir. Mafsal, bir uzvu diğer bir uzva bağlayan, kemiğin son uç noktasıdır. Bu bazen sadece bir komşuluk, yani iki kemiğin birbirine.yakın olmasıyla, bazen de iki uzvun -diz ve dirseklerdeki kemiklerde olduğu gibi- birbirine bağlanmasıyla olur. Bu bakımdan parmaklar, el ve kolu bitiştiren mafsallar, ayak mafsalı, dizler mafsal sayılır. Bu uzuvlardan biri kasden kesilirse kısas gerekir; yani birinin uzvunu kesen kişinin'aynı uzvu mafsallardan kesilir.

b. Kesilen azanın zapt u rapt altına alınabilecek bir uzuv olması halinde kîsas uygulanması mümkün olur; yani kesilen azanın karşılığı olarak, caninin aynı uzvunu' kesebilmek mümkün olmalıdır. Bu bakımdan göz çıkartmada, kulak kesmede, kirpik kesmede, burnun kıkırdak kısmını kesmekte, erkeğin tenasül uzvunu, iki yumurtalığını kesmekte, dudak kesmekte, dil kesmekte, uyluk kesmekte, kadının tenasül uzvunun iki tarafını kesmekte kısas tatbik edilir. Buna binaen kulağın veya burnun tamamı değil de bir parçası kesilirse, yine kısas vacib olur. Çünkü yara ikisini birden ihata eder. İki taraftan da ona muttali olmak mümkündür. Kesilen aza üçtebir, dörtte bir, üçieiki şeklinde değil, parçalamakla takdir edilir. Eli kola veya ayağı baldıra bağlayan mafsalın bir kısmı kesilmişse kısas uygulanmaz. Çünkü her iki yerde de damarlar toplanmaktadır. Bu azaların aynı şekilde kesilmesi çok zordur. Fakat kulak, burun, dudak ve benzeri uzuviarda durum farklıdır.

Kemik Kırmaktan Ötürü Kısas Uygulanması

Bir kişinin herhangibir kemiğini kıran kişiye kısas uygulanmast sözkonusu değildir. Çünkü kemiği aynı şekilde kırmaktan emin olu-' namaz. Ancak kişi, birinin kemiğini kırar ve yerinden söküp atarsa, onun da aynı uzvu kırdığı kemiğin en yakınındaki mafsaldan kopardır ve geri kalan kısım için

de diyet ödemeye mahkum edilir. Bu diyet, kınlan kemiğin durumuna göre uzmanlar tarafından takdir edilir. Buna binaen bir kişi, başka bir şahısın kolunu pazudan kırıp koparırsa, kıran kişinin koiu dirsekten koparıhr/kesilir, diğer kısım için de diyet ödemeye mahkum edilir. Eğer kişi, başka bir şahısın elini, dirsekten kırıp koparırsa, onun da eli kola bitiştiği noktadan kesilir, geri kalan kısım için de diyet ödemeye mahkum edilir.

3. Bir Azanın Çalışamaz Hale Getirilmesi

Cinayet, bazen azalardan birinin çalışamaz hale getirilmesi veya o azanın bir kısmının çalışamaz hale getirilmesi şeklinde cereyan eder. Bu durumda diyet vacib olur. Diyetin vacib olması da şu şekilde olur:

a. Aklın izale edilmesi

Bir kişi, başka bir kişinin aklını izale ederse, tam diyet ödemesi vacib olur. Tam diyet'in ne olduğu ileride izah edilecektir. Burada ksas vacib değildir. Çünkü benzerini yapmak mümkün değildir. Eğer bir kişi,' başka bir kişinin aklında biraz noksanlık meydana getirmişse, bu durum da kişinin kendini idare etmesine mani ise, caninin yaptığının aynısını kendisine yapmak da mümkün ise kısas yapmak gerekir. Ancak adam zamanla zabt altına giriyorsa, yani bir gün tecennün ediyor, diğer gün aklı başına geliyorsa, burada diyetin yarısı vacib olur veya bir gün tecennün ediyor, iki gün aklı başına geliyorsa diyetin üçtebiri vacib olur. Eğer zapt zamana bağlı değilse, o zaman sözünün doğruluğu, davranışlarının düzgünlüğü, diğer . zamanlardaki söz ve davranışlarıyla karşılaştırılır ve zail olan kadarı diyet olarak alınır.

Eğer zapt u rapt altına alınması mümkün değilse -meselâ kişi sesler duymak veya yalnız kaldığında korkmak gibi tepkiler veriyorsa- bu durumda hâkimin takdir ettiği diyet ne ise o vacib olur. Uzmanlar rahatsızlığın zail olmayacağını söylerlerse diyet vacibdir; zail olacağını söylerlerse diyet devam eder, kişi iyileştiğinde ise sakıt olur. Kişi iyi-leşmezse diyeti ödemek vacibdir.

b. Duymanın izale edilmesi

Bir kişi, başka bir kişiye vurur da onun duymasını izale (sağır) ederse, tam diyet ödemesi vacib olur. Eğer kulağının birini sağır ederse diyetin yarısını ödemesi gerekir. Eğer bir-kulağını keser ve işitmesini izale ederse, iki diyet ödemesi gerekir; biri kulağı kestiği, diğeri de sağır etliği

içindir. Çünkü işitmek, sadece kulakla ilgili değildir. Eğer uzmanlar, işitme duyusunun sağlam kaldığını, fakat kulağın kesilmesi nedeniyle duymayı engelleyen bir, perde oluştuğunu, bu perdenin de giderilmesinin mümkün olmadığını söylerlerse, diyet vacib olur. Bu diyet de uzmanların takdir ettiği şekilde ödenir.
Bazı âlimler, diyetin vacib olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu, sağır olduğu zaman böyledir. Fakat iki veya bir kulağın sağırlığı tam değilse, bu sağırlığın oranı da tesbit edilebiliyorsa o miktar diyetten düşer. Eğer oran tesbit edilemiyorsa, hâkimin takdir ettiği diyet, miktarı ne ise o ödenir.
c. Görme duyusunun izale edilmesi
Bir kişi, başka bir kişinin gözlerini kör ederse, tam diyet ödemesi gerekir. Gözünün birini kör ederse yarım diyet ödemesi gerekir. Kör edilen gözün zayıf görmesiyle, tam görmesi arasında fark yoktur. Bir kişinin iki gözünü birden kör eden kişinin -iki eli birden kesmekte olduğu gibi- bir tek diyet ödemesi vacib olur. Daha önce geçtiği gibi bu durum kulağın tam tersinedir. Cinayete maruz kalan kişi gözünün görmediğini, cani de gördüğünü iddia ederse, uzmanlar o kişiyi mu ayene ederler. Bu durum, gözün tamamen görmemesi halinde böyledir. Fakat gözün görmesi tamamen değil de kısmen azalmışsa, meselâ kişi önceden 1 kilometreden görürken, şimdi 0.5 kilometreden görüyorsa, bu oranın diyetini ödemek vacib olur. Eğer görmenin ne kadar azaldığı bilinmiyorsa, tesbit edilmesi mümkün değilse, hâkimin takdir ettiği diyet ödenir. Eğer cinayete maruz kalan kişinin gözlerinin ışığı gitmişse, gündüz görüp gece görmüyorsa, tam diyet vacib olur. Bir gözü bu duruma gelmişse, yarım diyet vacib olur.
d. Koku alma duyusunun izale edilmesi
Bir kişi, başka bir kişinin koku alma duyusunu, izale ederse, tam diyet ödemesi vacib olur. Eğer burnun bir deliğinin koku almasını izale ederse, yarım diyet ödemesi gerekir. Eğer koku alma duyusunun eksilmesine sebep olursa, bu eksikliğin oranı da tesbit edilebiliyorsa, eksilen oranın diyetini ödemek vacib olur. Bu oranın tesbit edilebilmesi mümkün olmazsa, hâkimin takdir ettiği diyet ne ise o ödenir. Bu durum İşitme ve görmenin izale edilmesi hususunda da geçmişti.
e. Konuşma yeteneğinin izale edilmesi
Bir kişi, başka birinin diline vurup onun konuşma yeteneğini izale ederse, -uzmanların o kişinin konuşamayacağını söylemeleri şartıyla- tam bir diyet ödemesi vacib olur. Dile vurulan darbe nedeniyle kişi harflerin bir

kısmını söyleyemez duruma gelmişse, söyleyemediği harfler oranında diyet ödenmesi gerekir. Burada.dile kolay gelen harflerle diğer harfler arasında fark yoktur. Her lisanın harfleri farklıdır, kimi lisanın harfleri .fazla, kimi lisanın harfleri ise azdır. Eğer diline vurulan kişi bir lisan konuşuyorsa, o lisanda söyleyemediği harfler oranında diyet alır. Diline vurulan kişi iki lisan biliyorsa, bu darbe nedeniyle bildiği iki lisanın de bazı harflerini söyleyemiyorsa, söyleyemediği harfler hangi lisanda daha fazla ise o lisandaki söyleyemediği harfler oranında diyet alır. Bu hüküm, bazı harfleri söyleyememekle beraber konuşmasının anlaşılması halinde böyledir. Fakat kişinin, söyleyemediği harflerden ötürü konuşması anlaşılmiyorsa, bu durum, konuşma yeteneğinin tamamca giderilmesi hükmündedir; yani caninin burada tam diyet ödemesi vacib olur. Kişinin diline vurulan darbe, onun bir harfi başka bir harfle değiştirmesine sebep olmuşsa, iptal edilen harfin payına düşen miktarda diyet verilmesi gerekir. Dile vurulan darbe nedeniyle kişi konuşmakta zorluk çekerse, hâkimin takdir ettiği diyetin ödenmesi gerekir. Daha Önce yirmi harfle konuşan bir kişi gibi, birtakım harfleri hilkaten güzel telaffuz edemeyen bir kişi ise ve diline vurulan darbe nedeniyle konuşma yeteneği tamamen kaybolmuşsa, tam bir diyet vacib olur.

f. Sesin izale edilmesi

Bir kişi, başka bir kişinin sesinin izale edilmesine sebep olursa, o kişinin dili normal durumda olup harfleri çıkarsa bile, caniye tam diyet ödemesi vacib oiur. Sesin izalesiyle beraber, dilin harfleri telaffuz etme yeteneği de kaybolmuşsa, caniye iki diyet ödemesi vacib olur; biri sesin izalesi, diğeri de dilin telaffuz yeteneğinin kaybolması nedeniyledir.

g. Lezzet hissinin (tat alma duyusunun) izale edilmesi

Bir kişi, başka bir kişinin lezzet duyusunu izale ederse, tam diyet vacib oiur. Lezzel hissi (duyusu) ile elde edilen beş şey vardır.-

• Tatlılık
• Ekşilik ı
• Acılık
• Tuzluluk
• Tatlı su lezzeti gibi tat almak

Diyet, bunlara tevzi edilir. Kişide bunlardan biri dumura uğramışsa, beşte bir diyet ödenmesi gerekir. Eğer kişinin lezzet hissi izale edilmişse, tatları alamaz duruma gelmişse, hâkimin takdir ettiği diyetin ödenmesi gerekir. Bir kişi, başka bir kişiye bir darbe vurur da onun lezzet hissjni tamamen

ortadan kaldınrsa, .iki diyet ödemesi gerekir.
h. Çiğneme yeteneğinin ortadan kaldırılması
Bir kişi, başka bir kişinin çiğneme yeteneğini ortadan kaldınrsa, tam diyet vacib olur.
ı. Meninin akmasının ortadan kaldırılması
Bir kişi, başka bir kişinin belini kırar da menisinin akma kuvvetini ortadan kaldınrsa tam bir diyet vacib olur. Kişinin iki yumurtalığını keser de ikisinin de suyu giderse, iki diyet vermesi gerekir; biri yumurtalıkları kestiği, diğeri de yumurtalıkların suyu kaybolduğu içindir. Diyetler bahsinde, iki yumurtalığın kesilmesi durumunda diyetin vacib olacağı hususuna değinilecektir.
İ. İktidar1 m (erkekliğin) ortadan kaldırılması
Bir kişi, başka bir kişinin erkeklik gücünü ortadan kaldınrsa, bir diyet ödemesi gerekir. Eğer bir kadının memesini keser de sütünün kesilmesine sebep olursa, hâkimin takdir ettiği diyeti ödemesi gerekir. . Kadının sütünün eksilmesine sebep olursa, o oranda diyet vermesi gerekir. Bir kişi, bir kadına bir darbe vurur da kadın doğum yaptıktan sonra göğüslerinden süt gelmezse veya süt eksik olursa, uzmanlar da bunun darbeden ötürü olduğunu söylerlerse, hâkimin takdir ettiği miktarda diyet ödemeye mahkum edilir.
k. Cinsî münasebet özelliğinin ortadan kaldırılması
Bir kişi, başka bir kişinin beline vurduğu darbe nedeniyle onun cinsî münasebette bulunma özelliğinin ortadan kalkmasına sebep olursa, diyet vacib olur. Çünkü cinsî münasebet (cima), kastedilen yararlardan biridir.
1. Kadının ön ve arkadaki avret yerlerinin arasındaki perdenin kaldırılması veya cima yoluyla sidik yolunun arasındaki perdenin kaldırılmasına sebep olan kişi, tam bir diyet ödemek mecburiyetindedir.
" m. Ellerin ve ayakların işlevlerinin ortadan kaldırılması
Bir kişi, başka bir kişinin ellerine veya ayaklarına vurur da sakatlarsa, meselâ elleri iş yapamaz veya ayaklarına vurulan darbe nedeniyle yürüyemez hale gelirse, tam bir diyet vacib olur. Adamın eline vurur da parmaklarından birini sakatlarsa, parmağın diyetini ödemesi gerekir. Bu da -ileride bahsedileceği üzere- diyetin 1/10'idir. Eğer adamın ayaklarına vurur da adamın yürümesi zorlaşırsa, hâkimin takdir ettiği miktarda diyet vermesi gerekir. Burada şu hususu da belirtelim ki cani, birden fazla yere karşı cinayet işlerse, bir diyetten fazlası vacib olur.

KISAS

Kısas'ın Mânâsı

Kısas kelimesi, 'kassa-yekussu fiilinin masdandır ve 'ayak izini takip etti' anlamına gelir. Burada kısas'tan kasdedilen mânâ ise, bir kişinin başkasının bedenine verdiği zararın aynısını kendisine vermektir. Başkasının bedenine verilen zarar, o kişiyi öldürme olabileceği gibi, o kişinin bedenine verilen zarar, öldürmeden daha hafif zararlar da olabilir.

Kısas'ın Şartları

Öldürmedeki kısasta, dört şartın bulunması gerekir:
1. Kendisine kısas tatbik edilecek olan fişinin âkil ve baliğ olması gerekir.
Bu bakımdan bir çocuk veya bir deli, kısası gerektiren bir suç işlese dahi kısas edilmez. Çünkü âkil ve baliğ olmak, mükellefiyetin esası ve temelidir. Bunun delili şu hadîstir:
Kalem üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, baliğ oluncaya kadar çocuktan, akıllanmcaya kadar deliden.[88][1]
Ayrıca kısas, çok şiddetli bir cezadır. Bu bakımdan deli ve çocuğa, diğer cezalarda da olduğu gibi kısas uygulanması doğru olmaz. Çünkü onlar sağlıklı bir kasda sahip değildirler. Onlar yanlışlıkla (kazaen) adam öldüren kişi gibidirler. Cinayet işleyen kişi cinayet anında çocuk veya deü olursa, cinayetten sonra çocuk baliğ olursa, deli de akıllanırsa, onlara kısas cezası uygulanmaz. Fakat akıllı iken cinayet işleyip sonra
delirirse -delilik hali devam etse bile- o kişiye kısas cezası uygulanır. Kendi isteğiyle içki içip sarhoş olan ve cinayet işleyen bir kişi kısas edilir.
2. Katil, maktulün asl'ı (babası, annesi, dedesi, ninesi) olmamalıdır.
Katil öldürdüğü kişinin asl'ı olursa, bu asıl ne kadar yukarıya çıkarsa çıksın, kısas cezası uygulanmaz. Bu bakımdan oğlunu öldüren babaya kısas tatbik edilmez. Bunun delili şu hadîslerdir:
Suraka b. Mâlik şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) ile bulundum; baba (kanı) için oğluna kısas yapar, fakat oğul (kanı) için babasına kısas yapmazdı'.[89][2]
İbn Abbas da Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğuna rivayet etmektedir:
Hudud-u şer'iyye (muayyen suçlara tatbik edilen cezalar), mescid-lerde

uygulanmaz ve baba, çocuğu(nu öldürmesi) sebebiyle öldürülmez.90[3]
Çocuğu(nu öldürmesi) sebebiyle babaya kısas cezası uygu 1 anmaz.91[4] .
Her ne kadar bu hadîslerin senedleri zayıf ise de birbirini takviye etmektedirler.
Amr b. Şuayb'ın babasından onun da dedesinden rivayet ettiğine göre İmam Şafii şöyle demiştir: "Mülaki oiduğum ehl-i ilimden bir çoğunun 'Baba, evladı(m öldürmesi) sebebiyle öldürülmez' dediklerini işittim. Ben de bu kanaatteyim".92[5]
Ayrıca babanın hürmeti olduğunu da belirtmemiz gerekir; zira o, çocuğun meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu bakımdan çocuk, onun öldürülmesine sebep olmamalıdır.
3. Öldürülen kişinin kanı masum olmalıdır.
Öldürülen kişinin kanı, müslüman olmasından veya zımmî olmasından veya ahidli olmasından ötürü masum olursa, öldüren kişiye kısas cezası tatbik edilir. Öldürülen kişi harbî bir kâfir veya mürted ise onun kanını heder etmek helâldir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz.93[6] " Şu ayet-i kerime de buna delâlet etmektedir: .
Müşrikler nasıl sizinle topluca savaşıyorlarsa, siz de onlarla topluca savaşın.
CTevbe/36)
4. Katil ile maktul arasında denklik olmalıdır.
Maktul katile, küfür, kölelik nedeniyle denk olmazsa, katil kısas edilmez. Bu bakımdan bir müslüman, bir kâfirden ötürü -bu kâfir ister zımmî, ister ahidli, ister harbî olsun- öldürülmez. Bir hür de bir köleden ötürü -bu köle ister mudebber, ister mükâteb, ister kına, ister müba'az olsun- öldürülmez.94[7]
Bir müslümanın, bir kâfirden ötürü öldürülmeyeceğinin delili Hz. Ali'nin rivayet ettiği şu hadîstir: 'Rasûlullah (s.a), bir müslümanın bir kâfirden ötürü öldürülmesini yasakladı'.95[8]
Ebu Davud'un diğer bir rivayetinde ise şu şekildedir: 'Bir hür, bir köleden ötürü öldürülmez'.96[9]
Ey iman edenleri Öldürmelerde üzerinize kısas farz kılındı. Hüre karşılık

hür, köleye karşılık köle (kısas edilir). (Bakara/178)
Bu ayet bir hürün, bir köleden ötürü öldürülmeyeceğine delalet eder. Kısas için şart koşulan bu denklik, cinayet esnasında bulunan denkliktir. Cinayetten sonra meydana gelen denklik nazar-ı itibara alınmaz.

Bedene Verilen Zarar Nedeniyle Yapılan Kısasın Şartlan

Nefis (can) hakkındaki kısasın hükmünü ve şartlarını yukarıda zikrettik. El, ayak, burun ve benzeri uzuvlar konusundaki kısasın şartları da nefisteki kısasın şanları gibidir, aralarında herhangibir fark yoktur. Fakat o şartlara şunlar da eklenmiştir:

1. Kısasen kesilecek aza, zulmen kesilen aza ile özel bir isimde or-. tak olmalıdır; yani her iki azanın ismi de aynı olmalıdır, sağ el yerine sağ el, sol el yerine sol el, küçük parmak yerine küçük parmak kesilmelidir. Sol el yerine sağ el, küçük parmak yerine baş parmak kesilmez. Çünkü bu durumlarda kısasın mânâsindaki gayet ince olan 'karşılıklı eşitlik' ilkesi gerçekleşmemektedir. Ancak kesilen eller veya parmaklar aynı olduğunda aralarındaki büyüklük, uzunluk ve kuvvet farklılıkları dikkate alınmaz.

2. Kısasen kesilecek uzuv ile zulmen kesilen uzuv arasında sağlamlık açısından farklılık olmamalıdır; yani sağlam oian bir uzuv, sakat olan bir uzuvdan ötürü -cani buna razı olsa dahi- kesilmez. Fakat sakat olan bir eli, sağlam olan bir el karşılığında kesmek caizdir veya sakat bir eli, kendisinden daha az sakat olan bir el karşılığında kesmek caizdir. Çünkü bu, kısasın temelini teşkil eden müsavat düşüncesine zarar vermez.

3. Kısasen kesilecek olan uzuv, bağlı olduğu mafsaldan kesilmelidir veya kulak gibi sınırı bulunan bir aza olmalıdır. Meselâ bir kişi, başka bir kişinin.bir yerini kesse, fakat bu mafsaldan kesilmese veya sınırı olmayan bir aza kesilse, burada kısas uygulanması caiz değildir. Çünkü kısasın temeli olan müsavat, burada sözkonusu değildir.

İmran b. Cariye babasından şöyle rivayet ediyor: "Rasûlullah (s.a) zamanında bir kişi, başka bir kişinin koluna kılıçla vurup mafsalı olmayan bir yerden kesti. Rasûlullah, onu diyet ödemekle mükellef kıldı. ' Yaralanan kişi 'Ben kısas istiyorum' deyince, Rasûlullah 'Sen' diyet al! Allah diyette senin için bereket ihsan etsin' diyerek kısasa izin vermedi".[97][10]

Bir Düşünce

Kısas, ister nefiste, ister uzuvlarda olsun ancak kasden yapılmışsa sözkonusudur. Kasden öldürmeye, benzer öldürmelerde veya kasden yaralamaya benzer yaralamalarda, kazaen öldürmelerde veya kazaen yaramalarda kısas yoktur, sadece diyet vardır. Eğer bir cemaat, bir kişinin elini ortaklaşa keserlerse -bir cemaatin bir kişiyi ortaklaşa öldürdüklerinde bütün cemaatin öldürüldüğü gibi- bütün cemaatin eli kesilir.

Kısas'm Keyfiyeti

Kısas'ta asloîan, düşmanca davranışa karşılık şekil ve içerik bakımından tam müsavatın tahakkuk etmesidir. Bu nedenle bir azanm kısası, caninin aynı azasının aynı yerden kesilmesidir. Eğer bu müsavat tahakkuk etmiyorsa kısas düşer, yani uygulanmaz. Ancak bir kişi, başka bir kişinin kolunu pazusundan kırıp koparırsa, onun kolu diisekten kesilir. Çünkü dirsek, pazuya en yakın mafsaldır. Geriye kalan yer içinde kadı'nın takdir ettiği ve hükümet denilen ceza ödenir. Diğer uzuvlarda da aynı durum geçerlidir. Cinayetin işlenme şeklindeki müsavata gelince, bu maktulün velîsinin hakkıdır. Velî dilediğinde bu hakkını isteyebilir; yani katil, maktulü kılıçla öldürmüşse kılıçla, kurşunla öldürmüşse kurşunla, yakarak öldürmüşse kendisi de yakılarak, boğarak öldürmüşse kendisi de boğularak öldürülür. Velînin bunu istemeye hakkı vardır, hâkim de velînin bu isteğine icabet etmelidir. Ancak bu hak, öldürmede kullanılan aletin, kullanılmasının caiz olmasıyla kayıtlıdır. Fakat katil maktulü sihirle veya kullanılması caiz olmayan başka bir aletle öldürmüşse, kati! kılıçla kısas edilir.

Kısas'ın Kim Tarafından İnfaz Edileceği

Öldürme veya yaralamada kadı kısasa hükmettiğinde, maktulün velîsi, kısası infaz etmeyi kadi'dan talep edebilir, hâkimin onun talebini kabul etmesi gerekir. Böylece maktulün velîsinin yüreği soğur, öfkesi azahr. Maktulün velîsinin kısası bizzat tatbik etmesi için şu şartların bulunması gerekir;

1. İmam (devlet başkanı) izin vermiş olmalıdır.

Maktulün velîsi, imam'ın veya hâkimin iznini almadan kendiliğinden kısası uygularsa günahkâr olur. Bu durumda hâkim onu hapseder veya tâzir

cezasına çarptırır. Fakat onu kısasen öldüremez. Bu hüküm, imam veya kadı'nın bulunduğu memleket içindir. -Eğer cinayet imam veya kadı'nın bulunmadığı bir yerde işlenmişse, maktulün velîsi, kısası bizzat tatbik ettiğinde fitne çıkmayacağından eminse kısası tatbik edebilir.
2. Cinayet, nefise (cana) karşı işlenmiş olmalıdır.
Cinayet, uzuvlara (bedene) karşı işlenmişse, sahih olan, kısası hâkimin veya onun tayin ettiği bir kişinin icra etmesidir. Çünkü maktulün velîsinin yaralamada ileri gitmeyeceğinden emin olunamaz; zira velî, v yaralama durumunda kısas yapılırken, nasıl hareket edileceğini bilmeyebilir. Öldürme hususunda ise bu korkular sözkonusu değildir. Çünkü burada katil öldürülecektir, ölümden daha şiddetli bir ceza da yoktur.

Maktulün Velîlerinin Birden Fazla Olması

Maktulün velîleri birden fazla olur da kısası bizzat infaz etmek talebinde bulunurlarsa, kısası icra etmek için içlerinden birine vekalet vermeleri vacibdir. Eğer bu hususta ihtilaf ederlerse, kura çekmeleri vacib olur; kura kime çıkarsa kısası o icra eder. Ancak burada şu hususu da belirtmemiz gerekir: Maktulün velîlerinden biri ortada yoksa, o gelinceye kadar .kısas icra edilmez. Katil, hamile bir kadın ise çocuğunu doğurup çocuk sütten kesilinceye kadar kısas icra edilmez. Maktulün varisleri içinde bir çocuk veya bir deli varsa, çocuk baliğ oluncaya, deli akıllanıncaya kadar kısas tatbik edilmez. Çocuk baliğ oluncaya, deli akıllanıncaya kadar katil hapsedilir.

DİYETLER

Diyet'in Mânâsı

Diyet, lugatta kan bedeli anlamına gelir. Muhtar'us-Sıhahta şöyle denilmektedir: Diyet kelimesi, diyât kelimesinin tekilidir. Diyet'in ıstılahı mânâsı, öldürme veya yaralamadan ötürü verilen maldır. Bu mal, deve veya devenin kıymeti olarak verilir.

Diyet'in Çeşitleri

Diyet, düşmanlığın çeşidi bakımından iki kışıma ayrılır:
A. Nefs (can) diyeti
Bu, kasden öldürmenin karşılığıdır. .
B. Azaların diyeti
Bu da bir uzvun veya bedenin herhangibir yerinin kesilmesi veya yaralanması karşılığında verilen maldır.
Ayrıca diyet, düşmanlıkta kasdın varlığı ve yokluğu bakımından da iki kışıma ayrılır:
a. Ağır diyet
Bu, kasden veya kasda benzer cinayetin karşılığıdır.
b. Hafif diyet
Bu da kazaen (yanlışlıkla) öldürmenin karşılığıdır. Diyet'in Miktarı
Daha önce de söylediğimiz gibi diyet, ya cana kasda (Ölüme) veya azalara (ölümden daha hafif) saldırılara veya daha da hafif yaralara karşılık verilen bedeldir.

Nefsin (Can) Diyeti

Daha önceki bahislerde kati in çeşitlerini izah etmiştik. Bunlar kasden öldürme, kasden öldürmeye benzer öldürme ve kazaen (yanlışlıkla) öldürmedir. Bu üç çeşit kati-in diyeti de 100'er devedir, Ancak öldürülen kişinin velîlerine verilmesi halinde diyetin keyfiyetinde değişiklik sözkonusu olur. Fakat diyetin sayısı değişmez. Bu değişikliği şu şekilde izah edebiliriz;

1. Kasden , Öldürmenin Diyeti.

2. Kasden Öldürmeye Benzer Öldürmenin Diyeti

Kasden öldürmeye benzer öldürmenin diyeti de 100 devedir. Bu da şu şekil ödenir: 30 tane üç yaşında deve, 30 tane beş yaşında deve, 40 tane gebe deve verilir. Kasden öldürmenin diyeti ile kasda benzer öldürmenin diyeti arasındaki fark şudur: Kasden işlenen cinayette, katil diyeti bizzat ödemek zorundadır. Kasden öldürmeye benzer öldürmede ise katil diyeti bizzat ödemek mecburiyetinde değildir. Kasden öldürmeye benzer cinayetin diyeti, katilin akile denilen akrabalarına tevzi edilir ve üç yılda ödenir. Akile, katilin asabeleridir, yani babalan, dedeleri, çocukları ve torunları haricindeki akrabalarıdır.

3. Kazaen Öldürmenin Diyeti

Kazaen adam öldürmenin diyeti de 100 devedir. Ancak bu develer beş çeşit deve üzerinden verilir. Kazaen öldürmenin diyeti de şöyledir: 20 tane iki yaşında deve, 20 tane üç yaşında dişi deve, 20 tane üç yaşında erkek deve, 20 tane beş yaşında devedir. Bu diyet de katilin asabeierine tevzi edilir ve üç yılda ödenir.

Diyeti Affetmek

Diyet, maktulün velîlerinin hakkı olduğundan, onlar isterse affedebilirler. Velîler dilerlerse diyetin tamamını, dilerlerse de bir kısmını affetme yetkisine sahiptirler. Çünkü Allah Teâlâ diyeti, kulun hakkı olarak, insanlar arasındaki ilişkilerin devamı için, kalplerdeki kin ve buğzun giderilmesi için meşru kılmıştır. Hak sahibi, hakkından vazgeçtiği takdirde bu çok daha efdaldir.

Ey iman edenler! Öldürmelerde üzerinize kısas farz kılındı. Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle ve kadına karşılık kadın (kısas edilir). Fakat (katil) bir kimse, kendi lehine (ölenin) kardeşi tarafından affedilirse, artık (maktulün velîsi) örfe uygun olarak (diyeti) tahsil etsin, (katil de) güzel bir şekilde (diyetini) ödesin. Bu uygulama rabbinizden size bir hafiflik ve rahmettir. Bu (antlaşmadan) sonra (anlaşma şartlarına) tecavüz eden kim olursa olsun, onun için elem verici bir azap vardır.

(Bakara/178-179)

Fakat (sizin) affetmeniz takvaya daha yakındır. Aranızdaki iyiliği unutmayın. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı görendir.

(Bakara/237)

Azaların ve Bedenin Diğer Yerlerinin Diyeti

Hzuvların ve bedenin diğer yerlerinin diyeti, yaranın şiddetine ve uzvun ehemmiyetine göre değişir. Eğer ellerden biri mafsalından kesilmiş olursa, tam diyet vacib olur; ayaklardan biri, burnun bir tarafı veya burnun yumuşak kısmı, ellerin ikisi, kaşların ve kirpiklerin tamamı, dudakların ikisi kesilirse ve gözler kör edilirse, bütün bunlarda tam diyet verilir. Azaların çalışamaz hale gelmesi halinde, hükmün ne olduğu yukarıda zikredilmişti. Ebubekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm babasından, o da dedesinden şöyle rivayet etmektedir: "Rasûluîlah (s.a) Yemen halkına bir mektup gönderdi. Mektupta şunlar yazılıydı; Kim sebepsiz yere birini öldürür, bu da delil ile sabit olursa katile kısas uygulanır. Ancak maktulün velîleri kısastan vazgeçip diyete razı olurlarsa, adam öldürmenin diyeti 100 devedir. Burun tamamen kesilirse tam diyet ödenir. Dilin kesilmesinde de tam diyet ödenmesi gerekir. İki dudağın kesilmesi durumunda da tam diyet ödenir. Yumurtalar için de tam diyet ödenir. Tenasül uzvunun kesilmesi halinde de tam diyet verilir. Bilek, kemiğinin kırılmasında da tam diyet verilir. İki gözün kör edilmesi halinde de tam diyet ödenir. Bir ayak için yarım diyet, beyin zarına ulaşan yaralamada üçtebir diyet, kafayı veya karnı delen yaralamalarda üçtebir diyet verilmesi gerekir. Kemikleri yerinden oynatan yaralamalarda diyet 15 devedir. El ve ayak parmaklarından herbirinin diyeti 10 devedir. Her dişin diyeti 5 devedir. Kemiğe ulaşan yaralamalarda diyet 5 devedir.
Kadın öldüren erkek öldürülür. Diyeti altın olarak vermek isteyenler 1000 dinar (altın) vermelidirler".[98][1]
Diyetin yarısının veya daha azının vacib olduğu durumların bir kısmı yukarıda geçen hadîste zikredildi. Buna binaen tek ele, tek ayağa, tek göze, tek kulağa ve iki göz kapağına karşılık -yukarıda geçtiği gibi-yarım diyet, yani 50 deve verilir. İster ayak ister el olsun parmaklardan birinin diyeti 10 devedir. Her kirpiğin diyeti, diyetin 1/4'i, yani 25 devedir. Bir dişin diyeti 5 devedir. Zapt u rapt altına alınamayan yaraların ve fazla parmak gibi menfaati olmayan azaların diyeti de hâkimin takdir ettiği hükümet denen maldır.

Hükümet'in Mânâsı

;

Bazı cinayetlerin (yaralamaların) üzerine - hükümet (hâkimin takdir ettiği malî ceza) terettüb ettiğini söylemiştik. Peki bu hükümet nedir? Hükümet, diyetin bir parçasıdır, cinayete maruz kalan (yaralanan veya bir yeri kesilen) kişiye verilir.

Bu kısım, cinayete maruz kalan kişinin üzerinde bulunduğu sıfatlarla birlikte takdir edilir. Yara iyileşmeye yüz tuttuğunda, yaranın derinliğiyle birlikte kıymet takdir edilir. Ne kadar eksilmişse, diyetin onun kıymetinde verilmesi vacibdir. Çünkü bedenin tümü için tam diyet verilmektedir. Öyleyse bedenin parçaları için de diyetin parçaları verilir. Eğer cinayetten (yaralamadan) önce kıymeti 100 deve ise, cinayetten sonra kıymetinin kaç deve olduğu uzmanlar tarafından tayin ve takdir edilir. Eğer uzmanlar, cinayetten sonra kıymetinin 90 deve olduğunu söylerlerse, diyet olarak 10 deve verilir; yani adam öldürme diyetinin onda biri verilir. Bu hüküm cinayete maruz kalan kişinin hür, erkek ve müslüman olmasına göredir. Takdir edilen ve hükümet denen cezanın, azanın diyetine ulaşmaması şarttır. Eğer bu dereceye ulaşırsa hâkimin onu eksiltmesi gerekir. Mukadder değilse diyetin meblağına ulaşmaması şarttır.

Bu cezaya hükümet denilmesinin sebebi, bu cezanın hâkimin hükmüyle tesbit edilmesidir. Her ne kadar hâkimin dışındaki kişiler.de bu hususta ictihad ederlerse de onların içtihadının hiçbir etkisi yoktur.

Kadınının Diyeti

Kadının1 diyeti -yukarıda zikrettiğimiz hususların tümünde- erkeğin diyetinin yansıdır. İster öldürmede, ister uzuvların kesilmesinde, ister yaralamada, isterse de uzuvların menfaatinin izalesinde olsun hüküm değişmez.. Bunun delili şu hadîstir:

Kadının diyeti, erkeğin diyetinin yarısıdır.[99][2]

İbn Şihab, Mekhul ve Atâ'dan şöyle rivayet ediyor: 'Biz nasa (insanlara) yetiştik. Müslüman ve hür kişinin, Peygamber zamanındaki diyeti 100 deve idi. Hz. Ömer o diyeti, meskun yerlerde yaşayanlar için 1000 dinara veya 12.000 dirheme çevirdi. Hür ve müslüman olan kadının diyeti, eğer cani meskun yerlerde yaşayanlardan ise 500 dinardır. Cani bedevîlerden biri ise kadının diyeti 50 devedir. Çünkü bedevinin altın veya gümüş bulması zordur'.[100][3]

Kadının diyetinin, erkeğin diyetinin yarısı kadar olmasının nedeni, diyetin

malî bir menfaat olmasıdır. Şeriat, malî menfaatlerde -tıpkı mirasta olduğu gibi- kadını erkeğin yarısı gibi kabul etmiştir. Bu durum, hem erkeğin, hem de kadının tabiatına uygun düşen gerçek adalettir.

Ceninin Diyeti

Anne karnında bulunan ceninin azalan oluşmaya başladığında, cani ona karşı bir cinayet işlediğinde hür ve müslüman bir cenine karşı cinayet işlemiş sayılır. Bu ceninin erkek veya kız olması meseleyi değiştirmez. Meselâ bir kişi, hamile bir kadının karnına bir darbe vurur da cenin ölü olarak annesinin karnından çıkarsa, caniye gurre denilen ceza tatbik edilir, karşı tarafın köle veya cariye ya da diyetin 1/10'inin yarısını vermesi gerekir ki bu da 5 devedir. Eğer deve yoksa, 5 devenin kıymetini vermesi gerekir. Bazıları 'Deve bulunmadığı takdirde 50 dinar vermesi gerekir' demişlerdir.

Cenin için diyetin vacib olduğunun delili, Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadîstir: 'Hz. Peygamber (s.a), kadının cenini hakkında semeni, diyet bedelinin onda birinin yarısına ulaşan erkek veya dişi bir köle hükmetti'.[101][4]

Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmektedir: 'Huzeyl kabilesinden iki kadın birbiri ile dövüşüp bunların biri diğerine bir taş attı; kadını ve karnındaki cenini öldürdü. Müteakiben Rasûlullah (s.a) nezdinde davalaştılar. Rasûlullah, ceninin diyetinin, tam diyet bedelinin 1/10'inin yarısına ulaşacak erkek veya dişi bir köle olduğuna hükmetti. Kadının diyetinin de katil kadının asabesi (erkek akrabaları) üzerinde olmasına hükmetti[102][5]

Muğire b. Şube'den şöyle rivayet edilmiştir: Ömer b. Hattab, kadının cenini hususunda sahabe ile istişare etti. Muğire şöyle dedi:

- Rasûlullah (s.a) ceninin diyeti hakkında erkek veya dişi bir köle ile hükmetti.

- Senden başka buna şahitlik edecek birini getir.

Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme kalkarak Rasûlullah'm bu şekilde hükmettiğine şahitlik etti.[103][6]

Ebu Hüreyre şöyle rivayet etmektedir: Tluzeyl kabilesinden iki kadın birbiri ile dövüşüp bunların biri diğerine bir taş attı. Taş atan kadın, öteki kadını ve onun karnındaki cenini öldürdü. Müteakiben Rasûlullah (s.a) nezdinde davalaştılar, Rasûlullah, ceninin diyetinin, tam diyet bedelinin î/10'inin yansına ulaşacak erkek ve dişi bir köle olduğuna hükmetti.

Kadının diyetinin de katil kadının asabesi (erkek akrabaları) üzerine olduğuna hükmetti. Ölen kadına, onun çocuklarını ve onunla beraber bulunanları mirasçı kıldı. Bunun üzerine Hamel b. Nâbiğa el-Huzelî (kafiyeli bir üslûb ile) şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Henüz içmeyen, yemeyen, söz söylemeyen ve ses bile çıkarmayan çocuğun diyeti ile nasıl mahkum olur? Bunun benzeri hükümler batıl olur.
Rasûlullah (s.a) da bu kişinin söylediği seçili sözlerden ötürü şöyle buyurdu:
- Bu adam ancak kâhinlerin kardeşlerindendir.[104][7]
Hz. Ömer'in, meskun yerlerde yaşayanlar için diyeti, 1000 dinar olarak takdir ettiğini söylemiştik. Buna göre diyetin 1/10'inin yarısı 50 dinardır.
Hamile kadını korkutarak ceninin düşmesine sebep olmak da hamile kadına vurup ceninin düşmesine sebep olmak gibidir; zira rivayet edildiğine göre Hz. Ömer bir kadını huzuruna çağırdı. Kadın hamleydi, korktuğu için çocuğunu düşürdü. Bunun üzerine Hz. Ömer sahabîlerle istişare etti. Bazıları 'Senin üzerine diyet vacib olmaz, çünkü sen halkı
Diyetler idare edip çeki-düzen verensin' dediler. Fakat Hz. Ali, diyet ödenmesi gerektiğine hükmetti. Hz. Ömer de Hz. Ali'nin fetvasıyla amel etti.
Hamile kadın, bilerek çocuğunu düşürürse, meselâ ilaç içerse, kadına, tam diyetin 1/10'inin yansım diyet olarak vermesi vacib olur. Bu diyet, düşürülen çocuğun mirasçılarına verilir, fakat kadının kendisi bu diyete ortak olamaz. Çünkü kendisi katildir, katil de maktulün mirasçısı olamaz. Zaruret olmaksızın cenini düşüren doktorlar da diyet ödemeye mahkum edilir. Burada şu hususu da belirtmemiz gerekir: Diyetle beraber -daha sonra izah edileceği gibi- kefaret de lazım gelir.
Ceninin Diyetinin Vacib Olmasının Şartlan Ceninin diyetinin vacib olması için birtakım şartların bulunması gerekir ki bu şartları şöyle sıralayabiliriz:
1. Hamile kadına karşı işlenen cinayet (kadının karnına vurmak, ağzına ilaç koymak gibi) cenine tesir edecek türden olmalıdır. Hafif bir tokat, hafif bir yumruk ve benzeri darbeler cenine zarar vermez.
2. Cenin, anne karnından düşmüş olmalıdır. Bir kişi, hamile bir kadına vurup öldürse, cenin de düşmese ceninin diyeti olmaz. Ceninin varlığının tahakkuk etmesi için, anne karnından düşmesi gerekir.
3. Düşen ceninin ölü olması şarttır. Eğer cenin diri olarak düşüp bir müddet yaşadıktan sonra ölürse, anneye vuran kişinin ceninden ötürü

diyet vermesi gerekmez. Çünkü zahiren bu durum, ceninin başka bir sebepten öldüğüne delâlet eder. Cenin düştüğü anda ölürse veya düştükten sonra bir müddet elemdar olarak yaşayıp ölürse, tam diyet verilmesi vacib olur. Çünkü onun diri olduğu kesin olarak sabit olmuştur. Bu dirilik ister ağlamasıyla, ister nefes alıp vermesiyle, ister emmesiyle, ister. hareket etmesiyle sabit olsun durum değişmez. Cenin, darbe nedeniyle ölen kadının rahminden ölü olarak düşerse diyet vacib olur,

Ehl-i Kitab'ın Diyeti

Ehl-i kitab, yahudi ve hristiyanlardır. Ehl-i kitab, zımmî, ahidii veya eman altındaysa kanı ve malı masum olur. Bu durumda öldürülürse, onun diyeti müslümanın diyetinin 1/3'i kadardır. Diğer meselelerde de bu oran geçerlidir.
Bunun delili Amr b. Şahid'in babasından, onun da dedesinden rivayet ettiği şu hadîstir: 'Rasûlullah (s.a) bir mü'minin ehl-i kitab'dan birini öldürmesi halinde onun-diyetinin 4000 dirhem olduğuna hüknetti O donemde 4000 dirhem, bir müslümanın diyetinin 1/3'i kadardı[105][8]
Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer ve Hz. Osman, ehl-i kifâb'ın - 1/3'i olduğuna hükmetmişlerdir [106][9] İyi bilin ki kim Allah ve Rasûlü'nün ahd u emanında bulunan mu-ahadeli bir nefsi (kişiyi) öldürüşe, muhakkak surette Allah'ın ahdini bozmuş olur ve o kimse cennetin kokusunu duyamaz. Oysa cennetin kokusu, yetmiş yıllık mesafeden duyulur.[107][10]

Mecusi'nin Diyeti -

Mecusi ve putperestin diyeti -eğer eman altında iseler- müslümanın diyetinin 1/10'inin 2/3'si kadardır. Bu oran tam diyetin 1/15'i demektir. Müslümanın diyeti 12.000 dirhem olduğuna göre, mecusi ve putperest'in diyeti 800 dirhem olmaktadır.
Hz. Ömer'in şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Yahudi ve hristiyanın diyeti 4000 dirhemdir, mecusinin diyeti 800 dirhemdir'.
İmam Şafii şöyle diyor: 'Hz. Ömer, mecusi'nin diyetinin 800 dirhem olduğuna hükmetmiştir. Bu, müslümanın diyetinin 2/3'si kadardır; zira müslümanın diyeti 12.000 dirhem olarak takdir edilmiştir'.[108][11]
Hz. Osman'ın ve İbn Mes'ud'un da bu şekilde hükmettikleri rivayet

edilmiştir. Bu hüküm sahabîîer arasında da yayılmıştı. Bu bakım üzerinde icma hasıl olmuştur.[109][12]

Kısas Suçu Nasıl Sabit Olur?

.

Kisas'ın mucibi iki şeyle sabit olur: 1. İkrarla sabit olur.
Kişi, kısası gerektiren bir fiil işlediğini ikrar ederse -bu ister öldürme, ister yaralama olsun- onun hakkında kısas sabit olur.
2. Beyyine (delil) ile sabit olur.
Beyyine de iki adil erkeğin şahitliğidir. Burada bir erkek, iki' kadının şahitliği yeterli olmaz.

Tazminat Nasıl Sabit Olur?

1. İkrar ile sabit olur.
Kişi, başka birini kasda benzer şekilde veya hataen öldürdüğünü İkrar ederse veya kısas gerektirmeyen bir şekilde birini yaraladığım ikrar ederse, onun hakkında tazminat sabit olur.
2. Adil olan iki erkeğin şahitliği ile sabit olur.
3. Bir erkekle iki kadının şahitliğiyle sabit olur.
Zira malî hususlarda kadınların şahitliği kabul edilir. Malî hususlarda iki kadının şahitliği, bir erkeğin şahitliğine denktir.
4. Bir erkeğin ve iddiacının yemini ile sabit olur.
Çünkü Hz. Peygamber bir yemin ve bir şahitle hüküm vermiştir.[110][13]
5. Kadı'nın bilmesiyle sabit olur.
Kadı, durumu bildiği zaman onunla hüküm vermesi caiz olur ve davah hakkında tazminat sabit olur.

KASAME

Kasame'nin Mânâsı

Kasame, maktulün velîlerine taksim edilen yeminin adıdır. Kasame, kasem kökünden gelir ve yemin mânâsını ifade eder. Bazılarının görüşüne göre kasame'den maksat, maktulün velîleridir. Burada kasame ile elli yemin kasdedilmektedir ki bu yeminler maktulün velîlerine taksim edilir. Meselâ bir cemaat, bir kişiyi kendi yakınlarından birini öldürmekle itham etse, onların doğru söylediklerini gösteren bir karine de bulunsa, bu ' yemini yaparlar veya ithamlarını takviye edecek bir karine olmadığında davalının yaptığı yeminlerin adına kasame denir.
Kasame, cahiliye döneminde de bilinmekteydi. Kasame ile hüküm veren ilk kişi Velid b. Muğire'dir. İslâm geldikten sonra birtakım kayıt ve şartlar eklemek suretiyle kasame'yi kabul etti. Bu kayıt ve şartlar ileride zikredilecektir.

Kasame'nin Meşruiyetinin, Delili

Kasame, asl'ın hilafına olarak varid olmuştur; zira aslolan, bey-yinenin (delil getirmenin) iddia edene (davacıya), yeminin ise inkar edene ait olmasıdır. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Beyyine (delil getirme) iddia edene, yemin de inkar edene düşer.[111][1]
Eğer insanlara (beyyinesiz, şahitsiz) yalnız davaları ile (iddia etmeleriyle) hakları verilir olsaydı, birtakım insanlar diğerlerinin kanlarına ve mallarına (sahip çıkmak için) muhakkak davaya kalkışırlardı. Lakin yemin de müddea aleyhe (aleyhine dava edilen) düşer.1 Eş'as b. Kays şöyle anlatıyor: Benimle bir kişi arasında Yemen'de
münakaşalı bir arazi vardı. Ben o kişiyi Rasûlullah'a (s.a) dava ettim.
Rasülullah bana şöyle dedi:
- Bir delilin var mı?
- Hayır!
- Öyleyse ona yemin teklif et (ondan yemin etmesini iste).
- Ey Allah'ın Rasûlü! (Bu durumda) yalan yere yemin eder.
- Her kim yalan yere bir yemin eder, kendisi yemininde yalancı olduğu halde bu yeminle bir müslümanın malını alırsa Allah'ın gazabına uğramış

olarak Allah'a kavuşur.112[2]
Tahsis'in bulunduğunun delili ise Sehl b. Ebî Hasme ile Râfî b. Hadîc'in rivayet ettikleri şu hadîstir: "Muhayyısa b. Mes'ud üe Abdullah b. Sehl (bir hurma mevsimi) Hayber'e gitmişlerdi. Bu iki yoldaş Hayber'e vardıklarında hurmahkfarındaki işlerine ayrıldılar. Akabinde Abdullah b. Sehl öldürüldü. Bu kati vakasından Yahudileri itham ettiler_Nihayet öldürülen Abdullah b. Sehl'in kardeşi Abdurrahman b. Sehl ve onun amcasının oğulları Huveyyısa ve Muhayyısa beraberce Peygamber'e geldiler. Abdurrahman gelenlerin'en küçüğü olduğu halde kardeşinin öldürülmesi hakkında konuşmaya başladı. Fakat Rasûlullah (s.a) 'İlk sözü yaşlı olana bırak' veya 'Önce en büyük olan başlasın' ihtarında bulundu. Bu sefer Huveyyısa ile Muhayyısa, arkadaşlarının öldürülmesi hakkında konuştular. Rasûlullah şöyle dedi;
- Sizden elli kişi Hayber yahudilerinden bir kimsenin katil olduğuna yemin etmeyi ve o şahsın tamamıyla size teslim edilmesini ister mi?
- Yanında bulunmadığımız ve şahit olmadığımız bir kimse üzerine nasıl yemin ederiz?
- Öyleyse yahudiler kendilerinden.elli kişinin yemini ile sizin cinayet isnadınızdan berâet eder.
- Ey Allah'ın rasûlü! Onlar kâfirlerden mürekkep bir millettir.
Onlar yahudilerin yemin etmesine razı olmayınca Rasûlullah (s.a) cinayetin diyetini kendisi ödedi".
Sehl der ki; 'Ben bir gün onlara diyet olarak verilmiş olan develerin ağılına girmiştim. O sırada o develerden bir dişi deve beni ayağıyla tepmişti'.113[3]
Bu hadîsin birçok versiyonu ve değişik lafızları varcîır. Fakat tümü aynı hedef üzerinde toplanmaktadır. Bu hadîs (ve bu hadîsin diğer versiyonları), 'Beyyine (delil getirme) davacıya (iddia edene) düşer' hadîsini tahsis etmektedir.
Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, öldürülme (kati) davasında davacının (iddia edenin) yemininin makbul olmasını, onun yeminine itimat etmeyi -eğer ortada delil yoksa veya delili iptal eden bir karine mevcutsa-caiz görmüştür.

Kasame'nin Keyfiyeti

Kasame hükmünün tahakkuk etmesi için şu hususların bulunması

gerekir:

1. Öldürülen kişi bîr mekanda bulunmalı ve katilin kim olduğu belli olmamalıdır.

2. Öldürülen kişinin velîleri, bir kişinin veya bir cemaatin katil olduğunu -bu hususta bir delilleri olmadığı halde- iddia etmelidirler.

3. Maktulün velîlerinin iddialarını destekleyen bir karine olmalıdır.

Meselâ maktul, düşmanlarının arasında öldürülmüş olarak bulunmalı ve orada düşmanlarından başka da kimse bulunmamalıdır veya itham edilen kişinin elbisesinde kan lekeleri bulunmalı veya elinde kanlı bir bıçakla yakalanmış olmalıdır veya bir grup insan bir eve girmiş olmalı veya sahraya çıkmış olmalı ve döndüklerinde aralarından biri ölü olarak kalmalıdır veya adil bir kişi itham edilen kişinin katil olduğuna şahitlik etmelidir veya yalan söylemeyeceklerinden emin olunan köle ve kadınlardan oluşan bir grup o kişinin katil olduğuna tek tek gelip şahitlik etmelidirler veya diğer alâmet ve emareler, iddiacının iddiasını destekler mahiyette olmalıdır." İşte bu durumda maktulün velî veya velîleri beyyine yerine geçen elli yemin yapmaktan müstağni olurlar, yani yemin etmeye ihtiyaç kalmaz.

Maktulün velîsi, elli defa yemin ettiğinde, davalının (itham edilen kişinin) malından diyet almaya hak kazanır. Bu yeminler beyyine (delil) yerine geçer. Maktulün velîsi birden fazla olursa, itham ettikleri şahıs veya cemaat aleyhinde ki iddialarını destekleyecek bir karine de bulunmuyorsa, velîlerin tümü elli yemine ortak olurlar ve maktulün mirasından istifadeleri oranında 50 yemini aralarında paylaşırlar. Çünkü yeminlerle sabit olan diyet, onlar arasında paylaştırılacaktır. Velîlerin herbiri payı nisbetinde yemin eder. Eğer maktulün velîsi bir kişiyi veya bir cemaati itham eder de ithamını destekleyen bir karine de olmazsa, yemin davalıya (itham edilen kişi veya cemaate) geçer; yani katillikle itham edilen kişi 'Delil getirmek, davacıya, yemin de inkar edene düşer1 kaidesi gereğince, 'Falan adamı ben öldürmedim' diye yemin eder. Bu yeminde adamın ismi açıkça zikredilmeli veya ona işaret edilmelidir. Eğer davalı (katillikle itham edilen kişi) bu elli yemini ederse, ithamdan ve cezadan kurtulur. Eğer yemin etmezse, yeminler davacıya iade olunur. Davacı elli defa yemin ettiğinde diyet almaya hak kazanır. Davacı yemin ettiği zaman öldürmenin kasden mi, kasda benzer şekilde mi, kazaen mi olduğunu da açıklamalıdır. Eğer katl'in ne şekilde olduğunu açıklamazsa, bu yeminlerle (kasame ile) kısas sabit olmaz. Çünkü burada bir nevi şüphe

vardır. (Şüphe olduğunda da cezaların düşeceği malumdur). Ancak bu yeminlerle diyet sabit olur. Davacı (itham eden kişi), cinayetin kasden işlendiğini iddia ederse, davalının (katillikle itham edilen kişinin) malından diyet alır. Davacı, cinayetin kasda benzer şekilde veya kazaen işlendiğini iddia ederse, davalının asabesinden (erkek akrabalarından) diyet alır.

KATL'IN KEFARETİ

KatPin Kefaretinin Hükmü ve Delili

Cenin de olsa bir insanın öldürülmesi haramdır. Öldüren kimseye Allah'ın hakkı olarak kefaret gerekli olur. Cinayet, ister kasden olsun, ister kasda benzer şekilde olsun, ister kazaen olsun, ister bir hak nedeniyle olsun, katil ister bir çocuk, ister bir deli olsun hüküm değişmez. Öldürmede kefaretin vacib olduğunun delili şu ayettir:

Bir mü'minin diğer bir mü'mini öldürme yetkisi yoktur. Ancak yanlışlıkla olması müstesna. Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse (kefaret olarak) mü'min bir köleyi azad etmesi ve öldürülenin ailesine de teslim edilecek bir diyetin verilmesi farzdır. Meğer (öldürülenin varisleri o diyeti sadaka olarak) bağışlamış olsunlar. (Bu takdirde diyet düşer). Eğer (yanlışlıkla öldürülen) mü'min olup size düşman olan (harbî) bir kavimdense, o takdirde (diyet yoktur. Sadece) bir mü'min köleyi azad etmek lazımdır. Eğer öldürülen kişi, sizinle aralarında sözleşme bulunan (ehl-i zimmet) bir kavimdense, onun aile efradına teslim edilen bir diyetle beraber mü'min olan bir köleyi azad etmek lazım gelir. Kimin gücü bunlara yetmiyorsa, ona peşpeşe iki ay oruç tutması farzdır ki Allah tarafından tevbesi kabul edilsin. Allah bilendir ve hikmet Rahibidir.(Nisa/92)

Vasile b. Eska şöyle anlatır: "Hakkında -kati nedeniyle- ateşin vacib olduğu bir arkadaşımız için Hz. Peygamber'in yanına gittik. Bize 'Bir köle azad edin, Allah da onun (kölenin) herbir uzvu için, ateşten onun bir uzvunu azad eder' buyurdu".[114][1]

Bu hadîs kasden adam öldürmede kefaretin vacib olduğuna delâlet eder. Çünkü -şu ayetten de anlaşılacağı gibi- kasden öldürmediği takdirde katil üzerine ateş vacib olmaz: "Bir mü'mini kasden öldürenin cezası cehennemde ebedî kalmaktır. Allah ona gazap ve lanet eder, ona büyük bir azap hazırlar'. (Nisa/93)

Bir önceki ayet ise, kazaen adam öldüren kişinin üzerine kefaretin vacib olduğunu ifade1 etmektedir. Kazaen adam öldüren kişinin üzerine kefaret vacib olduğuna göre, kasda benzer öldürmede ve kasden öldürmede haydi haydi vacib olur. Çünkü kefaret cebir işidir. Kasden veya kasda benzer şekilde adam öldüren kişi, kazaen öldüren kişiden daha fazla cebre muhtaçtır.

Katl'in Kefaretinin Keyfiyeti

Katilin -eğer kendisinin ve nafakası kendisine vacib olan kişilerin nafakasından daha fazla malı varsa- mü'min bir köle azad etmesi farzdır. Nitekim bu husus yukarıda zikrettiğimiz ayette belirtilmiştir. Azad edilecek olan bu kölenin sağlam olması şarttır. Bunu zıhar kefaretinde izah etmiştik. Eğer fakirlikten veya köle bulamamaktan ötürü mü'min bir köle azad edemezse, peşpeşe iki ay oruç tutmalıdır. Bu da yukarıda zikrettiğimiz Nisa/92 ayetinde belirtilmiştir. Hastalık nedeniyle peşpeşe iki ay oruç tutmaktan aciz ise kefaret -köle azad edecek duruma gelinceye veya hastalıktan kurtulup oruç tutacak güce kavuşuncaya kadar- tehir edilir. Katl'in kefareti olarak altmış fakiri doyurmak sözkonusu değildir. Bu, zıhar ve Ramazan orucunu cinsî münasebet yaparak bozma kefaretinde sözkonusudur. Bunların birbirine kıyas edilmesi doğru olmaz; zira kefarette kıyas yoktur.

.

Bir Mülahaza

Bağî ve saldırganı öldüren bir kişiye kefaret vacib olmaz. Çünkü bu kişilerin tazminatı sözkonusu değildir. Bâğî ve saldırgan kişiler, harbî kâfir, mürted, evli olduğu halde zina eden kişi gibidirler. Yine kısasa mahkum edilen bir katili öldüren kişiye de kefaret düşmez. Çünkü onun kanı, maktulün velîsine göre mubahtır.

HADLER (CEZALAR)

Allah Teâlâ, insana ikram etmiş, onu yarattıklarının bir çoğundan üstün kılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Andolsun ki biz Ademoğu 11 arını şan ve şeref sahibi kıldık. Onları (çeşitli vasıtalarla) karada ve denizde taşıdık. Kendilerine temiz rızıklardan verdik. Onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık. (İsra/70)
Allah Teâlâ'nın, insanı şan ve şeref sahibi kılıp ikram etmesinin tecellilerinden biri de yeryüzünü imar etmesi için onu halife kılmasıdır. Allah Teâlâ bu hususta şöyle buyurmuştur:
(Zikret o zamanı) ki rabbin meleklere 'Ben yeryüzünde (emirlerimi tebliğ edecek ve yerine getirecek) bir halife varedeceğim' demişti. (Melekler) 'Yeryüzünde fesad çıkaracak ve kan dökecek birini mi (halife) kılacaksın? Oysa bizler seni hamd ile teşbih ediyor, seni takdis ediyoruz' dedüir. (Allah da) 'Hakikat şu ki ben sizin bilmediğinizi bilirim' dedi. (Bakara/30)
Allah'tır sizi yeryüzünde halifeler yapan. O'dur bir kısmınızı diğerinden derecelerle üstün kılan. Ta ki size verdiğinde sizi denesin.
(En'âm/165)
O sizi topraktan yarattı ve yeryüzünde yaşaşanlardan kıldı. O halde O'ndan af dileyin, sonra O'na tevbe edin..
Bu halifelik, ancak insanın maslahatını temin etmek, mefsedetleri ondan uzaklaştırmakla gerçekleşir. İnsanın maslahatının temini, mefse-deUerin ondan uzaklaştırılması İse şu beş şeyin korunmasıyla mümkün olur:

1. Din
2. Nefis (Can)
3. Akıl .
4. Nesil
5. Mal

Bunlar, insanın yeryüzünde baki kalması ve Allah'ın insana yüklediği vazifeyi yerine getirmesi için zaruri olan şeylerdir. İslâm, bunları korumak, yeryüzünden fesadı kaldırmak için gelmiştir. Bu nedenledir ki 'islâm, menfaatleri celbetmek, mefsedetleri defetmek için gelmiştir' demişlerdir. Bu bakımdan İslâm dini, birtakım kanunlar vaz'etmiştir ki nadd ve tâzir cezaları da bunlardandır. Allah Teâlâ bu kanunları, korunması gereken bu beş zarureti (din,-nefis, akıl, nesil ve mal'ı), nefislerine uyan saldırganların saldırılarından muhafaza etmek için vaz'etmiştir. İşte hadd

ve cezaların vaz'ediliş sebebi budur. Bu da insanın saadeti İçin İslâm'ın ne kadar istekli olduğunu göstermektedir. Korunması zaruri olan bu beş şeyin muhafaza edilmesiyle birlikte insanlığın saadeti tahakkuk eder.

Ukûbatlarm (Cezaların) Kısımları

Cezalar hadler ve tazirler olmak üzere iki kışıma ayrılır.
Hadd'in Tarifi: Had, Şârî tarafından takdir ve tayin edilmiş olup eksik ve fazlasının uygulanmasının caiz olmadığı cezalardır.
Tazir'in Tarifi: Tazir, sâri tarafından takdir ve tayin edilmeyerek hâkimin takdirine bırakılmış olan cezalardır. Eğer Allah dilerse hadlerden bahsettikten sonra tazirden de söz edeceğiz.

Farz Kılman Hadler

Şârî tarafından takdir ve tayin edilen hadd cezaları 6 tanedir:
1. Zina haddi
2. Kazf haddi (zina ifitirası haddi)
3. Hırsızlık haddi
4. İçki haddi
5. Yol kesme haddi
6. İrtidat haddi

ZİNA'NIN CEZASI

Zina'nın Çeşitleri

Zina eden kişi, ya şer'an zinayı caiz (mazur) kılıcı bir özür (şüphe) nedeniyle zina etmiştir veya nefsine uyarak ve bilerek zina etmiştir. Yine aynı kişi ya evlenmiştir veya bekârdır. Bu bakımdan zina 'nın dört çeşidi vardır^

1. Şer'an mazur görülecek bir özür nedeniyle zina etmek.

Zinayı, şer'an mazur kılan bir şüphe, bir özür nedeniyle zina etmeye şu şekilde örnek verilebilir. Meselâ kişi, zina ettiği kadının kendi hanımı olduğunu zanneder, sonra onun kendi karısı olmadığı açığa çıkar veya dul olduğunu söyleyen bir kadın ile evlenir, sonra kadının evli olduğu ortaya çıkar veya mahremi olduğunu bilmediği bir kadınla evlenir, sonra kadının süt kardeşi olduğu ortaya çıkar. İşte bu ve benzeri durumlar, zinayı şer'an mazur kılan özürlerdir.- Bu durumda olan kişiye zina haddi uygulanmaz ve bu kişi yaptığından ötürü günah işlemiş sayılmaz. Bu kişinin evli olup olmaması durumu değiştirmez. Çünkü burada şer'an mazur görülücek özürler vardır. Ancak bunun üzerine birtakım şer'î hüküm ve eserler terettüb eder ki yeri geldiğinde -Allah izin verirse-bunlar izah edilecektir.

Fakat bazı şüphe ve özürler vardır ki haddi gerektirmemekle birlikte günahkâr olmayı gerektirirler.

2. Nefsine uyarak ve isteyerek zina etmek.

Nefsine uyarak ve isteyerek zina eden kişi ise, ya evlilik geçirmiştir yahut bekârdır. Başından evlilik geçen kimsenin, evli sayılması için şu şartlara sahip olması gerekir:

a. Mükellef olmalıdır; yani âkil ve baliğ olmalıdır. Bu bakımdan çocuk, mümeyyiz olsa dahi ona evlilik sıfatı takılamaz. Deliye de evlilik sıfatı verilmez. Fakat delilik, bazen gidip bazen geliyorsa ve deliliğin gittiği zamanda zina etmişse, ancak o zaman teklifin çerçevesine girmiş olur.

b. Hür olmalıdır. Zina eden köle -evli dahi olsa- ona sopa cezasının yarısı uygulanır. İleride bundan bahsedilecektir.

c. Sahih bir nikahtan sonra cinsî münasebette bulunmuş olmalıdır. Sahih bir nikahtan ve cinsî münasebetten sonra, hanımının hayatta olup olmaması durumu etkilemez. Eğer kişi evlenmeden gayr-ı meşru bir

ilişkide bulunursa muhsan sayılmaz.
Kişide bu üç özellik bulunduğu takdirde, kendisine muhsan kişilere uygulanan zina haddi tatbik edilir ve bu özellikler erkekler için olduğu gibi kadınlar için de geçerlidir.
Muhsan olmayan kimselere gelince, onlar bu özelliklerin kendilerinde kamilen bulunmadığı kimselerdir. Yukarıda da zikredildiği üzere ya mükellef olmamışlardır veya cinsel birleşmeye sahih bir nikâh akdi bulunmasına rağmen teşebbüs etmiş değillerdir.

Zina Çeşitlerinin Herbirinin Hükmü

Şer'an mazur sayılacak bir özür nedeniyle zina eden kişiye, zina haddi uygulanmayacağını, bazen günahkar dahi olmayacağını, başından evlilik geçip geçmemesinin durumu değiştirmeyeceğini söylemiştik. Fakat nefsine uyarak ve isteyerek zina yapan kişi günahkâr olur ve kendisine hadd cezası uygulanır. Ancak bu hadd, başından evlilik geçip geçmemesine göre değişir.

Evli Olan Zâninin Haddi

Zina eden kişinin başından evlilik geçmişse, ona evli olduğu halde zina eden kişinin cezası uygulanır ki bu da recmedilmek (taşlanarak Öldürülmektir. Recm, Hz. Peygamber'den kavlen ve fiilen sabit olmuştur. Bu hükmün dayanağı, lafzı neshedildiği halde hükmü baki olan bir ayettir.
Abdullah b. Abbas şöyle rivayet ediyor: Ömer b. Hattab, Rasûlullah'm minberi üzerine çıkmış halde iken şöyle dedi: "Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi ve ona Kitab'ı indirdi. Ona indirilen bu Kitab'ın içinde recm ayeti de vardı. Biz bu ayeti okuduk, ezberledik ve onu anlayıp belledik ve Rasûlullah (s.a) recm etti, biz de ondan sonra recmettik. Böyle olduğu, halde insanlara zaman uzayıp da onlardan birinin 'Biz Allah'ın Kitabi'nda recmi bulamıyoruz' demesi ve böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terk sureti ile dalâlete gitmelerinden korkarım. Hiç şüphesiz ki Allah'ın Kitabı'nda evli erkek ve kadınlardan olup da zina eden, zinasına da beyyine bulunan, yahut gebelik ve itiraf bulunmasıyla zinası sabit görünen kimse üzerine recm bir haktır".[115][1]
Tilaveti neshedilen ayet şudur:
Evli erkek ve kadını zina ettikleri takdirde her ikisini de recmedin. Bu,

Allah'tan gelen bir cezadm Muhakkak ki Allah azîz ve hakîm'dir!
Ebu Hüreyre şöyle anlatıyor: Rasûlullah (s.a) mescidde iken müslümanlardan bir kişi yanına geldi ve ona nida edip şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Ben zina ettim.
Hz. Peygamber ondan yüzünü çevirdi. Nihayet o zat bu itirafı kendi aleyhine dört kere tekrarladı. Bu şekilde kendi aleyhine dört defa şehadet edince, Rasûlullah (s.a) onu çağırıp şöyle sordu:
- Sende delilik var mı?
- Hayır!
- Sen evli misin?
- Evet!
- Bunu götürüp taşlayınız (recmediniz).[116][2]
İmran b. Husayn şöyle rivayet ediyor: Cüheyne kabilesinden bir kadın zinadan hamile olarak Allah'ın Rasûlü'ne geldi ve 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben hadd vurulmayı icab ettiren bir günah işledim, bu bakımdan bunun cezası olan haddi bana tatbik et' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kadının velîsini çağırıp ona 'Bu kadına iyi muamele et, çocuğunu doğurduğu zaman onu bana getir' emrini verdi. Velîsi de bu emri yerine getirdi. Nihayet Hz. Peygamber kadınla ilgili emrini verdi; kadının elbiseleri vücuduna bağlandı. Sonra Hz. Peygamber emretti ve kadın recmedildi. Sonra da Peygamber (s.a) kadının cenaze namazını bizzat kendisi kıldırdı. Hz. Ömer şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Zina etmiş bir kadın olduğu halde sen onun cenaze namazını nasıl kılarsın?
- Vallahi, o öyle bir tevbe etti ki Medine halkından yetmiş kişi arasında taksim edilmiş olsaydı, muhakkak onlara fazla gelirdi yâ Ömer! Sen, kendi canını Allah'a cömertçe feda eden bir kadının tevbesinden daha kıymetlisini bulabilir misin?[117][3]
• Evli Olmayan Zâninin Haddi
Daha önce belirttiğimiz anlamda evli olmayan kişi zina ederse, ona hadd tatbik edilir. Evli olmayan zâninin haddi ise yüz sopa ve bir yıl sürgündür. Kur'an-ı Kerim'de şöyle-buyurulmaktadır:
Zina eden kadın ve zina eden erkeğin herbirine yüz değnek vurun. Allah'a ve ahiret gününe iman etmişseniz, Allah'ın dini(ne göre cezayı tatbik) hususunda sizi o ikisine karşı acıma tutmasın. Onlara uygulanan cezaya mü'minlerden bir grup da şahit olsun. (Nü r/2,)
Bu ceza Hz. Peygamber'in -ileride nakledeceğimiz- hadîsleriyle de sabit

olmuştur. Zina eden bekar'ın bir yıl sürgün edilmesi de hadîslerle sabit olmuştur.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Benden alınız, benden alınız. Muhakkak ki Allah zina eden kadınlar için bir yol tayin etmiştir: Evlenmemiş olan, evlenmemiş olanla zina ederse bunların herbirine yüz değnek ve bir yıl sürgün cezası vardır. Evli veya dul olan, evli veya dul olanla zina ederse bunların herbirine de yüz değnek ile taşlama cezası vardır.118[4]
Ebu Hüreyre ile Zeyd b. Halid el-Cühenî'den şöyle rivayet edilmektedir: 'Bedevilerden bir kişi Rasûlullah'a (s.a) gelerek şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Allah aşkına senden benim için ancak Allah'ın Kitabı ile hükmetmeni istiyorum.
Onun hasmı olan ve aynı zamanda ondan daha anlayışlı olan diğer şahıs da şöyle dedi:
- Evet, aramızda Allah'ın Kitabı ile hükmet ve konuşmak için de bana izin ver.
- Peki, konuş!
- Oğlum, hasmım olan şu zatın yanında hizmetçi olarak bulunuyordu. Derken oğlum onun karısı ile zina etti. Bana da bu zinadan ötürü oğluma recm cezası lazım geldiği söylendi. Ben oğlum için 100 koyun ve bir cariye fidye verip oğlumu kurtardım. Müteakiben bu meseleyi ilim ehli olanlara sordum. Onlar 'Oğlunun cezası 100 değnek ile 1 yıl sürgündür. Öteki adamın zina eden karısına da recm lazım gelir' dediler.
- Nefsim elinde olan (Allah)a yemin ederim ki ben sizin aranızda muhakkak Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim: Cariye ile koyunlar tekrar sana iade olunacaktır. Oğluna da 100 değnek ile 1 yıl insanlardan uzaklaştırma cezası verilecektir.
Bundan sonra da Rasûlullah (s.a) şöyle emir buyurdu:
- Ey Uneys! Haydi bu adamın karısının yanına git, eğer (zina ettiğini) itiraf ederse onu recm et.119[5]
Sürgün cezası verilen kişileri Hz. Ömer Şam'a, Uz. Osman Mısır'a, Hz. Ali de Basra'ya gönderdi. Ashabdan hiç kimse sürgün cezasına itiraz etmemiştir. Bu bakımdan sürgün cezası hususunda ümmet icma etmiştir.
İbn Ömer şöyle rivayet etmektedir: 'Rasûlullah (s.a) hadd vurdu ve sürgün etti, Ebubekir hadd vurdu ve sürgün etti, Ömer de hadd vurdu ve sürgün etti'.120[6]

Sürgün, ancak kadı'nın hükmüyle olur. Eğer kişi kendiliğinden -hâkimin hükmü olmadan- sürgüne giderse, bu yeterli olmaz. Kişinin, namazın kasredümeyeceği bir mesafeye sürgün edilmesi de yeterli olmaz. Bir yıl sürgün cezası, evli olmadığı halde zina eden erkek ve kadınlar için vacibdir. Ancak kadın sürgüne gönderilirken yanında bir mahreminin bulunması şarttır. Eğer kadının yaniAda bir mahremi yoksa, onu sürgüne göndermek caiz olmaz. Çünkü kadın, ancak yanında mahremi bulunduğunda sefere çıkabilir.

Hadd Cezasını Uygulamanın Şartları

Zina eden -başından evlilik geçen ye geçmeyen- kişilere hadd cezasının uygulanması için şu şartların bulunması gerekir:
1. Mükellef olmalıdır.
Zina eden kişi ister evli, ister bekar olsun âkil ve baliğ olmalıdır. Mükellef (baliğ) olmayan çocuğa ve deliye hadd cezası tatbik edilmez. Zina eden sarhoşun durumuna gelince, eğer kendi isteğiyle içki içip sarhoş olmuş ve zina etmişse -diğer şartlar kendisinde bulunduğunda-ona zina haddi tatbik edilir. Fakat bilerek değil de kazaen sarhoş olup zina etmişse, meselâ su sanarak bir içkiyi içip sarhoş olmuşsa, hadd cezası uygulanmaz.
2. Zorlama olmamalıdır.
Erkek veya kadın zinaya zorlanırsa -meselâ zina etmediği takdirde ölümle tehdit edilirse- ona zina haddi tatbik edilmez. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ümmetimden hataen, unutarak ve zorlanarak yaptıkları şeylerin günahı kaldırılmıştır.[121][7] '
3. Şer'an mazur sayılacak bir özür bulunmamalıdır. Eğer şer'an mazur sayılacak bir özür bulunursa, zina haddi uygulanmaz. Buna şu şekilde bir örnek verebiliriz: Meselâ kişi, yatağında bir kadın görüp kendi hanımı olduğunu zannetse ve onunla cinsî ilişkide bulunsa, sonra onun kendi karısı olmadığı anlaşılsa, o kişiye zina haddi tatbik edilmez .veya kişi, bir kadınla şahitsiz olarak nikahlansa ve cinsî ilişkide bulunsa, ona zina haddi uygulanmaz. Çünkü âlimlerin bazıları nikahta şahit bulunmasının şart olmadığını söylemişlerdir. Dolayısıyla şahitsiz olarak nikahlanıp cinsî münasebette bulunan kişiye zina haddi tatbik edilmez. Bu mazeret, günahı gerektiren şüpheye örnektir, fakat haddi gerektirmez. Bunun

günahı gerektirmesinin sebebi ise, dayanağı olmayan bir görüşe tâbi olmasından kaynaklanmaktadır; zira nikâh, akdinde şahitlerin bulunmasının şart olduğuna dair deliller vardır. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Nikâh ancak bir velî ve iki şahitle gerçekleşir.[122][8]

Şüphe nedeniyle hadlerin tatbik edilmeyeceğinin, makul bir özür olduğunda cezaların uygulanmaması gerektiğinin delili şu hadîstir:

Müslümanlardan, cezaları gücünüz yettiği kadar kaldırmaya çalışın. Şayet bir çıkış yolu varsa onu tahliye edin.[123][9]

4. Zina sabit olmalıdır.

.Zina ya ikrarla, ya da delille sabit olur. İkrarla sabit olursa, zina eden kişi açık ve kesin şekilde zina ettiğini itiraf etmelidir. Zina eden kişinin bir defa ikrar etmesi yeterlidir, ikrarı tekrarlamak şart değildir. Eğer kişi ikrarından vazgeçerse, ikrarı iptal olur; zina haddi tatbik edilmez.

Zina'nın ikrar ile sabit olduğunun delili şudur: Hz. Peygamber, Maiz'i ve Gamidiyeli kadını, ikrarları nedeniyle zina haddi cezasına çarptı rm ıştır.[124][10]

İkrar'dan dönen kişiye hadd cezasının uygulanmayacağının delili de Hz. Peygamber'in, Maiz'e ikrarından dönmesi için tarizde bulunmasıdır.

İmam (devlet başkanı), zina yaptığını itiraf eden kişiye 'Belki de sen kadına sadece dokunmuş veya onunla sadece sevişmiş olabilirsin' diyebili

İbn Abbas şöyle rivayet ediyor: Maiz, Hz. Peygamber'e gelip zina ettiğini itiraf edince, Hz. Peygamber ona şöyle dedi:

- Belki de sen kadını sadece öptün veya onu sadece elledin veya ona baktın.

- Hayır, ey Allah'ın Rasülü! Ben öyle yapmadım; zina ettim.[125][11]

Eğer ikrardan dönmekle zina haddi düşmeseydi, Hz. Peygamber'in Maiz'e böyle söylemesinin ne anlamı olabilirdi?

Zina hususundaki beyyineye (delile) gelince, bu, dört erkek şahidin zina olayına şahit olduklarını net bir şekilde söyleyerek, olay mahallini de belirtmeleridir. Dört şahidin tümü de bu hususta ittifak etmelidir. Eğer şahitler olay mahallini zikretmeseler veya olay mahalli hakkında ihtilaf etseler, delil yeterli olmaz. Şahitlere kazf (zina iftirası atma) cezası uygulanır. Bu husus ileride tekrar gelecektir.

Zina'nın sabit olmasında dört şahidin şart olduğunun delili şu ayetlerdir:

Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapınlann aleyhinde aranızdan dört şahit tutun.
(Nisa/15)
Dört şahit getirmeli değiller miydi? Madem şahitleri getiremediler, o halde onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir. (Nûr/13)

Zina Eden Köle ve Cariyenin Cezası

Köle veya cariye zina ederse ve bu.da -ikrar veya delille- sabit olursa, hadd tatbik edilir. Köle ve cariyeye uygulanacak hadd cezası, elli değnek ve altı ay sürgündür. Köle ve cariyenin evli olup olmaması bu hükmü değiştirmez. Bunun delili şu ayet-i kerimedir:
(Cariyeler) evlendikten sonra fuhuş (zina) yaparlarsa, o takdirde hür kadınlar (bu işi yaptıklarında) üzerlerine lazım olan azabın (cezanın) yarısı cariyelere lazım gelir. (Nisa/25)
Bu hususta erkek köle de cariyeye kıyas edilmiştir; zira her ikisinin de ortak noktası köleliktir.

Zinaya Tabi Olan Lutilik ve Benzerlerinin Hükmü

Lutilik, arkadan cinsî ilişkide bulunmaktır. Bu fiilin kendisine tatbik edildiği kişinin erkek veya kadın olması durumu değiştirmez. mezhebinin sahih görüşü şudur: Fail'e -ikrar ederse veya delil ile sabit olursa- zina eden kişiye uygulanan ceza tatbik edilir. Kişi lutilik yaptığını itiraf ederse, evli olup olmadığına bakılır. Eğer evli ise recmedilir, evli değilse yüz değnek vurulup bir yıl sürgün edilir. Bu hükmün dayanağı, şu ayetin umumi hükmüdür:
Sakın zinaya yaklaşmayın. Çünkü o bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.
(İsra/32)
Ayrıca Allah Teâlâ, Lut kavmi hakkında şöyle buyurmuştur:
Âlemlerden hiç kimsenin sizden önce yapmadığı o kötülüğü mü işliyorsunuz?
(A'raf/80)
Bir hadîs-i şerifte, lutilik yapan kişiye zinakâristni verilmiştir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Erkekle erkek cinsî ilişkide bulunursa, ikisi de zinakâr sayılır.[126][12]
Meful'ün durumuna gelince, mePul kişinin karısı değilse, meful'e yüz

değnek vurulur. MePul'ün başından evlilik geçmiş olsa bile bakire gibi bir yıl sürgün edilir. Mefulün kadın veya erkek olması hükmü değiştirmez; zira bu hal için iffet tasavvur edilemez.
Bazı âlimler 'Başından evlilik geçen kadın, arkadan cinsî ilişkiye izin verirse recmedilir' demişlerdir.
İmam Şafii'nin de bir görüşünde 'Lutilik yapan kim olursa olsun öldürülür' dediği varid olmuştur. İmam Şafii'nin bu görüşü şu hadîse dayanmaktadır:
Her kimi Lut kavminin fiilini yapar bulursanız, faili de mePul'ü de (yaptıranı da) öldürün.[127][13]
Bazı âlimler ise lutilik yapan kişinin yakılacağını söylemişlerdir. Bu görüşün kaynağı da şu rivayettir: 'Hz. Peygamber'in ashabı, lutilik yapan kişinin ateşte yakılması hususunda ittifak etmişlerdir',[128][14]
Hafız el-Münzirî şöyle demiştir: 'Halifelerden dördü lutilik yapanları yakmıştır. Bu halifeler şunlardır: Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Abdullah b. Zübeyr ve Hişam b. Abdulmelik'.[129][15]
Kendi karısını arkadan kullanan kişiye gelince, bu kişi haram ve büyük günah işlemiştir; zira bu fiili lanetleyen birçok hadîs vardır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hanımına arkasından yaklaşan erkeğe Allah (rahmet nazarı ile) bakmaz.[130][16]
Hay izli kadına yaklaşan veya bir kadına arkadan yaklaşan veya bir kahine başvuran kişi, Muhammed'e indirilene küfretmiş olur.[131][17]
Hanımını arkadan kullanan kişi mel'undur.[132][18]
Karısını arkadan kullanan kişiye, kadı, uygun gördüğü tâzir cezasını verir. Fakat bu ceza, şer'an tayin edilmiş olan cezaların en azını geçmemelidir. Bunun delili de şu hadîstir:
Her kim hadd olmayan bir konuda ceza vermede aşırıya kaçarsa, o kişi saldırganlardandır.[133][19]

Hayvanlarla Temasta Bulunmanın Hükmü

Herhangibir hayvanla temasta bulunan kişiye tâzir cezası verilir. Şafii mezhebinin en kuvvetli görüşüne göre hayvanla temasta bulunan kişiye hadd cezası uygulanmaz. Çünkü selim bir zevke sahip kişiler böyle bir fiili işlemezler, hatta ondan nefret ederler. Bu bakımdan hayvanla temasta bulunan kişiye, önleyici bir ceza vermeye gerek yoktur. Ceza, ancak

nefislerin tab'an arzu ettiği ve caiz olmayan fiillere, meyletmekten insanları korumak için verilir. Fakat müslüman ve adil olan hâkim ona tâzir cezası verir. Bu fiili işleyen kişiye, onu bu fiilden alıkoyacağı düşünülen bir tâzir cezası-veril ir ki bu ceza; dövmek, sürgün etmek, hapsetmek, kınamak olabilir; zira o kişi bir haram, bir günah, bir suç işlemiştir, fakat Allah Teâlâ o fiil için bir ceza veya kefaret tayin etmemiştir. Şârî tarafından herhangibir hadd tayin edilmeyen hususlarda tâzir cezası hak olur.

İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Hayvana temas eden kimseye hadd yoktur'.[134][20]

Hadd Cezası Kim Tarafından Tatbik Edilir?

Hadd cezasını, imam (devlet başkanı) veya onun naibi tatbik eder, onlardan başkasının hadleri tatbik etme yetkisi yoktur. Ancak köle ve cariyelere, efendileri hadd tatbik edebilir. Bunun delili şu hadîstir:

Birinizin cariyesi zina eder de zina ettiği (beyyine yahut gebelik, yahut ikrar ile) tebeyyün ederse, efendisi o cariyeye layık olan kamçılama cezasını tatbik etsin, fakat sözle levm ve azarlamada bulunup onu ayıplamasın. Sonra yine zina ederse efendisi ona yine kamçılama cezası uygulasın, fakat ayıbını yüzüne vurup eza etmesin. Sonra bu cariye üçüncü defa zina eder ve zinası tebeyyün ederse, efendisi onu (ayıbını beyan ederek) kıldan yapılmış bir ip pahası ile de olsa satsın,[135][21]

Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: 'Ey insanlar! Evlenmiş olanlarından olsun, evlenmemiş olanlarından olsun bütün köle ve cariyeleriniz üzerinde haddi tatbik ediniz. Çünkü Rasûllah'ın zina etmiş bir cariyesi vardı da Rasûluliah ona celde vurmayı bana emretmişti'.[136][22]

Zayıf Kimseye Hadd Tatbik Etmek

Evli olan bir kişi zina ederse, zayıf da olsa, hasta da olsa, şiddetli bir sıcak veya soğuk da olsa, recm cezası tehir edilmez. Çünkü kişi, zayıf da olsa, güçlü de olsa recmin neticesinde ölecektir. Bu nedenle cezasının tehir edilmesine gerek yoktur.

Bekar olan bir kişi zina ederse, eğer zayıf veya hasta ise, şiddetli bir sıcak veya soğuk varsa, kuvveti en inceye veya iyileşinceye veya şiddetli sıcak veya soğuk geçinceye kadar hadd cezası tehir edilebilir. Fakat

imam (devlet başkanı) ona bu durumda iken hadd tatbik etse o kişi de bundan ötürü ölse, imamın, tazminat ödemesi gerekmez. Çünkü o kişi, hak ettiği bir haddin uygulanması neticesinde ölmüştür.
Bekâr olduğu halde zina eden kişi, zayıf veya hasta ise, hurma dallarından meydana gelmiş yüz ince dal ile vurmak suretiyle hadd cezası tatbik edilir (edilebilir). Eğer dallar 50 tane ise onları bir araya getirip iki defa vurularak hadd cezası uygulanır veya papuçlarla, elbiselerle vurulmak suretiyle hadd cezası tatbik edilir,
Said b. Sa'd b. Ubâde şöyle rivayet ediyor: Evlerimiz arasında vücut yapısı noksan ve zayıf bir adam vardı. (Bir defa) babamın cariyelerinden birisiyle kötü vaziyette aniden yakalandı. Bunun üzerine (babam) Sa'd b. Ubâde onun durumunu Rasûlullah'a arzetti. Rasûl-i Ekrem şöyle buyurdu:
- Ona 100 sopa vurunuz.
- Ey Allah'ın Rasûlü! Adam bu dayağa dayanamayacak derecede zayıftır, ona 100 sopa vurursak ölür.
- Öyleyse 100 tane ince hurma dalı alıp onları biraraya getirin ve onunla bir defa vurun.[137][23]

Recm Cezası Nasıl Tatbik Edilir?

Başından evlilik geçmiş olan bir kadın zina ederse, zinası da delille (dört şahit ile) sabit olursa, onun için bir çukur eşmek müstehabdır.
Başından evlilik geçmiş olan bir kadın zina eder, zina ettiği de kadının ikrarı ile sabit olursa -ikrarından döndüğü takdirde kaçabilmesi için- çukur eşilmez.
Başından evlilik geçmiş olan bir erkek zina eder, zina ettiği de delil veya ikrarla sabit olursa, onun için bir çukur açılır, taşlanarak recmedilir.
Bedeninin her yerine taş atmak caizdir, ancak yüzüne vurmamak daha iyidir. Çünkü bazı hadîsler, yüze vurulmasını yasaklamaktadır. Taş atan kişiler -attıkları taşların isabet etmesi için- recm cezasına çarptırılan kişiden fazla uzakta olmamalıdırlar, çok da yakın durmamalıdırlar. Çünkü çok yakından atılan taşlar, kişiyi daha fazla elemdar eder. Recm cezası uygulanırken orada hazır bulunanların, -beyyine ile (dört şahitle) sabit olmuşsa- recme katılmaları daha uygundur. Fakat zina ikrar ile sabit olmuşsa, recm cezası uygulanırken orada hazır bulunanların taşlamaya katılmamaları daha güzeldir. Recm cezası tatbik edilirken erkeğin avret

mahallini, kadının da bütün bedenini kapatmak vacibdir. Suçlular bir yere bağlanmazlar. Recm, taşlaşmış toprakla da çamurdan taşlarla da normal taşlarla da tatbik edilebilir. Ancak atılan taşlar, avucu dolduracak kadar büyük olmalıdır. Küçük, taşlarla recm cezası uygulanmaz; zira bu durumda ceza çok fazla uzar. Recm, derhal ölüme yol açacak derecede büyük taşlarla da tatbik edilmez. Çünkü büyük bir kaya parçasını adamın üstüne bırakıp recm cezasını bu şekilde tatbik etmek, cezanın amacını ortadan kaldırır; zira cezadan maksat, tenkildir, yani onu normal taşlarla öldürmektir. Bir veya iki taş ile öldürmek ise buna ters düşer, Zina haddi tatbik edilirken, zinaya şahitlik edenlerin ve recm hükmünü veren imamın da hazır bulunması müstehabdır. Ayrıca mü si umanlardan bir cemaatin de recme şahit olmaları müstehabdır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Mü'minlerden bir grup da onlara yapılan azaba şahit olsun. (Nûr/2)

Eğer zina, ikrar ile sabit olmuşsa, Sünnet olan; önce imamın sonra da halkın taş atmasıdır. Zina dört şahitle (delille) sabit olmuşsa, önce şahitlerin sonra imamın, sonra da halkın taş atması sünnettir. Kendisine zina haddi tatbik edilecek kimseye, hadd uygulanmadan Önce tevbe teklif edilmelidir. Maverdi, recm cezası tatbik edilmeden önce tevbe teklif edilmesinin Sünnet olduğunu söylemiştir. Böylece o kişiye, ölüm anında tevbe nasib olması için fırsat verilmiş olur. Eğer namaz vakti girmişse ona namazı kılması emredilir, namaz vakti değilse iki rekat nafile namaz kılmasına müsade edilir. Eğer su içmek isterse, ona su verilir. Fakat yemek isterse, yemek verilmez. Çünkü su, daha önceki bir susamayı gidermek içindir. Yemek ise ilerisi içindir.

KAZF'IN CEZASI

Daha önce İslâm'ın dini, nefs'i, akl'ı, namus'u ve rnal'ı korumak hususunda ne kadar titiz olduğunu ifade etmiştik. Bu yüzdendir ki bu beş şeyden birine saldırana, Allah Teâlâ ceza vaz'etmiştir. Namusu muhafaza etmek için şeriat kazf (zina iftirası atma) cezası getirmiştir. Öyleyse kazf ne demektir ve cezası nedir? Şimdi bunu izah edelim.
Kazf, lugatta atmak anlamına gelir. KazPın ıstılahî mânâsı ise, bir kişiye zina isnad etmektir. Ancak bir doktorun, bir genç kızın zina edip etmediğini tesbit maksadıyla inceleme yaptıktan sonra 'Bu kızın zina ettiği tesbit edildi' demesi veya şahitlerin şahitlik gereği konuşmaları bunun dışındadır. Ancak şahitlerin dörtten aşağı olmaları durumunda -ileride de geleceği üzere- kendilerine kazf cezası tatbik edilir.

Kazf'ın Hükmü

Bir müslümanın, diğer bir müslümana -ister doğru, ister yalan olsun-zina isnad etmesi haramdır. Bir müslümana bilerek zina iftirası atmak ise en büyük zulüm, en büyük günahtır, haramların en çirkini olan yalancılıktır. Bir müslüman, başka bir müslümanın zina ettiğini bilse bile bunu ilan etmemelidir. Allah onu örtmeyi emretmiştir. Ayrıca örtülmesi gereken bir perdeyi kaldırarak, kişinin namusunu lekelemiş, kötü bir sözün toplumda yayılmasına vesile olmuş olur. İşte bu nedenlerden ötürü şeriat kazf ı büyük günahlardan saymıştır.
Ebu Hüreyre şöyle rivayet ediyor: Hz Peygamber şöyle buyurdu:
- Helak edici olan yedi şeyden çekininiz.
- Ey Allah'ın Rasûlü! Onlar nelerdir?
- Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, bir hak karşılığı olmak müstesna Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmek, yetim malı yemek, riba (faiz) kazancı yemek, düşmana hücum sırasında savaştan kaçmak, zinadan masum olup hatırından bile geçmeyen müslüman kadınlara zina isnad etmek.[138][1]

Hazfın Cezası ve Delili

Hadd, şeriatta takdir ve tayin edilmiş bir cezadır. Hadler, zina haddinde olduğu gibi ya Allah'ın hakkı olarak vacib olmuş veya kazf haddinde

olduğu gibi kullara hak olarak vacib olmuştur. Kazf m cezası -şartlar mevcut olduğunda- 80 sopa ve kazf sahibinin şahitliğinin düşmesidir. Ancak kazf sahibi tevbe ederse, tekrar şahitliği kabul edilir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Namuslu kadınları itham ettikleri halde dört şahit getiremeyen kimselere, (iftira cezası olarak) seksen değnek vurun ve onların şehadetlerini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar fasık kimselerdir. Ancak bundan sonra tevbe edenler ve hallerini düzeltenler müstesna. Çünkü Allah mağfiret ve merhamet sahibidir. (Nûr/4~5)

Kazf Haddinin Uygulanması İçin Gerekli Olan Şartlar

Kazf haddinin tatbik edilebilmesi için şu on şartın mevcut olması gerekir. Bu on şartın beşi iftira atan kişide, beşi de kendisine iftira atılan kişide bulunmalıdır.

• İftira Atan Kişide Bulunması Gereken Beş Şart
:

1. Baliğ olmak.
Baliğ olmayan bir kişiye kazf cezası tatbik edilmez. Çünkü o mükellef değildir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Üç kimseden kalem kaldırılmıştır; Uyanincaya kadar uyuyandan, akillanıncaya kadar deliden, buluğ çağına gelinceye kadar çocuktan.[139][2]
Zina iftirası atan çocuk mümeyyiz olursa tâzir cezasına çarptırılır
. **2.** Akıllı olmak
Zina iftirası atan deliye ceza verilmez. Çünkü kalem -yukarıdaki hadîste bildirildiği üzere- ondan kaldırılmıştır. Deli ve çocuğa, iftira cezasının tatbik edilmemesinin sebebi, onların iftirasının insanları rahatsız etmemesidir. Fakat sarhoş, sarhoş olduğu halde saldırganlık yaparsa, sorumlu olur, ona hadd tatbik edilir.
3- Zina iftirası atan kişi, zina iftirası attığı kişinin aslı (babası-dedesi, annesi-ninesi) olmamalıdır.
Yani zina İftirası atan kişi, zina iftirası attığı kişinin -ne kadar yukarıya çıkarsa çıksın- aslı (anası, babası, ninesi, dedesi) olmamalıdır. Çünkü bunlar evlatlarına yapmış oldukları zina iftirasından ötürü cezalandırılmazlar. Nitekim -Cinayetler bahsinde belirtmiş olduğumuz

üzere-evladmı öldüren asl'a (babaya) da kısas cezası uygulanmaz. Çünkü kendisi için 'ibLida' sabit değilken, 'intiha' (kısas) nasıl sabit olabilir ki? Eğer kadının başkasından çocuğu varsa, ondan kazf haddi sakıt olmaz. Aynı şekilde çocuğun, kendisinden başka mirasta ortağı bulunmayan varisine -tıpkı kendisinden çocuğu olup da ölmüş karısına zina iftirasında bulunan kimseye ceza tatbik edilemeyeceği gibi- kazf haddi tatbik edilmez.

Zina iftirası atan ve kazf cezası uygulanmayan kişiye, mutlaka tâzir cezası uygulanması gerekmez. Ancak hâkim gerekli görürse tâzir cezası tatbik edebilir.

4. Kişi, kendi istek ve iradesiyle zina iftirası atmalıdır.

Zina iftirası atması için zorlanan kişiye, kazf cezası uygulanmaz; zira Hz..Peygamber şöyle buyurmuştur:

Ümmetimden hataen, unutarak ve zorlanarak yaptıkları şeylerin günahı (cezası) kaldırılmıştır.[140][3]

5. Müslüman olmalı veya âlimlerin bulunmadığı uzak bir memlekette yaşadığı için zina iftirasının haram olduğunu bilmemelidir.

Böyle bir cahile ceza tatbik edilmez. Ancak zina iftirası atmanın haram olduğunu bilse, fakat bunun ceza gerektirdiğini bilmese, bu bilgisizlik onu cezadan kurtarmaz.

Kendisine Zina İftirası Atılan Kişide Bulunması Gereken Şartlar

1. Müslüman olmak
2. Baliğ olmak
3. Akıllı olmak
4. İffetli olmak; yani daha önce zina ettiği sabit olmamalıdır.
5. Kendisine zina iftirası atılan kişi, zina iftirası atan kişiye bu hususta izin vermemiş olmalıdır. <

Eğer ortada böyle bir izin varsa -bu her ne kadar zina iftirasını mubah kılmazsa da- şüphe sözkonusudur. Şüphe olduğu zaman ise ceza tatbik edilmez. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Müslümanlardan cezaları mümkün olduğu kadar önlemeye çalışın. Şayet bir çıkış yolu varsa onu serbest bırakın; zira imam'ın (devlet başkanının, hâkimin) af hususunda yanılması, ceza hususunda yanılmasından daha hayırlıdır,[141][4]

Sözkonusu Şartlar Kamilen Mevcut Olmadığında Tâzir Cezası Vacİb Olur

Sözkonusu olan on şart bulunmadığı zaman veya on şartın biri eksik olduğunda, kazf cezası düşer. Kazf cezasının düşmesi, ona hiçbir ceza uygulanmayacağı anlamına gelmez. Bu durumdaki kişiye hâkimin takdir ettiği tâzir cezası tatbik edilir. Bu ceza hapis, dayak olabilir. Ancak tâzir cezası, asıl cezadan az olmalıdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Her kim hadd olmayan bir konuda, ceza vermede aşırıya kaçarsa saldırganlardandır.[142][5]

Kazf'ın Bazı Lafızları

Bir kişinin, başka bir kişiye 'Sen zina yaptın' veya 'Ey zinakâr' veya 'Ey muhannes' veya 'Sen lutilik yaptın1 veya 'Ey kendisine lutilik tatbik edilen' veya 'Ey lutici' veya 'Ey lutilik yapan' demesi veya bir kadına 'Ey kahbe' demesi veya Zeyd'in oğluna 'Sen Zeyd'den değilsin' demesi ve buna benzer lafızlar kazf lafızlarıdır.
Kazf Cezasını Düşüren Şeyler Kazf cezası üç şeyle düşer:
1. Zinanın sabit olduğuna şahit getirmekle veya zina eden kişinin, zina ettiğini itiraf etmesiyle kazf cezası düşer.

Kazfın Cezası

Bir kişiye zina isnad eden kişi, kendisinden başka şehadetlerî makbul olan üç erkek şahit daha getirirse, bu dört şahidin hepsi de açık ve net bir şekilde o kişinin zina yaptığını söylerlerse veya zina isnad edilen kişi zina yaptığını itiraf ederse kazf cezası düşer. Hadd, ithamda bulunan kişiden dönüp itham edilene veya itiraf edene tatbik edilir.
Bir kişiye zina isnad edenler dörtten az olurlarsa zina sabit olmaz ve şahitlerin tümüne kazf cezası uygulanır.
Rivayet edildiğine göre Ebu Bekre, Şibl b. Ma'bed ve Nâfi, Muğire b. Şube'ye zina isnad etmişler. Dördüncü bir şahit getiremedikleri için Hz. Ömer onlara kazf cezası uygulamıştır. Daha sonra da 'Eğer tevbe ederseniz bundan sonra şahitliğinizi kabul ederim' demiştir.[143][6]
2. Kendisine zina isnad edilen kişi, zina isnad eden kişiyi affederse - öldürülen kişinin velîsinin kısastan vazgeçtiğinde kısasın düştüğü gibi-

kazf cezası düşer.
Çünkü bu hadd, kulların haklarındandır, dolayısıyla kulun affetmesiyle düşer.
3- Koca, karısına zina isnad ederse kazf cezası düşer.
Koca, karısına zina isnad ettiğinde her ikisi de yemin ettiklerinde cezadan kurtulurlar; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Eşlerine zina isnad ettikleri halde kendilerinden başka şahitleri olmayan kimselerden herbirinin (makbul olacak) şahitliği, Allah adına dört defa yemin ederek kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna şahitlik etmektir. Beşinci yemini, eğer yalan söyleyen-lerdense, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.
(NÛr/6-7)
Karısına zina isnad kocadan, yeminle beraber kazf cezasının düşmesinin hikmeti, kişinin eşini zina ile itham ettiğinde -ki mahkeme önünde kişinin eşini zinayla itham etmesi gibi durumlar nadirdir- karısının yaptığı zinayı ispat etmek üzere şahitler bulundurup onları mahkemeye çıkarmakla mükelleftir ki bu da erkeğin şerefini zedeler; kişinin ırz ve namusunu koruma amacıyla çelişir. Halbuki eşler arasında -aynlsalar bile- böyle birşeyi gözardı etmeye müsaade etmeyen bir ilişki vardır. İşte bütün bu sebeplerden ötürü Allah Teâlâ bu problemi çözmek için tüm hükümleriyle Han'ı teşrî kılmıştır.
İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmektedir: 'Hilâl b. Umeyye Peygamber'in huzurunda, karısının Şerik b. Sehmâ ile zina ettiğini söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a) HilâPe şöyle dedi:
- Beyyineyi (dört şahidi) hazırla, yahut sırtına hadd vurulur.
- Ey Allah'ın Rasûlü! Bizden biri karısının üstünde bir erkek görürse şahit aramaya mı gidecek? (O şahidi bulup getirinceye kadar adam işini görüp savuşmaz mı)?
- Sen beyyineyi hazırla, aksi takdirde arkana zina iftirası cezası (olarak seksen değnek) vurulur.
- Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki muhakkak ben kesin olarak doğru söylüyorum. Ve eminim ki Allah muhakkak benim arkamı hadden kurtaracak bir vahiy indirecektir.
Bu sırada hemen Cibril indi ve Peygamber'e 'Zevcelerine zina isnad...1 ayetini, 'Eğer doğru söyleyenlerden ise' kavline kadar okudu. Bunun üzerine Peygamber ayrıldı da kadına haber gönderdi. Kocası Hilâl de gelip hazır oldu. İlk önce Hilâl (yukarıda geçtiği gibi dört) şe-hadet ve

yemin etti. Peygamber şöyle dedi:
- Şüphesiz ki Allah ikinizden birinin muhakkak yalancı olduğunu bilmektedir. Şu halde içinizden tevbe edecek ve lanetleşme yemininden dönecek olan var mıdır?
Sonra HilâTin zevcesi ayağa kalktı (dört kere) Allah adıyla, Allah'ı şahit kılarak yemin etti. Beşinci yemine sıra geldiğinde mecliste hazır bulunanlar kadını durdurup şöyle ikazda bulundular:
- Bak kadın, bu beşinci yemin, azabı vacib kılar.
Ravi İbn Abbas olayı anlatmaya şöyle devam ediyor: Bu ikaz üzerine kadın biraz ağırlaşıp durakladı. Hatta biz kadını yemin etmekten vazgeçecek ve geriye dönecek zannetik. Sonra kadın kendini toparladı ve şöyle dedi:
- Ben (şimdiye kadar şerefle yaşamış olan) kavim ve kabilemi, bundan sonraki günlerde rezil ve rüsvay etmem.
Sonra yeminini tamamladı. Bunun ardından Peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
- Bu kadına bakınız! Eğer gözleri sürmeli, iki kıçının iki kıynağı iri, baldırları kalın tipte bir çocuk doğurursa, çocuk Şerik b. Sehmâ'ya aittir.
Kadın gerçekten de böyle bir çocuk doğurdu. Bunun üzerine peygamber (s.a) şöyle buyurdu:
- Eğer Allah Kitabı'nm (lanetleşme) hükmü geçmemiş olsaydı (o hüküm yerine getirilmemiş olsaydı) benimle bu kadın için elbette bir muamele olacaktı (yani ben bu kadına zina cezası uygulardım)'.[144][7]

Şahitlerde Bulunması Gereken Şartlar

1. Şahitler erkek olmalıdır.
Zina isnadında bulunan şahitlerin erkek olması şarttır. Eğer dört kadın, bir kişiye zina isnad etseler -bu konuda onlann şahitliği geçerli olmadığı için- onlara kazf cezası uygulanır.
2. Şahitler hür olmalıdır.
Dört veya daha fazla köle, iki kişinin zina ettiğine şehadet etseler onlara kazf cezası uygulanır.
3. Şahitler müslüman olmalıdır.
Kâfirlerin bu husustaki şahitliği kabul edilmez. Eğer dört veya daha fazla kâfir, iki kişinin zina ettiğine şehadet etseler, onlara kazf cezası tatbik edilir. Ancak şu hususu belirtelim ki kölenin haddi, hür bir kimsenin

haddinin yarısı kadardır. Bu bakımdan zina isnadında bulunan köleye kırk sopa vurulur.

İÇKÎ İÇMENİN CEZASI

Haram olan içkilerden bahsederken bu konu mufassal bir şekilde izah edilmişti. Fakat cezalardan söz ederken -hızlı bir şekilde- içki içmenin de cezasından bahsetmek istiyoruz. Böylece bu konu da cezalar arasındaki yerine oturmuş olur.

Her kim sarhoşluk verici birşey içerse -adı ne olursa olsun, hangi maddeden yapılmış olursa olsun- ona hadd cezası uygulanır. İçilen içkinin az olması durumu değiştirmez.

Rivayet edildiğine göre bir kişi Hz. Peygamber'e, arpadan ve mızr adı verilen bir içki ile bal'dan yapılan ve eî-bit denilen İçkinin hükmünü sormuş, Hz. Peygamber şöyîe buyurmuştur:

- Bu içki sarhoşluk verici midir?

- Evet!

- Her sarhoşluk veren haramdır. Dünyada iken sarhoş edici içki içene ahirette tînet'ul-habâl'den içirmesi aziz ve celil olan Allah üzerine bir taahhüddür.

Bunu duyanlar şöyle dediler:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Tînet'ul-Habâî nedir?

- Cehennem ehlinin teri ve usâresidir.[145][1] ,

İçki içmenin cezası kırk sopadır. Bu sopalar seksene kadar artırılabilir. Seksen sopanın kırkı, içki içmenin cezası, kalanı da tâzir cezasıdır; yani hâkim isterse kırk sopadan ayrı olarak tâzir cezası da verebilir.

Enes b. Mâlik şöyle rivayet etmektedir: 'Allah'ın Rasûlü, şarap içene papuçla ve hurma değnekleriyle kırk defa vururdu'.[146][2]

İmam (devlet başkanı) kırk sopa haricinde, içki içene tâzir cezası olarak kırk değnek daha vurabilir, eğer bunda bir yarar görürse. Özellikle içki içmek yaygınlaşmışsa, önleyici olması bakımından tâzir cezası olarak kırk sopa daha vurması yerindedir.

İçki içene vurulan kırk değnekten fazlasının tâzir cezası olduğunun delili Ebu Sâsân Hudayn b. Munzir'in rivayet ettiği şu hadîstir: "Ben Medine'de Osman b. Affan'ın yanında iken Velid b. Ukbe onun yanına getirildi. Velid (vali bulunduğu Kûfe'de) sabah namazını iki rekât kıldıktan sonra cemaate dönüp 'Size daha fazla kıldırayım mı?' diye sormuştu. Kendisi aleyhinde iki kişi şehadet etti. Bu iki şahitten biri Humran'dır; Humran Velid'in şarap içtiğini, öteki şahit de Velid'i kusarken gördüğünü söyledi.

Halife bulunan Osman 'O şarap içmedikçe kusmaz- dedi. Akabinde 'Ey Ali! Kalk ona celde vur' dedi. Ali de 'Kalk ey Hasan! Ona sen celde vur' dedi. Bunun üzerine Hasan da (ona öfkelenmişcesine) 'Hilafetin serinlik, afiyet ve iyiliklerine nail olan, onun sıcaklık, şiddet ve kötülüklerini de üzerine alsın' meselini söyledi (yani bu değnek vurma vazifesini, bizzat Osman yahut onun en yakın akrabalarından biri üzerine alsın demek istedi). Sonra 'Ey Abdullah b. Cafer! Kalk onu sen kamçıla1 dedi. O da kalktı ve Velid'i kamçıladı. Ali de kamçı adedini sayıyordu. Nihayet sayı kırka ulaşınca, Ali 'Dur' dedi ve sonra 'Peygamber 40 değnek vurdu. Ebubekir de 40 değnek vurdu. Ömer ise 80 değnek vurdu. Bu sayıların hepsi de sünnettir. Fakat şu 40 adedi bana en sevimli olanıdır' sözlerini de ilave etti".[147][3]

Böylelikle 40 adediyle iktifa etti. Çünkü bu miktarı Hz. Peygamber tatbik etmişti. Ukubat babından en ihtiyatlı olanı da budur. Nitekim kişiye cezasını hakettiğinden fazla ceza vermek zulüm olur.

İçki İçmenin Sabit Olması ve Cezanın Uygulanması

İçki içmek, iki şeyle sabit olur:

1. Delil ile (iki adil müslümanm şehadetiyle) sabit olur.

2. İçki içen kişinin, içki içtiğini itiraf etmesiyle sabit olur.

Yani bir kişi içki içtiğini itiraf ederse veya iki adil müslüman o kişinin içki içtiğine şehadet ederlerse, o kişinin içki içtiği sabit olur ve içki içme cezası tatbik edilir. Kişinin kusmasıyla veya ağzının içki kokmasıyla ceza uygulanmaz. Çünkü kişi bilmeyerek içmiş olabilir veya ona zorla içirilmiş olabilir. Şüphe olduğunda hadd düşer.

Muhaddirât (Uyuşturucular) Tahdir'in Mânâsı

Takdir, tembellikten, ağırlıktan ve fûtu retten ötürü aklın ve fikrin dengesinin bozulmasıdır. İşte akılda bu durumu meydana getiren -afyon, eroin, benç ve benzeri gibi- maddelerin tümü uyuşturucudur.

Uyuşturucu Maddelerin Hükmü

Uyuşturucu maddeler ne şekilde alınırsa alınsın -iğne ile, ağız yoluyla veya başka bir yolla- haramdır. Çünkü uyuşturucu maddeler akla ve bedene zarar vermektedir.

Ümmü Seleme şöyle rivayet etmektedir: 'Rasûlullah (s.a), sarhoşluk ve

dalgınlık veren herşeyi (yemekten ve içmekten) nehyetti[148][4].

Uyuşturucu Madde Kullanmanın Cezası

Uyuşturucu madde kullanan kişiye tâzir cezası verilir. Bu ceza, kullanılan madde, çeşidi ve şiddeti açısından hâkim tarafından araştırıldıktan sonra adil bir şekilde tatbik edilir. Bu ceza hapis, dayak, kulak çekmek oiabiiir. Ancak tâzir cezası, şer'an tesbit ve tayin edilmiş cezaların en azından fazla olmamalıdır.

Uyuşturucu maddeler konusu, haram olan içkilerden bahsederken izah edilmişti. Bu nedenle burada kısaca değinmekle yetiniyoruz. Allah bize hakikati nasip etsin.

HIRSIZLIĞIN CEZASI

İslâm, insanların nefislerini (canlarını), namuslarını olduğu kadar mallarını korumak için de gelmiştir. Bu nedenle de hırsızlık yapmak suretiyle müslümanların mallarına saldıran kişi için bir ceza tayin etmiştir. Şimdi hırsızlık ve hırsızlığın cezasının ne olduğunu izah edelim:

Hırsızlık Nedir?

Lugatta hırsızlık (=sirkat), başkasının malını almak, aşırmak dernektir. Hırsızlığın ıstılahı mânâsı ise başkasının malını, korunduğu yerden belli şartlar dahilinde gizlice alıp zulmetmektir. Tarifte geçen gizlice almak ibaresi, gasbı, hırsızlık tarifinin dışında bırakır. Çünkü gâsıb, başkasının malını gizlice değil açıktan alır. Bu sebeple gâsıba hırsız denilmez, gâsıbın cezası da hırsızın cezasından farklıdır.

Tarifte geçen başkasının malı ibaresi de kefen soyucularını, hırsızlık tarifinden dışarıda bırakır; yani kefen soyucuları da hırsız sayılmaz. Çünkü her ne kadar ölü muhteremse de ona saldırmak yasaksa da o kefenin sahibi sayılmaz. Fakat kabir bir evin içindeyse veya bir imarethanenin kenarında bulunan bir mezarlıkta i&e, orada bulunan mezarı açıp kefeni alan kişi hırsız sayılır ve ona hırsızlığın cezası tatbik edilir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Hıyanet eden, çapulcu ve ihtilas eden kimselere el kesme cezası yoktur.[149][1]

Hıyanet etmek, aldığı ödünç veya emanet malı sahibine iade etmemektir.

Çapulcu, açıktan açığa başkasının malım alan kişidir.

ihtilas ise, ani bir hareketle birşeyi açıktan kapıp götürmektir.

Hırsızlığın Cezası

Hırsızlık -gelecek şartlar dahilinde hâkimin huzurunda- sabit olduğu zaman, hırsıza ceza tatbik etmek farz olur. Bu ceza ise sağ eli mafsaldan kesmektir. Hırsızın elinin kesileceğinin delili şu ayettir:

İşlediklerinin cezası ve Allah tarafından onlara bir tenkil (ibret) olarak hırsızlık yapan erkek ve hırsızlık yapan kadının elini kesin. Allah hükmünde galip ve hakimdir. (Mâide/38)

Ayrıca hırsızın elinin kesileceğine delâlet eden birçok hadîs bulunmaktadır, onlardan bazılarını zikredelim:
Amr b. Şuayb şöyle rivayet ediyor: 'Rasûluilah'a bir hırsız getirildi. Peygamber onun elini mafsaldan kesti'.[150][2]
Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor; "Kureyş'in Mahzum soyundan olup da hırsızlık yapmış bulunan bir kadının durumu Kureyş'e hayli endişe vermişti. Onlar 'Kadının affedilmesi hususunda Rasûlullah ile kim konuşabilir?' dediler. Aralarında konuştuktan sonra Rasûlullah'ın dostu Usame'den başkasının cesaret edip de ona bu meseleyi arzedemeyeceği-ne karar verdiler. Usame elçi olarak Hz. Peygamber'in yanına gönderildi. Usame bu hususta Peygamber ile konuşmaya başlayınca Rasûlullah şöyle buyurdu:
- Allah'ın tayin ettiği cezalardan biri hususunda şefaat mi ediyorsun? Sonra bir hutbe irad ederek şöyle devam etti:
- Ey insanlar! Sizden evvelki ümmetleri ancak şu helak etmiştir: Onlar aralarında şerefli bir kimse hırsızlık yaptığı zaman onu bırakırlardı da zayıf olan bir kişi hırsızlık yaptığında ise ona (el kesme) cezasını tatbik ederlerdi. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapmış olsaydı, muhakkak onun elini de keserdim.
Sonra hırsızlık eden o kadınla ilgili emrini verdi de kadının eli kesildi1[151][3]
Yukarıda da belirttiğimiz gibi hırsızın sağ eli kesilir. İkinci defa hırsızlık yaparsa sol ayağı kesilir. Üçüncü defa hırsızlık yaparsa sol eli de kesilir, Dördüncü defa hırsızlık yaparsa sağ ayağı da kesilir. Bundan sonra da hırsızlık yapmaya devam ederse, hâkim onu engelleyici bir tâzir cezası verir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Her kim hırsızlık yaparsa onun elini kesiniz. İkinci kez hırsızlık yaparsa onun (sol) ayağını kesiniz. Üçüncü kez hırsızlık yaparsa onun (sol) elini kesiniz. Dördüncü kez hırsızlık yaparsa onun (sağ) ayağını kesiniz.[152][4]

Hırsızlık Cezasının Tatbik Edilmesinin Şartlan

Her hırsızlık yapanın eli kesilmez. Hırsızlık yapan kişinin elinin kesilmesi için şu sekiz şartın mevcut olması gerekir:
1. Baliğ olmak.
Baliğ olmayan bir çocuk hırsızlık yaparsa eli kesilmez. Çünkü baliğ

olmayan çocuk mükellef değildir. Yukarıda İbn Mâce'nin rivayet ettiği hadîste (2045) bu hüküm geçmişti.
2. Akıllı oimak.
Hırsızlık yapan delinin eli kesilmez; zira deli mükellef değildir. Bunu daha önce de birkaç defa belirtmiştik.
Sarhoş olduğu halde hırsızlık yapan kişiye gelince, eğer kendi istek ve iradesiyle içki içmişse, yaptığı hırsızlığın cezası olarak eli kesilir. Fakat kendi istek ve iradesiyle içki içmemişse, hırsızlık cezası tatbik edilmez.
3. Zorlanmamış olrnak.
Zira zorlanan kişiden işlediği fiilin günahı (cezası) kaldırılmıştır.
4. Çalınan mal nisab miktarına ulaşmalıdır.
Burada nisab miktarı 1 dinarın dörttebiridir; yani 1 dinarın 1/4'i kıymetinde bir malı, başkasının kutusundan veya cebinden veya kasasından çalan kişinin eli kesilir. 1 dinarın 1/4'i, 1 miskaî veya 3 dirheme eşittir. Hz. Peygamber zamanında 1 dinar, 12 dirheme tekabül ederdi. Bu bakımdan 1 dinarın 1/4'i, 3 dirheme eşittir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hırsızın eli ancak dinarın 1/4'i veya daha fazlası için kesilir.[153][5]
İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) değeri 3 dirhem olan bir miğfer çaldığı için bir hırsızın elini kesti'.[154][6]
5. Çalınan mal, hırz-ı misil'den çalınmış olmalıdır.
Hırz-ı misil, malın korunmasının âdet olduğu yerlerdir. Bu bakımdan paraların hırz-ı misil'i, sandık, kasa ve benzeri yerlerdir. Elbiselerin hırz-ı misil'i kiler ve benzeri yerlerdir. Bir yerin hırz-ı misi! olup olmadığını örf ve âdet tayin eder. Eğer kişi, hırz-ı misil sayılmayan, yani örfen malların korunmadığı bir yerden bir mal çalarsa, onun eli kesilmez.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ağıla gelmeden önce başkasının hayvanını çalan kişinin eli kesilmez. Hurma toplanıp da koruma altına alındığında (korunacak bir yere taşındığında) ondan, bir miğfer kıymetinde çalan kişinin eli kesilir.[155][7]
6. Hırsızın çaldığı mal onun mülkü veya hükmen mülkü gibi olmamalıdır.
Meselâ kişi ortak olduğu bir malı çalarsa eli kesilmez. Çünkü o malda hakkı vardır. Eğer çocuk babasının veya köle efendisinin veya bir fakir devletin malından çalarsa veya kişi kıtlık zamanında hırsızlık yaparsa, ceza tatbik edilmez; zira çalınan malda, mülkiyete benzer bir durum vardır.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Müslümanlardan cezalan gücünüz yettiği kadar önlemeye çalışın. (Şayet bir çıkış yolu varsa onu serbest bırakın). Çünkü imamın affetme hususunda yanılması, ceza hususunda yanılmasından çok daha hayırlıdır.[156][8]
7. Hırsız, hırsızlığın haram olduğunu bilmelidir.
Bir kişi komşusunun ticarethanesinden bir ekmek veya bir yiyecek alsa, fakat bu yaptığının haram olduğunu bilmese -bu bilgisizlik de İslâm'ın temel meselelerini bilmemekten veya İslâm'a yeni girmekten ileri geliyorsa- onun eli kesilmez. O kişi aldığı malı tazmin eder veya tâzir cezasına çarptırılır.
8. Çalınan mal, tahir ve temiz olmalıdır.
Bir kişi, domuz, köpek, şarap veya murdar bir hayvanın tabaklanmamış derisini çalarsa eli kesilmez. Ayrıca çalman malın mubah olması da gerekir. Eğer kişi tanbur, ud, mizmar ve benzeri çalgı aletlerini veya bir put, bir haç çalarsa eli kesilmez. Çünkü masiyetlerin bir an evvel ortadan kaldırılması -içkinin dökülmesi gibi- mendubdur. Bu hususlarda şüphe vardır, şüphe olan yerde ise hadd uygulanmaz. Bütün bu şartlar, hırsızlık cezasının tatbiki içindir. Bu bakımdan. bu şartlardan biri olmadığında el kesme cezası uygulanmaz. Ancak hâkim, uygun gördüğü şekilde tâzir cezası uygulayabilir. Tazir cezası olarak, para cezası da verilebilir.

Hırsızlığın Sabit Olması

Hırsızlık, şu hususlardan biriyle sabit olur:
1. Hırsızlık, hırsızlık yapan kişinin itirafı ile sabit olur.
Ancak hırsız, hırsızlığını itiraf ettikten sonra, itirafından dönebilir. Eğer itirafından dönerse, hiç itiraf etmemiş gibi olur. Kadı -zina itirafında olduğu gibi- hırsızlık itirafında bulunan kişiye de itirafından dönmesi için birtakım tarizlerde bulunabilir. Hırsızlık meselesinde hırsızın, mal sahibinin huzurunda ve onun talebiyle itiraf etmesi gerekir.
2. Hırsızlık, beyyine ile sabit olur.
Beyyine, iki adil kişinin şahitliğidir. Bir erkek, iki kadının şahitliği ile de hırsızlık sabit olur, fakat hırsızın eli kesilmez. (Hırsızın çaldığı mal alınarak sahibine teslim edilir).
3. Müddeaaleyh (davalı) yemin etmekten kaçınırsa, müddeî'nin (davacının) yeminiyle hırsızlık sabit olur.

Hırsızlık Yapan Kişi Çaldığı Malın Zâmini Olur

Hırsızlık sabit olup cezası verildikten sonra, hırsızın çaldığı malı sahibine -eğer mevcut ise- iade etmesi, mal telef olmuşsa bedelini vermesi vacibdir. Çünkü hırsız, çaldığı malın zâminidir. Bunun delili su hadîs-i şeriftir:

Ödeyinceye kadar aldığını korumak el'e vacibdir.[157][9] Hırsızın Elinin Kesilmesi Allah'ın Hakkıdır

Hırsızlık sabit olup mesele kadıya götürüldüğü zaman, cezanın tatbik edilmesi vacib olur. Cezanın bağışlanması için tavassutta bulunmak caiz değildir. Bunun delii, Benî Mahzum soyundan bir kadının hırsızlığı ile ilgili rivayet edilen hadîstir ki daha önce zikredilmişti. Eğer mesele kadı'ya götürülmemişse cezanın bağışlanması için tavassutta bulunmak ve cezayı bağışlamak caizdir.

Şöyle rivayet edilmektedir: Safvan b. Umeyye, eî-Betha denilen yerde uyurken bir kişi onun başının altında bulunan hırkasını aldı. Safvan onu yakaladı ve Peygamber'in huzuruna götürdü. Rasûlullah (s.a) onun elinin kesilmesi için emir verdi. Bunun üzerine Safvan şöyle dedi:

- Ben onu affediyorum, hakkımdan vazgeçiyorum.

- Bana getirmezden önce bunu yapmalıydın.[158][10]

Cezaların Meşruiyetine Gölge Düşürmeye Çalışan İslâm Düşmanlarına Cevap

Mutlaka İslâm düşmanlarının hırsızlık ve zina cezasıyla (el kesme ve recm ile) ilgili ileri-geri sözler sarfettiğini işitmişsinizdir. Burada genel olarak onlara cevap vermek istiyoruz,

1. İslâm düşmanlarının el kesme ve recm hususunda gösterdikleri infialin tek sebebi İslâm'a düşman olmalarıdır.

Onlar, akıllarını bu cezaların amaç ve hakikatini bulmak için kullanmıyorlar. Bu cezaların hedef ve neticelerine bakmıyorlar. Bu kötülüklerin nasıl bertaraf edileceğine aldırmıyorlar; zira hasım husumetini göstermek istediği zaman hasım olduğu noktadan yola çıkar. Aklın, mantığın, sağlam düşüncenin gereğine aldırmadan böyle yaparlar. Zaten böyle yaptıkları için hasım ismini almışlardır.

Bu nedenle İslâm'ın herhangibir meselesini ele alıp bunlarla tartışmak bize hiçbir yarar sağlamaz. Buna rağmen İslâm'ın hedeflerini kavramaya çalışan gerçek müslümanların zihin ve akılları bulanmasın diye onlarla bu konu üzerine tartışıyoruz.

2. Bu hükümleri kabul edip toplum için tek tedavi yolu olduklarına inanmamızın sebebi, Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla indirilmiş olan Kur'an'ın Allah'ın kelâmı olduğuna inanmamızdır.

Allah'a ve Kitabı'na gerçek mânâda iman etliğimizde bu hükümler hakkında hiçbir şüphe kalbimize nüfuz edemez. Bu hükümlerin her-hangibirinden şüphe etmek bizim için muhaldir. Bu hükümler hakkındaki şüphe, ancak Allah'tan, Kur'an'm Allah'ın kelâmı ve Hz. Muhammed'in Alah'ın rasûlü olduğundan şüphe edenlerde meydana gelir. Bu durumdaki insan bazı dalların kendisinden ayrıldığı asılda münakaşa eder, büyük inkârın bir neticesi olan birtakım basit ayrıntılar üzerinde değil!

3. Biz psikologların, gerek hırsızlığın ve hırsızlığa alışmış kimselerin (neden olabilecekleri) tehlikelerden, bu tür suçların bu suçlan işleyenlerde köklü hastalıklara dönüştüğünden, bu bakımdan bu hastalığın ilacının birtakım tekrarlanagelen alışılmış cezalarda bulunamayacağı şeklindeki iddialarını, gerekse zinanın tehlikelerinden, toplum içerisindeki çok yönlü kötü sonuçlarından, hele hele zinayı mubah gören toplumlarda yayılan AİDS adlı illetin başgöstermesinden söz ettiklerini işitiyoruz.

Biz bütün bunları arzettikten sonra, Allah'ın şeriatından yüzçevirmiş toplumlarda müşahade olunan olaylara bir göz attığımızda, bu ülkeler fle Allah'ın yasalarını ikame eden ülkeler arasında çok açık bir farkın bulunduğunu görüyoruz. Bu toplumlarda cinsî sapıklıklardan ötürü yayılan hastalıklar hem gençleri, hem yaşlıları mahvetmektedir. Öyle ki seksen değnek veya recm cezası bu bunların yanında çok hafif kalır.

Biz Allah'ın koyduğu hüküm ve sınırlara riayet eden bir toplumun, emniyet ve refah içinde, hastalıklardan uzak bir toplum olduğunu görüyoruz. Beşer hayatını darmadağın eden, toplumların helak olmasına yol açan cinse! hastalıklar, her türlü cezadan daha korkunçtur.

Bu bir tebliğdir. Herşeyden önce Allah'a ve Rasûlü'ne iman eden, ikinci olarak da fikir ve ifade hürriyetinden istifade edebilen insaflı ve akıllı kişilere bir hatırlatmadır. Allah doğru yola iletenin ta kendisidir. Cezalardan bahsederken iki önemli hususa işaret etmemiz gerekir:

a. İslâm, bu caydırıcı hükümleri koymakla beraber, insanları suçtan uzaklaştıracak birtakım kanunlar da getirmiştir. Meselâ insanları hırsızlık yapmaktan korumak için, Allah Teâlâ her ferdin ihtiyaçlarını temin etme kanunu getirmiştir. Eğer fert çalışabilecek durumdaysa, beyt'ul-maldan ona sermaye ve sermayeyi değerlendirecek araç ve gereçler verilir. Böylece o fert kısa zamanda başkasına muhtaç olmaktan kurtulup

başkasına yardım edecek duruma gelir. Böylece toplumun tamamı birbirine yardım eder, birbirine karşı vekil, kefil ve zâmin olur.

Zinadan korumak için İslâm örtünmeyi, erkek ve kadınların birbirlerine karışmasını, bir erkek ile bir kadının yalnız kalmamalarını emretmiştir. Zinadan korunmak için evlenmeyi teşvik etmiş ve evlenmenin kolay olması için de mehirin düşük tutulmasını tavsiye etmiştir. Dini ve ahlâkı güzel olan kişilere, fakir olduklarına bakmaksızın kız vermeyi tavsiye etmiştir.

Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır;

Dinini ve ahlâkını beğendiğiniz kişi siz(in aileniz)den bir kadına talip olursa onu evlendirin (talip olduğu kadını ona verin!) Şayet böyle yapmazsanız yeryüzünde fitne ve bozgunculuk olur.[159][11]

Kur'an'ın bu hususta birçok emir ve hükümleri vardır. Araştıran bir kişi bunları fıkıh kitaplarından bulup çıkarabilir.

b, İslâm'ın tayin ettiği cezaların amacı, suçluyu azaba duçar etmek değildir.

İslâm'ın bu cezalan tayin etmesinin amacı, toplumun sağlam kalmasıdır. Bu bakımdan tayin edilen bu cezalar, insanları suçtan caydırmak ve istenen hedefe ulaştırmak için bir kumandadır. Ukubetin keyfiyetine gelince, o gaye değil vesiledir. Hedefe ulaştıran vesilelerden kas-dedilen ne ise, cezalardan kasdedilen de odur. İslâm'ın meşru kıldığı bu cezaların müslümanları istenen hedefe götürdükleri sabit olmuştur. Tarih, geçmişte İslâm'ın bu adil hükümlerinden bahsettiği gibi bugün de bahsermektedir. Öyleyse hastalık ve pisliklerin giderilmesi için kesin deva ve ilaç budur. Uygarlık ve teknolojinin en ileri derecesine ulaşmış devletlerin hastalık ve pislikleri gidermek için birtakım kanunlar uyguladıkla-nnı fakat bir türlü bunlarla başa çıkamadıklarını, toplumu istenen hedefe oötüremediklerini görüyoruz. Bu toplumlarda emniyet, istikrar yoktur. Günlük gazetelere bakıldığında bu hastalıklar, pislikler, çirkinlikler açıkça görülmektedir.

YOL KESME'NİN CEZASI

Harabe'nin Mânâsı

Şeriat ıstılahında harabe 'bir malı almak veya öldürmek veya gurur ve korkutmak için kuvvete dayanarak bir işi, yardım etmenin mümkün olmadığı bir mesafede iken yapmak' anlamına gelir. Hükümleri kendisine lazım kılan mükelleften sadır olursa -ister zımmî, ister mürted olsun- aynı hükümler geçerlidir.
Tarifte geçen kuvvete dayanarak ibaresi, kuvvete dayanmadan yapılanları, harabe'nin (yol kesmenin) tarifinden çıkarır. Meselâ kişinin gafletinden istifade ederek ansızın üzerine atılırsa veya malını alıp kaçarsa veya kişinin zayıflığı nedeniyle bu işi yaparsa, buna harabe (yol kesme) denilmez. Bu, bir işi dağıtmak, kaçırmak kabilinden bir durumdur. Bunun özel bir hükmü vardır.
Tarifte geçen yardım mesafesinden uzak olmak ibaresi, şehir veya köye yakın bir yerde birisinin malını almayı veya öldürmeyi, harabe (yol kesme) tarifinin dışırîa çıkarır. Çünkü şehir veya köye- yakın olan bir yerde, kendisine veya malına saldırılan kişi bağırdığında sesi, kendisine yardıma gelecek kişilere yetişir. Yardım edilebilecek bir mesafede olduğu müddetçe buna harabe (yol kesme) denilmez.
Tarifte geçen hükümleri iltizam etmek kaydı, harbî kâfiri tarifin dışına Çıkarır. Harbî kâfir öldürülüp malı alınsa dahi bu bahsin çerçevesi dışında kalır. Harbî kâfirin kanı ve malı her durumda kıymetsizdir. Ancak müslüman olursa, İslâm'dan önceki suçları nedeniyle cezalandırılmaz. Çünkü İslâm, kendisinden öncekileri siler.
Köle, kadın veya sarhoş olup sınırı aşan herkes harabe'nin tarifi kapsamına girer. Çünkü hepsi de mükelleftir. Bu tarifin kapsamına fert girdiği gibi toplum da -harabe'nin diğer sıfatları tahakkuk ettiğinde- girer. "u durumdaki insanlara yol kesen de denilir. Bunlara yol kesen denilir, Çünkü bunlar halkın o yoldan gitmesine mâni olurlar. Sanki onlar, gerçek anlamda yol kesmişlerdir.

Yol Kesmenin Kısımları

Yol kesme dört kışıma ayrılır:
1. Yanından geçenleri öldürüp malını almak.

2. Yanından geçenleri öldürüp mallarına dokunmamak.
3- Yanından geçenlerin mallarını alıp canlarına dokunmamak.
4. Yanından geçenleri korkutmak, fakat canlarına ve mallarına dokunmamak.
Bu dört kısmın en şiddetlisi, en tehlikelisi adamı öldürüp malını almaktır. En hafifi ise insanları korkutmaktır. Ancak kişi bu korkutma ile cana kasdetmemiş, sadece kafasındaki cebbarlığı icra etmeye kalkışmış olmaktadır. Bu bakımdan yol kesenlerin cezası (bu dört kısım yol kesmenin cezası) farklıdır. Bunları şu şekilde açıklayabiliriz:

1. Hem Öldürüp Hem de Malını Almanın Hükmü

Kişiyi hem öldürüp hem de malını alan şahıs öldürülür, ağaç ve benzeri birşeye üç gün asılır. Bu, onların tenkil edilmesini artırmak, durumlarını herkese göstermek içindir. Fakat o kişi yıkanıp, kefenlenip, namazı kılındıktan sonra asılır. Çünkü o kişi yol kesip adam öldürmekle İslâm'dan çıkmış sayılmaz. Müslümanın yıkanması, kefenlenmesi, namazının kalınması ve defnedilmesi vacibdir.

2, Kişiyi Öldürüp Malına Dokunmamanın Hükmü

Yol kesip kişiyi öldüren, fakat malına dokunmayan kişi de öldürülür, ancak asılıp teşhir edilmez. Burada, öldürülen kişinin velîsinin yol kesip adam öldüren şahsı affetmesi, kısası düşürmez. Çünkü bu, Allah Teâlâ'nın hududlarından olmuştur.
Kısası gerektiren kati ile yol kesip adam öldürmenin arasındaki fark şudur: Yol kesip adam öldüren kişi kati ile beraber etrafa korku ve dehşet saçar. Kuvvetine dayanarak yolu keser, oradan geçen herkesi öldürmek için bekler. Onun belli bir kişi ile alıp veremediği yoktur. Bu bakımdan o kişiye verilecek ceza, Allah Teâlâ'nın haklarından olmuştur; yani Allah'a ait bir haktır. Bu sebeple öldürülen kişinin velîsi, affetse dahi o şahıs kısastan kurtulamaz.

3. Yol Kesip Mal Almanın, Fakat Cana Dokunmamanın Hükmü

Yol kesip sadece mal alan kişinin cezası, el ve ayağının çapraz olarak kesilmesidir; yani sağ eli ile sol ayağının mafsaldan kesilmesidir.
Eğer ikinci defa yol kesip mal alırsa diğer eli ile ayağı da kesilir. Ancak

aldığı malın en az bir dinarın dörttebir kıymetinde olması gerekir. Eğer aldığı mal bir dinarın dörttebirinin kıymetinden daha az olursa ceza tatbik edilmez. Fakat kadı, uygun gördüğü bir tâzir cezası verebilir.
Yol kesiciler ile hırsızlar arasındaki fark şudur: Hırsız, malı gizlice alır. Yol kesici ise, kişinin yardım mesafesinin uzak olmasından yararlanıp kuvvete dayanarak malı alır, yol keserek etrafa korku ve dehşet saçar.

4. Yol Kesip İnsanları Korkutmanın, Fakat Can ve Mallarına Dokunmamanın Hükmü

Bu kişiler, insanları öldürmek veya mallarını almak için değil, sadece korkutmak için yol kesenlerdir. Bunlar ya sürgün edilir veya hapsedilir veya uygun görülen başka bir ceza verilir. Bu yetki imama (devlet başkanına) aittir. Devlet başkanı, onları affetmekte bir yarar görürse affedebilir.
Yol kesmenin hükümlerindeki asıl delil şu ayettir:
Yeryüzünde fesad çıkaranların cezaları ancak öldürülmek veya asılmak veya elleriyle ayakları çaprazlama kesilmek veyahut da yeryüzünden sürülmek (hapsedilmektir. İşte bu ceza, onlar için dünyada rezil ve rüsvay olmaktır. Onlar için ahirette de büyük bir azap vardır. (Mâide/33)
Kati sadece ikinci hale râcidir ki bu takdirde kati sözkonusu ise de mahn gasbı yoktur. Mal almakla beraber katle gelince, o birinci hale râcidir, yani hem kati vardır hem de malın gaşbı. El ve ayağın kesilmesi ise üçüncü hale râcidir. Bu takdirde mal gasbedilmiş ama cana kastedilmemiştir. Ülkeden sürgüne, gelince, bu dördüncü hale râcidir, yani kati ve malın gasbı sözkonusu olmaksızın sadece korkutma vardır.

Yol Kesme Cezası'nın Düşmesi

Yol kesmenin cezası, yol kesen kişinin yakalanmadan önce tevbe etmesiyle düşer. Bunun delili şu ayettir:
Ancak kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesnadır. (Bilin ki) Allah çok merhametli ve affedicidir. (Mâide/34)
Yol kesen kişi yakalanmadan önce tevbe ettiğinde, yol kesme cezası düşer. Ancak yol kesme esnasında işlediği kati ve gasb suçundan ötürü cezalandırılır. Yol kesen kişinin tevbe etmesi, tevbeden önce işlediği kati veya gasb suçunun cezasını düşürmez. Yol kesip adam öldüren kişi, yakalanmadan önce tevbe etse dahi kısas hükmünden kurtulamaz.

Ancak maktulün velîsi isterse kısastan vazgeçip diyet alabilir veya hem kısastan hem de diyetten vazgeçebilir. Bu durumda o kişi cezalandırılmaz. Yol kesip ma! gasbeden kişi, yakalanmadan önce tevbe etse dahi, gasbettiği mal kendisine ödetilir. Ayrıca hâkim ona uygun gördüğü bir tâzir cezası verebilir.
Böylece anlaşılmıştır ki yol kesen kişi, daha önce içki içmiş, hırsızlık yapmışsa veya yol kesiciliği yaptığı zamanda bu suçları işlemişse, onun tevbesi onu hırsızlık ve içki içmenin cezasından kurtarmaz. Çünkü bu cezalar tevbe ile düşmezler.

Tevbe ile Düşen ve Düşmeyen Cezalar

Cezanın tevbe ile düşüp düşmemesi, cezanın Allah'ın hakkı ile kulun hakkı olmasına bağlıdır. Bazı haklar katıksız bir şekilde Allah'ın hakkıdır. Bazı haklar ise katıksız bir şekilde kulun hakkıdır. Katıksız bir şekilde Allah'ın hakkı olan cezalar bazen tevbe ile düşerler. Fakat katıksız bir şekilde kulun hakkı olan cezalar ne tevbe ile ne de caniyi affetmekle düşer. Şimdi tevbe ile düşen ve düşmeyen cezalan beyan edelim.

Tevbe veya Af ile Düşen Cezalar

1. Namazı terketmenin cezası tevbe ile düşer.
Namazı terkeden kişi gerçekten tevbe ettiğinde -bundan ötürü hâkimin huzuruna çıkarılmış olsa dahi- namazı terketmenin cezası kendisinden düşer. Çünkü cezayı gerektiren husus, namazı terketmekte ısrar etmektir. Yoksa daha önceki terkten ötürü değildir.
2. Zina isnadının cezası, af ile düşer.
Kendisine zina isnad edilen kişi, zina isnad eden kişiyi hâkimin önünde affederse, kazf haddi o kişiden düşer. Çünkü, Allah Teâlâ, insanın kendi hakkını düşürmesini meşru kılmıştır. İnsan kendi hakkını düşürdüğünde, o hakka terettüb eden ceza da düşer.
3. Yol kesmenin cezası tevbe ile düşer.
Yol kesen kişi, yakalanmadan önce tevbe ederse, yol kesme cezası o kişinin üzerinden düşer. Fakat kulun ve Allah'ın haklarından olan katlin, hırsızlığın, içki içmenin, gasb yapmanın ve benzerlerinin cezalan -daha önce de geçtiği gibi- düşmez.

Tevbe ile Düşmeyen Cezalar

Hırsızlığın, içki içmenin, zina etmenin ve benzerlerinin -sabit olduktan sonra- cezası tevbe ile düşmez.
Hz. Aişe şöyle rivayet etmektedir: Kureyş'in Mahzum soyundan olup da hırsızlık yapmış bulunan bir kadının durumu Kureyş'e hayli endişe vermişti. Onlar 'Kadının affedilmesi hususunda Rasûlullah ile kim konuşabilir? Bu hususta Peygamber ile konuşmaya onun dostu olan Usame b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir ki?' diye söyleştiler. Nihayet Usame bu hususta Peygamber'le konuştu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle dedi:
- Allah'ın tayin ettiği cezalardan biri hususunda1 şefaat mı ediyorsun? Rasûlullah daha sonra ayağa kalkıp bir hutbe îrad etti:
- Ey insanlar! Sizden önceki (ümmet)leri ancak şu helak etmiştir: Onlar, aralarında şerefli bir kimse hırsızlık yaptığı zaman onu bırakırlardı da zayıf olan kişi hırsızlık yaptığı zaman ona (el kesme) cezasını tatbik ederlerdi. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yapmış olsaydı, muhakkak onun elini de keserdim.
Sonra o hırsızlık eden kadınla ilgili emrini verdi de kadının eli kesildi.[160][1]
Safvan b. Umeyye'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber, Safvan'm hırkasını çalan bir kişinin elini kesilmesini emrettiğinde, Safvan 'Ey Allah'ın Rasûlü! Ben onu affediyorum' dediğinde, Hz. Peygamber 'Öyleyse niçin onu bana getirmeden önce affetmedin?' buyurdu.[161][2]
Yani hırsız, hâkimin huzuruna götürüldükten sonra affedilse dahi cezadan kurtulamaz. Bu hadîsi daha önce de zikretmiştik. Bu, tafsil ve istisna olmaksızın haddlerin delillerinin umumuna aittir. Çünkü bu hususta Allah'ın hakkı daha galiptir.
- 'Tevbe ile ceza düşmez' sözünden maksat, o suçun cezası dünyada mutlaka uygulanır demektir. O kişinin rabbi ile arasındaki duruma gelince, eğer o kişi katıksız bir şekilde tevbe ederse günahları silinir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır;
Ben (şirkten ve günahtan) tevbe eden, iman eden ve salih amel işleyen, sonra da doğru yolda sebat eden kimseye karşı elbette çok bağışlayıcıyım.
Oaha/82)
(Ey Rasülüm!) De ki: 'Ey nefisleri aleyhinde aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü O bütün günahları affedicidir.

(Zümer/53)
Ubâde b. Sâmit şöyle rivayet ediyor: Biz bir mecliste Rasülullah ile beraber bulunuyorduk. Rasülullah şöyle buyurdu: 'Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, zina etmemek, hırsızlık yapmamak, haklı olmak müstesna Allah'ın haram kıldığı bir canı (nefsi) öldürmemek üzere bana biat edeceksiniz. İçinizden sözünde duran olursa ecr ve mükâfatı Allah'ın zimmet, fadl ve keremindedir. Bu dediklerimden birini yapıp da ondan dolayı dünyada cezaya çarptırılırsa bu ceza ve ikab ona bir kefarettir. Bunlardan birini yapıp da yaptığı fiili Allah Teâlâ setrederse işi Allah'a kalır: İsterse onu affeder, dilerse ona azap eder'.[162][3]
Cezanın dünyada iken affedilmeyip uygulanmasının sebebi, dünyada hakların ve nizamın korunması içindir. Burada tevbenin yapacağı birşey yoktur. Suç ve günahların uhrevî cezasının sebebi ise Allah'ın emir ve yasaklarının çiğnenmesidir. Daha önce belirttiğimiz gibi gerçek tevbe bu günahları siler.

SAYYÂL

Sayyâl ‘ın Tarifi

Sayyâl'ın lügat mânâsı, birisine saldırmaktır. Istılahı mânâsı ise 'bir müslümanın bedenine, namusuna ve malına zarar vermek amacıyla saldırmak' demektir.

Sayyâl'ın Delili

Sayyal'ın hükmü hakkında aslolan şu ayet-i cehledir:
O halde size saldırana, onun size saldırdığı gibi siz de saldırın.
Allah'tan sakının ve bilin ki muhakkak Allah sakınanları sever.
(Bakara/194)
Ayrıca şu hadîs-i şerif de buna delâlet eder:
Kim ailesini müdafaa ederken öldürülürse şehiddir. Kim malını yahut kanını veyahut dinini müdafaa ederken öldürülürse şehiddir.[163][1]

Sâil'in Çeşitleri

Sâil, saldırdığı hedefe göre üç kışıma ayrılır:
1. Nefse (cana) saldırmak. .
Bu, zulmen öldürmek veya yaralamak maksadıyla bir müslümana saldırmaktır. ,
2. Irza (namusa) saldırmak.
Bu, zina maksadıyla veya zinanın başlangıcım meydana getirmek için bir kadına saldırmaktır. Bu hususta erkek de kadın gibidir; yani bir erkeğin namusuna saldırmak da bir kadının namusuna saldırmak gibidir.
3. Mala saldırmak.
Maldan maksat, şer'an mal sayılan ve kendisi için bir kıymet bici len maldır. Bu malın şer'î bir şekilde kişinin mülkiyetinde olmasıyla, eli altında bulunan av köpeği, bekçi köpeği, tezek ve benzeri şeylerden olması arasında fark yoktur; yani arazi, ev, para ve diğerleri buradaki mal kapsamına girmektedir. Bu mallann [ahir veya necis olması durumu değiştirmez.

Sâil'in Hükmü

Daha önce sayyal meselesinde şu ayetin asi olduğunu söylemiştik:
O halde size saldırana, onun size saldırdığı gibi siz de saldırın. (Bakara/194)
Bu ayet, sâil'in hükmünü .de açıklamaktadır. Bu hüküm ise, saldırganın saldırganlığının benzeriyle ona mukabele etmenin caiz olduğudur; yani ona mani olmak için karşılık vermektir. Saldırgana karşılık vermek, onun ölümüne sebep olsa bile caizdir.
Nefse, mala, namusa el veya dil uzatmak da saldırmanın kapsamına girer. Bu bakımdan bir müslümanın bedenine, namusuna veya malına eziyet etmek kasdında olan kişi sâil (saldırgan) sayılır. Bu şekilde zulme maruz kalan müslüman, saldıran kişiye -isterse o kişi müslüman olsun, isterse yakını olsun- karşı koyup saldırabilir. Ancak baba oğula saldırırsa, oğul babasına karşı koyup onu şiddetle uzaklaştıramaz. Saldırgana karşılık vermenin caiz olduğuna -daha önce de rivayet ettiğimiz- şu hadîs delildir.
Kim malını müdafa ederken öldürülürse şehiddir.

Saldırgana Karşılık Vermenin Vacib ve Caiz Olduğu Durumlar

Saldırgana karşılık vermek meşrudur. Kur'an ve Sünnet'ten bunun meşruiyetine delâlet eden hükümleri yukarıda nakletmiştik. Fakat saldırıya maruz kalan kişinin her durumda karşılık vermesi vacib midir? Yoksa bazı durumlarda vacib, bazı durumlarda caiz midir?
Bazı durumlarda saldırgana karşı koymak vacib, bazı durumlarda ise caizdir. Şimdi bunu izah edelim.

Mala Yapılan Saldırı

Saldırgan mala saldırırsa, mal sahibinin malını müdafa etmesi ca -izdir; yani mal sahibi isterse malını müdafa etmez, isterse de malını müdafa etmek için saldırgana karşı koyar. Tabii ki bu, saldırıya maruz kalan malın sahibi için sözkonusudur. Kişi, malın sahibi değilse ve meselâ mal, arkadaşlarına aitse, onu korumak hususunda muhayyerdir; isterse müdafaa eder, isterse birşey yapmaz.
Ancak devlet başkanı, onun yardımcıları, askerler, emniyet görevlileri ve müslümanîarın malını korumakla görevli olanlar, saldırgana karşı koymak zorundadır; yani bu onların üzerine vacibdir. Çünkü başkasının malından sorumlu olan kişi, onu korumak mecburiyetindedir. Bu hususta kendisine

herhangibir ruhsat verilmemiştir.

Irza-Namusa Yapılan Saldırı

Eğer saldırı ırza yapılırsa, saldırgana karşı koymak vacib olur. Saldıran kişinin müslüman veya kâfir olması, saldırıya maruz kalan kişinin yakını olması durumu değiştirmez. Çünkü onun namusunun başkasına mubah olması hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu durum cinsî ilişkide olduğu gibi, onun mukaddimeleri olan sarılma, öpme ve benzerlerinde de vardır.

Cana Yapılan Saldırı

Nefse/cana saldıran kişi kâfir ise ona karşı koymak vacib olur. Saldırıya maruz kalan kişi karşı koymazsa asi ve günahkâr olur. Çünkü kâfire teslim olmak dinde bir zillettir.

Nefse saldıran bir hayvan ise ona karşı koyup onu defetmek yine vacib olur. Çünkü hayvan, insanın yaşaması için kesilir. Bu bakımdan hayvana teslim olmak hiçbir şekilde caiz olmaz; yani saldırıya maruz kalan kişi, hayvanı öldürmeye çalışmalı, teslim olmamalıdır. Eğer kişinin bir azasına, onun menfaatini iptal etmek için, onu faydasız hale getirmek için saldırıhrsa, kişi, mukavemet etmekle etmemek arasında muhayyerdir; yani kişinin mukavemet etmesi vacib değildir; zira kişi, müslüman kardeşinin kanının akıtılmaması için kendisini feda edebilir. Bu kanı akıtılmak istenen müslüman, saldırgan dahi olsa böyle yapılabilir.

Bazı fakihler, bir müslümanın başka bir müslüman için kendini feda etmesinin müstehab olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna da şu hadîs-i şerifi delil göstermişlerdir:

(Sizin yanınıza birisi zorla sokulup öldürmeye kalkarsa yanına girilen kimse) Hz. Adem'in iki oğlundan daha hayırlısı (Habil) gibi olsun.[164][2]

Yani kardeşini öldürmek için elini uzatmayan Habil gibi ol, kardeşine saldırıp öldürmek isteyen (veya 'öldüren') Kabil gibi olma. Allah Teâlâ Habil ile Kabil'in kıssasını şöyle beyan buyuruyor:

(Ey Muhammedi) Onlara (kavmine) Adem'in iki oğlunu(n haberini) gerçek olarak oku. Hani o ikisi kurbanlarını hazırlamışlardı da birisinin kurbanı kabul olunmuştu. Diğerininki'kabul olunmamıştı. (Kurbanı kabul edilmeyen Kabil, kardeşi Habil'e hasedinden ötürü) 'Kesinlikle seni öldüreceğim' dedi. (Kardeşi de) 'Allah ancak sakınanlardan kabul eder' dedi. 'Andolsun eğer beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni

öldürmek üzere elimi sana uzatacak değilim. Doğrusu şu ki ben âlemlerin rabbi olan Allah'tan korkarım. Şüphesiz ben isterim ki hem benim günahımı, hem de kendi günahını üzerine alıp ateşe gidenlerden olasın'. İşte budur zâlimlerin cezası! Bunun üzerine (Kabil'in) nefsi kendisini, kardeşini (Habil'i) öldürmeye sürükledi ve kardeşini öldürdü, işte bu yüzden de hüsrana uğrayanlardan oldu. (Mâ i de/27-30)
Hz. Osman da evi muhasara altına alındığında, dörtyüze yakın olan kölelerini, muhasaracılara karşı koymaktan menederek 'Kim silahını bırakırsa, o hürdür' dedi. Bu durum ashab-ı kiram arasında istişareye sebep oldu. Fakat ashabtan hiç kimse Hz. Osman'ın hatalı olduğunu söylemedi.
Eğer kişinin kendisi değil de ailesi, çocukları, kavmi saldırıya maruz kalırsa, kişinin saldırgana karşı koyması vacib olur. Çünkü o kişi, ailesinin, çocuklarının, kavminin emniyetini sağlamak mecburiyetindedir; zira o kişi, ailenin veya kavmin lideridir.

Saldırganın Nasıl Defedileceği ve Onun Kanının Ne Zaman Heder Olacağı

Saldırgan ya -müslüman olduğu için- kanı masum olan bir kimsedir veya -mürted veya evli olduğu halde zina ettiği için- kanı masum olmayan bir kimsedir. Saldırgan, kam masum olan bir kimse değilse, saldırıya maruz kalan kişi, onu bir an önce öldürmek için en öldürücü yerlerine vurabilir veya onu korkutabilir veya hafifçe vurabilir.
Saldırgan, müslüman, zımmî veya ahidli olup kanı masum olan kişilerdense ve saldırısına başlamışsa (fiilen tecavüz ediyor veya fiilen öldürmeye çalışıyor bir durumdaysa), saldırıya maruz kalan kişi onu derhal öldürebilir. Saldırgan bu durumda öldürülürse kanı hederdir; onun için ne kısas ne de diyet sözkonusudur. Fakat saldırıya maruz kalan kişi, saldırganı fiilen saldırıya başlamadan önce (fiilen öldürmeye, fiilen tecavüze başlamadan önce) hedefine ulaşmak için çaba sarfeder/hazırlık yapar bir durumda görürse ve onu konuşmak veya yardım istemek suretiyle saldırısından vazgeçirmek mümkünse ona vurması haramdır. Eğer elle vurmak onu defediyorsa,sopa ile vurmak, eğer sopa ile vurmak onu defediyorsa asa ile vurmak haramdır. Bir azasını kesmekle onu defetmek mümkünse, öldürülmesi haramdır. Çünkü onun öldürülmesi, zaruret nedeniyle caiz kılınmıştır. En hafif İle defetmek

mümkünken, en ağırın kullanılmasında bir zaruret yoktur. Saldırgan, ancak öldürmekle defedilebiliyorsa, öldürülmesi durumunda kanı hederdir; ne kısas ne de diyet sözkonusudur. Saldırganı, dövmekle defetmek mümkün olduğu halde, saldırıya maruz kalan onu öldürürse kısas lazım gelir. Çünkü bu durumda öldüren saldırgandır ve onun katline zâmin olur.

Saldırganlığın Bazı Şekilleri ve Hükümleri

I. Bir kişi, pencereden veya kasden açılmış bir delikten başka bir kişinin hanımına bakarsa, ev sahibi de ona küçük bir taş veya bir çekirdek atıp onun gözünü kör ederse veya onun ölümüne sebep olursa, saldırganın (başkasının penceresinden bakan kişinin) kanı hederdir. Bunun delili şu hadîstir:

Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyetine (pencereden veya delikten evinin içine) bakar, sen de iki parmağının arası ile bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan bundan dolayı artık sana herhangibir günah terettüb etmez.[165][3]

Fakat bu, kişinin baktığı evde hanımı veya bir mahreminin bulunmaması şartına bağlıdır. Eğer orada hanımı veya bir mahremi varsa, şüphe sözkonusudur. Şüphe olduğunda ise ceza düşer. Bu tıpkı ortaklardan birinin müşterek hırsızlık yapıp elinin kesilmemesine benzer.

II. Bir velî veya bir vali, elinin altında bulunanlara tâzir cezası uygularsa, -meselâ koca karışma, öğretmen talebesine tâzir cezası tatbik ederse- tâzir cezası uygulanan kişi de bundan dolayı helak olursa, vurulan darbe de genellikle ölüme sebep olacak derecede ağırsa -bu darbeleri vuran; kişinin babası, annesi, dedesi, ninesi gibi asılları değilse-vuran kişiye kısas lazım gelir. Fakat vurulan darbe öldürücü olmadığı halde kişi ölürse, kasden öldürmeye benzer öldürmenin diyeti katilin asabesinden tahsil edilir. Çünkü neticenin selametinden sorumludur. Burada amaç öldürmek değil, terbiye etmekti. Fakat buna rağmen kişi ölürse, meşru olan sınırın aşıldığına hükmedilerek kasden öldürmeye benzer öldürmenin diyetini ödemekle mükellef kılınır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu diyet katil olan kişinin asabesinden taksitle tahsil edilir.

III. İmam (devlet başkanı) veya imamın vekili, takdir ve tayin edilen cezayı -artırmaksızın- tatbik ederler de cezalandırılan kişi ölürse, tazminat sözkonusu olmaz. Çünkü imam veya onun vekili, üzerine vacib

olanı yerine getirmiştir. Uygulanan cezanın sopa vurmak, el kesmek olması, aşırı sıcak veya aşırı soğuk bir zamanda uygulanması veya iyileşecek veya iyileşmeyecek bir hastalık esnasında uygulanması meseleyi değiştirmez.

IV. Âkil-bâliğ ve hür olan kişinin bedeninde bir çıban çıksa, çıbanın ölümcül olduğundan korkulmuyorsa, o çıban kesilebilir. Fakat çıbanın ölümcül olduğundan korkuluyorsa, onu bırakmakta da herhangibir tehlike yoksa, kesmek caiz olmaz. Çıbanın kesilmesinde tehlikenin daha çok olması durumunda da hüküm böyledir.

Baba veya dedenin, çocuğun veya definin vücudundaki çıbanı, tehlike olmakla beraber kesmemenin tehlikesi daha büyükse, kesme yetkisi vardır. Çünkü onlar, çocuğun ve delinin mallarını zayi olmaktan korumakla mükelleftirler. Öyleyse onların canlarını korumak hususunda daha fazla gayret göstermeleri gerekir. Çürüten, yeyip tüketen bir hastalığa maruz kalan bir uzvu veya damarları kesmek, dağlamak ve benzeri tedaviler de çıbanı kesmek gibidir. Tehlikesi yoksa, doktorlar bunun gerekli olduğunu söylerlerse sultanın, babanın, dedenin ve diğer velîlerin kan aldırtmak yetkisi vardır. Çünkü bu maslahat içindir, herhangibir zarar da sözkonusu değildir. Fakat yabancı bir kişinin çocuk ve deli için bunları yapması caiz değildir; zira yabancı bir kişinin, deli veya çocuğa bunları tatbik etmeye yetkisi yoktur, yabancı kişi onların velîsi değildir. Fakat sultanın, babanın ve diğer velîlerin, velayeti altında bulunanlara bunları tatbik etmesi caizdir, eğer tedavi edilen kişi ölürse, onların herhangibir tazminat ödemesi gerekmez.

V. Cellat, imamın zulmettiğini bilmeden onun emriyle bir kişiye vurursa veya öldürürse, cellat değil, imam zâmin olur. Fakat cellat imamın zulmettiğini, bu hususta hata ettiğini biliyorsa, cellat zâmin olur. Bu hüküm, cellatın imam tarafından tehdit edilmemesi halinde böyledir. Eğer cellat, imam tarafından tehdit edilmişse, hem imam, hem de cellat malî cezaya çarptırılır.

VI. Bir kişi, başka birinin elini ısırırsa, ışınlan kişi elini en kolay yoldan kurtarmaya çalışmalıdır. Mesela onun çenesini açmak veya çenesine vurmak suretiyle kurtarabilir. Eğer bu şekilde kurtafamazsa, elini çekmek suretiyle kurtarmalıdır. Hızla elini çektiğinde adamın dişleri kırılırsa veya düşerse, o dişler hederdir; onlar için tazminat yoktur.

İmran b. Husayn şöyle rivayet ediyor: "Bir kişi, diğer bir kişinin kolunu ısırdı. Işınlan kişi kolunu çekince ısıranın ön dişi düştü. Müteakiben dava

Peygamber'e arzolununca, Peygamber 'Sizden biriniz erkek hayvanın ısırması gibi ısırır mı? Onun çıkan dişi için diyet yoktur' buyurdu".[166][4]

Bir Uyan

Acı çeken bir kişinin -acı ne kadar çok olursa olsun- kendini öldürmesi caiz değildir; zira o acıdan kurtulma ihtimali her zaman mevcuttur.
Hatib Şirbinî şöyle der: 'Bir kişi ateşe atılsa, o ateşte de öleceğinden emin olsa, ancak ateşten kurtulmanın tek yolu da kendisini ateşin yanındaki suya atarak boğmak olsa, boğulmak ateşte yanmaktan daha kolay geliyorsa, kendini suya atabilir'.
İnsanın Kusuru Nedeniyle Sorumlu Olması İnsan kusuru nedeniyle iki şekilde sorumlu olur:
1. Kasıd nedeniyle sorumlu olması
Yani kişinin kasden öldürmesinden, kasden hırsızlık yapmasından, zina iftirası atmasından, gasbetmesinden, yol kesmesinden ötürü sorumlu olmasıdır.
2. İhmalkârlık nedeniyle sorumlu olması
Yani kişinin ihmalkârlığı nedeniyle kanı masum olan bir kişinin malının veya canının zarar görmesi nedeniyle sorumlu olmasıdır. Meselâ kişi hayvanını başıboş bırakır da hayvan başkasının bahçesine, arazisine zarar verirse, hayvan sahibi sorumlu olur.

İhmalkârlık Nedeniyle Sorumlu Olmanın Üzerine Terettüb Eden Hüküm

Kusur ve ihmalkârlığın, şer'an tasavvur edilmesi mümkün olduğunda sorumluluk sabit olur. Sorumluluk sabit olduğunda da sorumlu olan kişi tazminat ödemekle mükellef kılınır. Kusur ve ihmalkârlığı nedeniyle telef olan malın mislini veya kıymetini öder. Kusur ve ihmalkârlığı nedeniyle meydana gelen yaralanma ve benzerlerinin diyetini veya tazminatını öder.
Olayın meydana gelmesi muhtemel olduğunda, şeriat nazarında kusur veya ihmalkârlık hükmen sabit olur. Oiayın failin gerçekten kusurlu olup olmaması -olayın kusur nedeniyle meydana geldiği ihtimali varsa- dikkate alınmaz. Bu bakımdan o kişinin tazminat ödemekle mükellef kılınması için kusurlu olduğunu gösteren bir delilin bulurması şart değildir. Burada tek şart, olayın o kişinin kusuru nedeniyle meydana geldiği düşüncesinin

bulunmasıdır. Bu ise hak hususunda titiz davranmak, zararı telafi etmek ve hukukun üstünlüğünü- sağlamak içindir.

Kusur Nedeniyle Sorumlu Olmaya Birkaç Misal

I. Kazaen adam öldürmek.
Kazaen adam öldürmenin tarifi daha önce geçmişti. Kazaen adam öldüren kişiye, diyet vacib olur. Kazaen adam öldüren kişi, gerçekte suçlu olduğu için bu cezaya çarptırılmamaktadır. O kusurlu olduğu, tedbir almadığı için kişinin ölümüne sebep olmuştur. Hatta o, gerçekte kusurlu bile olmayabilir. Böyle dahi olsa yine diyet ödemekle mükellef kılınır.
II. Meselâ bir kişi eğri bir duvar yapsa, kanı masum olan bir kişi veya bir mal o duvarın altında kalarak telef olsa, duvarı yapan kişinin akrabaları ölen kişinin diyetini veya telef olan malın bedelini vermek mecburiyetindedirler. Bu ceza, işlemiş olduğu bir suçtan ötürü verilmemiştir. Sadece bir müşlümana, kendisinin kusur ve ihmalkârlığı nedeniyle gelen zararı telafi etmek İçin bu cezayı ödemekle mükellef kılınmıştır.
III. Meselâ bir kişinin hayvanı veya arabası, başkasının ekinini telef etse veya kanı masum olan bir kişinin yaralanmasına veya ölmesine sebep olsa, o hayvanın veya arabanın üstünde olan kişi veya onların sahibi telef olan malın tazminatını vermek zorundadır. Hayvanın veya arabanın ölümüne sebep olduğu kişinin diyeti ise, hayvanın veya arabanın üzerinde bulunan kişinin yakınları tarafından verilir. Çünkü hayvan veya arabanın sebep olduğu cinayetin sorumluluğu, hayvanın veya arabanın üzerinde bulunan kişiye aittir.

Kusur Sayılmayan ve Sorumluluk Gerektirmeyen Birtakım Haller

1. Meselâ hayvan veya arabayı kullanan kişi ansızın ölse, düşüp ölen hayvan veya hareket halindeki araba bir kişinin ölümüne sebep olsa veya bir malın telef olmasına sebep olsa, arabayı kullanan kişi sorumlu tutulmaz. Çünkü burada herhangibir kusur sözkonusu değildir.
2. Bir kişi, hayvanın sahibinin veya hayvanı ücretle çalıştıran kişinin izni olmadan hayvanı elindeki bir nesne ile dürtse, hayvan da ürküp bir malın telef olmasına sebep olsa, hayvanın sahibi veya hayvanı ücretle çalıştıran kişi sorumlu olmaz, çünkü onların bu hususta herhangibir

kusuru sözkonusu değildir. Tazminat, hayvanı izinsiz olarak dürten kişiye düşer; zira bu işi bilfiil yapan odur.
Yabancı bir kişi, başka bir şahısın arabasını bir deliye teslim etse, deli de arabayı sürerken bir mahn telef olmasına sebep olsa, arabanın sahibi sorumlu olmaz. Çünkü ona herhangibir kusur izafe etmek mümkün değildir. Tazminat, arabayı deliye teslim eden kişiye düşer.
3. Bir kişi gündüz vakti hayvanını bir şahsa verip, hayvanın her zamanki gittiği yolu da gösterse, fakat buna rağmen hayvan bir ekine zarar verse veya yolda bulunan herhangibir şeyin yok olmasına sebep olsa, hayvanın sahibi sorumlu olmaz. Çünkü ona herhangibir kusur izafe etmek mümkün değildir. Tazminat, hayvanın teslim edildiği kişiye düşer.
Kişi hayvanını, gündüz vakti daha önce gidip geldiği yola yöneltse, hayvan bir ekine veya bir mala zarar verse, sahibi sorumlu olmaz; zira burada hayvan sahibine izafe edilecek bir kusur yoktur. Fakat kişi hayva-nmı'aynı yola geceleyin yöneltse, hayvan da herhangibir şeyi telef etse, hayvanı geceleyin gönderdiği için hayvan sahibi sorumlu olur ve zararı tazmin eder. Gündüz gönderdiğinde sorumlu olmamasının, gece gön-. derdiğinde ise sorumlu olmasının sebebi şudur: Hz. Peygamber, bahçe sahiplerine bahçelerini gündüz korumayı emretti. Hayvan sahiplerinin de hayvanlarının geceleyin yaptıkları zararı ödemesine hükmetti.[167][5]
Bu şekilde hüküm verilmesinin sebebi örftür; zira örf, insanların bahçelerini, ekinlerini gündüz korumak şeklinde cari olmuştur. Hayvan sahiplerinin de hayvanlarına geceleyin sahip olması şeklinde cari olmuştur. Bu bakımdan örfün değişmesi halinde hüküm de örfe tâbi olarak değişir.

Sorumlu Olup Olmamak Hususunda Bir Kaide

Geçmiş misallerden kısaca şu güvenilir kaideyi çıkarttık:
a. Mesuliyet, bilfiil başkasının zarar görmesine -ister kasıtlı, ister kasıtsız- sebep olan kişiye aittir. Bu ya düşmanlıktan kaynaklanan bir sorumluluktur ya da kusurlu davranmaktan kaynaklanan bir sorumluluktur.
b. Bilfiil başkasının zarar görmesine sebep olmayan kişi sorumlu olmaz. Çünkü bilfiil sebep ortada olmadığında işe yabancı bir unsur dahil olur. Meselâ bir kişi yol kenarına bir kuyu açsa, bir şahıs da gelip bilerek kendini kuyuya atsa (intihar etse), kuyuyu kazan kişi sorumlu olmaz.

Çünkü onun dolaylı olarak sebebiyet vermesi, bilerek kendini kuyuya atan kişinin fiiliyle kesilmiş oluyor.

c. Bir kişi hayvanını bağlamadan bir ekinin yanına bıraksa, başka bir kişi gelip hayvanı dürtüklese, hayvan da ekine zarar verse, hayvan sahibi sorumlu olmaz. Çünkü sebebiyet, o kişinin fiiliyle ortadan kalkmaktadır. Meselâ bir kişi büyük bir taşı emin bir yere bıraksa, sonra sel gelip o taşı sürüklese ve taş başka bir kişinin ölümüne sebep olsa, burada sorumluluk sözkonusu olmaz. Çünkü böyle birşeyin düşünülmesi mümkün değildir.

BAĞİLİK VE BAĞİLİKLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Bağı Kimdir?

Bağı, durması gereken sınırda durmayıp saldırganlık yapan kimsedir. Bağı kelimesi bağy kökünden gelir ki bu da zulmetmek demektir. Buradaki bağılerden maksat, müslümanların içinden çıkıp halifeye isyan eden veya bir hakkı meneden kişilerdir. Bu hakkın, Allah'ın veya kulun hakkı olması arasında bir fark yoktur.

Bağılığin Hükmü

Beyan ettiğimiz mânâda bir bağılik ve bağıler ortaya çıktığında, bunlar müslümanların hangi grubundan olursa olsun, halifenin hemen onlara bir heyet gönderip maksatlarını öğrenmesi vacibdir. Eğer onların istekleri makul ise, herhangibir zararı olmayacaksa -bağıliklerini teşvik edecek bir durum meydana getirmemek şartıyla- onların isteklerini yerine getirmek vacibdir. Halife onlara nasihat edip isyandan vazgeçerek kendisine itaat etmelerini tavsiye etmelidir. Nasihatlar işe yaramazsa halifenin onlara karşı savaş ilan etmesi, buna rağmen yine isyanlarında ısrar ederlerse fiilen savaşması gerekir. (Nitekim Hz. Ali, bağılerle fiilen savaşmıştır).

'Bağılerle Savaşmanın Şartları

Bağılerle savaşmak için şu şartların mevcut olması gerekir:
1. Bağıler güç ve kuvvete sahip olmalıdır. Bu kuvvetlilik, çokluklarından ötürü olabildiği gibi, İmam'ın mukavemet etmesini gerektiren muhkem bir kale içinde bulunmalarından ötürü de olabilir. İmam onları itaate döndürmek için çok mal vermek, birtakım ihsanlarda bulunmak ve birçok adamı istihdam etmek zorunda kalmalıdır.
2. Sözkonusu kuvvetlerinden ötürü, fiilen halifenin hükmü altından çıkmış olmalıdırlar. Eğer bağıler imamın hükmü altında iseler, imamın onlarla savaşması şart değildir. Bu durumda imam* onları hapsetmek suretiyle veya başka bir yolla cezalandırabilir.
3. İsyanlarının haklı olduğuna dair bir delil ve tevilleri olmalıdır; yani

halifeye isyan etmelerini meşru gösterecek, fasid dahi olsa bir tevile dayanmaları gerekir. Ancak bu tevilin fasid olduğu muhakkak kesin olmamalıdır. Meselâ Cemel ve Sıffin savaşına katılan Haricilerin, isyanlarını meşru göstermek için şu delil ve tevile dayanmaları buna bir örnektir. Onlar şöyle iddia ediyorlardı: 'Ali, Osman'ı öldürenleri bildiği, onları cezalandırmaya gücü yettiği halde, -onlar kendisini halife seçtikleri için- onları cezalandırmıyor'. (Bu ithamdan Allah'a sığınıyoruz).

Haricîlerin, halifeye isyan etmenin meşru olduğuna dair kendilerince bir delil ve tevil İleri olmasaydı, onlar bağı sayılmaz, üzerlerine bağiliğin hükümleri terettüb etmezdi. Hiçbir delil ve tevilleri olmadan sırf fasıkhkları nedeniyle halifeye isyan etmeyi meşru görerek halifeyle savaşsalardı, kâfir olurlardı.

Bağilerle Savaşmanın Hükmü ve Hikmeti

-

Bağilerİe savaşmak farzdır. Onlarla savaşmanın farz olduğunun delili şu ayeitir:

Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri diğerine saldırırsa (saldıran grup) Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar onlarla savaşın. Eğer dönerlerse artık aralarını adaletle düzeltin ve adaletli davranın. Şüphe yok ki Allah adil davrananları sever.

(Hucurat/9)

Alimler şöyle demişlerdir: 'Bu ayette her ne kadar halifeye isyan etmekten bahsedilmiyorsa da ayet -umumi olduğu için veya kıyasen-bunu da kapsar'.

Bir grubun başka bir gruba saldırması halinde saldıran grupla savaşmak emredildiğine göre, halifeye isyan edenlerle savaşmak haydi haydi emredilmiş sayılır. Şu hadîs-i şerif de sözkonusu ayete benzemektedir:

Kim İslâm cemaatinden bir karış ayrılırsa, boynundan İslâm bağını çıkarmış olur.[168][1]

Bağilerin halifeye isyan etmelerinin şer'î bir şüpheye (tevile) dayandığını söylemiştik. Madem ki onların isyanları şer'î bir tevile dayanıyor, öyleyse onlarla savaşmak neden farzdır? Bunun hikmeti nedir?

Bağiierle savaşmanın farz olmasının nedeni şudur: Kişi, meşru bir şekilde halife seçildikten sonra, müslümanların dirlik ve düzenini sağlamak, düşmanlara karşı güçsüz düşmemek, düşmanlara korku salmak için emir ve yetkinin halifede olması gerekir. Ayrıca Allah Teâlâ, müslümanların

halifeye itaat etmelerini emretmiştir. İşte bu nedenlerden ötürü, zâlim dahi olsa halifeye itaat etmek müslümaniar üzerine vacib kılınmıştır. Ancak bu itaat, masiyet olmayan hususlarda olmamak şartıyla kayıtlandırılmıştır. Çünkü halkın halifeye isyan etmeleri, halifenin onlara zulmetmesinden daha tehlikelidir. Bu nedenle Allah Teâlâ bağilerle savaşılmasın! emretmiştir. Bağilerin delil ve tevilleri dikkate alınmamıştır; zira halifeye itaat etmek, hayır açısından daha üstündür.

Bağilerle Yapılan Savaşın Keyfiyeti ve Bu Savaş ile Diğer Savaşlar Arasındaki Fark

Kâfirlere, fasıklara ve düşmanlara karşı yapılan savaş, bağilere karşı yapılan savaştan farklıdır. Daha önce de söylediğimiz gibi bağiler fasık ve bidatçi sayılmazlar. Onlarla savaşılmastnm nedeni, müslümanlartn birliğini, beraberliğini, emniyetini korumaktır. Ancak onlarla savaşmaya başlanmadan önce birtakım yollar denenmelidir. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz:
a. Savaş açılmadan önce halifenin veya temsilcisinin onlarla konuşması, onlara nasihat etmesi gerekir.
Nitekim Hz. Ali, kendisine karşı çıkan Haricîlere İbn Abbas'ı göndermiş, onun vasıtasıyla onlara nasihat etmiş, onlarla konuşmuştur.
İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmektedir: "Haricîler bizden ayrıldıkları zaman, ben Ali'ye şöyle dedim:
- Ey mü'minlerin emîri! Namazı serinlik düşünceye kadar tehir et de ben gidip onlarla konuşayım.
- Onların sana bir zarar vermelerinden korkuyorum.
- İnşaallah birşey olmaz.
Daha sonra Yemen'de yapılan abalardan en güzelini giyerek onların yanına gittim. Onlar kaylule uykusuna yatmışlardı. Bir grubun yanına vardım, onlardan daha fazla Allah'a ibadet eden görmedim; dizleri secdeye gitmekten deve derisi gibi nasır bağlamıştı, yüzlerinde de secde eseri görülmekteydi. Onların yanına vardığımda bana şöyle hitap ettiler:
- Ey Abbas'ın oğlu! Sana merhaba, seni buraya getiren nedir?
- Ben sizinle konuşmak için geldim. Peygamber'in ashabı Kur'an'ın tevilini sizden daha iyi bilirler. Çünkü vahiy onların arasında nazil oldu.
Onlardan bazıları 'İbn Abbas'Ia konuşmayınız' dedilerse de bazıları da 'Mutlaka onunla konuşacağız' dediler. Bunun üzerine ben şöyle dedim:

- Peygamber'in amcasının oğlu, damadı, Peygamber'e ilk iman eden ve yanında Peygamber'in saha bileri bulunan Ali'yi hangi hususlarda tenkid ediyorsunuz?
- Biz onu üç hususta tenkid ediyoruz.
- Peki, bunlar nelerdir?
- Birincisi, insanları Allah'ın dininde hakem tayin etmiştir. Oysa Allah Teâlâ 'Hüküm ancak Allah'ındır' (En'âm/57) buyurmuştur.
- İkincisi nedir?
- Savaştığı halde hiç esir almadı, onların mallarını ganimet saymadı. Eğer savaştığı kişiler kâfir iseler onların malları helâldir. Yok mü'min iseler onların kanları da ona haramdır. .
- Üçüncüsü nedir?
- Emîr'ul-mü'minîn sıfatının silinmesine izin verdi. Eğer o mü'min-lerin emîri değilse, kâfirlerin emîridir.
- Peki, ben size sizin de bildiğiniz muhkem ayetlerden ve Peygamber'in sahih sünnetinden delil getirsem, iddianızdan vazgeçer misiniz?
- Evet, vazgeçeriz.
- 'Ali, Allah'ın dininde insanları hakem kıldı' sözünüzü ele alalım. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: 'Ey iman edenler! İhramda iken av öldürmeyin. Sizlerden avı kasden öldürenin cezası (evcil hayvanlardan) onun bir benzeri (dengi)dir. Kabe'ye ulaşmış bir kurbanlık olarak bu cezayı sizden olan iki adaletli kişi hükm(edip tayin) edecektir'. (Mâide /95)
Yine Allah Teâlâ, karı-koca arasındaki anlaşmazlık hususunda da şöyle buyurmaktadır: 'Eğer (harı ile koca arasında) ayrılık olacağından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir, kadının ailesinden bir hakem gönderin'. (Nisa/35)
Size Allah adına yemin vererek soruyorum: Düşmanlıkları kaldırıp kanların akıtılmasını önlemek için hakem tayin etmek,1 bir dirhem değerindeki tavşanı ihramltyken öldürmede hakem tayin etmekten daha mı önemsizdir?
- Yâ rabbî! Sen bizi muahaze etme. Elbette düşmanlıkları kaldırıp, kan akmasını durdurmak daha önemlidir.
- O halde birinci tenkidinizin cevabını vermiş oldum mu?
- Allahımî Bizi muahaze etme. Evet, verdin.
- Sizin 'Ali onlaria savaştığı halde onlardan esir almadı, onların mallarını ganimet saymadı' sözünüzü ele alalım. Siz annenizi esir alıp, ondan cariye gibi faydalanmayı, cnıı cariye yapmayı kendiniz için helâl görür

müsünüz? Eğer annenizden cariye gibi faydalanmayı helâl görürseniz, kâfir olursunuz. Aişe'nin, sizin anneniz olduğunu inkâr ederseniz, yine kâfir olursunuz. Çünkü Allah Teâlâ 'O Peygamber mü'minlere kendi nefislerinden daha evladır. Onun hanımları da mü'minlerin anneleridir' (Ahzab/6) buyurmaktadır.

Siz bu durumda iki sapıklık arasında kıvranıp duruyorsunuz; hangisini isterseniz onu alın. Böylece ikinci tenkidinizin de cevabını veımiş oldum mu?

- Yâ rabbî! Sen bizi muahaze etme. Evet, verdin.

- Sizin 'Ali, emîr'uî-mü'minin sıfatının silinmesine izin verdi' sü-zünüzü ele alalım.

Hz. Peygamber, Hudeybiye günü Kureyşlilerle anlaşma yaptı. Hz. Peygamber, sulhnameyi yazan kişiye (Hz. Ali'ye) 'Yaz! Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed ile Kureyş'in üzerinde anlaştıkları maddelerdir' deyince, Kureyşliler şöyle dediler: 'Allah'a yemin ederiz ki eğer senin Allah'ın Rasülü olduğuna inansaydık, seninle savaşmaz, seni Kabe'yi ziyaretten menetmezdik. Sen Abdullah oğlu Muhammed yaz'. Bunun üzerine Hz. Peygamber 'Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın Rasûlüyüm. Siz beni yalanlasanız da ben Allah'ın Rasûlüyüm' dedikten sonra antlaşma metninin altına 'Bu, Abdullah oğlu Muhammed ile Kureyş'in üzerinde ittifak ettiği suîhnamedir' şeklinde yazılmasını emretti.

Şimdi size soruyorum; acaba Hz. Peygamber böyle yapmakla peygamberlik sıfatını ortadan kaldırmış olur mu?

- Yâ rabbî! Sen bizi muahaze etme. Hayır, peygamberlik sıfatını ortadan kaldırmış olmaz.

Bu karşılıklı konuşmadan sonra 20.000 kişi Haricîlerden ayrıldı. Geriye 4.000 kişi kaldı. Onlar da savaşta öldürüldü.[169][2]

İbn Kesir'in el-Bidaiye ve'n-Nihaye adlı eserinde de şöyle anlatılmaktadır: "Hz. Ali, İbn Abbas'ı Haricîlere gönderdi. İbn Abbas onların ortasına gelince, İbn Kavva denilen kişi ayağa kalkarak bir hutbe irad etti ve şöyle dedi:

- Ey Kur'an'ın hizmetkârları! Bu gelen kişi İbn Abbas'tır. Onu tanımayan varsa, işte onu tanıtıyorum. Bu, Allah'ın Kitabında kimsenin bilmediği hususları bilenlerdendir. Bu öyle bir kişidir ki onun ve kavminin hakkında şu ayet inmiştir: 'Bunlar cedelci bir topluluktur' (Zuhruf/58). Siz bunu arkadaşının (Hz. Ali'nin) yanına geri gönderiniz. Allah'ın Kitabı hususunda onunla tartışmayınız.

Onlardan bazıları da şöyle bağırdılar:
- Allah'a yemin ederiz ki onunla Allah'ın Kitabı hususunda tartışacağız; eğer hakkı getirirse hakka tâbi olacağız, bâtılı getirirse yemin ederiz ki onu bâtılı ile yüzüstü atarız.
Sonra üç gün boyunca tartıştılar. Haricîlerden 4.000 kişi -reisleri İbn Kavva da dahil- tevbe ederek dönüş yaptılar. İbn Abbas onları Kûfe'de bulunan Hz. Ali'nin yanma getirdi".[170][3]
İmamın veya temsilcisinin nasihatları bağilere fayda vermezse, imamın onları korkutması gerekir. Bu da fayda vermezse imam onlarla savaşır.
b. Bağilerle savaşilırken kaçanların peşine düşmek ve onların yaralılarını öldürmek caiz değildir.
c. Esir düşen bağileri öldürmek caiz değildir; zira Hz. Peygamber bunu yasaklamıştır.
İbn Ömer şöyle rivayet etmektedir: Hz. Peygamber, İbn Mes'ud'a şöyle sordu:
- Ey Ümmi Abdin oğlu! Ümmetimin bağileri hakkındaki hükmün ne olduğunu biliyor musun?
- Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.
- Onların savaştan kaçanlarının peşine düşülmez, yaralıları öldürülmez, can çekişenlere, bir an önce ölmesi için müdahale edilmez.[171][4] İbn Ebî Şeybe de şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Ali Cçmel Günü tellalına
şöyle bağırmasını emretti: 'Savaş meydanından ayrılanların peşine düşmeyin, yaralıları ve esirleri öldürmeyin. Her kim evine girip kapısını kaparsa o emniyettedir, kim silahını bırakırsa o da emniyettedir'.[172][5]
Alman esirlerin, halifeye boyun eğip biat edinceye kadar hapsedilmesi vacibdir. Böylece bağilerin topluluğu dağılır, savaş sona erer, onların şerlerinden emin olunur. Onlar bir daha halifeye isyan etmeyeceklerine söz verip yemin ederlerse serbest bırakılır. Fakat sözünde durmayıp yeminini bozacağından korkulan kişiler -yemininde duracağı kanaati hasıl oluncaya kadar- hapiste tutulmaya devam edilebilir. Savaş bitmeden önce halifeye itaat eden ve itaatinde samimi olduğu görülen bağilerin derhal serbest bırakılması vacibdir.
d. Bağilerin mallan ganimet olarak alınmaz.
Ancak savaş aletlerine -harp bitinceye kadar- el konulabilir. Hâkim/ İmam onların tekrar savaşacaklarından korkarsa, savaş aletlerini iade etmez. O aletler devletin koruması akında muhafaza edilirler. Bağilerin diğer

mallarına gelince, onları savaş bittikten sonra iade etmek -onların tekrar savaşacaklarından korkulsa dahi- farzdır.

Bağilerle Yapılan Savaş Üzerine Terettüb Eden Hükümler

1. Savaş esnasında öldürülen bağilerin kanı hederdir.

Sözünü ettiğimiz şartlar tamam olur da halife bağilere karşı savaş açarsa, savaş esnasında öldürülen bağilerin kanı hederdir, onların öldürülmesinden ötürü ne kısas ne de diyet sözkonusudur. Bunun nedeni, bu savaşın meşru ve vacib olmasıdır.

2. Savaş bittikten sonra bağiyi öldüren kişi, onun hâlâ bağı olduğunu zannettiği için öldürdüğüne dair yemin ederse kısas düşer, diyet ödemekle mükellef kılınır.

3. Esir düşen veya yaralı olan bir bağiyi öldüren kişi, diyet ödemekle mükellef kılınır.

Burada kısas sözkonusu değildir. Çünkü onun öldürülmesinin caiz olup olmadığında şüphe vardır. Rasûlullah'ın 'Müslümanlardan hadleri mümkün olduğunca düşürün' sözünü daha önce de nakletmiştik.

RİDDE/İRTİDAT

Ridde'nin Mânâsı

Lugatta ridde, bir şeyden başka birşeye dönmek anlamına gelir. Ridde'nin ıstılahî mânâsı ise İslâm dininden çıkmak (irtidat etmek) demektir. Ridde (İslâm'dan dönmek), küfrün en çirkin, hüküm ve sonuç itibariyle en ağır çeşitlerinden biridir. Şu ayet buna delâlet eder:
İçinizden kim diniden dönüp kâfir olduğu halde ölürse; işte onların dünyada da ahirette de amelleri ziyan olmuştur. Onlar ateşin ashabıdır ve orada ebedî kalacaklardır.
(Bakara/217)

Ridde Nasıl Meydana Gelir?

İslâm'dan irtidat etmek üç şekilde meydana gelir:
1. Dinde zaruri olan, üzerinde ittifak edilen bir hükmü inkâr etmekle
Meselâ zekâtın, orucun, haccın farziyetini, içkinin, faizin haramlığını inkâr eden kişi İslâm'dan çıkmış (irtidat etmiş) olur. Bunlar her müslüman için bilinmesi zaruri olan hükümlerdendir. Burada âlimler ile diğerleri eşittir. Bu nedenle de bunların inkâr edilmesi, mürtedliğin sebeplerindendir.
Üzerinde ittifak olmayan veya ittifak olmakla beraber halkın çoğunluğunun bu ittifaktan haberdar olmadığı hükümleri inkâr etmek, mürted olmayı gerektirmez. Meselâ kuşluk namazının meşruiyetini inkâr etmek veya boşanmış bir kadının iddetini bitirmeden önce evlenmesinin haram olduğunu inkâr etmek mürted olmayı gerektirmez.
2. Kâfirlerin özelliklerinden olan bir fiili işlemekle
Meselâ bir puta secde etmek, kâfirlerin ibadetlerinden birini yapmak veya bir mushafi kasden pisliğin içine atmak kişiyi mürted yapar. Hadîs ve tefsir kitapları da mushaf gibidir. Ancak bütün bunları -zorlama olmaksızın- kendi isteğiyle yapması halinde mürted olur.
3. İslâm dinine bağlılığa ters düşen bir söz söylemekle
Bunun inanç, inat veya istihza şeklinde meydana gelmesi hükmü değiştirmez. Meselâ İslâm'a. Allah'a, peygamberlerden birine küfreden kişi mürted olur veya islâm, insanlığın ilerlemesine, terakki etmesine mânidir' veya 'Bir yaratıcı yoktur' veya 'Zekât sosyalizmin ilkelerine aykırıdır' veya 'Kadının örtünmesi gericiliktir' diyen kişi mürted olur. İşte

bu sözlerin tümü, mürted olmaya sebep olur. Kişinin bu sözleri inanarak veya öfke esnasında veya inat olarak söylemiş olması meseleyi değiştirmez. Meselâ dine küfredenlerin çoğu öfke anında küfretmektedir, Allah'a küfredenlerin çoğu tartışma esnasında kızgınlıkla küfretmektedir veya sadece insanları güldürmek, onları eğlendirmek için dinî bir mesele ile alay etmektedirler. Meselâ kişi, kendisine nasihat eden bir arkadaşına 'Eğer sen cennete girersen kapısını kapat, beni içeri sokma1 demektedir.

İslâm'dan Çıkmaktan Sakınmak

Yukarıda bahsettiğimiz hususlardan anlaşılmıştır ki insan bazen basit ve mânâsız bir kelimeden ötürü veya söylemekle fikir ve ifade özgürlüğünü kullandığını zannederek bir hakikati yalanlamaktan dolayı İslâm'dan çıkmakta, mürted olmaktadır. Oysa böyle bir kimse tarafından söylenmiş basit bir söz veya umursanmayan bir konuşma, onun varacağı nokta hususunda ciddi bir neticeyi tevlid etmektedir. Böylece kişi, bütün günahları bağışlanacak bir müslüman olmaktan çıkarak, Allah'ın rahmetinden ümit kesen bir kâfir olmaktadır. Bu durumdaki bir kişi, ne kadar iyilik ve hayır işleri yaparsa yapsın sonuç değişmez. Ayrıca İslâmî bir toplumda bu tür kişinin hakları elinden alınır. Bu hakları şöyle sıralayabiliriz;

a. Hayat hakkı. Çünkü kişinin idamı gerekecektir.
b. Mülk edinme hakkı. Çünkü mülkiyeti düşmüştür.
c. Şer'î muameleleri ilga edilir. Meselâ evliliği, mirası ve benzerleri ilga edilir. Bunun tafsilatı ileride gelecektir.

Bu bakımdan ne kadar öfkelenmiş olursa olsun bir müslümanın mürtedliği gerektiren söz ve hareketlerden kaçınması vacibdir. Müslüman, öfkesini dizginlemeli, kendisini dinden çıkaracak kelimeleri söylememek için kendisini zorlamalıdır. Aksi takdirde hem dünyası, hem de ahireti harap olur.

İrtidat'in Cezas

İrtidat hususunda kadın ve erkek arasında fark yoktur; her ikisi de irtidat etmenin cezasını çeker. Âkil ve baliğ olduğu halde irtidat eden erkek veya kadına tatbik edilmesi gereken hususlar ve ceza şudur:
1. İrtidat eden kadın veya erkeğin derhal tevbeye davet edilmesi vacibdir. Zira o kişi, kafasına takılan bir şüpheden veya aklî dengesini bozan bir

öfke krizinden ötürü irtidat etmiş olabilir. Bu nedenle onun uyarılması, hakikatin kendisine gösterilmesi gerekir. Bu da ancak nasihat etmek, tevbeye davet etmek, üzerinde bulunduğu durumun batıl ve tehlikeli bir yol olduğunu göstermek ve onu bu hususta ikna etmekle olabilir.

2. İrtidat eden erkek veya kadın mürted olmakta ısrar etmenin kötü neticelerinden sakındınlmahdır; yani tevbe etmediği takdirde öldürüleceği kendisine söylenmelidir. îrtidat eden kişinin, mürted olmakta ısrar etmesi; ister inat, ister inanç, isterse de alay nedeniyle olsun hüküm değişmez.

3. Mürtedlikte ısrar eden erkek veya kadının katledilmesi vacibdir. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Dinini değiştiren (İslâm'dan dönen) kişiyi öldürün.[173][1]

Allah'tan başka ibadete layık hiçbir ilah bulunmadığına ve benim de Allah'ın muhakkak bir elçisi olduğuma şehadet eden müslüman kimsenin kanı helâl olmaz, ancak şu üç sebepten biri ile helâl olur; Evli olduğu halde zina etmekle, haksız yere bir nefsi öldürmekle, İslâm dinini terkedip cemaatten ayrılmakla![174][2]

Cabir'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Ümmü Rûman isimli bir kadın irtidat etti. Hz. Peygamber, onun tekrar İslâm'a davet edilmesini, kabul etmediği takdirde öldürülmesini emretti',[175][3]

Mürted'e Ceza Tatbik Etmenin Şartları

Mürted'in cezasının, öldürülmek olduğunu yukarıda söylemiştik. Ancak mürted olan kişinin öldürülmesi için şu şartların mevcut olması gerekir:

1. Mürted olan kişi âkil ve baliğ olmalıdır.

Çocuk veya delinin irtidat etmesine itibar edilmez. Çünkü onlar mükellef değildir. Ancak irtidat eden çocuğun velîsinin çocuğu terbiye etmesi, onu bu işten uzaklaştırması, yaptığı işten veya söylediği sözden dolayı onu tevbeye davet etmesi gerekir:

2. İrtidat eden kişi tevbeye davet edilmelidir.

îrtidat eden erkek veya kadın, tevbe teklif edilmeden öldürülmez.

Rivayet edildiğine göre Yemen valisi Ebu Musa el-Eş(arî'nin yerine vali tayin edilen Muaz b. Cebel Yemen'e geldiğinde Ebu Musa ona bir minder atarak şöyle dedi:

- Otur, istirahat et.

Muaz b. Cebel bir kişinin bağlanmış olduğunu görerek onun kim olduğunu sorduğunda Ebu Musa el-Eş'arî şöyle dedi:

- O bir yahudi idi, müslüman oldu, sonra tekrar yahudiliğe döndü,
- Onu öldürmedikçe oturmam.
Muaz b. Cebel bunu söyledikten sonra Allah ve Rasûlü'nün hükmünün bu olduğunu üç defa söyleyerek ısrar etti. Bunun üzerine Ebu Musa el-Eş'arî onun öldürülmesini emretti.[176][4]

3. İrtidat eden kişinin mürtedliği, kişinin kendi ikrarıyla veya iki adil şahitle sabit olmalıdır.

Mürtedliğin Üzerine Terettüb Eden Hükümler

Bir müslüman irtidat eder tevbe de etmezse öldürülmesi dışında onun üzerine şu hükümler terettüb eder:

1. Mallarının tümüne hacr konur. Yani irtidat eden kişinin mallan halifenin veya vekilinin tasarrufu altına girer. İrtidat eden kişiye bu mallardan sadece nafakası verilir. Eğer kişi tevbe edip tekrar İslâm'a dönerse hacr kalkar, tevbe etmez de öldürülürse, irtidat ettiği andan itibaren o malların sahibi olmadığı meydana çıkmış olur.

2. İrtidat eden kişinin alışverişi, hibesi, rehin vermesi ve benzeri muamel el erdeki tasarrufları batıl olur. Çünkü irtidat eden kişi, bu hususlardaki ehliyetini kaybetmiş olur.

3. İrtidat eden kişi ile akrabaları arasında miras kesilir.
Kişi irtidat ettiğinde müslüman bir yakını ölürse, onun mirasını alamaz; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Müslüman kâfire, kâfir de müslümana mirasçı olmaz.[177][5]

4. İrtidat eden kişi hanımından ayrı tutulur.
İrtidat eden bir müslümanla müslüman hanımı birbirinden ayırılır. Ancak bu, boşanma şeklinde bir ayırma değildir. Sadece nikâh akdi askıya alınmış olur. En sahih görüşe göre tevbe eder de iddet müddeti içinde İslâm dinine dönerse, yeni bir nikâh akdi yapılmaksızın, eski akidle karısına döner. Eğer iddet müddeti içinde tevbe edip İslâm'a dönmezse, nikâh akdi fesholur ve akdin, kişinin mürted olduğu andan itibaren fesholduğuna hükmedilir. Kişi, bundan sonra tevbe edip İslâm'a dönerse, ancak yeni bir nikâh akdi ve yeni bir mehirle karısına dönebilir.

Öldürülen Mürtedle ilgili Meseleler

1. Öldürülen mürtedi yıkamak, kefenlemek ve onun cenaze namazını

kılmak haramdır. Çünkü o kişi İslâm dairesinden çıktığı için -başka bir sebepten ötürü değil- öldürülmüştür. Ancak İslâm dinine boyun eğip hükümlerine sarılan kişiler öldükten sonra yıkanıp kefenlenir ve namazları kılınır. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
İçinizden kim dininden dönüp kâfir olduğu halde ölürse, işte onların dünyada da ahirette de amelleri ziyan olmuştur. (Bakara/217)
2. Öldürülen mürted, müslüman mezarlığına defnedilmez.
Mürted olduğu için öldürülen kişiye, müslümanların mezarlığından uzak bir yerde çukur açılarak oraya atılır ve üzeri toprakla kapatılır.
3- İrtİdat eden kişinin yakınları ona mirasçı olamazlar.
Çünkü. verasetin temeli olan 'din birliği' ortadan kalkmıştır. Bunun delili ise yukarıda zikrettiğimiz hadîs-i şeriftir. İrtidat eden kişinin mülkiyetinde bulunan mallar, onun İrtidatıyla birlikte onun mülkünden çıkmış olur. Ancak bu hüküm, o kişi mürted olarak ölünce kesinleşir. Çünkü onun ölmesiyle, o malların irtidat ettiği itibaren onun mülkü olmadığı anlaşılır.

NAMAZI TERKETMENÎN HÜKMÜ

İslâm Dininde Namazın Önemi

Namaz, müslümanın hayatında İslâm'ın ilk ortaya çıkan alâmetidir. Namaz, insanın Allah'a kulluk etmesinin en önemli alâmetlerinden biridir. Şu ayet-i kerimeler namazın önemini ne güzel belirtmektedir:
... Şüphesiz-ki namaz, mü'minlerin üzerine vakit(İeri bel)li olarak farz kılınmıştır.
(Nisa/103)
Ailene namazı emret, kendin de namaza, sabır göster.
(Taha/132)
Müslüman, namazı terkettiğinde küfre doğru büyük bir mesafe katetmiş ve küfre yaklaşmış olur. Namazı sürekli terkedip de inancı sağlam kalan çok az müslüman vardır; yani namazı terkeden müslümanın imanı tehlikeye girer; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ;
Şüphesiz ki namazı terketmek, kişi ile şirk ve küfrün arasında bulunmaktadır.[178][1]
Bir müsiüman namaza devam ederse, Allah Teâlâ onun namazını onun günahlarına kefaret kılar ve onu manevî kirlerin temizlenmesine vesile kılar. Namaz, mü'minle Allah arasında bir bağdır. Ölüm anında namazın eseri kişinin üzerinde görünür.
Ebu Hüreyre Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: 'Söyleyin, birinizin kapısı önünde bir akar su bulunsa (ev sahibi de) günde beş defa içinde yıkansa ne dersiniz? (Onun vücudunun) kirinden pasından birşey kalır mı?' 'Hayır, kirinden pasından hiçbir şey kalmaz' dediler. (Bunun üzerine) Hz. Peygamber şöyle dedi: 'Beş vakit namaz da işte bunun gibidir. Onlarla Allah Teâlâ günahları yıkar, siler'.[179][2]
Namazı Terkedenin Hükmü Namazı terkedenler iki kışıma ayrılır:
1. Vacib olduğuna inanmayarak veya önemsemeyerek terketmek.
Namazın vacib olduğuna inanmayarak veya namazı önemsemeyerek terkeden kişi mürted olur. Mürted'in hükmü ise yukarıda belirtilmişti; zira inanmayarak veya önemsemeyerek namazı terkeden kişi, dinde bilinmesi ve inanılması zaruri olan bir emri terketmiştir.
2. Vacib olduğuna inanarak terketmek.
Bir müslüman vacib olduğuna inandığı halde tembellik veya benzeri bir

nedenden ötürü namazı terkederse, ceza gerektiren büyük bir günah işlemiş sayılır. Bu kişi önce tevbe edip namazlarını kaza etmeye davet edilir. Bu daveti hâkimin veya onun vekilinin yapması daha uygundur. Eğer bu mümkün olmazsa herhangibir müslüman onu tevbeye davet etmelidir. Bu davetin mutlaka yapılması gerekir. Eğer hiç kimse onu tevbe edip namaz kılmaya davet etmezse, o kişinin etrafında olup onun namazı terkettiğini bilenlerin tümü günahkâr olurlar. O kişi tevbe edip namaz kılmaya başlamazsa, ona ceza tatbik etmek vacib olur.

Namazı Terkedenin Cezası

Namazı terkeden kişi önce tevbe edip namaz kılmaya davet edilir, eğer kabul eLmezse namazı terketmenin cezası olarak boynu kılıçla vurularak öldürülür. Bir vakit namazı terketmiş olsa dahi bu cezaya çarptırılır. Eğer namazın farziyetine inanarak terkederse, kişi kâfir olmaz, müslüman olarak öldürülmüş olur. Namazın farziyetine inanmayarak terkederse kâfir olur.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Allah'tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet, namazı ikame, zekâtı eda edinceye kadar insanlarla muharebe etmek bana emrolundu. Onlar bunları yapınca kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı mukabili olmak müstesna. İnsanların (gizi işlerinden dolayı olan) hesapları da Allah'a aittir.[180][3]

(Günde) beş vakit namazı Allah (müslümanlara) farz kıldı. Kim abdestlerini güzel yaparak, rükülarına, huşûlarına riayet ederek onları vaktinde kılarsa, o kimse Allah Teâlâ'dan hatasını affedeceğine söz almış olur. Kim böyle yapmazsa Allah Teâlâ ona söz vermiş olmaz, dilerse azap eder, dilerse onu cennet'e sokar.[181][4]

Bu hadîs, farziyetini inkâr etmeden namazı terkeden kişinin kâfir olmadığına delâlet eder; zira farziyetini inkar etmeden namazı terkeden kişi kâfir olsaydı, Hz. Peygamber 'Dilerse o kimseyi bağışlar, dilerse azap eder' demezdi. Çünkü kâfir, hiçbir zaman cennete giremez. Bu hadîs, tembellikten ötürü namazı terkedenlere hamledilir.

Namazı Terkeden Kişiye, Ceza Tatbik Etmeden Önce Ne Kadar Süre Verilir?

Yukarıda da söylediğimiz gibi namazı terkeden kişinin tevbeye davet edilmesi vacibdir. Buna rağmen kişi tevbe etmezse, hâkim ona namazın özel vakti çıkıncaya kadar mühlet verir. Namazın özel vakti çıktıktan sonra ceza tatbik edilir. Namazın özel vakti ise öğle ile ikindi'nin veya akşam ile yatsının tehir edilerek kılındığı son vakittir. Buna binaen öğle namazını terkeden bir kimse, güneş battığı halde namazı kılmamışsa cezaya çarptırılır. İkindi namazı için de durum böyledir. Çünkü öğle ile ikindi namazı, cem-i tehir veya cem-i takdim edilerek kılınabilir. Burada özür sahiplerinin cem-i tehiri sözkonusudur. İkindi namazının son vakti güneşin batışıdır. Terkedilen namaz akşam veya yatsı namazı olursa, fecrin doğuşuna kadar süre verilir. Çünkü akşam ile yatsı cem-i tehir edilirse, son vakitleri fecrin doğuşu olur.
Cem-i tehir edilen akşam ile yatsı namazının vakti, fecrin doğmasıyla sona erer. Bu vakitten sonra kişi namazı terketmekte ısrar ederse, başı kılıçla kesilerek öldürülür.[182][5]
Namazı Terkettiği İçin Öldürülen Kişiyle İlgili hükümler
Tembellik veya benzer bir nedenden ötürü namazı terkeden ve bu sebeple öldürülen kişiyle ilgili hükümler şunlardır: Ölen diğer müslümanlarla ilgili hükümlerin tümü, namazı terkettiği için öldürülen müslüman için de geçerlidir; yani onun da diğer müslümanlar gibi yıkanması, kefenlenmesi, defnedilmesi, cenaze namazının kılınması vacibdir. Onunla akrabaları arasında miras hükümleri geçerlidir; yani akrabaları onun mirasını alabilirler. Hanımı iddet bekler, onun için matem tutar.

Sonuç

Bir kişi, kendisiyle Allah arasında özel bir yakınlık olduğunu, belli bir makarna ulaştığında namaz farziyetinin kendisinden düşeceğini, birtakım haramların kendisine helâl olacağını iddia ederse, tıpkı farziyetini inkâr ederek namazı terkeden kişi gibi öldürülür. Yine Kabe'den uzak olduğu halde namazını Kabe'de kıldığını iddia eden -ki sûfîlik taslayan bazıları böyle iddialarda bulunmaktadır- kişi hakkında fakihler 'Böyle bir kişiyi öldürmek caizdir; zira böylelerinin dine verdiği zarar, 100 kâfirin verdiği zarardan daha fazladır' demişlerdir.[183][6]

CİHAD HÜKÜMLERİ

Cihad'ın Mânâsı

Cihadm lügat mânâsı, hedefe ulaşmak için vargücüyle çalışıp her şeyini seferber etmektir. Cihad'ın şer'î ıstılahtaki mânâsı ise İslâmî bir toplum meydana getirmek, Allah'ın kelimesini yüceltmek, Allah'ın şeriatını hâkim kılmak için bütün gücüyle çalışmaktır.

Cihad'ın Çeşitleri

Cihad'm tarifinden de anlaşıldığı üzere cihad'ın birkaç çeşidi vardır:
1. Tâlim yoluyla yapılan cihad; yani İslâm'ı yaymak, imanın yoluna çıkan fikrî şüpheleri ortadan kaldırmak, İslâm'ın anlaşılması için gayret sarfetmek bir cihaddir.
2. Bir İslâm toplumu kurmak için mal sarfetmek cihaddır.
3. Müslümanları müdafaa etmek bir cihaddır; yani müslümanların birlik ve beraberliğini bozmak isteyen, müslümanları parçalayıp perişan etmek isteyen kişilerle savaşmak cihaddır.
4. Müslümanların fethettiği ülkelerde İslâm'ın hükümlerine karşı çıkanlara karşı hücuma geçmek cihaddır.
5. Umumi seferberliğe katılmak bir cihaddır. Bu da İslâm düşmanlarının müslüman memleketlerine saldırmaları halinde meydana gelen bir durumdur.
Cihad'ın tüm çeşitlerini içine alan tarif şudur: Cihad, İslâm'ın- yeryüzünde yayılması, Allah'ın kelimesinin en yüce olması için vargüçle Çalışmak demektir.

Cihad'ın Övülmesi ve Faziletinin Beyanı

Kur'an-ı Kerim'in birçok yerinde cihad emredilmekte, insanlar cihada teşvik edilmekte, mücahidlerin faziletleri anlatılmakta, şehitlerin Allah katındaki yüce derecelerinden bahsedilmektedir. Cihad'ın Önemi hakkında Hz. Peygamber'den de birçok hadîs-i şerif rivayet edilmiştir. Bu hadîs-i şerifler de cihad'a teşvik etmekte, onun faziletinden bahsetmektedir. Bu hadîs-i şerifler meseleyi daha ayrıntılı bir şekilde beyan etmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

Sizinle savaşanlarla Allah yolunda (O'nun rızası için) siz de sava şın. Fakat aşın gitmeyin (yaşhhları, kadınları, çocukları öldürmeyin). Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.
(Bakara/190)
Ey iman edenler! Kâfirlerden size yakın bulunananlarla savaşın. Onlar sizde şiddet (güç) bulsunlar. Bilin ki Allah takva sahipleriyle beraberdir.
(Tevbe/123)
Doğrusu Allah mü'minlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır. (Mü'minler) Allah yolunda savaşırlar. Binaenaleyh öldürürler ve öldürülürler. (Savaşan mü'minler için olan bir va'd) Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da (yazılı) O'nun (Allah'ın) üzerine hak bîr va'ddir. Acaba Allah'tan daha çok ahdini yerine getiren kim vardır? Öyleyse O'nunla yaptığınız bu alışverişten dolayı sevinin. İşte büyük kurtuluş budur. CTevbe/111)
Hafif ve ağır olmak üzere (her iki şekilde de) savaşa katılın. Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla cihad edin. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.
Oevbe/41)
(Ey mü'minler!) Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Hoşunuza gitmeyen birşey sizin için daha hayırlı olabilirken, sevip-hoşlandığımz birşey ise dzin için şerr olabilir. (Bunun hikmetini) Allah bilir, ama sizler bilmezsiniz. (Bakara/216)
Ey iman edenleri Size ne oldu ki 'Allah yolunda topluca seferber olun' denildiğinde yere çakılıp kaldınız? Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat ahiret hayatının yanında dünya hayatının zevki pek azdır. Eğer (emrolunduğunz bu savaşa) topluca çıkmazsamz, Allah sizi çok elim bir azaba uğratır ve yerinize başka bir kavmi getirir. Sizler ise (savaşa çıkmamakla) O'na (Allah'a) bir zarar veremezsiniz. Allah herşeye kadirdir.
Tevbe/38-39)
Allah yolunda öldürülenlere 'ölüler' demeyin. Aksine onlar diridirler.
Fakat sizler (onların durumunu) idrak edemezsiniz. (Bakara/154)
Bu konudaki hadîs-i şerifler de oldukça çoktur. Onlardan bazılarını zikredelim. Hz. Peygamber şöyle buyuruyor:
İyi olsun, kötü olsun her emîrle birlikte cihad size vacibdir.[184][1]
Müşriklerle; mallarınızla, nefislerinizle ve dillerinizle savaşın.[185][2]
Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyiniz, Allah'tan afiyet

isteyiniz. Fakat düşmanla karşılaşıncada (harbin bütün şiddetlerine karşı) sabrediniz. İyi biliniz ki cennet muhakkak surette kılıçların gölgeleri altındadır3

ş) a kılıçların gölgeleri altındadır.186[3]

Sabahleyin veya akşamleyin herhangibir zamanda Allah yolunda (cihad için) bir kere yürüyüş, hiç şüphesiz dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır.187[4]

Ölüp de Allah katında büyük bir hayra malik olan hiçbir kulu, tekrar dünyaya dönmesi ve dünya ile dünyadaki herşeyin kendisinin olması sevindirmez; yalnız şehid müstesnadır. Çünkü o, şehid olmanın fazileti nedeniyle görmekte olduğu şeylerden dolayı tekrar dünyaya dönmek ve dünyada bir defa daha öldürülmek onu sevindirir5

sevindirir.188[5]

Bu konuda daha birçok hadîs vardır.

Cihad'ın Hükmü

Yukarıda zikrettiğimiz cihad'ın dört çeşidine göre cihad farz-ı kifa-yedir; yani düşmanlara karşı savaşan müslümanlann gücü yeterliyse, diğer müslümanlar üzerinden cihad'ın farziyeti düşer. Bilindiği üzere dinî hükümleri ikame etmek, dinde şüpheleri bertaraf etmek, sıkıntı ve müşkilatları ortadan kaldırmak, emr-i bi'1-maruf ve nehy-i an'il-münker yapmak, dinî ilimleri neşretmek farz-ı kifayedir. Ancak cihad'm beşinci çeşidi -ki nefir-i amm denir- farz-ı ayn'dır; yani bir müslüman memleketi istilaya uğradığı zaman bütün müslümanlann -gerekirse kadınların da- seferber olmaları farz-ı ayn'dır.

Savaş ile Cihad Arasındaki Fark

Yukarıda söylediklerimizden savaş ile cihad arasındaki fark açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Savaş, cihad'ın çeşitli hallerinden bir hal veya cihad'ın çeşitlerinden biridir. Buna binaen cihad, illa da savaş anlamına gelmez. Cihad kelimesi, savaş mânâsına gelen harb kelimesinden -hem mefhum, hem de mânâ bakımından- daha geneldir.

Cihad ile Diğer Savaş Çeşitleri Arasındaki Fark

. Allah yolunda yapılan savaş ile diğer savaşlar arasında büyük bir fark

olduğunu yukarıda söylemiştik.
Kıtal-i Sâiİ
Saldırgan bir kişiye karşı savaşmak, dünyevî bir düşmanlığa karşı koymak içindir; yani saldırganla savaşmak; canı, malı veya namusu korumak içindir. Bu tür savaş, meşru olmakla birlikte, Allah yolunda, Allah'ın dinini yüceltmek için yapılan bir savaş değildir. İslâm'ı ve İslâm'ın muhafaza etmek maksadıyla geldiği maslahatları korumak içindir.
Bağilerle savaş
Bağilerle savaş, devlet içerisindeki başıbozukluğun sebeplerini ortadan kaldırmak, şerrin en korkuncunu (dirliğin bozulmasını) önlemek, İslâm birliğinin asilerce bozulmasına karşı koymak, İslâm devletinin dahilinde birliği ilan etmek içindir. Bu aslında cihad kavramının mânâsı içine giren genel savunma ile ilgilidir ki bu genel savunma iîâ-yt kelimetullah içindir, İslâm şeriatının yayılması, bu şeriatın bayraklarının yeryüzünde dalgalanması içindir.
Allah yolunda yapılan cihad ile saldırgana karşı yapılan savaş tek bir çeşitte birleşir mi?
Meselâ İslâm düşmanları bir müslüman diyarına saldırsa, müslümanlar da topraklarını ve dinlerini mufhafaza etmek için onlarla savaşsa, bu hem cihad, hem de saldırgana karşı savaş sayılır.

Cihad'ın Meşru Olacağı Zaman ve Tederrüc

Hz. Peygamber, Peygamber olduğu andan itibaren Mekke'de 13 sene boyunca insanları İslâm'a davet etti. Kendisine yapılan düşman lığa, düşmanlıkla karşılık vermedi. Rasûlullah (s.a) Mekke'den Medine'ye hicret ettikten sonra Allah Teâlâ cihadın ilk merhalesini ona meşru kıldı. Cihadın ilk merhalesi, saldıranlara karşı koymak, kendini müdafaa etmekti. Müdafaa harbinin meşruiyeti hakkında şu ayet-i kerime nazil oldu:
Kendilerine savaş açılan mü'minlere zulme uğramaları sebebiyle (düşmana karşı savaşmaları için) izin verildi. Muhakkak ki Allah onlara zafer vermeye kadirdir.
(Hac/39)
Sizinle savaşanlarla Allah yolunda (O'nun rızası için) siz de savaşın. Fakat aşırı gitmeyin (yaşlıları, kadınları, çocukları öldürmeyin). Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez. (Bakara/190)

Daha sonra Allah Teâlâ, müşriklerle savaşmayı Peygamberine meşru kıldı. Haram aylar dışında Hz. Peygamber gerek gördüğü zaman müşriklerle savaşırdı. Bu hususta şu ayet-i celile nazil oldu:
Haram aylar sona erince (ahidlerinde duranların dışındaki) müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onları yakalayın, onları hapsedin,her gözetleme yerinde oturup onları gözetleyin. Eğer tevbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse yollarım serbest bırakın. Muhakkak ki Allah çok affeden ve çok bağışlayandır.
OTevbe/5)
Bu hüküm, Hudeybiye sulhundan sonra gelmiştir. Daha sonra Allah Teâlâ hiçbir zaman ve mekan ile kayıtlamaksızın cihad'ı (savaşı) mutlak şekilde meşru kıldı. Bu hususta şu ayet-i kerime nazil oldu:
Müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onların sizi çıkardıkları yerden (Mekke'den) siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha beterdir.
(Bakara/19D
Bu bakımdan cihad'ın meşru kılınması, tıpkı şarabın haram kılınmasında olduğu gibi tedricen meşru kılınarak tekâmül etmiştir. Cihad'ın meşru kılınması, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesinden sonra olmuştur.

Cihad'ın Meşruiyetinin Hikmeti

.

Allah yolunda yapılan savaş, Allah'ın dinini yüceltmek, yaymak için vargüçle çalışmaktan ibaret olan cihadın bir dalıdır. Cihad'ın meşruiyetinin hikmeti, hem müslümanlar hem de kâfirler açısındandır. Müslümanlarla ilgili olan hikmetine gelince, cihad müslümanların imanlarının doğruluğunu ortaya çıkarır, kulluğun, ancak meşakkat ve fedakârlıklarla meydana gelen hakiki mânâsını onlara tattırır. Böylece müslümanlar canlarını ve mallarını Allah yolunda sarfederek kulluğun gerçek mânâsını idrak ederler. Şu ayet-i cefile de buna delâlet etmektedir:
Yoksa Allah içinizden cihad edenleri ve (zorluk zamanında) sabredenleri bilmeden siz cennete gireceğinizi mi sanıyordunuz? Andol-sun ki siz ölümle karşılaşmadan önce, onu temenni edip duruyordunuz. İşte (ölümün sebeplerini) gördüğünüz halde ona bakıp duruyorsunuz.
(Âlu İmran/142-143)
Kâfirlere karşı savaşmak suretiyle cihad etmenin hikmetine gelince, bu

savaşta -aşağıda zikredilen sebepler muvacehesinde- kâfirlere yönelik bir cebr, bir sıkıştırma ve onları Allah'ın dininden isteyerek veya istemeyerek mükellef tutma sözkonusudur.

1. Tüm insanların diktatörlerin boyunduruğu altında ezilmekten kurtulup özgürlüğe kavuşmalarıdır.

Bir millet Allah'a ibadet etmezse, o memlekette diktatörlerin, güçlülerin zayıf insanları ezmesi, kul-köle etmesi kaçınılmaz olur. Fakat zayıfların kalplerine İman girdiği zaman kuvvetli olduklarını hisseder, yalnız Allah Teâlâ karşısında zayıf ve sorumlu olduklarının bilincine varırlar. Zarar ve zararın ancak Allah'a ait olduğunu, Allah'tan başka hiç kimsenin kendilerine bir yarar veya zarar veremeyeceğini idrak edip diktatör ve zâlimlere tâbi olmaktan kurtulurlar. Onları hiçbir tehdit ve güç korkutamaz. Böylece toplumun her kesimi birbirine kenetlenir. Herkes Allah'a kulluk gölgesinde birbirinin kardeşi olduğunu anlar. İşte cihad, onların bu duruma gelmelerine en büyük vesile olur.

2. Cihad sayesinde insanlar yeryüzünün Allah'ın olduğunu, orada ancak Allah'ın hükmünün geçerli olacağını idrak ederler.

İsteyerek Allah'ın hükmüne giren bir kimse, rabbini razı eder, kendisi de mesut ve mutlu olur. Allah'ın hükmüne girmek istemeyenler ise buna zorlanırlar. Bunun da tek yolu cihaddır. Eğer biri. çıkar da 'İnsanlar dilediği dini seçme hürriyetine sahiptirler, istedikleri hükümlerle hükmederler' iddiasında bulunursa, ona şöyle denir: Yeryüzündeki devletlerin hangisi kendi halkından böyle bir mantığı kabul eder? Halklarını kendi kafalarından çıkardıkları birtakım yasalarla sevk u idare etmeye kalkıştıklarında halkın bu yasalara karşı gelmesine izin veriyorlar mı? Halk onların bu yasalarına karşı gelsin de onlar buna seyirci kalsınlar, hiç bu mümkün mü? Nitekim bu devletler, kendi çıkardıkları kanunlara karşı gelen insanları cezalandırmıyorlar mı? Onların özgürlüklerini kısıtlamıyorlar mı? Hatta onlardan, beşerî kanunlarına tâbi olmamakta ısrar edenleri hâk ile yeksan etmiyorlar mı? Bütün bunlardan sonra insanları neden âlemlerin rabbi olan Allah'ın kanunlarına uymaya zorlamak caiz olmasın?

3. Allah'ın kanun ve hükümlerinden yüz çevirmenin neticesi olarak meydana gelen düşmanlık ve mücadeleler, cihad sayesinde ortadan kalkar.

Cihad sayesinde beşerî kanunların yerine ilahî kanunlar hâkim kılınır. Çünkü insanların, kendilerini yoktan vareden Allah'ın kanunlarına uyması

gerekir. Eğer insanlar beşerî kanunlara itaat ederlerse, toplumda ihtiraslar, ithamlar, gruplaşmalar birbirini kovalar. Bunların neticesi olarak da bitmez-tükenmez savaşlar meydana gelir. Bütün bu kötülüklerden kurtulmanın yolu, ilahî kanunlara tâbi olmaktır. Bu da genellikle cihad sayesinde gerçekleşir. Şu ayet-i celile buna delâlet etmektedir:
Fitne kalmayıp din sadece Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer onlar (şirkten) vazgeçerlerse (siz de onlara düşmanlıktan vazgeçin, onlar dinde kardeşiniz olmuştur. Bilin ki) kesinlikle düşmanlık ancak (şirk peşinde koşan) zâlimlere karşıdır. (Bakara/193)

Cihad'ın Vacib Olmasının Şartları

Cihad'ın vacib olması için, hem mücahidlerde, hem de müslüman-ların savaşacağı kâfirlerde birtakım şartların bulunması gerekir.

I. Mücahidlere Taalluk Eden Şartlar

Önce mücahidlerde bulunması gereken şartlara bir göz atalım. Cihad, zikredilecek olan şu şartlara sahip olan mücahidlere farz-ı kifaye olarak vacibdir:
1. Müslüman olmak.
Bir kâfirin üzerine cihad vacib değildir; yani kâfir cihad etmediğinde 'Sen neden cihad etmedin?' diyerek sorumlu tutulmaz. Çünkü cihad bir ibadettir. Kâfirin ibadet etmesi ise sahih olmaz. Kâfir açısından cihadın durumu; oruç, namaz ve benzeri ibadetlerin durumu gibidir.
2. Mükellef olmak.
Çocuklara ve delilere cihad farz değildir. Hz. Peygamber'in 15 yaşından küçük olanları savaşa katılmaktan menettiği sabit olmuştur.
Abdullah b. Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Uhud günü ben 14 yaşında bulunduğum halde Rasûlullah (s.a) beni gözden geçirdi de bana (yaşça baliğ değildir diye savaş için) izin vermedi. Sonra Hendek günü beni gözden geçirdi. O sırada ben 15 yaşında idim. Bu defa bana (savaşa katılmak üzere) izin verdi'.[189][6] '
3- Erkek olmak.
Cihad, savaş için güçsüz olmaları nedeniyle kadınlara vacib değildir. Ayrıca burada genişlik sözkonusudur. Çünkü cihad, farz-ı kifayedir. Savaşa erkeklerin katılmaları yeterlidir. Hiç kuşku yok ki erkekler kadınlardan daha çok savaşmaya muktedirdirler.

Hz, Aişe şöyle rivayet etmektedir: Ben Hz. Peygamber'e şöyle sordum:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Biz kadınlar savaşmayacak mıyız, sizinle beraber cihada katılmayacak mıyız?
- Sizin için cihadın en güzeli hacc-ı mebrur'dur,190[7]
Yine Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor: Ben Hz. Peygamber'e şöyle sordum:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Kadınların üzerine cihad var mıdır?
- Evet, vardır; onların cihadı hac ve umredir.191[8]
4. Savaşacak güç ve kudrete sahip olmak.
Savaşacak güç ve kudrete sahip olmak hem bedenî, hem de malî gücü kapsar. Devlet savaşa katılacak olan mücahidlerin bineklerini, silahlarını, yiyeceklerini veremezse, mücahid bunları kendi malından karşılar. Eğer bunları karşılayacak malı yoksa cihad ona vacib olmaz. Fakat bunları devlet karşılarsa cihad'a katılmak vacibdir. Bu durumda cihad; âmâ, topal, hasta ve zayıflara vacib değildir. Bunun delil şu ayet-i kerimedir:
Allah ve Rasûlü için nasihat ettikleri takdirde zayıflara, hastalara ve harcayacak birşey bulamayanlara (savaşa iştirak edemedikleri için) herhangibir günah yoktur. Çünkü iyilik edenlerin (muaheze edilmek için) aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Kendilerine (savaşa katılmak üzere) binek vermek için sana geldiklerinde 'Sizi bindirecek birşey bulamıyorum' dediğinde harcayacak birşey bulamadıklarından dolayı gözyaşları dökerek dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur. (Tevbe/91-92)
5. Anne ve babanın rızasını almak.
Kişinin anne ve babası cihad için izin vermezlerse, onlara muhalefet ederek cihada iştirak etmesi caiz olmaz. Çünkü muhtaç olan anne ve babanın haklan her şeyden daha önce gelir; zira onların haklarını yerine getirmek farz-ı ayn'dır. Cihad ise -zikrettiğimiz durumlarda- farz-ı kifayedir.
Abdullah b. Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir: Bir kişi Peygamber'e gelerek cihada gitmek için izin istedi. Rasûlullah (s.a) ona şöyle dedi:
- Anan-baban sağ mıdırlar?
- Evet, sağdırlar,
- Şu halde sen (önce) onların rızası hususunda çalış.192[9]
Yine Abdullah b. Amr şöyle rivayet ediyor: Bir kimse Allah'ın Peygamber'ine geldi ve şöyle dedi:
- Ben Allah'tan ecr istemek için hicret ve cihad üzerine seninle beya ti

aşacağım.
- Anan ve babandan sağ olan var mı?
- Evet, ikisi de sağdırlar.
- Böyleyken sen Allah'tan ecr mi istiyorsun?
- Evet!
- Öyle ise sen ananın ve babanın yanına dön ve onlarla güzel sohbet ve ülfet eyle[193][10]
Abdullah b. Amr şöyle rivayet ediyor: Bir erkek RasûluUah'a gelerek şöyle dedi:
- Hicret için sana biata geldim. Annem ve babamı ağlar olarak bırakıp geldim.
- Onlara dön, onları ağlattığın gibi onları güldür.[194][11]
Borçlu olan, borcunu ödeme zamanı geldiği ve ödemeye gücü yettiği halde borcunu ödemeyen kişi de alacaklı izin vermediği takdirde cihada gidemez. Bu hükümler, farz-ı kifaye olan cihad hususunda varid olmuştur.

II. Cihad'm Vacib Olması İçin Kâfirlerle İlgili Şartlar

Kâfirlere karşı cihad'ın vacib olması için -kâfirlerle ilgili olarak- şu şartların bulunması gerekir:
1. Savaşılacak kâfirlerin zımmî veya ahidli veya anlaşmalı olmamaları gerekir.
Bunun delili şu ayeti kertmelerdir:
3 Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır.
(Tevbe/6)
Bir kavmin (andlaşmayı bozmak hususunda) ihanetinden çekinirsen onların yaptığı gibi sen de andlaşmayı onlara at (andlaşmayı bozduğunu onlara bildir). Şüphesiz ki Allah hainleri sevmez.
(Enfal/58)
İmam (devlet başkanı) andlaşma yaptığı kâfirlerin hiyanet edeceğini sezmezse, andlaşmayı bozma yetkisine sahip değildir; onlarla savaşması caiz değildir.
Zımmîler hakkında da Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Her kJim zimmet ehlinden bir kişiyi öldürürse, cennetin kokusunu alamaz. Oysa cennetin kokusu yetmiş yıllık mesafeden hissedilir.[195][12]
Dikkat! Allah'ın ve Rasûlü'nün ahd ü emanında- bulunan bir mu-ahadeli

nefsi (şahsı) her kim öldürürse, muhakkak surette Allah'ın ahdini bozmuş olur ve o kimse cennetin kokusunu alamaz. Oysa cennetin kokusu yetmiş yıllık yoldan duyulur.[196][13]
2. Savaşa başlamadan önce kâfirleri İslâm'a davet etmek, İslâm hakkında şüpheleri varsa onları gidermek ve böylece onların aleyhinde delilleri ikame etmek gerekir. Eğer bunlardan sonra da küfürde ısrar ederlerse, onlarla savaşılır; zira Hz. Peygamber dönemin krallarına, emirlerine elçiler ve mektuplar göndererek onları İslâm'a davet etmiş, kendisinin Allah'ın Rasûlü olduğunu tasdik etmeye çağırmıştır. Hz. Peygamber'in böyle yapması, onlara karşı savaş açmak için bir mukaddime idi; zira onlara savaş açmadan önce bunun yapılması gerekliydi.
Hz. Peygamber-'in Herakliyus'a yazdığı mektup şöyleydi:
- Rahman ve rahim olan Allah'ın ismiyle, Allah'ın Rasûlü Muhammed'-den Rum'un büyüğü Herakliyus'a!
Hidayet yoluna uyanlara selâm olsun. İmdi (ey Rum milletinin büyüğü) ben seni İslâm davetine çağırıyorum. Müslüman ol ki selamette bulunasm. Müslüman ol ki Allah senin ecrini iki kat versin. Eğer bu davetimi kabul etmezsen, hristiyan çiftçilerin günahı senin boynunadır.
Ey kitablılar! Bizimle sizin aranızda müsavi ve müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi rabler edinmeyelim. Eğer (bu davetten) yüz çevirirlerse siz de onlara 'Şahit olun biz muhakkak müslümanlarız' deyin. (Âlu İmrah/64)1
Yukarıda zikrettiğimiz iki şart yerine getirildiğinde, müslümanlarm halifesi, -İslâm davetinin maslahatı için- uygun gördüğü takdirde kâfirlere savaş açabilir. Hatta gerekirse kâfirlere haber vermeden de savaş açabilir.

CİHAD'IN MERHALELERİ VE ÂDABI

I. Davet

Cihad'ın ilk merhalesi, kâfirleri İslâm'a davet etmektir; zira kâfirlerle savaşmak bir amaç değil, vesiledir. Eğer amaca savaşsız olarak ulaşılırsa, savaşa başvurulmaz. Çünkü amaç, kâfirlerin saldırganlıklarını önlemek, onları Allah'ın hükmüne başeğdirmek, insanların özgürce kendi istek ve iradeleriyle karar vermelerini sağlamaktır. Bunun için de ilk yapılacak şey insanları İslâm'a davet etmek, onlarla karşılıklı konuşarak içlerindeki gizli bulunan fıtratı harekete geçirmek, içinde bulundukları vehametin neticelerinden sakmdırmaktır. Eğer insanları İslâm'a davet etmekle, emr-i

Buharî/7, Müslim/1773

bi'1-maruf nehy-i ariil-münker yapmakla amaca ulaşılırsa, savaşa gerek kalmaz. Bundan sonra mal, mülk, saltanat İslâm için önemli değildir.

II. Cizye

Davet ve tebliğle amaca ulaşılmazsa, kâfirler küfürde ısrar eder lerse, davet ve tebliği engellemeye çalışırlarsa, cihad'ın ikinci merhalesi olan savaş, müslümanlar üzerine vacib olur. Ancak kâfirler İslâm devletinin hükmüne girip cizye verirlerse savaşa gerek kalmaz. Kâfirler cizye vermeyi kabul ettiklerinde barış andiaşması imzalanır. Kâfirler bu cizyeyi müslümanlarm halifesine verirler. Bu, müslümanlarm halifeye verdikleri zekât yerine geçer. Cizye'nin de birtakım şartlan vardır ki bunları biraz ileride zikredeceğiz.

III. Kıtal

Kâfirler İslâm davetine kulak asmaz, cizye ödemeyi kabul etmezlerse, son merhale olarak savaşmaktan başka çare kalmaz; zira Allah Teâlâ bunu açık bir şekilde bildirmektedir:

Ehl-i Kitab'dan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve

Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini (İslâm'ı) din

edinmeyen kimselerle, zelil olup elleriyle (her yıl) cizye verinceye kadar savaşın.
CTevbe/29)
Ayrıca Rasûlullah'ın sünneti de bu şekilde cari olmuştur.
Rebî b. Âmir, Fars ordusu başkumandanına şöyle demiştir: Rasûlullah'ın bize sünnet olarak bıraktığı yolu takip ederek sana üç gün mühlet veriyorum. Bu mühlet zarfında iyice düşün, müddet bittikten sonra şu üç şeyden birini seç:
• İslâm
İslâm'ı kabul ettiğin takdirde, seni bırakırız, arazin de senin ölür.
• Haraç
Haraç vermeyi kabul ettiğin takdirde, elimizi sizden çekeriz. Yardıma ihtiyacınız olduğunda size yardım ederiz.
• Savaş (dördüncü günde)

Kimler Cizye Vermekle Müslüman Olmak Arasında Muhayyer Bırakılır?

Cizye vermekle müslüman olmak arasında muhayyer bırakılmak açısından kâfirler iki kışıma ayrılır:
1. Ehl-i Kitab ve ehl-i kitab hükmünde olan kâfirler.
Ehl-i Kitab, yahudi ve hristiyanlardır. Ehl-i Kitab hükmünde olanlar ise mecusilerdir. Mecusiler Hz. İbrahim'in sahifelerine, Hz. Davud'un Zebur'una tâbi olduklarını iddia ederler.
2. Yahudi, hristiyan ve mecusiler dışında kalan kâfirler
Birinci kısım kâfirler (yahudi, hristiyan ve mecusiler), cizye vermekle müslüman olmak arasında muhayyer bırakılır. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz ayet-i celile ve Rebî b. Âmir'in hadîsi buna delâlet etmektedir.
Hz. Peygamber, cizye hususunda mecusilerin de ehl-i kitab gibi olduklarını beyan etmiştir.
Cafer b. Muhammed b. Ali babasından naklediyor: Ömer b. Hattab sözü mecusilere getirerek 'Onları ne yapacağımı bilmiyorum' dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf "Ben Rasûlullah'ın, 'onlara ehl-i kitab gibi muamele edin' dediğini bizzat duydum" dedi.[197][1]
Amr b. AvPın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber, Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı cizye mallarını getirmek üzere Bahreyn'e göndermiştir.[198][2]
Yahudi, Hristiyan ve Mecusiler dışındaki kâfirler, -cizye vermekle

müslüman olmak arasında muhayyer bırakılmaz. Onlardan sadece müslüman olmaları kabul edilir. Çünkü Tevrat ve İncil'e tâbi olanlarla onların hükmünde olan kâfirler dışındaki kâfirlerin müslümaniarla herhangibir irtibat ve alâkası sözkonusu değildir. Onlardan cizye kabul ederek onları İslâm devletinin hükmü altına almanın hiçbir mânâsı ve faydası yoktur. Onlara şu ayetin hükmü tatbik edilir:

Müşrikleri nerede bulursanız öldürün. Onları yakalayın, onları hapsedin. Her gözetleme yerinde oturup onları gözetleyin. Eğer tevbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. •Muhakkak ki Allah çok affeden ve çok bağışlayandır. (Tevbe/5)

Şu hadîs-i şerif de onlara uygulanacak bu hükmü tasdik etmektedir:

Allah'tan başka hak ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet, namazı ikame, zekâtı eda edinceye kadar insanlarla muharabe etmek bana emrolundu. Onlar bunları yapınca kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı mukabili olmak müstesna! İnsanların (gizli işlerinden dolayı olan) hesapları da Allah'a aittir.[199][3]

Kâfirlerin İki Kışıma Ayrılmasının Beyanı

Kâfirleri iki kışıma ayırıp birinden cizye kabul edip diğerinden etmemenin hikmeti nedir? Kâfirler küfürde ortak değil midirler?

Bu soruya şu şekilde cevap verebiliriz: Bu ayırım, iki hakiki temele dayanmaktadır:

Birinci Hakikat

Ehl-i Kitab, her ne kadar Allah'ın vahdaniyeti hususunda müslümanlar gibi inanmıyorsa da Hz. Peygamber'e iman etmiyorsa da veya Hz. Peygamber'in sadece Araplara gönderilmiş bir peygamber olduğunu kabul ediyorlarsa da Allah'a ve peygamberlere iman etmek hususunda müslümaniarla ortaktırlar. Bu ortaklık nedeniyle onlar müslümaniarla beraber uyum içinde İslâm devletinin hükmü altında yaşayabilirler. Böylece tam bir hürriyet içinde İslâm'ın hakikatim kavrayıp İslâm'ın hak din olduğunu idrak ederler. Onlardan alman cizye, müslümanlardan alman zekât mukabilidir; zira zekât, müslümanların zenginlerinden alınır, fakirlerine dağıtılır. Cizye de o kâfirlerin zenginlerinden alınır. Ayrıca cizye alınmasının sebebi, İslâm devletinin onları korumasına karşılıktır.

İkinci Hakîkat

Ehl-i Kitab ve ehl-i kitab hükmünde olan kâfirlerin dışındaki kâfirlerle müslümanların hiçbir müşterek noktası yoktur. İşte bu nedenledir ki onlar İslâm devletinin hükmü altında müslümaniarla uyum içinde yaşayamazlar. Çünkü onlar toplumu, temelinden yıkacak fasid ve muzır mikroplar taşımaktadırlar. Onların fıtrat ve tabiatları bozulmuş, insanlıktan çıkmışlardır. İşte bu sebeplerden ötürü onlardan İslâm'dan başka birşey kabul etmemek uygun ve yerinde bir davranışlar.

Cihad'm Üzerine Terettüb Eden Meseleler

Cihad'ın üzerine önemli birtakım eserler ve neticeler terettüb eder. Bunların herbiri için özel hükümler vardır. Bu eserleri teker teker ele alarak onlara bağlı olan hükümleri kısaca beyan etmeye çalışalım:

I. Esirlik

Cihad'm en bariz neticelerinden biri esir almaktır. Alman esirler çocuk veya kadın olursa, bunlar hükmen köle olurlar. Alınan esirler baliğ erkekler olursa köle sayılmazlar. Onlar halifenin hükmüne tabidirler; halife köle olmalarına hükmederse köle olurlar. Aksi takdirde hür olurlar.

Esirlerle İlgili Hükümler

Halife, esirlere şu dört husustan birini uygular:
1. Öldürmek
2. Karşılıksız olarak serbest bırakmak
3. Fidye karşılığı serbest bırakmak
4. Köleleştirmek
Halife, maslahatın gerektirdiği hususlardan birini seçer. Esirlerin karşılıksız veya fidye alınarak serbest bırakılabileceğine şu ayet delâlet etmektedir:
(Savaşta) kâfirlerle karşılaştığınızda hemen onların boyunlarını vurunuz. Nihayet onları tamamen (kırıp) yendiniz mi (esir edin ve) bağı sıkı tutun. Bundan sonra da (esirleri) ya bir lütuf olarak (karşılık almadan salıverin) ya da bir fidye (alarak bırakın). Ta ki harb'e katılan düşman harb silahları gibi) ağırlıkların! bıraksın. (Muhammed/4)

Esirlerin öldürülebileceğine delâlet eden ayet şudur:
(Kâfirlere karşı) yeryüzünde kesin bir zafer elde edinceye kadar hiçbir peygambere esirler alması yakışmaz. Siz dünyanın geçici menfaatlerini istiyorsunuz. Oysa Allah sizin için ahiret'i istemektedir. Allah üstün ve hikmet sahibidir. (Enfal/67) Esirlerin köleleştirilebileceği ise sünnetle sabit olmuştur. Çünkü Hz.
Peygamber Hayber savaşında, Kureyza gazvesinde ve Huneyn savaşında aldığı esirleri köleieştirmiştir.
Abdullah b. Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Rasûiullah'a karşı (önce) Nâdiroğulları, sonra Kurayzaoğullan savaş açtılar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) NâdiroğuHarını yerlerinden sürüp çıkardı. Kurayza'yı ise yerinde bıraktı ve onlara (birşey almamak suretiyle) lütfetti. Nihayet bunun ardından Kurayza da (ahdini bozarak) savaş açtı. Rasûlullah da onların erkeklerini öldürdü, kadınlarını, çocuklarını ve mallarım müsiümanlar arasında paylaştırdı'.[200][4]
Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Hevazin kabilesinin erkeklerini esir aldı. Bunlar taksim edildikten sonra Hevazin kabilesinden bir heyet müslüman olarak Rasûlullah'a geldiler. Mallarını ve esirlerini geri almak istediler. Rasûlullah onlara lütfederek esirlerini karşılıksız olarak geri verdi.[201][5]
İyas b. Seleme'den onun da babasından şöyle rivayet edilmiştir: 'Müslümanlar bir grup esir getirdiler. Onların içinde Benî Fezare kabilesinden bir kadın da vardı. Hz. Peygamber o kadını Mekke ahalisine gönderdi de ona mukabil Mekke'de esir tutulan bir grup müslümanı kurtardı'.[202][6]

2. Kölelik

İslâm şeriatı ıstılahında nkk kelimesi, hükmen acizlik anlamına gelir. Kişi aslında küfürden ötürü bu elbiseyi giymiş olur. Kişinin temellük ve diğer medenî haklarla ilgili ehliyeti kaybolduktan sonra bu hükmî acizlik ortaya çıkar

Köleliğin Meşrûiyyetinin Hikmeti

Esirlerin köleleştirilebileceğini veya karşılıksız serbest bırakılabileceğini veya fidye karşılığı serbest bırakılabileceğini veya öldürülebiie-ceğini,

bunun şer'î siyasetin hükümlerine dahil olup halifenin takdirine bağlı bulunduğunu söylemiştik. Burada genel olarak müslümanların maslahatı gözetilir. Esirlerin köleleştirilmesinin bir sebebi de kâfirlerin elinde bulunan müslüman esirlere karşılık olması, kâfirlere karşı bir silah olmasıdır. O halde müslümanların bu silaha sahip olmaları gerekir. Bu bir zarurettir. Çünkü müslümanların esirlerini köleleştiren düşmanların bulunduğu kabul edilir. Kölelerle ilgili olan milletlerarası kanun ve kaidelerin misillemeyi kabul edeceği malumdur. Bu silahı ortadan kaldırmak veya kullanmamak müslümanlara zarar verir; yani müslü-manların aldığı esirleri köleleştirmemesi veya köleleştirmesinin yasak olması müslümanlar için zararlıdır. Çünkü kâfirler bu silahı kullanmaktadırlar. Müslümanlar esirleri köleleştirmezse, bu silah sadece kâfirlerin elinde olur; kâfirlerin cüret ve cesaretleri artar. Aldıkları müslüman esirleri köl el eştirerek müslümanlara karşı kullanırlar. Fakat aynı silahın müslümanlarda da bulunduğunu bilirlerse mesele değişir.

Günümüzde Köleliğin Hükmü ve Durumu

Savaş esirlerine köle muamelesi yapılması halen devam etmektedir. Bu hususta imam (devlet başkanı) müslümanların genel maslahatını gözeterek karar verir. Bu, imamın takdirine bırakılan şer'î bir hükümdür. Ancak uzun bir zamandan beri bu hükmün uygulama sahasından çıkarıldığı görülmektedir. Artık bu hükmün uygulanması için bir neden yoktur. Dünya devletleri köleliği kaldırmak hususunda ittifak etmişlerdir. Bu ittifak, savaş esirlerini köleleştirmeyi maslahat olmaktan çıkarmıştır. Cihad ile ilgili olan şer'î siyaset hükümleri, en fazla olağan zamanlardaki hükümler diye adlandırılan kanunlara benzer. Devlet başkanı bu hususta kanun çıkarabileceği, olağanüstü hal ilan edebileceği gibi, bu unvan altında dilediği kanunu çıkarabilir. İşte tıpkı bunun gibi müslümanların idarecisi de belli yetkileri meriyete bırakıyor ki -şeriat bunları onun yetkisine bırakmıştır- zaruret halinde onlardan istifade etsin, lüzumlu olduğu kadar meriyete soksun. Esirleri köleleştirme, esirleri öldürme, kâfirlerin ağaçlarını kesme, evlerini yakma ve benzeri hükümlerde imam, müslümanların maslahat ve yararını gözetir.
Bilinmesi gereken hususlardan biri de şudur: Bu zimmetten sonra dahi esir düşmeden önce müslüman olan kâfir öldürülmez, onun kendisi ve ailesi köleleştirilmez. Şu ayetler bunu delâlet eder:

Eğer tevbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse yollarını serbest bı rakın. (Tevbe/5)
Eğer tevbe eder, namaz kılar, zekât verirlerse, dinde sizin kardeşlerinizdir. (Tevbe/11)
Şüphe yok ki kardeşlik, kardeşlerinin canlarını, mallarını, çocuklarını korumayı gerektirir; zira bunlar müslümanların eline esir düşmeden önce müslüman olmuşlardır.
Şu hadîs-i şerif de buna delâlet eder:
Allah'tan başka hak ilah olmadığına Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet, namazı ikame, zekâtı eda edinceye kadar insanlarla muharebe etmek bana emrolundu. Onlar bunları yapınca kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâm'ın hakkı mukabili olmak müstesna. İnsanların (gizli işlerinden dolayı olan) hesaplan da Allah'a aittir.[203][7]
Çocukların, şu üç husus mevcut olduğunda müslüman olduğuna hükmedilir:
1. Anne ve babasından biri müslüman olursa, çocuk da hükmen müslüman sayılır. Zira çocuk, anne ve babasından din bakımdan şerefli olan hangisi ise ona tâbi olur. Bunun nedeni, İslâm'ın ağır basması ve çocuğun menfaatinin gözetilmesidir. İki şeyden en yararlısı hangisiyse onun yapılması gerekir. Çünkü İslâm kemâl, şeref ve yücelik sıfatıdır. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
İslâm herşeye galiptir, hiçbir şey İslâm'a galip değildir.[204][8]
2. Anne ve babası olmayan ve bir müslüman tarafından yalnız olarak esir edilen çocuk hükmen müslüman kabul edilir.
Çünkü çocuğun tâbi olacağı babası ve annesi yoktur ve bir müslüman tarafından esir. alınmıştır. Çocuğun maslahatı, onun hükmen müslüman kabul edilmesindedir.
3. İslâm memleketinde terkedilmiş olarak bulunan çocuk, bulunduğu mekâna tâbi olarak hükmen müslüman kabul edilir. Zira çocuk için en yararlı olanın tercih edilmesi gerekir.

3. Ganimetler ve Eslab

Ganimet, harp ehlinden zorla alınan -menkul veya gayr-i menkul-maldır. Bu malın savaş esnasında veya savaştan sonra alınması durumu değiştirmez. :

Eslab ise, öldürülen adamın yanında bulunan malı, silahı, parası vebineğidir.

I Ganimetlerin Hükmü

'

Alınan ganimetler beş parçaya ayrılır. Bunlardan 4/5'ü savaşanlar arasında taksim edilir. Hz. Peygamber zamanında savaşa yaya olarak katılana 1 pay, savaşa süvari olarak katılana 2 pay verilirdi.
Rivayet edildiğine göre bir kişi Hz. Peygamber'e şöyle sordu:
- Ganimet hakkında ne dersin?
- Ganimetin 1/5'i Allah'ındır. Geriye kalan da savaşanlar arasında taksim edilir.[205][9]
îbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) ata 2 pay, sahibine 1 pay verdi'.[206][10]
Yine Abdullah b. Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber Hayber günü at için 2 pay, atın sahibi için 1 pay verdi'.[207][11]
Bu şekilde taksim, bizatihi varid değildir. Çünkü savaş usûlleri, savaş şartları, savaş araç ve gereçleri değişmiştir. Araçlar ve savaşçılar arasındaki farklılık dikkate alınmalı, ganimet buna göre uygun şekilde dağıtılmalıdır. Önceki savaşlardaki süvari ile yaya arasındaki fark düşünülmeli ve en düşük derecedekine en yüksek derecedekinin aldığnın 1/3'i verilmelidir. Her durumda ganimetin 4/5'ünü -Rasûlullah'in yaptığı gibi- savaşanlara dağıtmak vacibdir. Bununla beraber savaş şartlan, savaş aletleri ve savaşanlar arasındaki farklılık dikkate alınmalıdır. Savaşanlara, hisselerini ilaveli maaş şeklinde vermekte de hiçbir sakınca ve mani yoktur. Burada önemli olan, ganimet mallarının devlete ait olmadığının bilinmesidir. Ganimet malından pay almak için kişinin şu şartlara sahip olması gerekir:
1. Müslüman olmalı
2. Bâliğ olmalı
3. Akıllı olmalı
4. Hür olmalı
5. Erkek olmalı
Bu şartlardan bazılarına sahip olmayan kişi savaşırsa, ona, ganimet taksim edilmeden önce birşeyler verilir. Fakat verilen mal, yaya olarak savaşan bir kişiye verilen paya denk olmamalıdır. Çünkü onlar tıpks

savaşta bulunmanın üzerlerine farz olduğu cihad ehlinden sayılmayan çocuk, kadsn ve köleler gibidirler.
Ganimetin beştebirine gelince, o ayet~i kerimede belirtilen yerlere dağıtılır:
İyi bilin ki (kâfirlerden) ganimet olarak ele geçirdiğinizin beştebiri
Allah'a, Rasûlü'ne, Rasûl'ün akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.
(Enfal/41)
Ayette geçen Allah'a aittir ibaresinden maksat, Allah'ın onlarda dilediği şekilde hükmetmesidir. Rasûlü'ne aittir sözünden maksat, beş-tebirin taksim ve tevziinin Hz. Peygamber'e ait olmasıdır. Rasûl'ün akrabalarından maksat, zekât hakkı olmayan Benî Hâşim ve Benî Muttalib'dir. Yetimlerden maksat, babası ölen ve onbeş yaşından küçük olanlardır. Çocuk baliğ olduğunda yetimlik sıfatı kalkar.[208][12]
Yolculardan maksat, malından ve servetinden uzak bulunan ve nafakası tükenenlerdir.
Cübeyr b. Mûtim şöyle rivayet ediyor: Osman b. Affan ile birlikte Rasûlullah'a gittik' ve şöyle dedik:
- Ey Allah*ın Rasûlü! Sen Benî Muttalib'e veriyorsun. Oysa onlar ve biz sana yakınlıkta aynı derecedeyiz.
- Benî Muttalib ve Benî Hâşim birdirler.[209][13]

Eslâb'ın Hükmü

Eslab ile ganimetler arasındaki farkı daha önce belirtmiştik. Eslab'in hükmü şudur: Öldürülen kişinin yanında bulunan herşey -onu öldüren kişi ganimetten pay alacak şartlara sahipse- öldüren kişiye aittir. Bunun delili şu hadîs-i şeriftir:
Her kim bir düşmanı öldürür ve öldürdüğüne dair beyyinesi de olursa, öldürdüğü kimsenin elbise, silah ve diğer eşyaları onundur.[210][14]

Bir Uyan

İmam Şafii, eslab'ın hükmünün, zikrettiğimiz tarzda tebliğî bir hüküm olduğu görüşündedir; zira Hz. Peygamber eslab hakkında böyle hükmetmiştir ve bu hüküm kıyamete kadar geçerlidir.
İmam Mâlik ve Ebu Hanife'ye göre bu hüküm kazâîdir, yani kadı'nın

vermiş olduğu bir hükümdür. Hz\ Peygamber, eslab hakkında peygamberlik sıfatıyla değil, kadılık sıfatıyla hüküm vermiştir. Bu bakımdan Hz. Peygamber'den sonraki idareciler bu hususta maslahata göre hüküm verebilirler.

4. Fey

Fey müslümanlarm savaşmaksızın düşmanlardan aldığı -menkul veya gayr-ı menkul- maldır. Allah Teâlâ, Benî Nâdir yahudilerinin mallan hakkında şöyle buyurmuştur:
(Ey mü'minler!) Onların (yahudilerin) mallarından Allah'ın peygamberine verdiği fey için siz ne at ne de deve(ye binip) koşturmadınız. Lakin Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı musallat eder(ek üstünlük verir). Allah herşeye kadirdir. (Haşr/6)
Evet, ganimet savaş neticesinde elde edilen mal, fey ise savaşmaksızın müslümanlarm eline geçen maldır.

Fey'in Hükmü

Fey, 5 hisseye taksim edilir. Bu 5 paydan biri, ganimetin 1/5'ini alan kimselere dağıtılır. Ganimet bahsinde geçtiği gibi onlar ganimetin 1/5'ini aldıkları gibi fey'in de 1/5'ini alırlar. Ganimet ve fey'in 1/5'ini alacak olan kimseler şunlardır:
.1. Hz. Peygamber
Hz. Peygamber humusundan nafakasına yetecek kadar alıyor, artanı ise müslümanlarm maslahatı için sarfetmek üzere saklıyordu.
Hz. Ömer, Fey hususunda Hz. Peygamber'in uygulamasını şöyle anlatmaktadır: 'Benî Nâdir mallan, Allah'ın kendi Rasûlü'ne fey olarak tahsis ettiği şeylerdendir. Müslümanların at sürerek, deve koşturarak savaş ile elde ettikleri ganimetlerden değildir. Bu cihetle Benî Nâdir mallan Rasûlullah'a mahsus idi. Rasûlullah (s.a), ailesinin bir senelik geçim sarfiyatını fundan temin ederdi. Bundan geri kalanını da Allah yolunda savaş hazırlığı olarak atlara ve silahlara sarfederdi'.[211][15]
2. Hz. Peygamber'in akrabaları
Bunlar, Hâşimoğulları ve Muttaliboğullandır. Rasûlullah'ın en yakın akrabaları bunlardı. Bunun delilini daha önce zikretmiştik.
3. Yetimler
Bunlar, babaları ölen ve baliğ olmayan çocuklardır.

4. Miskinler

Miskinler sınıfına fakirler de dahildir; zira fakirler, miskinlerden daha aşağı durumdadırlar.

5. Yolcular

Bunlar, memleket ve mallarından uzakta bulunan, nafakaları tükenmiş kimselerdir,

Fey'in 1/5'inin dağıtılacağı sınıflar bunlardır. Fey'in geriye kalan 4/5'ü ise -hudutlarda çarpışan mücahidlerin durumu iyi ise- müslümanların umumi menfaaatleri için sarfedilir. Hudutlarda çarpışan mücahidlerin durumu iyi değilse, bu mal onlara taksim edilir. Eğer fey mallan, menkul (taşınır) mallardan ise bizzat onlara verilir. Fey malları gayr-ı menkul (taşınmaz) mallardansa, beyt'ul-mal için vakıf yapılır; ondan gelen gelir hudutları bekleyenlere, öksüzlere taksim edilir. Şu ayet-i kerime bunlara delâlet eder:

Allah'ın o şehirler halkından Rasûîü'ne verdiği fey (cinsinden ganimet, cizye, haraç gibi diğer vergiler) Allah'a, Rasûl'e, Rasûl'ün akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.

, (Haşr/7)

Bu ayet, mutlaktır; burada 1/5 zikrediimemiştir. Nitekim bu durum apaçık görülmektedir. Ancak ayet 1/5 ile mukayyed olan ganimete tahmil edilir ve 1/5 zikrettiğimiz gibi dağıtılır. Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:

Allah'ın müslümanlara fey olarak verdiği maldan benim için beştebir vardır. Bu da tekrar size iade edilir.[212][16]

Fey'in sarfedileceği yerlerin bazıları şunlardır:

Fey malları, ölen mücahidlerin aile efradına verilir. Bunlara muriezika denir. Bu mücahidlerin savaşta ölmesi şart değildir. Fey mallan âlimlere ve benzeri kişilere verilir. Çünkü ümmet bunların çalışmalarına muhtaçtır. Bunların, hayatta iken nafakaları kendilerine vacib olan yakınlarına da onlar öldükten sonra fey malından nafaka verilir.

en-Nihaye'de şöyle denilmektedir: 'Vefat eden murtezikaların, hayatta, iken nafakaları kendisine vacib olan kişilerin nafakaları, fey malından verilir. Eğer o kişi geride dört kadın bırakarak vefat etmişse dördünün de nafakası, kızları varsa evleninceye kadar onların da nafakası verilir veya onlar herhangibir şekilde ihtiyaçtan kurtuluncaya kadar nafakaları verilir. Âlimlerin geride bıraktıkları erkeklere, onlar çalışacak duruma gelinceye kadar nafakaları verilir. Bu kişilere fey malından nafaka verilmesinin nedeni, cihaddan geri kalmamaları içindir. Çünkü insanlar, kendilerinden

sonra aile efradının perişan olacağını bilirse, cihadı bırakıp çalışmaya başlarlar. Sözkonusu sınıflardan birinin çocuğu kötürüm ve aciz olursa, baliğ olsa bile ona fey malından nafaka verilmesi gerekir'.
en-Nihaye sahibi şöyle diyor: 'Âlimlerin geride bıraktıkları evlatlarına -kendi nafakalarını kazanacak duruma gelinceye kadar- mas!ahat-ı amme mallarından verilir. Dul kalan hanımlarına, evleninceye kadar maaş verilir. Bunun sebebi ise insanları ilme teşvik etmektir'.[213][17]

5. Cizye

Cizye kelimesi, ceza kökünden gelmektedir. Bu ise hem sevap hem de azap anlamına gelir.
Burada sözkonusu olan cizye'nin şer'i anlamıdır ki bu, ehl-i kitab ve ehl-i kitab hükmünde olanların İslâm devletine verdikleri maldır. Onların cizye vermelerinin amacı, müslümanlarla savaşmamak ve müsîümanların himayesine girmektir. Bu da belli şartlar, kaideler ve kurallar dahilinde olur.

Cizye'nin Meşruiyetinin Delili

Cizye'nin; ehl-i kitab ve ehl-i kitab hükmünde olanların İslâm devletine ödediği mai olduğunu söylemiştik. Şu ayet cizye'nin meşruiyetine delâlet etmektedir:
Ehl-i Kitab'dan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan Allah ve Rasûlü'-nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini (İslâm'ı) din edinmeyen kimselerle zelil olup elleriyle (her sene) cizye verinceye kadar savaşın.
CTevbe/29)
.Elleriyle cizye vermekten maksat, kendi istekleriyle vermeleridir. Zelil olarak ibaresinden maksat ise İmam Şafii 'ye göre, müslümanların hükümlerinin onlara da icra edilmesidir. Bunun izahı daha önce geçmişti.
Cizye'nin Meşruiyetinin Hikmeti
Ehl-i Kitab'ın, müslümanlarla birlikte birtakım kural ve kaideler dahilinde yaşayabilecekleri bir inanca sahip olduklarını ifade etmiştik. Eht-i Kitab, müslümanlarla birlikte fikir hürriyeti içinde yaşadığı takdirde, İslâm'ın hakikati onlara daha iyi anlatılabilir. Bu durum ise, İslâm devletinin ehl-i kitab'ı himayesine almasıyla mümkün olabilir. İslâm devleti, onları korumak, onlara din hürriyeti vermek, muhtaç duruma düşenlerine yardım

etmek kaydıyla bu cizye'yi alır.

Cizye'nin Şartları

Cizye akdinin sahih ve geçerli olması için şu şartların mevcut olması gerekir:
a. Cizye akdini yapanlar ehl-i kitab olmalıdır; yani cizye akdini yapanların yahudi, hristiyan veya ehl-i kitab hükmünde olan mecusi-lerden olması gerekir; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Mecusilere, ehl-i kitab (yahudi ve hristiyan) muamelesi yapınız.[214][18]
Mecusiler (ateşperestler) ehl-i kitab hükmünde olduğu gibi, Hz. İbrahim'in sahifelerine veya Hz. Davud'un Zebur'una göre amel ettiğini söyleyenler de ehl-i kitab hükmündedirler.
Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer mecûsilerden cizye almak istememiş, fakat Abdurrahman b. Avf, Rasûlullah'ın mecûsilerden de ehl-i kitab gibi cizye alınabileceğini söylediğini bildirince, mecûsilerden cizye almıştır.[215][19]
b. Cizye akdi yapanlar ile müslümanların idarecisi arasında icab ve kabul olmalıdır.
Müslümanların idarecisi veya onun vekili, cizye akdi yapanlara 'Şu kadar cizye vermeniz, İslâm'ın hükümlerine boyun eğmeniz şartıyla
İslâm ülkesinde oturmanıza izin veriyorum' demelidir. Onlar da 'Bunları kabul ediyoruz1 demelidir.
c. Cizye'nin miktarı, zengin ve fakirlerden ne kadar alınacağı tayin edilmeli, kabul de buna uygun olmalıdır.
d. Cizye akdi için belli bir zaman tayin edilmemiş olmalıdır.
Meselâ cizye akdi, bir yıl ve benzeri gibi bir zamanla sınırlandınlmamahdır. Çünkü bu bir akiddir ve bununla savaşa, kan akıtılmasına engel olunur. Bu nedenle de -diğer İslâmî akidlerde olduğu gibi- cizye akdinin muvakkat olması caiz olmaz.

Kendilerinden Cizye Alınan Kimselerde Bulunması Gereken Şartlar

Kendisinden cizye alınacak' kişide şu beş şartın bulunması gerekir:
1. Akıllı olmak
2. Baliğ olmak

3. Hür olmak
4. Erkek olmak
5. Ehl-i Kitab veya ehl-i kitab hükmünde olmak
Şu ayet-i kerime, cizye alınacak kişilerde bu şartların bulunması gerektiğine delâlet eder:
Ehl-i Kitab'dan Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûiü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini (İslâm'ı) din edinmeyen kimselerle zelil olup elleriyle (her sene) cizye verinceye kadar savaşın.
CTevbe/29)
Bu ayet, cizye'nin, sadece savaş ehli mükelleflerden alınacağına delâlet eder. Böylece kadınlar cizyeden muaf olurlar, çünkü onlar sa'vaş ehli değildir. Köleler de cizyeden muaf olurlar.. Çocuklar ve deliler de -mükellef olmadıklarından- cizyeden muaf olurlar.
Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, valilerine 'Çocuklar ve kadınlardan cizye almayın' diye mektup göndermiştir.[216][20]

Cizye'nin Sınırlan

Malî durumu normalin altında olan kişiden, senelik olarak en az 1 dinar cizye alınır. Malî durumu normal olan kişiden, senelik olarak 2 dinar, malî durumu normalin üstünde olan kişiden ise 4 dinar alınır. 1 dinardan fazla cizye almak -kişi zenginse- müstehabdır. Kişinin ödemesi gereken cizye miktarı dinardır. Kişi zengin veya orta halli olduğu halde 1 dinardan fazla veremeyeceğini söylerse, onun sözüne itibar edilir. Çünkü üzerinde anlaşılan miktar 1 dinardır. Ancak imam'ın, cizye ehlinin üzerine oradan gelip geçen müslümanlan misafir etme; yiyecek ve yatacak verme sorumluluğunu yükleme yetkisi vardır.
Muaz'dan şöyle rivayet edilmiştir: 'Rasûlullah (s.a), Muaz'ı Yemen'e vali olarak gönderdiği zaman her buluğa ermiş kimseden bir dinar cizye almasını veya bir dinar değerinde Muafir bezinden almasını emretti[217][21] Muafir, Yemen'de dokunan elbiselik bezdir.
Eslem'den şöyle rivayet edilmiştir: 'Ömer b. Hattab, kişi başına senelik cizye olarak dört dinar veya kırk dirhem tayin etti. Ayrıca memleketlerine gelen müslümanlan üç gün misafir etmelerini de şart koştu'.[218][22]
Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber Eyle halkıyla -ki onlar üçyüz kişiydi- 300 dinar cizye vermeleri ve müslümanlan misafir etmeleri

şartıyla sulh yaptı.[219][23]
Yine rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, zenginlerden 48 dirhem, orta hallilerden 24 dirhem, malî durumu normalin altında olanlardan da 12 dirhem cizye alınmasına hükmetti. O dönemde 1 dinar, 12 dirhem değerindeydi.[220][24]

Müslümanların Haklarından Cizye Akdine Terettüb Eden Meseleler

Cizye akdi dört şeyi içerir ve cizye ehli onları yerine getirmek zorundadır:
1. Cizye ehli cizyeyi, müslümanlann halifesiyle anlaştıkları şekilde -bir dinar veya daha fazla - ödemelidir.
2. Cizye ehline, müslümanlarla haramhğı hususunda ittifak ettikleri -zina gibi- konularda şer'î kanunların uygulanması gerekir.
Buna binaen Hz. Peygamber, yahudilerden zina eden bir erkek ve kadını recmetmiştir.[221][25]
Yine aynı nedenle cizye ehli faiz alıp vermekten menedilir. Çünkü onlar bu davranışların hem kendi dinlerinde, hem de İslâm dininde haram olduğunu bilmektedirler. Ancak cizye ehlinin dinlerinde haram olmayan hususlarda -meselâ içki gibi- onlara İslâmî hükümler tatbik edilmez. Ancak onlar kendi istekleriyle kadı'ya gelip 'Bizim aramızda İslâm şeriatıyla hükmet1 derlerse, mesele değişir.
3. İslâm dinini, ancak hayırla yadetmeleri gerekir.
Kur'an'a muaraza yapmaya kalkışırlarsa veya Hz. Peygamber'! şanına yakışmayan bir şekilde nitelerlerse veya Allah'ın şeriatına saldırın arsa, tâzir cezasına çarptırılırlar. Eğer muahade şartlarında böyle şeyler yapabileceklerine dair maddeler bulunuyorsa, muahadeleri iptal edilir. İslâm aleyhine -fiilî veya sözlü- gizli birtakım işlere girdikleri ortaya çıkarsa, onlarla müslümanlar arasında bulunan zimmet akdi kalkar. Ancak akidelerini açıklamak niyetiyle söyledikleri sözler bundan müstesnadır. Meselâ onlar "Bizim kitaplarımız Kur'an'ın Allah kelâmı olmadığını, Muhammed'in, Allah'ın Rasûlü olmadığını' söylüyor" deseler, onlarla müslümanlar arasındaki zimmet akdi bozulmaz. Çünkü onlar 'Biz böyle diyoruz' demiyorlar; kitaplarının böyle dediğini söylüyorlar. Biz onların bu husustaki inançlarının batıl olduğunu biliyorsak da bundan ötürü aradaki zimmet akdi bozulmaz.
4. Müslümanların zararına birşey yapmayacaklar, kâfirlerin casusunu

evlerine almayacaklar, kâfir savaşçılara yardım etmeyeceklerdir.
Üzerinde ittifak edilen cizye'yi vermemezlik ederlerse ve bu da bir dinardan daha fazla ise, Allah ve Rasûlü hakkında kötü şekilde konuşurlarsa, müslümanlar aleyhine kâfir savaşçılara yardım ederlerse zimmet akdi ortadan kalkar.

Zimmet Akdiyle Vacib Olan Riâyet ve Himaye'nin Beyanı

Müslümanlarla ehl-i kitab arasındaki zimmet akdi dört şeyi içerir ki müslümanlar zımmîlere karşı bunları yerine getirmek mecburiyetindedir:
1. Onlarla savaşa son vermeleri gerekir.
Hz. Peygamber, kâfirlerle savaşmak üzere bir kumadan tayin etti ğinde ona şöyle derdi:
[Eğer onlar müslüman olma teklifini kabul etmezlerse], onlardan cizye vergisi iste. Şayet onlar bu çizye'yi vermek hususunda sana ' icabet ederlerse, sen onlardan bunu kabul et ve onlarla savaşmayı bırak.[222][26]
2. Müslümanların onları himayelerine alıp korumaları vacibdir.
Onların mallarını, hürmetlerini müslumanlardan veya başkalarından gelen herhangibir saldırıya karşı korumak, müslümanlar üzerine vacibdir.
Hz. Ömer [Ebu Luİu tarafından vurulduktan sonra] şöyle demiştir: 'Ben benden sonraki devlet başkanına: Allah'ın zimmetiyle ve Rasûlü'nün zimmetiyle, Kitab ehline verilen taahhüdlerin onlara tastamam yerine getirilmesini, onların Önünde haklarının korunması yönünde muharebe edilmesini ve onların ancak takat getirebilecekleri miktar cizye ile mükellef tutulmalarını vasiyet ediyorum'.[223][27]
3. Onların mevcut kiliseleri yıkılmaz.
Onların kiliselerinde yaptıkları ayinlere hiçbir şekilde müdahale edilmez. Açıktan yapmadıkça ve onlarla gururlanmadıkça içki ve domuzlarına dokunulmaz.
Hz. Peygamber'in Necran" hristiyanlan ile akdettiği sulh anlaşmasında şu ibareler de bulunmaktaydı:
Onların mallarına, canlarına, dinî hayat ve tatbikatlarına, ailelerine, mabedlerine -ve az olsun çok olsun onların mülkiyetinde bulunan herşeye şamil olmak üzere- Allah'ın himayesi, Rasûlullah Muhammed'in zimmeti Necranhlar ve onlara bağlı etrafındakiler üzerine bir haktır. Hiçbir piskopos kendi dinî vazife mahalli dışına, hiçbir papaz papazlık vazifesini

yaptığı kilisenin dışına, hiçbir rahip içinde yaşadığı manastırın dışında başka bir yere alınıp gönderilmeyecektir. Almış oldukları ödünçlerde hiçbir faiz söz-konusu olmayacaktır. Bu itaat ediş ve tâbi oluşlarından önce cahiliyet dönemindeki kan davaları kaldırılmıştır. Onlar ne toplanıp bir araya getirilecekler ve ne de kendileri öşür vergisine tâbi tutulacaklardır. Onların toprakları üzerine hiçbir askerî birlik ayak basmayacaktır. Onlardan herhangibiri alacağını talep ettiğinde onlar arasında bir eşitlik kurulacaktır. Onlar ne zulmedecekler ve ne de kendileri zulme uğrayacaklardır.

4. Yapılan zimmet akdi her müslüman için geçerli ve daimidir.

Müslümanlardan -halife de dahil- hiç kimse zimmet akdini feshedemez; bu akid -zımmîler akdi bozmadıkça veya akde aykırı hareket etmedikçe- ebedîdir.

HÜDNE VE İSTÎ'MAN

Hüdne'nin Mânâsı

Lugatta hüdne 'musalaha yapmak' anlamına gelir. Hüdne'nin istılahî mânâst ise, belli bir müddet için savaşı bırakmak hususunda sulh yapmaktır.

Şu ayet-i kerimeler hüdne'nin meşruiyetine delâlet etmektedir;

Bu, antlaşma yaptığınız müşriklere Allah ve Rasûlü'nden bir ihtardır. CTevbe/1)

Eğer onlar barışa meylederlerse sen de barışa yanaş, Allah'a tevekkül et. (Enfal/6l)

Hz. Peygamber'in Hudeybiye senesinde Kureyş ile yaptığı musalaha da bunun meşruiyetine delâlet etmektedir.[224][1]

İsti'man'm Mânâsı

İstî'man, savaş ehlinden birinin herhangibir müslümandan eman is:emesidir. Eğer o müslüman o kişiye eman verirse, müslümanlann tümü o kişiye eman vermiş sayılır.

İster idareci, ister sıradan halk olsun, ister kadın, ister erkek olsun -eman verilebilecek kimselere eman vermek şartıyla- her müslüman eman verme yetkisioe sahiptir. Bir müslüman bir kâfire, kanının akı-tılmayacağı hususunda eman verdiğinde, onun kanını akıtmak müslümanların tümüne haram olur. Ona herhangibir eziyette bulunmak da müslümanların tamamına haram olur; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar cahil bir topluluktur. (Tevbe/6)

Hüdne ile İsti'man Arasındaki Fark

Hüdne ile isti'man'ın tarifinden de anlaşılacağı üzere hüdne ile isti'man arasında bazı farklar vardır. Bu farkları şöyle sıralayabiliriz:

1. Hüdne, toplumlar arasında yapılan bir sulhtır.

Bu sulh'a, müslümanlar tarafından halife veya onun naibi, kâfirler adına

da başkumandanları veya onun naibi temsilci olarak katılır. İsti'man ise kâfirlerden biri veya birkaçı ile müslü ma nlardan herhangibiri arasında olur. İster idareci, ister halktan biri olsun, ister erkek, ister kadın olsun müslümanlardan her fert eman verebilir.

2. Hüdne, müslümanlarla düşmanları arasındaki savaşı sona erdirmek için yapılan bir sulhtır.

Bu bakımdan hüdne ile savaş birarada olmaz. Fakat isti'man böyle değildir; isti'man savaş esnasında da olabilir. Meselâ harbî bir kâfir, herhangibir müslümandan eman isteyebilir. O müslüman da ona eman verebilir. Eman verdikten sonra onun kanını akıtmak veya ona eziyet etmek -ona eman verildiğini bilen- tüm müslümanlara haramdır.

Hüdne'nin Hükmü

Hüdne'nin iki durumu vardır: "

a. Düşmanın hüdne'yi istemesi

Düşman barış istediği zaman, müslümanların halifesi de -ihtiyatlı davranmak şartıyla- barışı kabul etmelidir. Ancak hüdne'nin (barışın) dört aydan fazla uzatılması caiz değildir.

b. Müslümanların hüdne (barış) istemesi

"Bu, ancak müslümanların yararına olursa sözkonusu olabilir. Barışta müslümanların maslahatı yoksa, müslümanların barış istemesi caiz olmaz. Eğer müslümanlar barış sayesinde zafiyetten kurtulacaklarsa veya emniyetleri istikrar bulacaksa, barışı on yıl uzatabilirler.' Bunun delili Hudeybiye barışıdır; zira Hz. Peygamber müslü mani ardaki zafiyeti görüp düşmanların onlara saldırararak zarar vermesinden endişe ettiği için Mekke müşrikleri ile Hudeybiye'de on yıllık barış antlaşması yapmıştır. Eğer banş, zafiyet nedeniyle değil de kâfirlerin müslüman olması veya haraç vermeye razı olmaları için barış yapılırsa, bu barış dört aydan fazla uzatılamaz. Şu ayet-i kerimenin mefhumu buna delâlet etmektedir:

(Ey müşrikler!) Yeryüzünde (Şevval'den başlayarak) dört ay daha dolaşabilirsiniz. Bilin ki Allah'ı aciz bırakamazsınız ve muhakkak ki Allah kâfirleri rezil edicidir. (Tevbe/2)

Isti'man'm Hükmü

İsti'man'da müslümanlar için bir maslahat varsa veya eman veren

müslümamn bir menfaati varsa, eman isteyen kâfire eman vermek vacibdir. Şu ayet-i celile bunun delilidir:
Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar cahil bir topluluktur. (Tevbe/ö)
Bir kâfir, müslümanların İdarecisinden veya idarecinin naibinden veya hefhangibir müslümandan isti'man (eman) isteyebilir. Eğer eman vermekte müslümanların maslahatı sözkonusu ise, eman vermek vacibdir. Eman veren müslüman, ister kadın ister erkek olsun, onun verdiği eman bütün /müslümanlari bağlar; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ' ,
Müslümanların kanlan denktir. Mü'minlerin mevkice en aşağı derecede olanı, onlar adına eman verebilir.[225][2]
Ümmü Hâni'den şöyle rivayet edilmiştir: Ben Mekke'nin fethi yılında Rasûlullah'm yanına gittim ve onu yıkanıyor buldum. Kızı Hz. Fatima da onu perde ile örtüyordu. Kendisine selâm verdim. Rasûlullah şöyle sordu:
- Bu kadın kimdir?
- Ben Ebu Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'yim.
- Hoşgeldin Ümmü Hâni
Rasûlullah yıkanmasını bitirince bir tek elbise içinde (sırtındaki bezi çaprazvâri bağlamış olduğu halde) sekiz rekât namaz kıldı. Namaz, akabinde ben kendisine şöyle dedim:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Anamın oğlu Ali, benim ahd ve eman verdiğim fulanı, İbn Hubeyre'yi öldüreceğini söylüyor.
- Ey Ümmü Hâni! Senin ahd ve eman verdiğin kimseye biz de ahd ve eman verdik.
Rasûlullah'ın kıldığı bu namaz, duha (kuşluk) namazı idi.[226][3]
Hadîsteki fulan'dan maksat, Ümmü Hâni'nin, kocası Hubeyre b. Vehb el-Mahzûmî'nin başka bir kadından olan oğlu Ca'de'dir

Hüdne ve İsti'man'ın Meşruiyetinin Şartlan

I.
Hüdne'nin Şartları

1. Hüdne, imam veya imamın vekili tarafından akdedilrrielidir.
Müslüman halkın kâfirlerle hüdne (barış antlaşması) akdetmesi veya ehl-i

hâl ve'1-akd'dan bazı kişilerin kâfirlerle hüdne yapması sahih olmaz. Çünkü hüdne akdi çok önemlidir. Burada tehlike sözkonusudur. Bu bakımdan bu sulh'u, ancak savaşı ilan eden ve savaşı idare eden imam veya onun vekili akdedebilir.
2. Hüdne, düşmanla yapılmalıdır.
Hüdne, ancak müslümanların maslahatı sözkonusu olduğunda yapılabilir. Müslümanlar için herhangibir maslahat yoksa hüdne yapmak meşru ve sahih olmaz.
3. Hüdne, on yıldan fazlası için olmamalıdır.
249 Hüdne ve Isti'man
Eğer müslümanların zafiyeti sözkonusu ise, hüdne sayesinde müslümanların zafiyetten kurtulmaları mukadderse, on yıllık barış antlaşması (hüdne) akdedilebilir. Aksi takdirde dört aydan fazlası için barış yapmak caiz değildir. Halife, mutlak şekilde hüdne akdi yaparsa, bu akid sahih olmaz, Bunun delili Hz. Peygamber'in Hudeybiye'de Kureyş ile yaptığı barış antlaşmasıdır. Bu barışın süresi on yıl idi. Ayrıca Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
(Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. Bilin ki Allah'ı aciz bırakamazsınız ve muhakkak ki Allah kâfirleri rezil edicidir. CTevbe/2)
4. Kâfirler, kendileri lehine ve müslümanlar aleyhine batıl bir şart koşmuş olmamalıdır. Eğer kâfirler böyle bir şart koşarlarsa, halife de onların şartını kabul ederse, akid fasid olur. Meselâ müslümanlar hüdne ile akid yapmak isteseler, kâfirler müslüman esirleri ellerinde tutma şartı koşsalar veya müslümanların ele geçirdiği -menkul veya gayr-ı menkul-malların bir kısmının kendilerine iade edilmesini şart koşsalar veya müslümanların dinî vecibeleri hususunda taviz vermelerini şart koşsalar, akid fasid olur.

II. İsti'man'ın Şartları

Bir kâfire verilen eman'ın sahih olması için şu şartların mevcut olması gerekir:
1. İster bir cemaat, ister bir fert olsun eman, kâfirin talebi üzerine verilmelidir.
Harbî bir kâfire, eman istemeden eman verilmesi sahih değildir. Şu ayet-i kerime buna açıkça delâlet etmektedir;
Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al (ona eman ver).
CTevbe/6)

2. Eman veren kişinin müslüman olması gerekir. Müslümanların arasında yaşayan zımmîlerden biri, harbî bir kâfire eman verirse, bu eman geçerli olmaz. Müslümanların, zımmînin verdiği emam gözetmeleri, ona riayet etmeleri gerekmez. Çünkü müslumanları, ancak kendilerinden olan bir kişinin verdiği eman bağlar.

3. Verilen emandan, halifenin veya ordu komutanının haberdar olması gerekir.

Halife, verilen emandan haberdar olup bu emanı kabul ederse eman geçerli olur. Halife, verilen emandan haberdar olmazsa veya haberdar olduğu halde verilen emanı kabul edip tasdik etmezse eman geçerli olmaz; zira halifenin, verilen emanı iptal etme yetkisi vardır. Meselâ halife, eman verilen bir kişinin casus olduğundan şüphelenirse, ona verilen emanı iptal edebilir. Bu takdirde, verilmiş eman o şahıs veya o cemaat için geçerli değildir.

Hüdne ve îsti'man'm Üzerine Terettüb Eden Hükümler

Müslümanlarla kâfirler arasında hüdne akdi -zikrettiğimiz şartlar dahilinde- akdedildiğinde, eman isteyen kâfire eman verildiğinde, ta-. rafların bazı hususlara riayet etmesi gerekir.

I. Hüdne Akdi Üzerine Terettüb Eden Hükümler

önce hüdne akdinin üzerine terettüb eden hükümleri kısaca beyan edelim:

A. Kendileriyle hüdne akdi yapılan kişilerden el çekmek gerekir.

Onlara bir eziyet, bir kötülük yapmak haram olur. Fakat kendileriyle hüdne akdi yapılan kâfirleri, diğer kâfirlere karşı müdafaa etmek müslümanlar üzerine vacib değildir. Bu hüküm, şu iki şeyden biri tahakkuk edinceye kadar devam eder:

- Hüdne (barış) müddeti bitinceye kadar.
- Kâfirler, hüdne (barış) akdini bozuncaya kadar.

Meselâ barış akdini bozacak bir harekette bulununcaya veya 'Barış akdini bozuyoruz' deyinceye kadar, barış akdi geçerli olur. Kâfirlerin tümünün veya idarecilerinin bunu söylemesi halinde akid sona erer veya fiilen savaşa başlarlarsa veya müslümanların gizli durumlarını başka kâfirlere haber verirlerse veya müslümanlardan birini öldürürlerse, müslümanlar barış antlaşmasını bozabilirler.

Kâfirlerden biri bunlardan birini yaparsa, diğerleri ona katılmazsa veya ona mâni olmaya çalışırlarsa veya halifeye, arkadaşlarının yaptığı işi tasvip etmediklerini söyleyip barış üzerinde olduklarını ilan ederlerse, hüdne akdi ortadan kalkmaz. Fakat sözleri veya fiilleriyle arkadaşlarının yaptığına karşı çıkmazlarsa ve bildikleri halde susarlarsa, hüdne (barış) akdi sona erer.
Müslümanların halifesi, kendileriyle barış antlaşması yapılan kâfirlerin ihanet edeceğinden endişe ederse, barış akdini sona erdirebilir.
Ancak bunu onlara açıkça bildirmelidir. Şu ayet-i celile buna delâlet etmektedir:
Bir kavmin (antlaşmayı bozmak hususunda) ihanetinden çekinirsen, onların yaptığı gibi sen de antlaşmayı onlara at (antlaşmayı bozduğunu onlara bildir). Şüphesiz ki Allah hainleri sevmez.
(Enfal/58) /
Onlar size doğru davrandıkça siz de onlara karşı doğru davranın. Muhakkak ki Allah sakınanları sever. Oevbe/7)
Müslümanlar, kâfirlerin ihanet etmelerinden endişe edip antlaşmayı bozduklarını onlara açıkça bildirdiklerinde, müslümanların kâfirlerle -Allah'ın emrettiği şekilde- savaşmaları helâl olur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:
Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın halde her defasında hiç çekinmeden antlaşmayı bozarlar. Savaşta onları yakalarsan onlara (vereceğin ceza ile) arkalarında kalanları da dağıt ki böylece hatırlayıp (ibret alsınlar).
(Enfal/56-57)
Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:
Kimin bir kavimle arasında antlaşma varsa, antlaşma bitene kadar veya antlaşmayı onlara atıp (harbedeceğini bildirip onların da) karşılıklı hazırlanmasına kadar, bir düğüm düğümlemesin ve bir düğüm çözmesin.[227][4]
B. Haramı helâl, helâli haram kılacak bir şart olmadıkça, müslümanlara kabul ettikleri her şartı yerine getirmek vacib olur.

Yerine Getirilmesi Vacib Olan Şartlara Misal

Kâfirler, müslümanlara 'Sizinle hüdne (barış antlaşması) yaparız, ancak İslâm'dan dönüp bize katılanları size teslim etmemek, fakat bizden müslüman olup sizin yanınıza kaçanları bize iade etmeniz şartıyla*

şeklinde bir teklif getirirlerse ve müslümanlar da bu şartı kabul ederlerse, hüdne akdi sahih olur. Çünkü Süheyl b. Amr, Hudeybiye sulhunda müslümanlara bu şartı koşmuş, Hz. Peygamber de bunu kabul etmişti.

Yerine Getirilmesi Batı! Olan Şartlara Misal

Kâfirler, içlerinden müslüman olup müslümanlara sığınan kadınların kendilerine iade edilmesini şart koşarlarsa, bu şart batıldır; zira Allah Teâlâ müşriklerden müslüman olup müslümanlara sığınan kadınları onlara teslim etmeyi yasaklamıştır:
Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiğinde onîarı(n gerçekten mü'mine olup olmadıklarını kendilerine yenim verdirerek) imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi' bilir. Onların (samimiyetle) iman ettiklerini anlarsanız, artık onları kâfirlere döndürmeyin, Ne bu kadınlar onlara (o kâfir kocalarına) ne de onlar bu kadınlara helâl değildirler. (Mümtehine/10)
C. Şartlan ve rükûnlan tamam olduktan sonra hüdne (barış) akdi lüzumlu bir akid olur.
Müslümanlar, sebepsiz yere hüdne akdini bozup onlara karşı savaş açamazlar.

II. Verilen Eman Üzerine Terettüb Eden Hükümler

a. Kendisine eman verilen kâfire, hiçbir müslümanın eziyet etmesi caiz değildir.
İster kadın, ister erkek olsun kendisine eman verilen kâfire, hem eman veren müslümanın hem de diğer müslümanlann eziyet etmesi haramdır. Ancak kendisine eman verilen kâfir, müslümanlarla savaşmaya kalkışırsa veya müslümanlar aleyhine casusluk yaptığı hususunda bazı emareler görülürse, ona verilen eman ilga edilir.
b. Kâfire verilen emanın müddeti bittiğinde veya eman alan kâfir, emanı iade ettiğinde, onu emniyette olacağı yere götürmek müslümanlann İdarecisi veya onun vekili üzerine vacibdir.
Eğer müşriklerden biri sana sığınırsa, onu himayene al ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra onu emniyette olacağı yere ulaştır. (Tevbe/6)
c. Harbî bir kâfire eman verildiğinde, bu, yerine getirilmesi gereken bir akid olur. Ona eman veren kişi, emanından dönemez. Pişman olup emanmdan dönmek istese dahi buna müsade edilmez. Ancak kendisine eman verilen kâfir, emanı ortadan kaldıran bir hareket yaparsa eman ilga

olur.

MÜSABAKA

Müsabaka'nın Tarifi

Lugatta müsabaka, başkasını geride bırakmak anlamına gelir. Buradaki müsabaka'dan maksat, iki veya daha fazla kişinin at ve deve gibi hücuma ve geri çekilmeye elverişli olan hayvanlarla koşu (yarış) yapmalarıdır. Ancak hayvanların aynı cinsten olması şarttır.
Sebak kelimesi ise müsabaka için ayrılan malın adıdır. Müsabaka'nm Hükmü ve Meşruiyetinin Delili
Müsabaka, Hz. Peygamber'den miras kalan bir sünnettir ve meşru bir iştir. Meşruiyetinin ve müstehab olduğunun delili şu ayet-i kerimedir:
Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlardan hazırlayın. Onunla Allah'ın ve kendinizin düşmanlarını ve onlardan başka sizin bilmediğiniz ama Allah'ın bildiği kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız o size ödenir. Hiç de zulme uğramazsınız. (Enfal/60)
Şu hadîs-i şerif de müsabaka'nın meşru ve müstehab olduğuna delâlet etmektedir. İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) idmana çekilip zayıflatılmış atlar arasında Hayfa'da başlayıp Seniyyetu'l-Veda'da sona ermek üzere bir, idmana çekilip zayıflatılmamış atlar arasında da Seniyye'den tâ Benû Zurayk mescidine kadar diğer bir yarış tertip etti'.[228][1]
Ancak bu hüküm, hayvanları cihada hazırlamak için yapılan müsabakalar için geçerlidir; yani hayvanları cihada hazırlamak için müsabaka yapmak müstehabdır. Fakat gururlanmak, iftihar etmek için müsabaka yapmak haramdır; zira hüküm, şartlara göredir. Müsabaka, hayvanları cihada hazırlamak veya gururlanmak için yapılmıyorsa, mubah olur. Çünkü bu, vücuda faydalı olan bir spordur.

Müsabaka'mn Çeşitleri

Müsabaka'nın birçok çeşidi vardır, bunların bazıları meşru, bazıları da haramdır. Şimdi müsabaka çeşitlerini sayarak meşru ve haram olanlarını beyan etmek istiyoruz.
I. Bu şekildeki müsabakaya iki veya daha fazla kişi iştirak eder.
Müsabakayı kazanana, idareci veya başka biri tarafından bir mükâfaat

verilir. Meselâ idareci veya başka biri, müsabaka yapanlara 'Sizden kim müsabakayı kazanırsa ona şu kadar mal vereceğim' der.
II. Bu şekildeki müsabakada, müsabakaya katılanlardan biri diğerine 'Eğer beni müsabakada yenersen sana şu kadar mal vereceğim' diye va'dde bulunur. Fakat arkadaşı buna karşılık hiçbir va'dde bulunmaz; yani müsabıklardan biri diğerine 'Beni yarışta geçersen sana şu kadar mal vereceğim, fakat ben seni geçersem sen bana hiçbir şey vermeyeceksin1 der.
III. Bu şekildeki müsabakada, müsabıklardan her ikisi de yarışı kazanana muayyen bir mal vermeyi kabul eder; yani müsabıklardan hangisi yenilirse, diğerine belli bir mal vermek üzere müsabaka yaparlar.
IV. Bu şekildeki müsabakada, üçüncü şekildeki müsabaka gibidir. Ancak burada atı, birinci ve ikinci yarışçının atına denk olan üçüncü bir yapsa daha müsabakaya katılır. Bu üçüncü yarışçı onları geçerse, ikisinin de ortaya koyduğu malı alır, fakat onlar üçüncü yarışçıyı geçerlerse, ondan hiçbirşey almazlar. Eğer birinci ve ikinci yarışçı, müsabakayı aynı anda bitirip berabere kalır, üçüncü yarışçı da onlardan geride kalırsa, hiçbiri birşey almaz; zira ortaya mal koyan birinci ve ikinci yanşcı berabere kalmıştır. Üçüncü yarışçı da geri kalması halinde herhangibir şey vereceğini va'detmemiştir. Eğer üçüncü yarışçı, birinci ve ikinci yarışçıdan biriyle berabere kalır, diğeri de onlardan geride kalırsa, üçüncü yanşcı (muhallil) ile birinciliği paylaşan yarışçı hiçbir mal vermez. Geride kalan yarışçının ortaya koyduğu malı, muhallil (üçüncü yarışçı) ile diğer yarışçı paylaşırlar.

Müsabaka Çeşitlerinden Haram ve Caiz Olanlar

Bu müsabaka çeşitleri incelendiğinde bunlardan üçüncü şeklin haram olduğu, kumara benzediği anlaşılır. Birinci, ikinci ve dördüncü şekildeki müsabakaların ise meşru olduğu anlaşılır.
Dördüncü şekildeki müsabakaya, muhallil denilen üçüncü bir yarışmacının katılması ve yarışmayı kaybetse bile hiçbirşey vermemesi, bu müsabakayı haram olmaktan çıkarmaktadır. Bu bakımdan muhallil denilen üçüncü bir yarışçının müsabakaya katılıp kaybetse bile hiçbir şey vermemesi, dördüncü şekildeki müsabakayı, üçüncü şekildeki müsabakadan ayırmıştır.

Müsabaka'nın Şartlan

Müsabaka'nın -hangi şekli olursa olsun- muayyen birtakım şartları vardır. Bunlar kısaca şöyle sıralayabiliriz:

1. Müsabıklar (yarışan kişiler), yarışın nerede başlayıp nerede sona ereceğini bilmelidirler.

2. Müsabaka'ya (yarışa) katılacak atlar veya develer belli olmalıdır.

Yarışa katılacak atlar veya develer belirlendikten sonra, onların değiştirilmesi caiz değildir; yani yarışmacılardan biri atını veya devesini değiştirirse müsabaka fasid olur.

3. Yarışa katılacak atlar denk olmalıdır.

Yani yarışa katılacak atların kazanma ve kaybetme ihtimali olmalıdır. Eğer atlar içinde kesinlikle yarışı kazanamayacak bir at varsa veya kesinlikle kazanacak bir at varsa, müsabaka caiz olmaz.

4. Yarışa katılan yarışçılar, kazananlara ne kadar mükâfat verileceğini bilmelidirler.

Yarışçılar; birinci gelene, ikinci gelene, üçüncü gelene ne kadar mükafat verileceğini, verilecek mükâfatın cinsini bilmelidirler. Eğer yarışçılardan biri kazananlara ne kadar mükafat verileceğini, verilecek mükafatın cinsini bilmezse, müsabaka sahih olmaz.

5. Kazanan yarışçılara verilecek olan mükafat (para veya mal) ya - rışcılar tarafından ortaya konulmamalıdır.

Kazanan yarışçılara verilecek olan para veya malı, devlet veya zenginlerden biri vermelidir. Yarışçılardan birinin, kazanan yarışçıya verilmek üzere ortaya bir mal koyması, kaybeden yarışçılardan-hiçbir şey alınmaması şartıyla caizdir. Eğer her yarışçı, belli bir mal veya para koyar, yarışı kaybeden yarışçılar koydukları parayı da kaybederlerse, bu müsabaka sahih olmaz. Bu müsabakanın caiz olabilmesi için muhallil denilen ve yarış için mal koymayan, hiçbir durumda kaybetmeyecek olan bir yarışçı daha olması gerekir.

Yarış İçin Ortaya Para/Mal Konmasının Müsabaka'ya Et kişi

Yukarıdaki izahlarımızdan, yarışma için ortaya para/mal konmasının müsabaka'nın meşruiyetine mâni olmayacağı, müsabaka'yı fasid etmeyeceği açıkça anlaşılmıştır. Hatta halkın cesaretlenmesi için bu teşvik bile edilmiştir. Eğer yarışçıların tümü ortaya belli bir para veya mal koyarlarsa, yarışı kaybedenler koydukları parayı veya malı da kaybederlerse, işte o zaman yarışma için ortaya konulan para veya mal,

şer'an müsabaka'yı ifsad eder. Bu şekilde ortaya konan para veya malın müsabakayı ifsad etmesinin sebebi, bunun bir tür kumar olması, biniciliği teşvik etmekten çıkmasıdır. Kumar ise Allah Teâlâ tarafından şu ayet-i kerime ile açıkça yasaklanmıştır:
Ey iman edenler! İçki, kumar, (ibadet ve saygı duruşu için) dikilen taş (ve benzeri şeylerden yapılan put)lar ve kısmet okları ancak pistirler ve şeytan'ın (süslü gösterdiği) işlerdendir. Bunlardan sakının. Umulur ki felah bulursunuz. (Mâide/90)

Kendisiyle Müsabaka Yapılması Caiz Olan Şeyler

Müsabaka, savaşa elverişli olan, hücum edebilen, geri dönebilen at, katır, deve gibi her hayvanla yapılabilir. Bunlara elverişli olmayan öküz, inek, kuş, vb. hayvanlarla müsabaka yapılması caiz olmaz. Bunun delili şu hadîs-i şeriftir:
Yarış için mükâfat, ancak nasî (temren, ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir) veya huff (deve tabanı) veya hâfir (toynaklı) lardadır.[229][2]
İslâm'ın ilk zamanlarında kullanılan savaş aletleri bunlardı. Buna binaen zaman ve mekâna göre savaşta kullanılan diğer silahlarla da müsabaka yapılabilir.

MÜNÂDILA

Münadıla'nın Tarifi

Münadıla, atmak anlamına gelen nedl kökünden gelmektedir. Mükâfaha ve mukâveme kelimeleri de aynı anlamdadır. Ok ve silahlarla münadıla yapmaktan maksat, bu aletlerle savaşta kullanıldığı şe kilde eğitim yapmaktır. Münadıla'mn şer'î mânâsı, iki veya daha fazla kişinin, ortaya konulan belli bir mükâfat için silahlarla atış yapmasıdır.

Münadıla'nın Hükmü ve Delili

Münadıla sünnettir. Nitekim bunu Müsabaka bahsinde de belirtmiştik. Ancak münadıla'nın sünnet olması için, amacın cihad için hazırlanmak, düşmana karşı savaşmak olması gerekir. Münadıla'dan gaye gururlanmak, büyüklük taslamak, masum insanlara saldırmak olursa, o zaman münadıla, 'İşler maksatlarına göre değerlendirilir' kaidesi gereğince haram olur.

Şu ayet-i kerimeden, münadıla'nın meşru olduğu ve teşvik edildiği istidlal edilmiştir:

Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlardan hazırlayın. (Enfal/60)

Hz. Peygamber, ayette geçen kuvvet'i, ok, mızrak gibi silahlan atmak şeklinde tefsir ederek şöyle buyurmuştur:

Gözünüzü açın, kuvvet, ancak atmaktır,[230][1]

Seleme b. el-Ekva'dan şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber, Eşlem kabilesinden ok atan birkaç kişinin yanından geçerken şöyle dedi:

- Ey İsmailoğulları! Atınız! Şüphesiz sizin babanız atıcı idi. Atınız! Ben de falan kabileyle beraberim.

Bunun üzerine, oradaki diğer kabileden olanlar ok atmayı bıraktılar. Hz. Peygamber onlara şöyle sordu:

- Neden atmıyorsunuz?

- Sen onlarla beraber olduğun halde biz nasıl âtanz?

- O halde ben hepinizle beraberim, atınız.[231][2]

Yarış için mükâfat, ancak nasl (temren, ok, kargı gibi şeylerin ucundaki sivri demir) veya huff (deve tabanı) veya hâfir (toynaklı)lardadır.[232][3]

Yani müsabaka deve, at. gibi hayvanlarla, ok, kargı gibi aletlerle yapılır, mükâfat da bunlarla yapılan müsabakalar için sözkonusudur.

Münadila'nın Çeşitleri

At ile yapılan müsabaka'mn dört şekli olduğu gibi, silahla münadıla yapmanın da dört şekli vardır. Burada da üçüncü şekil bâtıldır. Üçüncü şekil şudur: Münadıla yapan kişiler, ortaya kjelli bir miktar para koyar, münadıla'yı kazanan o parayı alır, diğerleri kaybeder. Bu şekilde münadıla yapmak kumardır. Allah Teâlâ bunun bir pislik olduğunu bildirerek yasaklamıştır.

Münadıla'nın Şartlan

Münadıla'mn sahih olması için şu hususlara riayet edilmesi gerekir:
1. Atış yapılacak hedef, münadıia yapanlar tarafından bilinmelidir.
Eğer atış yapılacak hedef belirlenmeksizin sadece atış yapılacağı mutlak şekilde söylenirse, münadıla sahih olmaz. Bu durumda atış, sadece hedefi vurmaya hamledilir.
2. Atış yapılacak silahların aynı cins olması gerekir.
Değişik silahlarla yarışmak -taraflar razı olsa bile- sahih olmaz.
3. Atıcılar ve kaç atış yapacakları belli olmalıdır.
Atıcıların kaç kişi olduğu, herbirinin kaç atış yapacağı ve atış yapı -lacak mesafenin ne kadar olduğu münadıla yapanlar tarafından bilinmelidir.
4. Malın cinsi ve miktarı belli olmalıdır.
Münadıla yapan kişiler tarafından, kazanacak kişiye verilecek mükâfatın ne olduğu ve ne kadar olduğu bilinmelidir.
Eğer yapılan münadıla, münadıla'nın haram olan üçüncü şekli ise, o zaman bir muhallilin bulunması şarttır.
Kendisiyle Münadıla Yapmanın Caiz Olduğu ve Olmadığı
Aletler
Kendisiyle münadıla yapılması caiz olan aletlerin tesbitinde kaide şudur: Savaşta düşmana karşı kullanılan ve yararlı olan tüm aletlerle münadıla yapılması caizdir. Öyleyse savaşta işe yaramayan veya faydası az olan aletlerle münadıla yapmak caiz değildir. Buna binaen top oyunun her çeşidinde, yüzmede, satrançta, tek ayak üzerine durmada, küçük kayıklarla yarışmada ve benzeri şeylerde münadıla yapmak caiz değildir. Çünkü bunların hiçbirinin savaşta faydası olmaz. Ancak bunlar, caiz olan

oyunlardandır. Bunların bazıları müstehab ve mendub da olabilir. Meselâ mal veya para karşılığı olmaksızın yüzmek müstehabdır. Fakat mal veya para için yüzmek caiz değildir.

Müsabaka ve Münadıla Akdi Lüzumlu Bir Akiddir

Yukarıda zikrettiğimiz şartlar dahilinde yapılan müsabaka ve münadıla akdi, ortaya mal koyan kişi ve yarışacak kişiler için lüzumlu (yerine getirilmesi gerekli olan) bir akiddir; yani taraflardan biri tek başına bu akdi feshedemez veya meriyete sokmaktan kaçamaz. Akdin lüzumlu olmasından maksat, bir tarafın tek başına o akdi -alışveriş ve icarede olduğu gibi- feshedememesi, ancak diğer tarafın muvafakatini almak suretiyle feshedebilmesidir. Eğer yapılacak müsabaka ve münadıla için ortaya bir mükâfat konmamışsa, o zaman bu akid taraflar için caiz olan bir akiddir; taraflardan biri tek başına feshedebilir.

CAİZ VE HARAM OLAN LEHV'İN KISIMLARI

Lehv'in Mânâsı

Lehv insanı akibetten korkmaktan, tefekkürden, insanın uykusunu kaçıran hakikatlerden uzaklaştıran-alıkoyan, insanı faydasız şeylerle meşgul eden herşeye verilen isimdir. Bunlar ister oyun gibi hakikati sabit olsun, ister müsamere, hikâye, şarkı, türkü gibi şeyler olsun farketmez.

Lehv'in Kısımları

Lehv ya arkasında zarar ve kâr bırakmaksızın sona eren birşeydir ki bu durumda insanı önemli ve ciddi meselelerde düşünmekten alıkoyar veya nefiste zararlı bir etki bırakır. Meselâ nefsi tembelliğe alıştırır, hayatın vecibelerini yerine getirmekten uzaklaştırıp boş şeylerle meşgul olmaya alıştırır veya nefiste yararlı bir etki bırakır. Meselâ nefsi bazı hayırlı işlere alıştırır, birtakım zorluklan göğüslemeyi kolaylaştırır. İşte bu zikrettiklerimize binaen lehv'in üç sınıfı olduğu anlaşılmıştır.

I. Bu, zararı ve faydası olmayan lehv'dir. Böyle bir lehv mekruhtur. Meselâ şaka meclislerinde, hikâye meclislerinde bulunup faydasız hikâyeler dinlemek, mekruh olan lehv sınıfına gider.

II. Bu, nefiste ve toplumda kötü bir etki bırakan lehv'dir. Bu tür lehv haramdır. Buna misal olarak birinci sınıftaki durumu zikredebiliriz. Ancak burada insanlar şakalaşmaya, hikâyeler dinlemeye kendilerini o kadar kaptırmışlardır ki farz ibadetlerden veya toplum için gerekli olan işlerden uzaklaşmışlardır. Ayrıca lehv'in ikinci sınıfı için şunu da örnek verebiliriz: Haram olan çalgı ve oyun aletleriyle meşgul olmak, kadınlarla veya tüysüz oğlanlarla birlikte teganni meclislerinde oturmak da haram olan lehv'in sınıfına dahildir.

III. Bu, nefis için, toplum için yararlı olan lehv'dir. Bu tür lehv mubahtır. Fakat neticesine göre bu tür lehv bazen müstehab olur. Buna örnek olarak daha önce zikrettiğimiz müsabaka ve münadıla'yı (at ve deve yarışını, ok ve silahla yarışmayı) gösterebiliriz. Bunlar kişi ve toplum için faydalı oyunlardır.

1. Halk Arasında Yaygın (Satranç, Üçtaş, Kağıt vs.) Oyunlar

Bu oyunlar hakkındaki hükümler şu kaideye göre tanzim edilir: Bu oyunlardan hangisi düşünmeye, tedebbüre, neticelere bakmaya dayalı ise o dinen caizdir. Fakat caiz olmakla beraber, oynayanın durumuna göre, meşgul olma süresine veya oyuna dalmasına 'göre mubah veya mekruh olması şözkonusudur. Bu oyunlardan biri olan satranç, aklı, zekâyı kullanarak oynanır. Düşünmeyen bir kişi satranç oynayamaz. Ancak bu oyunun akla ve fikre faydalı olması da sözkonusu değildir. Eğer satrançla gereğinden fazla meşgul olunursa, o vakit mekruh olur. Fazla meşguliyetten dolayı birtakım farzlar terkedilirse veya kaçınlırsa, satranç oynamak haram olur.

Aklın, düşüncenin rol oynamadığı tesadüfe bağlı olan üçtaş, kağıt ve benzeri oyunlar dinen haramdır. Çünkü bu tür oyunlar, nefsi, umur ve ahvaldaki değişimlerde tesadüfün etkisi üzerinde durmaya alıştırır. Akıl artık oluş ve hareketlerde ilk âmilin tesadüf olduğunu tahayyül etmeye başlar. Bu oyunlar nefiste zararlı etkiler bırakan oyunlardandır ve haramdır.

2. Hayvanlarla Oynamak

Meselâ horoz döğüştürmek,. hayvanları toslaştırmak, develeri güreştirmek kesin olarak haramdır. Çünkü bu tür oyunlar hayvanlara zarar verir, insanlar üzerinde kötü etki bırakır.

3- Musaraa (Güreş)

Bunun da birtakım çeşitleri vardır. İnsanlara zarar vermeyen, insanı güçlendiren, insana savaş taktiklerini öğreten, insana kendini korumayı öğreten oyunların tümü mubahtır. Bunlar bazen de müstehab olur; zira Hz. Peygamber, peygamber olmadan önce Rükane ile güreşmiş ve onu yenmiştir.

İnsanın yaralanmasına, kemiklerinin ezilmesine veya herhangibir azanın şeklinin bozulmasına sebep olan oyunlar haramdır. Meselâ serbest güreş ve boks haram olan oyunlardandır. Ancak musaraa, taraflara zarar vermeyecek şartlar dahilinde olursa, o zaman hükmü değişir; mubah veya müstehab olur.

Bu oyunların hiçbirinin, ortaya konulan mal veya para karşılığı oynanması

caiz değildir. Ortaya konulan malın oynayan kişiler tarafından veya başkaları tarafından konulması hükmü değiştirmez. Bu oyunlardan biriyle elde edilen mal veya kazanılan mükâfat, kumardan kazanılan mal gibidir. Kumarı ise Allah Teâîâ haram kılmıştır. Ancak mubah olan musaraa'da, mükâfat olarak ortaya mal konması, Şafii mezhebinin bir görüşüne göre caizdir. Bu görüşe binaen mubah olan musaraa; at ve deve yarışma, ok ve silah atma yansına tâbi olmaktadır. Bunun delili ise şu rivayettir: (Hz. Peygamber, Rükane ile güreşti. Rükane o zaman müşrikti. Ortaya ödül olarak da birkaç koyun konulmuştu'.[233][1]

Şafii mezhebinin sahih olan görüşüne göre, mubah oyunlar sınıfından olan at ve deve yarışması, ok ve silah atma yarışması dışındaki yarışmalar için ortaya ödül konması -musaraa da olsa- caiz değildir.

Ebu Davud'un rivayet ettiği hadîs için ise şöyle denmiştir: Herşeyden önce bu hadîs zayıftır,, çünkü mürseldir. Bu hadîsin sahih olduğu farzedilse bile bu hâdise, Rükane müslüman olmadan önce meydana gelmiştir. O zamanın ayrı bir durumu vardır; zira Rükane müslüman olduğu zaman Hz. Peygamber, koyunlarını ona geri vermiştir.

KAZA/YARGI

Kaza'nın Tarifi:

Kaza; lugatta birçok anlama gelir:
1. Kaza, hüküm mânâsına gelir.
Rabbin yalnız kendisine kulluk etmenize, anaya-babaya iyi davranmanıza hükmetti.
Ösra/23)
2. Kaza, birşeyi bitirmek anlamına gelir.
Musa da onun (düşmanlarından olan kişinin) göğsüne bir yumruk vurdu. Böylece onun işini bitirdi.
(Kasas/15),
3. Kaza, eda etmek ve sona ulaşmak anlamına gelir.
Ona (Lût'a) şu kesin emri bildirdik: 'Sabaha çıkarlarken muhakkak onların ardı kesilecektir'.
(Hicr/66)
4. Kaza, sanat ve takdir mânâsına gelir.
Böylece onları iki günde yedi gök (olarak) takdir etti. (Fyssilet/12)
Kaza'nın şeriat ıstilahındaki anlamı ise, iki veya daha fazla kişi arasındaki husumeti, ihtilafı, anlaşmazlığı Allah'ın hükmü ile hail u fasl etmektir.
Evet, kaza, insanlar arasında hükmetmek, aralarındaki ihtilafları kaldırmak ve haklan hak sahiplerine iade etmek demektir. Kaza'ya hükm denilmiştir, çünkü orada hikmet vardır. Hikmet ise birşeyi esas yerine koymak demektir ki zâlimi zulmünden alıkoyar, mazlumun hakkını zâlimden alır.

Kaza'nın Meşruiyeti

İslâm'da kaza meşru ve matlubdur. Onun meşruiyetine Kur'an, Sünnet, İcma ve Akıl delâlet eder. Kaza'nın meşruiyetine delâlet eden birçok ayet vardır. Misal olarak şu ayet-i kerimeleri zikredebiliriz:
Onların (senden hüküm isteyenlerin) aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet.
(Mâide/49)
(Allah sizlere) halk arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmeyi emrediyor. (Nisa/58)

Şüphesiz ki biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) -insanlar arasında Allah'ın sana öğrettiği ile hükmedesin diye- hak olarak indirdik. Sakın (ey Muhammed)! Hainler için müdafaaci olma.
(Nisa/ÎO5)
Kaza'nın meşruiyetine delâlet eden birçok hadîs vardır. Onlardan bazılarını zikredelim.
Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) beni Yemen'e kadı (hâkim) olarak göndermişti. Bunun üzerine dedim ki:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Beni gönderiyorsun ama benim yaşım küçük ve benim kadılık hakkında bilgim de yok.
- Allah seni kalbine hidayet eder, diline sebat verir. Önüne iki hasım' oturduğu zaman birini dinlediğin gibi öbürünü de dinlemeden hüküm verme. Böyle davranman kadılığın (hükmetme kabiliyetinin) senin için açılıp meleke haline gelmesine daha uygundur. Hz. Ali şöyle diyor: 'Kadılığa devam ettim ve bundan sonra hiçbir hükümde şüphe etmedim'.[234][1]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir hâkim hüküm vereceği zaman hakkı arayıp hükmeder de sonra bu hükmünde isabet ederse o hâkime iki ecir vardır; (hakkı aramak ve hakka isabet etmek sevapları). Eğer hükmedeceği zaman hakkı arar, fakat hata ederse bu hâkime de bir ecir vardır; (hakkı aramak sevabı).[235][2]
Kaza'nın meşruiyeti hakkındaki icmaya gelince, selef ve halef bu hususta icma etmiş ve kadılık yapmıştır. Hz. Peygamber kadılık yaptığı gibi, kendisinden sonra gelen halifeleri de kadı'hk yapmıştır. Onlardan sonra gelenler de bugüne kadar kadılık yapagelmişlerdir. Bugüne kadar hiç kimse kaza'nın meşruiyetine itiraz etmemiştir.
Akl'tn, kaza'nın meşruiyetine delâlet etmesine gelince, insanların tabiatlarının değişik olduğu, birbirlerine zulmettiği bir vakıadır. Hakkından fazlasını almayan insanlar çok azdır. Bizzat devlet başkanının (halifenin) bütün ihtilafları halletmesi de mümkün değildir. Bu nedenle kadı'hk müessesesinin ihdas, edilmesi önemli bir ihtiyaçtır. İnsanlar arasındaki ihtilafları gidermek, davaları sona erdirmek için kadı'lar tayin etmek bir zorunluluktur.

Kaza'nın Teşrî Kılınmasının Hikmeti

Kaza'nın meşruiyetinin nedeni, ona ihtiyaç duyulmasıdır. İnsanların

maslahatı, ancak kadıların bulunmasıyla korunur. İnsan tabiatı gereği toplumsal bir varlıktır; tek başına yaşayamaz. Zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için diğer insanlarla birlikte yaşamak mecburiyetindedir. Bir toplumda insanlar arasında ihtilaflar, anlaşmazlıklar, düşmanlıklar olması, menfaatlerin çatışmasından ötürü bazılarının diğerlerine saldırmaları kaçınılmaz. İşte bu sebeplerden ötürü, ihtilaf ve anlaşmazlık durumunda müracaat etmek üzere insanlar arasındaki davaları karara bağlamak için bir kaza müessesesinin bulunması gerekir.
İslâm fıtrat dinidir. Fıtratı gözetmeye, onun nezafetini muhafaza etmeye davet eder. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyuruyor;
(Ey Rasûlüm!) O halde sen yüzünü (eğriyi bırakıp doğruya giden) bir muvahhid (Allah'ı birleyici) olarak dine, Allah'ın insanları üzerinde yaratmış olduğu fıtrata çevir. (Çünkü) Allah'ın yaratışı için değişme bahis konusu değildir. (İnsanların onu değiştirmeye yetkileri yoktur). İşte dimdik ayakta duran din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler.
(Rum/30)

Kadılık Görevinin Önemi

Kadılık, büyük bir mertebedir ve çok önemlidir. İhtiyaç, kadılığı zorunlu kılmıştır. İslâm şeriatında kadılığın önemi çok büyüktür. Kadılık, peygamberlerin, halifelerin ve âlimlerin elbisesidir. Aİlah Teâlâ, peygamberi Hz. Dâvud hakkında şöyle buyuruyor:
Ey Dâvud! Biz seni yeryüzünde halife kıldık. İnsanlar arasında hak ile hükmet. Sakın hevana uyma ki aksi takdirde seni Allah yolundan saptırır. Hiç şüphesiz ki Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarından ötürü şiddetli bir azap vardır. (Sâd/26)
Kadılık görevine atanan ve adil davranan kişi, Allah'ın gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah'ın gölgesinde gölgelenir. Bu ümmetin seleflerinden olan Hz. Ömer, Hz. Ali, Muaz, Ebu Musa el-Eş'afî, Kadı Şureyh ve Ebu Yusuf gibi büyükler bu görevi yüklenmiş, adalet, takva, ilim ve zekânın en büyük numunelerini ortaya koymuşlardır.
Hz. Muaz'ın ashabından (Humus halkından) bazı kimselerden rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) Muaz'ı, Yemen'e göndermek istediği zaman şöyle sordu:
- Sana bir dava arzedildiğinde ne ile hükmedeceksin?
- Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim.

- Eğer Allah'ın Kitabı'nda bulunmazsa ne yaparsın?
- Rasûlullah'ın sünneti ile hükmederim.
- Eğer Rasûlullah'ın sünnetinde de bulamazsan ne ile hükmedersin?
- Reyimle ictihadda bulunurum. Çalışmamda kusur göstermemeye gayret ederim.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), Muaz'ın göğsüne vurarak şöyle buyurdu:

- Allah'a hamdolsun ki Allah'ın Rasûlünün elçisini Rasûlullah'ın razı olacağı şeye muvafık kıldı.[236][3]

Kadılık Görevinin Tehlikesi

Kadılık görevi, önemli olduğu nisbette de tehlikelidir. Kadılık görevi çok zordur, insanı helâka götürecek noktaları vardır. Kadılık yapıp kurtulan az, helak olan çoktur. Kadılık görevinin tehlikelerinden, ancak Allah'ın koruduğu kimseler korunabilir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: ,

Hâkimler (kadı'lar) üçtür: Biri cennette, ikisi ateştedir. Cennette olan kadı, hakkı (ve haklıyı) bilen ve onunla hükmedendir. Hakkı bilen ve hükümde zulmeden kadı ateştedir. İnsanlar arasında cahillikle hükmeden kadı da ateştedir.[237][4]

Kim insanlar arasında kadı (hâkim) tayin edilirse, o kişi bıçaksız kesilmiş olur.[238][5]

Allah Teâlâ, hükümde zulmedenler hakkında şöyle buyurmaktadır:

Zulmedenlere gelince, onlar da cenenneme odun olmuşlardır, (Cin/15)

İşte bu nedenlerden dolayı, sahabe ve âlimlerden birçoğu kadılık görevini kabul etmemişlerdir.

Kadılığın Hükmü

İnsanlar arasındaki ihtilafları kaldırmak, hasımlar arasında hüküm vermek için her nahiye'de bir kadı bulunması gerekir. Allah Teâlâ şöyle emretmektedir:

Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutanlar olun. (Nisa/135)

Kadılık görevi farz-ı kifayedir. Çünkü kadılık görevi, emr-i bi'1-maruf nehy-i an'Ü-münker çerçevesine girer. Emr-i bi'1-maruf nehy-İ an'il-münker ise farz-ı kifaye'dir.

Hz. Peygamber; Hz. Ali'yi, Muaz b. Cebel'i, Yemen'e kadı olarak göndermiştir. Mekke fethinden sonra da Attab b, Esîd'i Mekke'ye vali ve kadı olarak tayin etmiştir. Hz. Ömer de halife olunca Ebu Musa el-Eş'arî'yi

Basra kadılığına atamıştır.
Eğer kadılık görevi, bu işe elverişli olan kişiler için farz-ı ayn olsaydı, her nahiye'de bir kadı ile iktifa edilmezdi. Bu farzı yerine getiren biri olursa, bu görev diğer müslümanların üzerinden düşer. Eğer âlimlerin tümü kadılık görevini üstlenmekten imtina ederse, halifenin, kadılık yapabilecek birini bu görevi üstlenmeye zorlaması gerekir. Bunun için Şafii âlimleri, halifenin, her adva mesafesinde bir kadı tayin etmesi gerektiğini söylemişlerdir. Nitekim her kasır mesafeye bir müftünün tayin edilmesi gerektiği gibi.
'Adva mesafesi'nden maksat, kişinin sabahleyin evinden çıkıp işini görüp akşam evine dönebileceği bir mesafedir.
Bir kişi herhangibir nahiye'ye kadı tayin edilirse, kadılığa ondan daha uygun bir kimse de yoksa, o kişinin kadılık görevini kabul etmesi vacibdir. O kişi için bu görevi kabul etmek farz-ı ayn'dır. Hatta o kişinin bu göreve talip olması vacibdir, çünkü ona ihtiyaç vardır. Böyle bir durumda o kişinin, zulüm yaparım korkusuyla kadılık görevini reddetmesi caiz değildir; her halükârda kabul etmesi gerekir. Kabul ettikten sonra da zulmetmekten kaçınmalıdır.
Bir nahiye'de kadılığa elverişli iki kişi bulunur, biri diğerinden daha üstün olur, üstün olan kişi de kadılık görevini redderse, diğer kişinin kadılık görevini kabul etmesi caizdir. Ehil olmakla beraber, kendisinden daha üstün bir kişinin bulunması onun kadılık görevini kabul etmesine mâni değildir; zira Hz. Peygamber, Attab b. Esîd'i, Mekke'ye kadı tayin etti. Oysa o, sahabîlerin en üstünü değildi.

Kadılık Görevine Talip Olmak

Kadılık görevine talip olmak -bulunduğu nahiye'de kendisine denk veya kendisinden üstün biri varsa- mekruhtur. Çünkü Hz. Peygamber, kadılığa talip olmaktan sakındırmıştır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir kimse kadılık görevine talip olur ve kadı olmak için yardım isterse, kadılıkta kendi başına bırakılır. Kim kadılığı istemeden ve aracı koymadan kadılık kendisine verilirse, Allah bir melek indirir ve ona doğruyu gösterir.[239][6]
Ebu Musa el-Eş'arî şöyle anlatıyor: Ben bir kere beraberimde amca oğullarımdan iki kişi ile birlikte Peygamber'in huzuruna girdim. Bu iki

kişiden biri Rasûlullah'a şöyle dedi:
- Ey Allah'ın Rasülü! Aziz ve Celil olan Allah'ın seni tevliye ettiği vazifelerden biri üzerine beni memur tayin et.
Diğeri de bunun gibi bir memuriyet istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:
- Vallahi biz memuriyet isteyen bir kimseyi ve memuriyete haris olan bir kişiyi bu işler üzerine memur tayin etmeyiz.[240][7]
Şafii âlimleri, kadılık istemenin mekruh olması durumundan şu üç hususu istisna etmişlerdir:
1. Meşhur olmayan bir âlimin kadılık görevine talip olmasını, ke-rahatten istisna tutmuşlardır.
Böylece o âlim ilmini yayar, insanlar da bundan faydanır.
2. Fakir bir âlimin kadılık görevine talip olmasını, kerahatten istisna etmişlerdir; zira fakir olduğu için nafakaya ihtiyacı vardır. Kadı olduğu takdirde nafakası Beyt'ul-Mal'dan karşılanır.
3. Kadi'Iann acizlikleri nedeniyle zayi olan hakları yerine getirmek için kadılığa talip olmayı kerahatten istisna tutmuşlardır. Nitekim Allah Teâlâ, Hz. YusuPun vazife talep ettiğini bize haber vermektedir:
(Yusuf da ona) 'Beni arzın (Mısır'ın) hazinelerin(i idarey)e tayin et. Çünkü ben onları çok iyi korurum ve bunu çok iyi bilirim1 dedi. (Yusuf/55)
Eğer kadılığa talip olmanın sebebi, düşmanlarından intikam almak veya rüşvet almak veya zengin olmak veya kadılık mevkisiyle gururlanıp insanlara çalım satmak olursa, kadılık zulme ve harama vasıta olur. Malum olduğu üzere hüküm de maksada göre olur.
Ebu Hüreyre şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a) hüküm meselesinde rüşvet verene de alana da lanet etti'.[241][8]

Kadılık Görevini Üstlenecek Kişide Bulunması Gereken Şartlar

Kadılık vazifesini üstlenecek kişide şu şartların bulunması gerekir:
1. Müslüman olmak.
Bir kâfirin kadı olması şer'an caiz değildir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur;
Allah elbette kâfirler için mü'minlerin aleyhine bir yol (fırsat) kılmayacaktır. (Nisa/141)
Kâfirin kadı olması ise, mü'minler aleyhine en büyük yoldur. Çünkü kadılık hüküm, yol ve sultadır. İslâm diyarında yaşayan bir zımmînin,

müslümanlar üzerine kadı tayin edilemeyeceği gibi, zımmîler üzerine de kadı tayin edilmesi caiz değildir; zira kadılıktan, maksat, insanlar arasındaki müşkilleri Kur'an ve Sünnet'e göre halletmektir. Oysa kâfir Kur'an'ı ve Sünnet'i bilmez ve zaten bu konuda güvenilir de değildir.

2. Mükellef olmak

Yani kadı olacak kişinin âkil ve baliğ olması gerekir. Delinin-deliliği zaman zaman depreşse bile- ve çocuğun kadılığı -bu niteliklerin kendisinde bulunduğu kimsenin eksikliği nedeniyle- sahih olmaz.

3. Hür olmak

Kölenin kadılığı sahih oîmaz. Bir parçası köle, bir parçası hür olan kölenin de kadılığı sahih olmaz. Çünkü birinde ehliyet yok, diğerinde de eksiktir.

4. Erkek olmak

Bir kadın, ne kadar dirayetli olursa olsun kadılık yapmasi mekruhtur. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

İdareci olarak başlarına bir kadını geçiren kavim felah bulmaz.[242][9]

Kadılık görevi, erkeklerle birarada bulunmayı gerektirir. Kadının erkeklerle bir arada bulunması halinde ise fitneden emin olunmaz.. Ayrıca kadını kadılık görevine getirmek, onu esas vazifeleriyle; eviyle ve çocuklarıyla meşgul olmaktan uzaklaştırır. Kadılık, güç ve kuvvet ister, insanlar kadınların zayıf taraflarından faydalanırlar. Kadın genellikle bu güç ve kuvvetten mahrumdur.

5. Adalet

Bir fasık'in kadılığı sahih olmaz. Çünkü onun sözüne güvenilemeyeceği gibi ilminde de şüphe vardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse, onun içyüzünü araştırın. (Hucurat/6)

Adalet'ten Maksat Nedir?

• Adaletten maksat, büyük günahlarından sakınmaktır.

Büyük günahlar ise haklarında Kur'an ve Sünnet'te şiddetli azap tehdidi olan günahlardır. Haklarında Kur'an ve Sünnet'te şiddetli azap tehdidi olan günahlardan birini işlemek, dinde gevşekliğe delâlet eder. Meselâ içki içmek veya faizli muamele yapmak bu tür günahlardandır.

• Adaletten maksat, küçük günahları işlemekte ısrar etmemektir.

Küçük günahlar ise, büyük günah tarifine girmeyen günahlardır. Meselâ harama bakmak veya bir müslümanla üç günden fazla dargın kalmak

bunlardandır.
• Adaletten maksat sağlam akide sahibi olmak, benzerinin mürüvvetini korumaktır. Çünkü mürüvveti olmayanın utanması olmaz, utanması olmayan ise dilediğini söyler. 'Benzerinin mürüvveti'nden maksat da şeriatın her zaman ve mekânda yol ve âdabına riayet eden çağdaş larının ahlakıyla ahlâklanmak demektir. Bu hususta -galiben- örfe rücu edilir.
• Adaletten maksat, emin olmaktır.
Kişi, kadılık görevini kendine yarar sağlamak veya kendisinden zararı defetmek için kullanmayacak derecede emin olmalıdır.
Şafii âlimleri, şahitliği reddedilen bir bid'atçının, icma'yı hüccet kabul etmeyen bir kişinin, ahâd haberlerle amel etmenin caiz olmadığını iddia eden bir kişinin, kıyas'm reddedilmesi gerektiğini söyleyen bir müctehidin içtihadıyla amel edilmeyeceğini söyleyen bir kişinin kadılık görevine getirilmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir!
6. Kadı tayin edilecek kişi sağır olmamalıdır (kulaklarının sağlam olması gerekir).
Sağır bir kişinin kadı tayin edilmesi caiz değildir. Çünkü sağır olan kadı, hasımlarının ikrar ve inkârlarını tesbit edemez.
7. Kadı tayin edilecek kişi kör olmamalıdır.
Tamamen kör olan bir kişi, kadı tayin edilemeyeceği gibi, kısmen kör olup suretleri seçemeyen kişi de kadı tayin edilemez. Çünkü hasımların suretlerini göremediği için onları ayırdedemez. Ayırdedebilse bile bunu sesleriyle yapabilir ki sesleri de birbirine karıştırması sözko-nusudur. 'Hz. Peygamber, Abdullah b. Ümmi Mektum'u Medine'de yerine bıraktı. Oysa onun gözleri tamamen kördü' diye itiraz edilemez; zira Hz. Peygamber onu hüküm vermesi için değil, insanlara namaz kıldırması için yerine bırakmıştır.
8. Kadı tayin edilecek kişi dilsiz olmamalıdır.
Dilsiz bir kişinin kadı tayin edilmesi caiz değildir. Onun işaretleri anlaşılsa bile, o, hükümleri yerine getiremez.
9. Kadı tayin edilecek kişinin, kadılık görevlerini yerine getirebilecek yeterlilikte olması gerekir.
İhtiyarlık veya hastalık nedeniyle dengesizleşen veya sağlıklı dü-şünemeyen kişinin kadılık görevine tayin edilmesi caiz değildir.
Bazı âlimler, kadılık için gerekli olan yeterliliği şöyle tarif etmişlerdir: Kadı'nın, hakkı yerine getirecek güçte olması gerekir. Bu bakımdan zayıf

ve korkak bir kimsenin kadı olması caiz değildir; zira insan âlim ve dindar olabilir, fakat hakkı yerine getirmek için gerekli güç ve cesareti gösteremeyebilir. Bu durumda bazı kimseler onun bu zayıflığından istifade ederler.
İzz b. Abdisselâm şöyle diyor: 'Kadı olacak kişide şu iki şartın bulunması gerekir:
• Ahkâm'ı bilmelidir.
• Velayetin maslahatlarını ve terki halindeki mefsedetlerini tahsile kudreti olmalıdır.
Bu iki şarta sahip olmayan kişinin kadılık görevini üstlenmesi haramdır'.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Ey Ebu Zer! Ben seni zayıf (kalpli) görüyorum. Kendim için arzu ettiğim her hayır ve saadeti senin için de arzu ederim. (Bu saygı ve muhabbet şevkiyle emrediyorum ki sen bu ince kalpliliğinle) sakın iki kişi üzerine olsa bile emîr olma. Herhangibir yetimin malının idaresini de üzerine alma.[243][10]
Ebu Zer şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber'e dedim ki: 'Ey Allah'ın Rasûlü! Beni bir emirliğe tayin etmez misin?' Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) eliyle omuzuma vurdu, sonra da şöyle dedi:
Ey Ebu Zer! Sen zayıfsın. Bu emirlik ise muhakkak bir emanettir. Şüphe yok ki bu emanet, kıyamet gününde hakaret ve nedamet olacaktır. Ancak bu emaneti haklı olarak üzerine alıp da onun
gerekli kıldığı vazifeleri yerine getirenler müstesnadır (onİar hor ve pişman olmayacaklardır).[244][11]
10. Kadı tayin edilecek kişi, ictihad edebilecek derecede âlim olmalıdır. Bu bakımdan şer'î hükümleri bilmeyen kişinin kadılık görevine getirilmesi caiz değildir. Bu hususta başkasının taklitçisi olan kişi de kadı olamaz. Taklitçilikten maksat, herhangibir imamın mezhebini ezberleyip ona göre hüküm vermektir. Çünkü böyle bir kimse, imamının verdiği hükümlerin derinliğini bilmez, delillerin takriri konusunda eksiktir. Ayrıca mukallid, fetva verme yetkisine sahip olmadığından, daha önemli olan kadılık görevi için haydi haydi elverişsiz olur.
Müctehid, hükümle ilgili ayet ve hadîsleri bilen kişidir. Müctehid'in hükümle ilgili ayet ve hadîsleri ezbere bilmesi şart değildir. Onların nerede olduğunu bilmesi -ihtiyaç zamanında oraya müracaat etmek için- yeterlidir. Delillerin hassını, atnmım, mücmelini, mübeyyenini, nâsihini, mensuhunu bilmesi, hadîslerin mütevatirini, ahadını, muttasılım, mürselini

bilmesi, ravilerin kuvvetlilik ve zayıflık derecelerini, Arab dilini bilmesi, Kur'an ve Sünnet'i anlaması, ashab-ı kiramın âlimlerinin ve ondan sonraki âlimlerin icma ve ihtilaflarını bilmesi, kıyas'ın bütün çeşitlerini bilmesi gerekir.

Bu saydığımız şartlar, mutlak müctehid'de aranan şartlardır. Mukayyed Müctehid'e gelince, onun mensub olduğu mezhebin hükümlerini bilmesi gerekir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;

Kadılar üçtür; biri cennette, ikisi ateştedir: Cennette olan kadı, hakkı (ve haklıyı) bilen ve onunla hükmedendir. Hakkı bilen ve hükümde zulmeden kadı ateştedir. Cahillikle insanlar arasında hükmeden kimse de ateştedir.[245][12]

Hâkim hükmünde (içtihadında) isabet ederse iki ecir, hata ederse bir ecir alır.[246][13]

Bu hadîs, insanlar arasında hüküm verecek kişinin ictihad derecesine sahip olması gerektiğine delâlet eder. Daha önce zikrettiğimiz şartlar bulunduğu takdirde hüküm geçerli olur.

İmam Nevevî şöyle diyor: 'Âlimler, bu hadîsin âlim (ictihad derecesine ulaşmış) bir kadı hakkında olduğu hususunda icma etmişlerdir. Böyle bir kadı, isabet ederse iki ecir verilir; biri ictihad ettiği, diğeri de isabet ettiği içindir. Hata ederse, gayretinden, çalışmasından, içtihadından ötürü bir ecir verilir. Âlim olmayan bir kişinin hüküm vermesi helâl değildir. Eğer hüküm verirse, isabet de etse ecir verilmez. Çünkü onun hakka isabet etmesi bir tesadüftür, şer'î bir asıldan kaynaklanmamaktadır. Bu bakımdan o kişi günahkârdır ve verdiği hükümlerin tümü geçersizdir1.[247][14]

Kadılık vasıflarına sahip olan bir kişi bulunmadığında, suitan, fasık veya mukallid bir müslümanı kadı tayin ederse, zaruret nedeniyle onun verdiği hükümler geçerli kabul edilir. Halife, bir kişiyi kadı tayin etmeden önce onun kadılık görevine uygun olup olmadığını anlamak için araştırma yapmalı, o kişiye birtakım sorular sormalıdır; zira Hz. Peygamber, Muaz'ı Yemen'e kadı tayin ederken ona birtakım şeyler sormuştur.

- Sana bir mesele geldiğinde nasıl hükmedeceksin?
- Allah'ın Kitabı ile.
- Ya Allah'ın Kitabı'nda bulamazsan?
- Allah Rasûlü'nün Sünneti ile.

- Ya Rasûlullah'ın Sünnetinde de bulamazsan?
- Kendi reyimle ictihad ederim.
Bunun üzerine Rasûlullah Muaz'ın göğsüne vurarak şöyle dedi: 'Allah Rasûlü'nün elçisini, onun razı olacağı şeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun![248][15]
Kadılık yapabilecek şartlara sahip olan bir kişi varken halife, kadılık şartlarına sahip olmayan bir kişiyi kadı tayin ederse, bu durumu da biliyorsa, hem tayin eden, hem de tayin edilen günahkâr olur. Bu şekilde tayin edilen kadı'nın verdiği hükümler -isabetli dahi olsa- geçersizdir.

Kadı'da Bulunması Müstehab Olan Sıfatlar

Kadı'nın, Kureyş kabilesinden olması müstehabdır. Fakat ilim ve takvayı gözetmek, bu şartı gözetmekten daha evladır. Kadı'nın ilim sahibi, sebatkâr, yumuşak huylu, zeki, duyu ve azalarının sağlam olması, kadılık yaptığı memleketin diline vakıf olması, kanaat sahibi olması, cimri olmaması, düzgün konuşması, akıllı, vekarlı, sakin olması müstehabdır.
Müzahim b. Züfer şöyle der: 'Ömer b. Abdulaziz bize şöyle dedi: Beş şey vardır ki onlardan biri kadı'da bulunmazsa, bu, onun için bir ayıp sayılır: Anlayış, iffet, sebat, ilim ve ilmî meseleleri sorup araştırmak'.[249][16]
Bu sıfatlar, hüküm vermede basireti açar, halka kadı'yı sevdirir ve güvenilir yapar.

Kadı'nın Nasbedildiğinin Tesbiti

Halife bir kişiyi kadı tayin ettiğinde, onun kadı nasbedildiği iki şahidin şehadetiyle sabit olur. O iki şahit nasbedilen kadı'nın tayin edildiği yere giderek onun oraya tayin edildiğine şehadet ederler. O kişinin oraya tayin edildiği yaygın bir şekilde biliniyorsa, bununla da sabit olur. Halifenin ona kadı tayin edildiğine dair bir mektup vermesi sünnettir. Bu, Hz. Peygamber'e ittiba etmek içindir; zira Hz. Peygamber, Arnr b. Hazm'ı Yemen'e vali olarak tayin ettiğinde Amr onyedi yaşında idi.[250][17]
Hz. Ebubekir, Enes'i Bahreyn'e vali tayin ettiğinde bir mektup yazdı ve Rasûiullah'm mühürüyle mühürleyerek Enes'e verdi.[251][18]
İmam'ın kadı tayin ettiği kişiye yazdığı mektupta, ona vecibelerini hatırlatması, nasihat etmesi, ilim erbabıyla müşavere etmeyi, şahitlerin durumlarını araştırmayı, takvayı tavsiye etmesi müstehabdır. Hz.

Peygamber'in Muaz'ı Yemen'e gönderirken bunları yapmaması, bunun vacib değil müstehab olduğunu belirtmek içindir.
Günümüzde ise bir kişinin kadı tayin edildiği bugünkü şartlarla sabit olur. O kişinin kadı tayin edildiği ve tayin kararı gazetede neşredilir. Onun bir nüshası da kadı tayin edilen kişiye verilir.
Kadı, görevine başladığı andan itibaren maaş almaya hak kazanır. Kadı'nın tayin edildiği görev yerine Pazartesi günü girmesi sünnettir. Bu mümkün olmadığı takdirde Perşembe günü, bu da mümkün olmadığı takdirde Cumartesi günü girmesi uygun olur.
Kadı'nın, tayin edildiği memleketin âlim ve adil kişilerini daha oraya gitmeden sorup araştırması, o memleketin insanlarını tanıması sünnettir. Böylece gideceği memleketin haline vakıf olur.

Kadı'nın Görevi

Kadı'nın vazifesi çok yönlü ve çok önemlidir. -Kadı, halk arasındaki husumetleri -hükmetmek veya razı etmek yoluyla- halletmekle, hadd ve tâzir cezalarını uygulamakla, velîsi olmayan kızı evlendirmekle, çocukların, delilerin, sefihlerin velîliğini üzerine almakla, borçlunun borcunu ödemek için terekeyi satmakla, kayıp olan bir kişinin malını korumakla, kimin olduğu belli olmayan malı satıp parasını muhafaza etmekle ve müslümanların mashalatı için harcamakla, vakıf mallarına göz-kulak olarak vakfın mahsulünü vakfın masraflarına harcamakla, vasiyetleri yerine getirmekle, aşırılık yapanlara mani olmakla, müftü tayin etmekle, ahlâk zabıtaları tayin etmekle, zekât toplamakla, mescidlere imam tayin etmekle ve benzeri şeyleri yapmakla görevlidir.
Kadı'nın, tüm bu hususlarda Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine göre hüküm ve karar vermesi gerekir. Allah'ın kitabı ve Peygarriber'in sünnetinde bulunmayan konularda ise icma ve kıyas ile hüküm vermesi gerekir. Kadı'ya bir mesele getirildiğinde, o meselede Allah'ın kitabının hükmünün ne olduğunu anlamak için büün gücüyle gayret etmelidir. Muaz hadîsi buna delâlet eder.
Hz. Peygamber (s.a), Muaz'ı Yemen'e göndermek istediği zaman şöyle dedi:
- Sana bir dava arzedildiğinde ne ile hükmedeceksin?
- Allah'ın Kitabı ile hükmedeceğim.
- Eğer Allah'ın Kitabı'nda bulunmazsa ne yaparsın?

- Rasûiullah'ın sünneti ile hükmederim.
- Eğer Rasûiullah'ın sünnetinde de bulamazsan ne yaparsın?
- Reyimle ictihad ederim. Çalışmamda kusur .göstermemeye gayret ederim.
Bunun üzerine Rasûlullah (s.a), Muaz'ın göğsüne vurarak şöyle buyurdu:
- Allah'a hamdolsun ki Allah'ın Rasülü'nün elçisini Rasûlullah'in razı olacağı şeye muvafık kıldı.[252][19]
Abdurrahman b. Yezid şöyle anlatıyor: Birgün Abdullah b. Mes'ud'a -çözülmesi gereken- birçok mesele sordular. Bunun üzerine Abdullah b. Mes'ud şöyle dedi: "Bir zamanlar biz hiçbir hüküm veremezdik de daha sonra Allah Teâlâ -gördüğünüz gibi- bu seviyeye gelmemizi takdir etti. Bundan sonra sizden biri, hüküm verilmesi ve sulh edilmesi gereken herhangibir hâdise ve mesele ile karşılaşırsa Allah'ın Kitabındaki ayetlerin ışığında hükmünü versin. Allah'ın Kitabında hükmü bulunmayan bir mesele ile karşılaşırsa Rasûlullah'ın verdiği hükümlerle (sünnetle) hükmetsin. Kur'an-ı Kerim'de ve Rasûlullah'ın sünnetinde hükmü bulunmayan bir mesele ile karşılaşırsa salihlerin (ilim erbabının) verdiği fetva ve hükümlerle cevap versin. Eğer Allah'ın Kitabında, Rasûlullah'ın sünnetinde, selef-i salihîn'in fetvalarında da cevabı bulunmayan hâdiselerle karşılaşırsa aklını kullanarak ictihad etsin. 'İctihad yapmaktan korkar çekinirim' demesin. Çünkü helâl ve haram tamamen açıklanmıştır. . Bunların arasında şüpheli şeyler ve kapalı meseleler vardır. Seni şüpheye düşüren şeyleri bırak, şüpheye düşürmeyenlerle amel et".[253][20]
Kadı Şureyh şöyle rivayet ediyor: Hz. Ömer'e mektup yazarak bazı meselelerin hükmünü sordum. O da bana şöyle yazdı: 'Davaları, Allah'ın Kitabındaki hükümlerle hallet. Kur'an-ı Kerim'de hükmünü bulamazsan Rasûlullah'ın sünnetiyle hüküm ver. Kur'an'da ve Sünnet'te bulunmazsa selef-i salihîn'in fetva ve hükümleriyle amel et. Kur'an'da,, Sünnet'te ve selef-i salihîn'in fetvalarında da bulamazsan istersen ictihad et, istersen çekimser kal. Çekimser kalmanın senin için daha hayırlı olduğunu sanıyorum. Selâm üzerine olsun'.[254][21]
Zikredilen hadîslerden açıkça anlaşıldığına göre kadı, herhangibir meselede önce Allah'ın Kitabına, sonra Rasûlullah'ın sünnetine, sonra selef-i salihîn'in üzerinde ittifak ettiği hükümlere müracaat ederek hüküm vermelidir. Eğer o meselenin hükmünü bunlarda bulamazsa bütün

gücüyle gayret edip ictihad etmelidir.

Kadılık Makamının Bulunması Gereken Yer

Şehir'in ortasında müsait bir alan varsa, kadılık makamı için belli bir yer tayin edilmemişse, kadı'nın şehirin ortasında oturması müstehabdır. Böylece şehir halkının ona müracaat etmesi kolaylaşır.
Kadı'nın tayin edildiği yere gündüz girmesi sünnettir. Kadı ilk önce Cuma namazının kılındığı mescide gidip orada iki rekât namaz kıldıktan sonra kadılık makamına gitmelidir. Kadı, kadılık makamına geldiğinde, bir tellâl vasıtasıyla kadı'nın göreve başladığı, ihtiyacı olanların kadı'ya müracaat edebilecekleri ilan edilmelidir. Bundan sonra kadı, gelen davalara bakmaya başlar. Göreve başladığı andan itibaren maaş almaya hak kazanır.

Kadı'nın Öncelikle Bakması Gereken Davalar

Kadı önce hapiste olanların davalarına bakmalıdır. Çünkü hapis bir azaptır. Kadı, hapiste yatanların dosyalarını inceleyip hapiste kalıp kalmamaları .gerektiğine karar vermelidir. Eskiden şehirde 'Kadı, haftanın falan günü hapishanede olanların davalarına bakacaktır. Kimin hapishanede adamı varsa kadı'ya müracaat etsin' diye ilan eden tellâllar bulunurdu. Hapis, bir azap olduğu için kadı'nın herşeyden önce hapiste olanların davalarına bakması, tahliye edilmesi gerekenleri tahliye etmesi, ceza verilmesi gerekenlere ceza vermesi gerekir.
Hapishanedekilerin davalarına baktıktan sonra tâzir cezası gerekenlere tâzir cezası uygulamalı, mal ödemesi gerekenlere rrialı ödettir-melkiir. 'Ben zulmen hapsedildim' diyenin hasmından hüccet istemeli, eğer hüccet getiremezse, yeminle beraber hapsedilen kişiyi tahliye etmelidir.
Daha sonra çocukların, delilerin ve sefihlerin vasisi olan kişileri araştırmalıdır. Onlar, malına sahip olmaktan, hakkını aramaktan aciz olan kimselerin mallarında tasarruf ettiklerinden davalarının öne alınması gerekir. Onlardan adil ve kuvvetli gördüğü kimseleri vasîlik görevinde bırakır. Fasık gördüğü kişileri ise vasilikten azledip onların yerine adil ve kuvvetli kişileri vasi tayin etmesi vacibdir. Adil, fakat zayıf olan vasileri takviye etmelidir.
Daha sonra çocuklar için, kadı tarafından emin olarak tayin edilen kişileri araştırmalı, vasiyetleri yerine getirmekle görevli olanların durumunu

incelemeli, onlardan fasık gördüğü kimseyi, azletmeli, emin ve zayıf gördüğü kişiyi de başka biriyle takviye etmelidir.
Sonra umumi vakıfların ve mütevellilerin durumunu incelemeli, sonra özel vakıfların ve mütevellilerin durumunu araştırmalıdır. Bunları inceledikten sonra daha önemli gördüğünü öne almalıdır.
Bunlardan sonra da halkın maslahatı ve hakları için bütün gücüyle dürüst ve adil bir şekilde çalışmalıdır. İhmalkârlık ve zulüm yapmamalı, halk için kolaylık göstermelidir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah, haksızlık (zulüm) yapmadığı müddetçe kadı ile beraberdir, haksızlık yaparsa ondan vazgeçer ve (bu kez) Şeytan ona mülâ-zemet eder.[255][22]
Bir kul ki Allah onu halkı görüp-gözetmek üzere vali kılar da o, hayırlı irşadıyla halkı muhafaza etmezse, elbette o kişi cennet kokusu koklamayacaktir.[256][23]
"

Kadı'nın, Tezkiye İçin İki Kişi Tayin Etmesi Gerekir

Kadi'nın, halini bilmediği şahitleri ve davacıları kendisine tanıtacak, onların durumunu kendisine anlatacak iki kişi tayin etmesi mendubdur. Çünkü kadı'nın bizzat onların durumunu araştırması mümkün değildir. Bu bakımdan kadı, bu hususta kendisine yardımcı olacak kişilere muhtaçtır.

Tezkiye İçin Tayin Edilecek Kişide Bulunması Gereken Şartlar

Müzekki (tezkiye için tayin edilen kişi) cerh ve tadil ilmini bilmelidir ki adili cerh, fasık'ı da tezkiye etmesin. Tezkiye ettiği kişinin geçmişini; sohbet veya komşuluk veya alışveriş yapmak suretiyle bilmesi gerekir. Tezkiye için tayin edilecek kişinin sözüne güvenilmesi, itibar edilmesi için onun müslüman, âkil-bâliğ ve adil olması da şarttır.

Kadı'nın Kâtip Edinmesi

Kadı'nın, kendisine bir kâtip edinmesi sünnettir. Çünkü kadı'nın kâtibe ihtiyacı vardır; zira kadı hüküm ve ictihad ile meşgul olduğundan, bir de yazmakla uğraşırsa işler aksar. Hz. Peygamber'in de kâtipleri vardı, onun için yazılması gereken şeyleri yazarlardı. Bu kâtiplerin sayısı bazen kırk'a ulaşırdı.

Kâtipte Bulunması Gereken Şartlar Kâtipte bulunması gereken şartlar şunlardır:

1. Kâtip müslüman, adil, hür ve erkek olmalıdır.

Böylece hainlik yapmasından korkulmaz, Yazdığına itimat edilir; zira kadı bazen gaflet edebilir veya kâtibin yazdığını okumaz.

2. Kâtip, muhadereîeri yazmayı bilmelidir.

Muhadere, hüküm meclisinde hasımlar arasında geçen konuşmaların yazıldığı defterdir. Bu deftere sicil defteri denir ki orada her davanın hükmü ve hükmün tenfizi yazılıdır.

Kâtipte Bulunması Müstehab Olan Şartlar

Kâtipte bulunması müstehab olan şartlan şöyle sıralayabiliriz:

1. Cehaletinden ötürü bir tuzağa düşmemesi için fakih olmalıdır.

2. Aldaülmaması ve oyuna gelmemesi için akıllı olmalıdır.

3- Galata ve yanlışlığa düşmemesi için hattı güzel olmalıdır.

Hz. Ali şöyle demiştir: 'Güzel hat, açıklık bakımından hakkı açtırır'.

4. Hesap (matematik) bilmelidir.

Zira miras taksiminde ve vasiyetlerin tevziinde ona ihtiyaç vardır.

5. Hasımların dilleri hususunda fasih bir âlim olmalıdır. .

İstediklerini ona dikte ettirebilmesi ve yazdıklarını rahatça görebilmesi için kadı'nın, kâtibi önüne oturtması uygun olur. Böylece hâdise hakkında bilgi sahibi olur.

Kadı'nın Mütercim (Tercüman) Edinmesi

Kadı'nın mütercim (tercüman) edinmesi mendubdur. Tercüman hasımların sözlerini kadı'ya tercüme eder. Çünkü genellikle kadı, hasımların dilini bilmez. Bu bakımdan onların sözlerini kendisine teicüme edecek bir tecümana ihtiyacı vardır.

Hârice b. Zeyd b. Sabit, babası Zeyd b. Sabitten şöyle rivayet ediyor: 'Peygamber (s.a) bana, yahudilerin yazısını öğrenmemi emretti. Ben Peygamber'in onlara gönderdiği mektuplarını yazardım, onların da Peygamber'e yazıp gönderdikleri mektupları kendisine okurdum'.[257][24]

Ebu Cemre (Nasr b. İmran ed-Dab'î el-Basrî) de şöyle demiştir: 'Ben, İbn Abbas ile insanlar arasında tercümanlık, yapıyordum'.[258][25]

Tercümanda Bulunması Gereken Şartlar

Tercümanın müslüman, hür ve adil olması şarttır. Ancak bu durumda onun yaptığı tercümeye güvenilir.
Kadı'nın Kamçı ve Hapishane Edinmesi
Kadı'mn, suçluları terbiye etmek için bir dirre (kamçı) edinmesi gerekir. Kendine ilk defa dirre (kamçı) edinen kişi Hz. Ömer'dir. Şâbi şöyle diyor: 'Hz. Ömer'in kamçısı, Haccac-ı Zâlim'in kılıcından daha korkutucuydu'.
Kadı'nın, Allah'ın veya kulun hakkını eda etmeyenleri veya tâzir cezasına müstahak olanları hapsedeceği bir hapishane edinmesi gerekir. Hz. Ömer, Mekke'de 4000 dirheme bir ev alıp onu hapishane yapmıştır,[259][26]
Kadı'nın Meclisi (Mahkeme Salonu)
Kadı'nın meclisinin geniş olması müstehabdır; zira meclis dar olursa, davacı ve davalılar eziyet çeker. Meclisin, yerli ve yabancılar tarafından kolaylıkla tanınıp bulunacak bir yer olması, soğuk ve sıcaktan korunmuş olması gerekir. Yazın yaza uygun, kışın kışa uygun bir bina olması gerekir ki hem kadı, hem de davacı ve davalılar eziyet çekmesin.

Hüküm Vermek İçin Mescidde Oturmak Mekruhtur

Kadı'nın, hüküm vermek için mescidde oturması mekruhtur. Bunun sebebi ise mecsidi bağınp-çağırmalardan, tartışmalardan uzak tutmaktır; zira kadı'nın meclisi, bağırıp-çağırmadan hâli olmaz. Ayrıca bazen kadı'nın meclisine, mescide girmeye ehil olmayan hayızh kadınlar, deliler, çocuklar ve kâfirler de girerler.
Kadı'nın, masa gibi yüksek bir yerde oturması âdaptandır. Böylece halkı daha iyi görür. Kadı'nın, kıbleye yönelerek hüküm vermesi mendubdur; zira kıble, en hayırlı cihettir. Kadı, makamına oturduğunda kendisini muvaffak kılması, verdiği hükümde isabet etmesi için Allah'tan yardım talep etmeli, dua ve niyazda bulunmalıdır. Hz. Peygamber evinden çıktığında şöyle dua ediyordu:
Allah'ın adıyla, Allah'a tevekkül ettim. Ey Allahım! Dalâlete gitmekten veya götürülmekten, kaymaktan veya kaydırılmaktan, zulmetmekten veya zulme uğramaktan, cahillik etmekten veya bana karşı cahillik edilmesinden sana sığınıyorum.[260][27]

Kadı İçin Hacib (Kapıcı) Edinmenin Mekruh, Muhaddir Edinmenin Caiz Olması

Hacib, hüküm zamanında halkı içeri sokmayan kapıcıdır. Kadı'nın -kapının açık olması, halkın kadıya müracaat edebilmesi için- böyle bir kapıcı edinmesi mekruhtur. Ancak kadı'nın kapısında izdiham söz-konusu ise, halkın düzgün bir biçimde kadı'nın huzuruna girmesini sağlamak için kapıcı edinmesi mekruh değildir.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah bir kimseyi müslümanlarm işleri üzerine vali kılar, vali de onların ihtiyaçları, zaruretleri ve fakirliklerinin önüne perde çeker (dileklerine kulak asmaz) ise, Allah Teâlâ da kıyamet günü o valinin ihtiyacı, zarureti ve fakirliği önüne perde çeker (dileklerini kabul etmez).[261][28]
Herhangibir hükümdar, kapısını muhtaç, yoksul ve düşkünlerin yüzüne kaparsa, Allah da göklerin kapısını onun ha<tet, yoksulluk ve düşkünlüğüne karşı kapar.[262][29]
Muhaddir'e gelince, muhaddir, davacı ve davalıları sıraya sokup onların isimlerini teker teker okuyarak kadı'nm huzuruna çağıran kişidir. Buna aynı zamanda nakib de denir. (Bugünkü tabirle mübaşir demektir). Kadı'nın ihtiyaç nedeniyle muhaddir (mübaşir) edinmesinde hiçbir sakınca yoktur.

Kadı'nın Fakihlerle İstişare Etmesi

Hükümdeki deliller birbirine ters düştüğünde kadı'nm fakihlerle istişare etmesi mendubdur; zira Allah Teâlâ 'Emirde onlarla istişare et' (Âlu İmran/159) buyurmaktadır.

Kadı'nm Hasımlar Arasında Eşit Davranması

Kadı'nm üç hususta hasımlar arasında eşit davranması vacibdir:
1. Hasımların, huzuruna girmeleri esnasında eşit-davranması gerekir.
Yani onlardan biri ayağa kalkıp diğeri için kalkmamazlık yapmamalıdır. Çünkü bu, adalete ters düşer. Hasımlardan biri için ayağa kalkar da diğeri için kalkmazsa, kendisi için ayağa kalkmadığı kişinin kalbini kırar. Bu nedenle ya ikisi için de ayağa kalkmalı veya hiçbirisi için kalkmamalıdır. '
2. Hasımları dinleme hususunda eşit davranmalıdır.
İkisine de aynı gözle bakmalı, ikisinin de selâmlarını almalı, her ikisini de dinlemelidir. Böylece hiçbirinin kalbi kırılmaz, her ikisi de adaletin yerine geleceğinden şüphe etmez. Eğer kadı hasımlardan birini bir söz veya bir

mülahaza ile tahsis eder, fakat diğeri için aynı şeyi yapmazsa adaletsizlik yapmış olur.
3- Hasımların, huzurunda oturmaları hususunda eşit davranmalıdır.
Yani her ikisini de önüne oturtmalı veya her ikisini de yanına yaklaştırmalı veya hasımlardan birini sağına, diğerini de soluna oturtmalıdır ki her ikisinin de kalbi hoş olsun.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim halk arasında hüküm vermekle görevlendirilirse, işaretiyle, mülahazasıyla, oturuşuyla onların arasında eşit davranmalıdır. Birine bağırmadığı şekilde ötekine bağırmasın.[263][30]
Abdullah b. Zübeyr Hz. Peygamber'in, İki hasmın (davalı ile davacının) hakim'in önüne oturmasına hükmettiğini söylemiştir.[264][31]
Kadı, önce davacıya, sonra da davalıya söz hakkı vermelidir. Davacı, kadı'dan, davalıya yemin teklif etmesini talep etmedikçe kadı kendiliğinden davalıdan yemin talep etmemelidir. Çünkü davalıdan yemin etmesini istemek davacının hakkıdır. Kadı'nm davalıya yemin teklif etmesi, davacının izin ve talebine bağlıdır. Kadı hasımlardan her-hangibirine delilleri telkin etmemeli, nasıl iddia edilmesi veya nasıl inkâr edilmesi gerektiğini ifham ettiren bir söz de sarfetmemelidir. Eğer böyle yaparsa hasımlardan birine meyletmiş, diğerine zarar vermiş olur ki bu haramdır. Kadı, şahitleri sıkıştırmamalıdır. Söz veya işaretle onlara eziyet vermemelidir; yani onlarla muaraza veya istihza etmemelidir. Çünkü böyle yapmak, insanları şahitlikten nefret ettirir; şahitlik yapmaktan uzaklaştırır. Oysa insanların şahitlere ihtiyacı vardır.
Ne kâtibe, ne de şahide, (sakın) zarar verilmesin. Eğer zarar verirseniz, o takdirde doğru yoldan çıkmış olursunuz. (Bakara/282)
Kadı ancak adaletini bildiği veya iki adil tezkiyecinin tezkiye etmesiyle adaleti sabit olan kişilerin şahitliğini kabul edebilir. İki düşmanın birbirleri aleyhindeki şahitliği, babanın evlada evladın babaya karşı şahitliği kabul edilmez; zira düşmanların birbirlerine iftira atması, babanın evladına, evladın babasına müsamahakâr davranması sözkonu-sudur; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hain bir erkeğin hain bir kadın için, zani bir erkeğin zani bir kadın için şahitliği kabul edilmeyeceği gibi, düşmanın düşman aleyhindeki şahitliği de kabul edilmez.[265][32]
Hz. Ömer'in de şöyle dediği rivayet edilmektedir: 'Hasmın da itham

edilenin de şahitliğinin kabul edilmesi caiz değildir'.[266][33]

Kadi'nın Hüküm Vermekten Kaçınması Gereken Durumlar

Kadı, şu on durumda hüküm vermekten kaçınmalıdır:
1. Öfkeli olduğu zaman .
2. Acıktığı zaman
3- Susadığı zaman
4. Şiddetli şehvetin tesiri altında olduğu zaman
5. Aşırı üzgün olduğu zaman
6. Aşın sevinçli olduğu zaman
7. Hasta olduğu zaman
8. Küçük veya büyük abdest için sıkıştığı zaman
9. Uyukladığı zaman
10. Aşırı sıcak ve aşırı soğuk olduğu zaman
Nefiste sarsıntı ve izdırap meydana getiren benzeri haller de bunlara kıyas edilmiştir. Buna binaen kadı, ahlâkı kötüleştiği, fikrinde karışıklık meydana geldiği zaman da hüküm vermekten kaçınmalıdır; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hiçbir kimse, kendisi öfkeli haldeyken iki kişi arasında hüküm vermesin.[267][34]
Bu hadîsteki nehiy, kerahat üzerine hamledilmiştir; yani insan, böyle durumlarda hüküm vermemelidir. Fakat kadı böyle bir durumda hüküm verirse, verdiği hüküm geçerli olur.

Kadı'nın Bizzat Alışveriş Yapması

Kadi'nın bizzat alışveriş yapması mendub değildir. Kadı'nın kalbi esas mesleğiyle meşgul olmalıdır. Eğer satıcı veya alıcı kadı'ya suhulet gösterir, sonra da kadı'ya işi düşerse, kadı'nın kalbi ona meyledebilir.
.

Kadı'nın Kendisi, Ortağı, Asılları ve Ferleri İçin Hüküm Vermesi

1. Kadı'nın kendi nefsi için hüküm vermesi caiz olmadığı gibi, hükümde töhmet (itham) sözkonusu olduğu için geçerli de sayılmaz. Zira kendi lehine hüküm verme ihtimali vardır.
2. Kadı'nın ortağı için hüküm vermesi de caiz değildir. Kendisinin ortağı olmasından ötürü, onun lehine hüküm vermesi sözkonusudur.

3. Kadı'nın asılları (anası, babası, dedesi, ninesi) veya ferleri (çocukları ve torunları) hakkında da hüküm vermesi caiz değildir. Bunlar hakkında verdiği hükümler geçerli kabul edilmez. Çünkü burada itham ve sevgi ihtimali vardır. Ancak kadı, zikrettiğimiz bu kişilerin aleyhine hüküm verirse, verdiği hüküm geçerli ve caiz olur; zira burada itham sözkonusu değildir.

4. Kadı'nın düşmanı hakkında hüküm vermesi caiz değildir. Çünkü itham edilebilir. Ancak düşmanı lehine hüküm verirse, verdiği hüküm geçerli ve caiz olur; zira burada itham edilme ihtimali yoktur.

Kadı'nın, bu nedenlerle bu kişiler hakkında hüküm vermesi yasaklandığında, bu kişiler hakkında halife veya başka bir kadı hüküm verir. Böylece hükümdeki itham ihtimali ortadan kalkmış olur.

Kadı'nın Hediye Alması

Kadı'nın, aralarındaki ihtilaf ve anlaşmazlıkları halletmesi için kendisine müracaat edenlerden -az veya çok- hediye alması caiz değildir. Bu kişilerin, kendisi kadı olmadan önce de kendisine hediye verme alışkanlıkları olsa bile onlardan hediye alması caiz olmaz. Bu kişilerin kadı'nın bulunduğu şehirde oturup oturmamaları da meseleyi değiştirmez; zira davacı ve davalılardan hediye kabul etmek, genellikle tarafgirliğe ve sevgi göstermeye neden olur. Oysa İslâm, harama götüren her kapının kapatılmasını emretmiştir.

Kadı'nm, kadı olmadan önce kendisine hediye verme itiyadında olmayan herkesten -kadı'nm yanında bir davası olmasa bile- hediye kabul etmesi de caiz değildir; zira bugün olmasa dahi ileride onun da davası olma ihtimali vardır. Ayrıca bu kişi, kadı olmadan önce kendisine hediye vermeyi âdet edinmiş bir kişi değildir. Onun kadı'ya hediye vermesi, belki de ileride olabilecek bir davası içindir.

Ebu Humeyd es-Sâidî şöyle rivayet ediyor: "Rasûlullah (s.a) -Abdullah b. Lutbiye el-Ezdî isminde- bir adamı zekât toplama memuru tayin etmişti. Bu memur işini bitirdiği zaman Rasûlullah'a geldi ve şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Şu sizin zekât malınızdır, bu da bana hediye verilmiştir.

- Sen babanın ve ananın evinde otursaydın da sana hediye verilir miydi, verilmez miydi baksaydın ya!

Akabinde zevalden sonraki bir namazın ardından ayağa kalktı, ke-lime-i

şehadet getirdi ve Allah'ı layık olduğu sıfatlarla sena etti. Sonra Amma ba'du (=Sözün bundan sonrası şudur) deyip şu hutbeyi irad etti:
Bu âmilin (memurun) hali nedir? Ben onu bir işe memur tayin ediyorum, sonra bana gelip hesap verirken 'Şu sizindir, bu da bana hediye verildi' diyor. O, babasının ve anasının evinde otursaydı da ona hediye verilir miydi, verilmez miydi baksaydı ya! Muhammed'in nefsi elinde bulunan (Allah)a yemin ederim ki herhangibiriniz devlet-millet malından hainlik yapıp haksız birşey alırsa, muhakkak kıyamet gününde o çaldığı malı boynu üzerinde taşıyarak getirecektir, Öyle bir halde ki çaldığı şey bir deve ise deveyi iniltisi olduğu halde, bir sığır ise bağırması olduğu halde, bir davar ise melemesi olduğu halde bunların herbirini boynunda taşıyarak getirecektir. Ben (emrolunduğum şeyi sizlere) tebliğ ettim.
Ravi Ebu Humeyd şöyle devam etti: Bundan sonra Rasülullah (s.a) elini, bizim kendisinin koltuk altı beyazlığını göreceğimiz derecede yukarı kaldırdı".[268][35]
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Devlet memurunun hediye alması hırsızlıktır.[269][36]
Bu hükümler, kadı'nın yanında davası bulunan kimselerden gelen hediyeler hakkındadır. Fakat kadı'nın yanında davası olmayan ve kadı olmadan önce de ona hediye verme itiyadında olan bir kişinin verdiği hediyeyi kabul etmek kadı için caizdir. Ancak bu hediyenin, sayı veya keyfiyet bakımından daha önceki hediyelerden fazla olmaması gerekir. Eğer bu hediye.sayı ve keyfiyet bakımından, o kişinin kendisine kadı olmadan Önce verdiği hediyelerden fazla ise, o hediyenin kabul edilmesi kadı için caiz olmaz. Ayrıca şu hususa da dikkat edilmesi gerekir: Hediye konusundaki bu hüküm, veren kişinin belli bir kasdının olmamasıyla kayıtlıdır. Eğer bu hediye ile haksız hüküm vermesi veya gereken hükmü vermekten imtina etmesi amaçlanıyorsa, bu rüşvettir. Rüşvet ise en büyük günahlardandır. Kadı o hediyeyi (!) almakla -rüşveti veren veya ikisi arasında aracılık yapan kişi gibi- günahkâr olur.
Ebu Hüreyre ve Abdullah b. Amr'dan şöyle rivayet edilmiştir: 'Rasülullah (s.a), rüşveti alana da verene de lanet etti'.[270][37]
Sevban da şöyle rivayet ediyor: 'Rasülullah (s.a) rüşvet verene de rüşvet alana da aralarında elçilik yapana da lanet etmiştir'.[271][38]

Kadı'nin Kendisine Verilen Hediyeyi Mülk Edinmesi

Kadı kendisine verilen ve haram olan hediyeyi mülk edinemez. Onu derhal sahibine iade etmesi vacibdir. Eğer sahibine iade edilmesi mümkün değilse, onu beyt'ul-mal'a vermesi gerekir. Çünkü bu, meşru olmayan bir kazançtır. Dolayısıyla onu mülk edinmesi helâl değildir.

Kadı'nın, Hasımlardan Birinin Davetine İcabet Etmesi

Kadı'nın, hasımlardan herhangibirinin davetine icabet etmesi -dava sona ermeden- caiz değildir. Bu ziyafet davetinin, kadı'nın görev yaptığı vilayetin dışında olması da meseleyi değiştirmez; zira kadı'nın, hasımlardan birinin ziyafet davetine katılması, ona meyletmesine sebep olabilir.
. Kadı'nın, davacı ve davalı olmayan kişilerin davetine katılması, -kadı'nın davetlere katılması ister âdeti olsun, ister olmasın- caizdir, hatta mendubdur; zira bu davetlerin bir kısmı düğün, sünnet gibi genel davetlerdir; bu davetlere herkes davet edilmektedir. Ayrıca burada hasımlık olmadığı gibi kadı'nın itham edilmesi de sözkonusu değildir. Bu nedenle kadı'nın bu tür davetlere katılması caizdir. Kadı'nın hasta ziyaretlerine, cenaze merasimlerine katılması da caizdir, mendubdur. Çünkü burada insanların gönüllerini almak, Allah'a yakınlaşmak bahis mevzudur.

Kadı'nın, Daha Önce Verdiği Karardan Dönmesi

Kadı, herhangibir dava hakkında hüküm verir, daha sonra da bu hükmünden döner, başka bir hüküm verirse, bu hüküm bundan sonraki davalar için mi geçerli olur, yoksa önceki ve sonraki meselelerin tümünde geçerli olur mu?
1. Buna şu şekilde cevap verilebilir: Kadı, herhangibir davada karar verir, sonra bu kararının Kur'an'a, mütevatir hadîse, sahih olan ahad hadîse veya asi ile fer arasındaki ayrılığı giderecek kadar kesin olan kıyas-ı celî'ye muhalif olduğunu görür de kendisinin veya başkasının tashihi ile bu kararından dönüp yeni bir karar verirse, daha önce verdiği hüküm nakzedilir. Kadı'nin daha önce verdiği hüküm üzerine terettüb eden asılların tashih edilmesi vacibdir; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kim bizim şu işimizin (dinimizin) içinde, ondan olmayan birşeyi ihdas ederse o (ihdası), merduttur.[272][39]

Ayrıca ashab ve tabiin'in verdiği hükümler ve bunlardan dönmeleri hakkında da birçok rivayet vardır. Onlardan bazılarını zikredelim:

• Hz. Ömer, parmakların yararlarını dikkate alarak diyet hususunda parmaklar arasında farklılık yapmıştır. Kendisine Hz. Peygamber'in parmakların diyeti hususunda eşit hüküm verdiği bildirilince, kendi kararından dönmüştür.[273][40]

• Ömer b. Abdulaziz, bir ayıp (kusur) nedeniyle geri verilen köle ile beraber haraç da verilmesi gerektiğine hükmetti. Urve, Hz. Aişe'den Rasûlulah'ın 'Haraç kefaletledir' buyurduğunu rivayet edince, Ömer b. Abdulaziz kendi görüşünden vazgeçti.[274][41]

• Hz. Ali, Kadı Şureyh'in biri anabir kardeş olan iki amcaoğlu ile ilgili olarak 'mal kardeşe aittir' şeklinde verdiği hükmü nakzetmiştir. Kadı Şureyh bu hükmü 'Rahim sahipleri, Allah'ın kitabında birbirlerine (mirasçı olma bakımından) daha yakındırlar' (Enfal/75) ayetinden çıkardığını söyleyince, Hz. Ali ona şu ayeti okuyarak cevap vermiştir:

Babası, annesi ve evladı olmadığı halde vefat eden bir erkek veya kadının erkek veya kizkardeşi varsa, vasiyeti ve borcu çıktıktan sonra onların herbirine terekenin altıdabiri düşer. (Nisa/12)

2. Kadı'nın verdiği birinci hüküm içtihada veya gizli kıyasa dayanıyorsa, bu hükmünden vazgeçip yine ictihad veya gizli kıyasa dayanarak ikinci bir hüküm daha verirse, birinci hükmü nakzedilmez.

Ancak bundan sonraki meselelerde ikinci hükmü geçerli olur; zira her iki hükmü de zan durumundadır, dolayısıyla biri diğerinden daha evlâ değildir. Eğer zanların bir kısmının diğerini nakzedeceği kabul edilirse, hiçbir hüküm devam etmez, kanunlar istikrar bulmaz. İşte bu nedenle 'İctihad, ictihad ile nakzedilemez' kaidesi çıkmıştır, Bu kaideye binaen birinci hüküm, geçerliliğini muhafaza eder. nakzedilemez.

Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, ölünün ana-bababir olan kız-kardeşini -feraiz ilminde el-müştereke diye bilinen meselede- mirastan mahrum etmiştir. Bu mesele şu şekildedir: Ölen bir kişi geride kocasını, annesini, anabir erkek kardeşlerini ve bababir kardeşlerini bırakıyor. Feraiz kaidelerine göre burada koca, malın yarısını alır (çünkü ölenin çocuğu yoktur). Anne malın altıdabirini, anabir kardeşler malın üçtebirini alır. Ana-bababir olan kardeşe ise birşey kalmaz. Çünkü o asabedir; yani pay sahipleri hisselerini aldıktan sonra geriye kalan onundur. Oysa burada geriye birşey kalmamıştır.

İşte bu meselede Hz. Ömer önce bu şekilde hükmetmiş, sonra bu

hükümden vazgeçmiştir. Ana-bababir olan kardeşle anabir olan kardeşleri mirasın üçtebirine ortak yapmıştır.
Kendisine, 'Daha önce neden başka şekilde hükmettin?' diye sorulunca, Hz. Ömer şöyle cevap vermiştir: 'Önceki hükmümüz de geçerlidir, şimdiki hükmümüz de geçerlidir'.

Kadı'nın Hükmü Kadılık Yönünden mi Yoksa Diyanet Yönünden mi Nafizdir?

Kadı, bir meselede şer'an sahih olan delile dayanarak hüküm verdiğinde onun hükmü kaza yönünden de diyanet yönünden de geçerlidir; yani kadı, şer'î bir delile dayanarak hüküm verirse, lehine hüküm verilen kişinin o malı alması zahiren ve batınen helâl olur.
Eğer davacı davasında haksız ise, kadı da onun getirdiği delillere istinaden hüküm vermişse, bu hüküm her ne kadar zahirde ve kadılık yönünden geçerli ise de diyanet yönünden geçerli değildir; yani kadı, davacının delillerine binaen davacıyı haklı bulup onun lehine hüküm verirse, davacının aldığı o mal helâl olmaz. Onu sahibine geri vermesi ve tevbe etmesi gerekir; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Şüphesiz ben (de sizin gibi) bir insanım. Zaman olur ki bana (sizden iki) hasım gelir de bazınız (haksızken) meramını diğerinden daha düzgün ifade etmiş olabilir. Ben de bu düzgün ifadeyi doğru zannederek onun lehine hükmedebilirim. Bu bakımdan kimin lehine bir müslimin (ve gayr-ı müslimin) hakkı ile hükmettimse (bilsin ki) bu hak ateşten bir parçadır.[275][42]
Âlimlerin bu hadîsten çıkardıkları hükümler şunlardır:
1. Âlimler bu hadîsten, haksız olduğu halde bir müslümanla mücadele edenin günahkâr olduğu ve aldığı malın haram olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
2. Bir davayı kazanmak için batıl bir delile başvuran kişinin -kadı lehine hükrnetse bile- Allah katında günahkâr olduğu, aldığı malın haram olduğu hükmünü çıkarmışlardır.
3- Müctehidin içtihadında hata etmekle günahkâr olmayacağı, hatasına rağmen ecir alacağı, bununla beraber müctehidin hükmünün haramı helâl kılmayacağı hükmünü çıkarmışlardır; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Bir hâkim hüküm vereceği zaman hakkı arayıp da hükmederse- ve

hükmünde de isabet ederse o hâkime iki ecir vardır; (hakkı aramak ve hakka isabet ecirleri). Eğer hükmedeceği zaman hakkı arar ve fakat hata ederse bu hâkime de bir ecir vardır; (hakkı aramak ecri).[276][43]

Kadı'nm Hükmünün 'Kaza Yönünden Geçerli, Diyanet v Yönünden Geçersiz Olması' Kaidesinden Çıkan Meseleler

1. Bir erkek, yalan yere bir kadının hanımı olduğunu iddia etse ve bu hususta da deliller getirse, kadı da delillere istinaden hüküm verse, kadı'nın verdiği hüküm ile o adamın o kadından istifade etmesi helâl olmaz, o kadının kendisini o adamın istifadesine sunmaması farz olur.

2. Bir kişi, haksız yere başkasının malında hakkı olduğunu iddia etse, kadı da onun lehine hüküm verse, kadı'nın hükmüyle o mal o kişiye helâl olmaz. O kişi, kadı'nın hükmü ile o malı din yönünden mülk edinemez. O malı asıl sahibine geri vermesi farzdır.

3. Bir ortak, şufa hakkını iskat ettiği halde şufa hakkı iddia eder ve bu hususta da delil getirirse, kadı da delile istinaden onun lehine hüküm verirse, o kişi din yönünden şufa hakkına sahip değildir. Yani her ne kadar hüküm yönünden (zahiren) şufa hakkına sahip olsa da din yönünden (Allah katında) şufa hakkına sahip değildir.

Kadı'nın Kendiliğinden Azlolması veya Azledilmesi I.

Kadı'nın Kendiliğinden Azlolması

Kadı'nın, halife tarafından azledilmesi sözkonusu değildir. Ancak şu sıfatlardan biri kadı'da bulunursa kendiliğinden azlolur:

a. İrtidat ederse (İslâm dininden çıkarsa)

İslâm dininden çıkan kişi kâfir olur. Kâfirin ise müslümanlar üzerinde herhangibir velayeti (hâkimiyeti) yoktur. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

. Allah elbette kâfirler için mü'minlerin aleyhine bir yol (fırsat) kılmayacaktır. (Nisa/141)

b. Ehliyeti yok olursa

Ehliyet şu durumlarda yok olur: Kadı delirirse veya sürekli baygınlık geçirirse veya iki gözü kör olursa veya dilsiz olursa veya sağır olursa veya ictihad ehliyeti ortadan kalkarsa veya gaflet ve unutkanlığa maruz kalırsa kadı'nın ehliyeti yok olur; verdiği hükümler geçersiz sayılır; zira kaza yönünden ehliyetini kaybetmiştir. Ayrıca kadı'lıkta vacib olan birşeyi

yerine getirmekten kendisini aciz bırakan hastalık sebebiyle de kadı kendiliğinden azlolur.

c. Fasık olursa

Kadı fasık olduğunda kendiliğinden azlolur; zira fasıldık, velayete aykırıdır. Bu 'zaruret kadısı1 dışındaki kadılar için geçerlidir. 'Zaruret kadısı' kuvvet sahibi bir sultan'ın atadığı (zoraki) kadıdır.

Bu durumlardan herhangibiri nedeniyle azlolan kadı, daha sonra bundan kurtulursa, meselâ sağırlığı giderse veya hastalıktan iyileşirse veya fasıkhktan kurtulursa, kadılık sıfatı geri gelmez. Çünkü o, mertebesinden düşmüştür. Ancak yeni bir tayin ile o mertebeye gelebilir! zira birşey batıl olduğunda kendiliğinden sahih olmaz.

II. Kadı'nın Halife Tarafından Azledilmesi

a. Kadı'da kendiliğinden azlolunmasına neden olan sıfatlar bulunmadığı halde halife başka nedenlerden dolayı kadı'yı azledebilir. Meselâ pekçok kişinin şikayet etmesi sebebiyle halife kadı'yı azledebilir.

Rivayet edildiğine göre bir topluluğa namaz kıldıran bir imamı, kıble tarafına tükürdüğü için Hz. Peygamber azletmiştir.[277][44]

Bir imam, kıble tarafına tükürdüğü için azledilebiliyorsa, benzer sebeplerden ötürü kadı'nın azledilmesi daha uygundur.

b. Halife, kadı'dan daha üstün birini gördüğünde -müslümanlara bu meziyeti kazandırmak için- kadı'yı azledebilir.

c. Kadı'mn azledilmesi müsiümaniarın maslahatına olursa -meselâ kadı'nın azledilmesiyle bir fitnenin önüne geçilecekse- kadı'nın ayarında veya kadı'nın ayarına yakın bir kişi de bulunursa, İmam'ın kadıyı azletmesi caizdir.

d. Yukarıda saydığımız sebeplerden biri olmadığı halde halifenin keyfî olarak kadı'yı azletmesi haramdır.

Çünkü bu faydasız ve yasaklanmış bir harekettir. Fakat buna rağmen halife keyfî olarak kadı'yı azlederse, azl -onun yerine geçecek kadılığa elverişli birisi varsa- İmam'a itaat ilkesine riayeten geçerli olur. Eğer onun yerine kadılık yapacak uygun birisi yoksa, halifenin kadı'yı azletmesi geçerli olmaz. Çünkü bunda müsiümaniarın herhangibir maslahatı olmadığı gibi, aynı zamanda müsiümanların zararı sözkonusudur.

Kadı'nm Azl'i Ne Zaman Tamamlanır?

Azl haberi kadı'nın kulağına gelmeden önce kadı'nın azl'i tamamlanmış sayılmaz. Çünkü kadı azledildiğinden haberdar değildir. Ancak azl haberi kendisine ulaştığında azledilmiş olur; yani azl haberi kendisine ulaşmadan önce vermiş olduğu hükümler geçerli kabul edilir.

• Halife kadı'ya azledüdiğini bildiren bir mektup yazsa, kadı da bunu okusa azledilmiş olur. Hatta bu mektubu kadı'ya başka birisi okumuş olsa dahi kadı azl olur. Çünkü her iki durumda da azl haberi kadıya ulaşmış sayılır. Bundan sonra kadı'nın hüküm vermesi sözkonusu değildir, verdiği hükümler geçerli sayılmaz.

Kadı'nın Kendini Azletmesi

Kadı'nın kendini azletmesi caizdir; zira kadı, imamhn vekilidir. Vekil ise kendisini vekaletten azletme yetkisine sahiptir. Öyleyse kadı da kendini kadılıktan -eğer kesinlikle kadılık için tayin edilmemişse-azledebilir. Fakat kesinlikle kadılık için tayin edilmişse, yerine geçip kadılık yapacak başka birisi de yoksa, kadı'nın kendini azletmesi geçerli sayılmaz. Çünkü böyle bir durumda kadılık yapması onun üzerine farzdır.

İmam'ın Ölümüyle Kadı'nın Azlolunmayacağı

İmam (halife) ölür veya imamlıktan çekilirse kadı azlolunmaz. Çünkü yargıyı tatil etmekte müslümanlar için zarar sözkonusudur.

DAVALAR, DELİLLER, ŞAHİTLER"

Davanın Tarifi

Dava lugatta 'talep etmek' anlamına gelir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Orada onlar için (her çeşit) meyve vardır ve bütün arzuları (talepleri) yerine getirilir. (Yâsin/57)
Dava'nın şer'î mânâsı ise hâkim katında başkasının üzerinde bir hakkın vacib olduğunu haber vermektir.

Beyyine'nin Tarifi

Beyyine lugatta 'apaçık hüccet' (delil) anlamına gelir ki bu da izah ve keşfetmek demektir. Şahitlere şer'an beyyine deriir, çünkü hak onlarla ortaya çıkar.

Davaların ve Delillerin Meşruiyetine Dair Deliller

Davaların ve delillerin meşruiyetine hem Kur'an, hem de Sünnet delâlet etmektedir. Davaların ve beyyinelerin meşruiyetine delâlet eden Kur'an ayetleri şunlardır:
Aralarında hükmolunmak üzere Allah ve Rasûlü'ne çağırıldıkları zaman onlardan bir grup derhal dönüp gider.
(Nûr/48)
(Ey Muhammed!) Kendilerine kitaptan bir nesip verilmiş olanları görmedin mi? Aralarında hükmetsin diye Allah'ın kitabına çağırılı-yorlar da onlardan bir grup yüzçevirip dönüyorlar.
(Âlu İmran/23)
Davaların ve delillerin meşruiyetine delâlet eden hadîsler de şunlardır:
Eğer insanlara (beyyinesiz, şahitsiz) yalnız iddiaları ile hakları verilir olsaydı, birtakım insanlar diğerlerinin kanlarına ve mallarına (sahip çıkmak için) muhakkak iddiaya kalkışırlardı. Lâkin yemin de müddeâ aleyhe (aleyhine dava açılana) düşer.[278][1].
Eş'as b. Kays şöyle anlatıyor: Benimle bir kimse arasında.Yemen'de

münakaşalı bir arazi vardı. Ben o kimseyi Rasûlullah'a şikayet ettim. Rasûlullah bana şöyle sordu:
- Bir delilin var mı?
- Hayır!
- Öyleyse onun yemin etmesini iste (ona yemin düşer).[279][2]
Abdullah b. Amr şöyle rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a) bir hutbesinde •Yemin müddeâ aleyh'e (aleyhine dava açılana) düşer' buyurdu.[280][3]

Müddeî ile Müddeâ Aleyh'in Tarifi ve Aralarındaki Fark

Müddet, sözü zahire muhalif olan kişidir. Müddeâ aleyh ise sözü zahire muvafık olan kişidir. İkisi arasındaki fark da şudur: Müddeî, müddeâ aleyh'in üzerinde olan bir hakkı iddia etmektedir ki bu zahire muhaliftir. Çünkü aslolan zimmetin beraatidir. Müddeâ aleyh de kendisi aleyhine yapılan iddiayı inkâr eden, reddeden kişidir ki aslolan da budur, yani beraettir. Beraet, müddeâ aleyh'in -müddeî beyyine ile onu isbat edinceye kadar- yanındadır.

Delil Getirmenin Müddeî'ye, Yeminin de Müddeâ Aleyh'e Ait Olmasının Hikmeti

Müddeî'nin iddiası zahire muhalif olduğundan onun tarafı zayıftır. Bu nedenle de kuvvetli hüccet getirmekle mükellef kılınmıştır, o da beyyinedir. Müddeâ aleyh'in tarafı ise kuvvetlidir, zira asıl onun yanındadır ki bu da beraettir. Bu yüzden de ondan gelen zayıf hüccet kabul edilir. Bu zayıf hüccet ise yemindir.
Beyyinenin kuvvetli, yeminin zayıf hüccet sayılmasının nedeni, yemin eden bir kişinin, yalan yere yemin etmekle itham edilebilmesidir. Çünkü insan nefsine uyup menfaatine meyledebilir. Fakat, şahit böyle değildir; zira şahit itham edilemez. Çünkü kendi nefsi için değil, başkası için şahitlik yapmaktadır. Nitekim bu durum daha önceki bir hadîste geçmişti:
Ben duyduğuma göre hükmederim.

Davanın Sahih Olması İçin Gereken Şartlar

Kadı'nın önüne gelen davanın sahih olması için -bu dava ister kan davası olsun, ister gasb, ister hırsızlık, ister telef davası olsun- altı şartı bulunması gerekir:

I.-Dava malum olmalıdır.
Yani müddeî, iddiasını açıklamalıdır. Meselâ müddeî 'Falan adam benim yakınımı kasden öldürdü' veya 'Falan adam benim yakınımı yanlışlıkla öldürdü' veya 'Falan adam benim yakınımı falan adamla ortaklaşa kasden öldürdü' şeklinde açık ifadeler kullanmalıdır. Eğer müddeî mutlak şekilde 'Falan adam benim yakınımı öldürdü' derse, kasden mi kazaen mi öldürdüğünü açıklamazsa davası kabul edilmez. Ancak kadı'nın müddeî'den açıklama talep etmesi sünnettir.
'Müddeî'nin, davayı açıklaması neden vacibdir?' diye sorulacak olursa, buna şöyle cevap verilir: Çünkü hüküm, durumlara göre değişiklik arzeder. Meselâ kasden adam öldürmenin hükmü ayrı, kazaen öldürmenin hükmü ayrıdır.
2. Dava, ilzam edici olmalıdır.
Bu bakımdan kabzetmek olmaksızın mutlak hibe etme davasına bakılmaz. Meselâ müddeî 'Falan adam bana bir mal hibe etti' derse, bu dinlenilmez; zira hibe ancak kabzetmekle lazım olur. Fakat müddeî 'Bana hibe edenin izniyle kabzettim' derse, davasına bakılır.
3. Müddeî, kimler aleyhine dava açtığını bildirmelidir.
Aleyhine dava açtığı kişi veya kişiler kimlerse onları bildirmelidir. Meselâ müddeî 'Şu üç kişiden biri benim yakınımı öldürdü' derse, -hangisinin öldürdüğünü söyleyinceye kadar- kadı, onun davasına bakmayı kabul etmez. Çünkü davasında açıklık yoktur. Müddeî, kadı'dan, o üç kişiye yemin ettirmesini istese, kadı bunlardan yemin talep edemez; zira müddeî'nin davası sahih değildir.
4. Müddeî mükellef olmalıdır. Yani âkü-bâliğ olmalıdır. Bu nedenle çocuğun veya delinin davası dinlenilmez.
5. Müddeî ve müddeâ aleyh, eman almayan harbî bir kâfir olmamalıdır.
Çünkü harbî bir kâfir eman almadan önce ne kısasa ne de başka bir hükme müstehak olur; zira onun haklan tamamen kıymetsizdir.
6. Dava, başka bir dava ile ters düşmemelidir.
Meselâ müddeî 'Falan adam benim yakınımı kasden öldürmüştür' dese, sonra başkasının da ona ortak olduğunu söylese veya 'O başka birini öldürmüştür' dese, ikinci iddiası dinlenilmez; zira burada birinci davanın yalanlanması sözkonusudur. Ancak müddeâ aleyh onu tasdik ederse durum değişir. Müddeâ aleyh ikrarı ile muahaze edilir ve dava kabul edilir.
Bir davada bu şartlar bulunduğunda kadı'nın o davaya bakması gerekir. Bundan sonra kadı, müddeî'den iddiasını ispat edecek beyyine ister.

Eğer müddeî beyyine getirirse, kadı da onun lehine hüküm verir.

Hangi Meselede Hüküm Davaya Tevakkuf Eder, Hangisinde Etmez?

Mükelleflerin fiileri şer'î ahkâmın taalluku bakımdan dört kışıma ayrılır:

Birinci Kısım

Teşrî kılınan ahkamdan maksat toplumun maslahatıdır. Hükmü Allah'a mahsus bir haktır ve mükellefin burada muhayyerliği sözkonusu değildir. Bu hükümlerin tenfizi idareciye (devlet başkanına) aittir. Burada hüküm kadı katında açılacak bir davaya tevakkuf etmez. Bunun misalleri şunlardır:

1. Namaz, oruç, hac gibi katıksız ibadetlerdir. Ayrıca da iman ve İslâm'dan istinad ettikleri noktalardır.

Bu ibadetler sadece dinin ikame edilmesi maksadıyla teşrî kılınmışlardır..Dinin ikamesi ve toplumun idamesi için zaruridir.

2. Zekât ve fıtır sadakası gibi malî ibadetlerdir.

Bunlar Allah'a yaklaştırması yönünden ibadet, başka bir yönden de bir nevi vergi mânâsını taşırlar.

3. Ziraî araziler üzerine farz kılınan vergiler.

Bu araziler ister öşür, ister haraç arazileri olsun mesele değişmez. Bu vergiler toplumun maslahatına sarfedilmek üzere alınır.

4. Cihad nedeniyle elde edilen mallar ve yer altında bulunan hazine ve madenler üzerine farz olan vergiler.

5. Kâmil ukubetlerin bazıları

Bunlar zina haddi, hırsızlık cezası ve yeryüzünde fesad çıkaran bağilerin cezasıdır.

6. Eksik ukubetlerden olan katilin, öldürdüğü yakınının mirasından mahrum kılınması.

Buna kasır ukûbât denilmiştir, çünkü bu bedenî ve malî ukubetlerden değildir. Bu, kişinin, adamı öldürmeseydi müstehak olacağı bir haktan (mirastan) menedilmesidir. .

7. İbadet mânâsı taşıyan ukubetlerin cezası

Bunlar yemin, zıhar ve kazaen öldürmenin kefaretleri gibi cezalardır. Bunlarda ibadet mânâsı vardır. Çünkü bu ukubetlerin cezası, ibadet olan oruç, sadaka ve,köle~azad etmek suretiyle edâ edilir.

Yukahda saydığımız ukubetler Allah'ın hâlis hakları olduğundan dolayı bunların meşru (teşrî) kılınması, genel olarak insanların maslahatı içindir.' Mükellef, bunlardan herhangibirini iskat edemez; zira mükellef, ancak kendi hakkını iskat edebilir. Bunlar ise mükellefin değil, Allah Teâlâ'nın hâlis haklarıdır. Kadı'nm bu tür davalarda hüküm vermesi, mükellefin dava açmasına bağlı değildir. Mükellef dava açsa da açmasa da kadı bu davalarda hüküm verir.

İkinci Kısım

Bunlar hem toplumun, hem de mükellefin maslahatı için teşri kılınmıştır. Ancak burada toplumun maslahatı daha belirgindir. Bu bakımdan burada Allah'ın hakkı, mükellefin hakkından, daha fazladır.
Bu kışıma dahil olan davaların hükmü de katıksız Allah'ın, hakkı olan davaların hükmü gibidir. Mükellef-burada hükmü iskat edemez, kadı'nın hüküm vermesi de mükellefin dava açmasına bağlı değildir.

Üçüncü Kısım

Bunlar sadece mükellefin maslahatı için meşru kılınmıştır. Bu kışıma giren davaların hükmü, katıksız mükellefin hakkı olan bir meselenin hükmü gibidir. Buna şöyle bir misal verelim: Başkasının malını telef eden bir kişi, telef ettiği malın mislini veya kıymetini »ermekle mükellef kılınır. Bu, mal sahibinin katıksız bir hakkıdır. Rehine olarak yerilen malın ise rehine alanın yanında alıkonması rehine alanın hakkıdır.
Alacağını istemek de alacaklının katıksız hakkıdır. Hikmet sahibi olan şârî bu haklan sahiplen için tesbit etmiş, bunların sahiplerine bu haklar hususunda muhayyerlik vermiştir. Kadı'nın bu meselelerde hüküm vermesi, hak sahibinin dava açmasına bağlıdır. Bu meşelerde kadı kendiliğinden hak sahiplen adına dava açıp hüküm veremez.

Dördüncü Kısım

Bunlar, mükellefin ve toplumun maslahatı için meşru kılınmıştır. Ancak bunlarda mükellefin maslahatı daha belirgindir. Bu kışıma dahil olan meselelerin hükmü de üçüncü kısımdaki meselelerin hükmü gibidir; yani mükellefin katıksız hakkı olan meseleler gibidir. Mükellef burada muhayyerdir; ister hakkını alır, isterse de hakkından vazgeçer. Buna

kasden adam öldürme ve zina iftirası atmayı misal olarak verebiliriz. Kadı'nın bu meselelerde hüküm vermesi için, hak sahibinin dava açması gerekir.
İmam Nevevî, el-Minhac isimli eserinde şöyle diyor: 'Kasden adam öldürme ve zina iftirası atma suçlan hakkında ceza verilmesi için hak sahibinin kadı katında dava açması şarttır; zira maktulün velîsinin katili affedip kısastan vazgeçme hakkı vardır, yine kendisine zina iftirası atılan erkek veya kadının da iftiracıyı affetme yetkisi vardır.
Bazı âlimler, zina iftirasının cezasında Allah'ın hakkının daha galip olduğunu ve bu nedenle de kadı'nın bu meselede hüküm vermesi için hak sahibinin dava açmasının şart olmadığını söylemişlerdir. Buna binaen kendisine zina iftirası atılan erkek veya kadın, kendi hakkından vazgeçemez, yani iftira atan kişiyi affedemez, iftira sabit olduğunda -dava açılmamış olsa bile- kadı'nın hüküm vermesi, iftiracıyı cezalandırması gerekir'.

Beyyine Getirmek Müddeî'ye, Yemin İse İnkâr Edene Aittir

Şahitlere beyyine dendiğini, hakkın onların şehadetiyle sabit olduğunu söylemiştik. Başkasının üzerinde hakkı bulunduğunu iddia ettiği için beyyine getirmek müddeî'ye aittir. Müddeî'den şahit istenmesinin sebebi, onun tarafının zayıf olmasıdır. Çünkü o, aslın hilafını iddia etmektedir. Asi ise zimmetleri, başkasının hakkından beri olmasıdır. Bu bakımdan müddeî, beyyine getirmek mecburiyetindedir. Beyyine getirdiğinde hakkını isbat etmiş olur.
Yemin ise müddeâ aleyh'e aittir. Yemin, Allah veya Allah'ın sıfatlarından biriyle yapılır. Müddeâ aleyh'in tarafı kuvvetli olduğu için yeminle mükellef kılınmıştır. Müddeâ aleyh yemin ettiğinde, aleyhine açılan dava düşer. Yemin zayıf bir hüccet olmakla beraber beraat-i aslî ile takviye edildiğinden yeterli olur. Müddeâ aleyh'in bir defa yemin etmesi kâfidir.
Beyyinenin müddeî'ye, yeminin ise müddeâ aleyh'e ait olduğunun delili şu hadîs-i şeriftir:
Beyyine müddeî'ye, yemin de müddeâ aleyh'e düşer.[281][4] Bu hususta Buharı, Sünen-i Müslim ve Tirmizî'den naklettiğimiz hadîsler daha önce geçmişti.
Müddeî, davasıyla ilgili beyyine getirdiğinde kadı -müddeâ aleyh'den yemin talep etmeden- onun lehine hüküm verir. Müddeâ aleyh, kadı'dan,

müddeî'nin yemin etmesini talep edemez. Çünkü bir hüccet getiren müdeî'den ikinci bir hüccet istenemez.

Müddeî'nin Beyyine Getirmekten Aciz Olması

Müddeî, beyyinesi olmadığı veya şahitleri öldüğü için beyyine getirmekten aciz olduğunda, kadı, müddeâ aleyh'den -müddeî'nin iddiasının doğru olmadığına dair- yemin talep eder. Eğer yemin ederse, kadı, onun beraatine hüküm verir.

Müddeâ Aleyh'in Yemin Etmekten Kaçınması

Müddeî'nin beyyinesi olmaz, müddeâ aleyh de yemin etmekten kaçınırsa, yemin etme hakkı müddeî'ye geçer. Kadı, iddiasının doğru olduğuna dair müddeî'den yemin talep eder, müddeî yemin ettiğinde, kadı onun lehine hüküm verir; zira Hz. Peygamber böyle yapmıştır.
İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Rasûlullah (s.a), (müddeâ aleyh yemin etmekten imtina edince) yemini, müddeî'ye reddetmiştir (döndürmüştür)'.[282][5]

Reddedilen Yeminin Hükmü İkrar Gibidir

Yeminin reddi, yani müddeâ aleyh'in yemin etmekten kaçınmasından sonra yemini müddeî'ye tevcih etmek, müddeâ aleyh'in, o malın müddeî'nin olduğunu ikrar etmesi gibidir, beyyine gibi değildir; zira müddeâ aleyh'in yemin etmekten imtina etmesinden sonra müddeî yemin etmek suretiyle o hakkı elde eder ve böylece hasmının o hakkın ona ait olduğunu ikrar etmesi gibi olur. Bu bakımdan müddeî yemin ettikten sonra -ikrarda olduğu gibi başka bir delile ihtiyaç olmaksızın- o hak müddeî'ye ait olur. Müddeî yemin ettikten sonra artık o hakkın isbatı veya ibra edilmesi hususunda getirilen hüccete itibar edilmez. Çünkü müddeâ aleyh'in yemin etmekten kaçınması, o malın müddeî'ye ait olduğunu ikrar etmesi gibidir. Nitekim bunu daha önce de belirtmiştik.

Müddeî'nin Yemin Etmekten Kaçınması

Müddeâ aleyh yemin etmekten kaçınır, kadı yemini müddeî'ye reddettiğinde müddeî de yeminden imtina ederse, yeminden imtina etmesi hususunda bir özürü de yoksa, hakkı düşer; zira yemin etmekten

imtina etmiştir. Kadı'nın, yeminden imtina etmenin hükmünü belirtmesi sünnettir. Meselâ kadı, müddeâ aleyh'e 'Yemin etmekten kaçınırsan, yemin etme hakkı müddeî'ye geçer' demelidir. Yine kadı müddeî'ye 'Eğer yemin etmezsen hakkın düşer' demelidir. Kadı müddeâ aleyh'e ve müddeî'ye bu açıklamaları yapmazsa, hükmü yine de geçerli olur. Müddeâ aleyh ve müddeî bunun hükmünü araştırmayı terkettikleri için kusur işlemiş olurlar.

Müddeâ Aleyh'in Susması

Müddeâ aleyh, müddeî'nin kendisi aleyhindeki iddiasına karşı -herhangibir mazereti olmaksızın- susarsa, müddeî'yi inkâr etmiş ve yemin etmekten kaçınmış sayılır; yemin müddeî'ye tevcih edilir.

İki Kişinin Aynı Şeyi İddia Etmesi

İki kişiden herbiri aynı şeyin kendisine ait olduğunu iddia ederse, meselâ her ikisi de falan arazinin kendisine ait olduğunu iddia eder ve her ikisi de beyyine getiremezse, o arazi de onlardan birinin elindeyse, araziyi elinde bulunduran kişi yemin ederek arazinin sahibi olur. Çünkü arazinin onun elinde olması, onun mülkü olma ihtimalini artırmaktadır. Ayrıca buna ters düşecek, bunu iptal edecek bir beyyine de mevcut değildir; zira aslolan, bir malın, kişinin mülküne meşru bir sebeple girmiş olmasıdır. Eğer arazi ikisinin elinde bulunuyorsa ve hangisine ait olduğu hususunda beyyine de yoksa, ikisi de yemin eder ve araziye ortak olurlar; yani onlardan herbiri diğerinin yalan söylediğine dair yemin eder, her ikisi de yemin ettikten sonra araziye ortak olurlar. Bunun delili Ebu Musa el-Eş'arî'nin rivayet ettiği şu hadîstir: 'İki kişi Rasûlullah'a gelerek bir deve veya başka bir binek hususunda, herbiri kendisinin olduğunu iddia etti. Fakat ikisinin de şahidi yoktu. Hz Peygamber, o deve veya bineğe ikisinin ortak olduğuna dair hüküm verdi.[283][6]

Beyyinat ve Çeşitleri

Dava ve beyyineler bahsinde beyyinatın tarifini ve meşruiyetinin delillerini beyan etmiştik.
Beyyinatın çeşitlerine gelince, beyyinat bazen iki erkek şahit, bazen bir erkek iki kadın şahit, bazen dört kadın şahit, bazen de dört erkek şahitle

olur Bunun tafsilatı Şahitlik bahsinde gelecektir.

ŞAHİTLİK

Şahitliğin Tarifi.

Şehâdât 'şehadet' kelimesinin çoğuludur ve şuhûd'dan gelir. Mânâsı (bir yerde) hazır olmak, bulunmak demektir. Şehadet luğatta kafi haber demektir. Şer'î mânâsı ise, özel bir lafızla bifşeyi haber vermektir.

Şahitliğin Meşruiyetinin Delili

Şahitliğin meşru olduğu Kur'an, Sünnet ve İcma-i Ümmet ile sabit olmuştur. Şahitliğin meşru olduğuna delâlet eden ayetlere misal olarak şunları zikredebiliriz:
Erkeklerinizden iki kişiyi şahit tutun. (Bakara/282)
Sakın şahitliği gizlemeyin. Kim onu gizlerse şüphesiz onun kalbi günahkârdır.
(Bakara/283)
Şahitliğin meşru olduğuna delâlet eden hadîslere misal olarak da şu hadîs-i şerifi zikredebiliriz:
Eş'as b. Kays şöyle rivayet ediyor: Benimle bir kişi arasında bir kuyu hakkında anlaşmazlık vardı. Meseleyi Hz. Peygamber'e arzettik. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: 'Ya sen iki şahit getirirsin, yahut o yemin eder[284][1]
Şahitliğin meşru ve aynı zamanda müstehab olduğu hususunda icma edilmiştir ve hiçbir âlim buna muhalefet etmemiştir.

Şahitliğin Meşruiyetinin Hikmeti

Şahitliğin meşruiyetinin hikmeti, hakların korunması ve isbat edilmesidir. Eğer şahitlik meşru kıhnmasaydı, hakların çoğu zayi olur, isbat edilmesi zorlaşırdı. Böyle bir durum ise İslâm'ın hedefine ters düşer; zira İslâm, hakların nizasız ve mücadelesiz bir şekilde sahiplerine tevdi edilmesini ister. Bu bakımdan şahitliğin meşru kılınması hem İhtiyaç hem de maslahat gereğidir.
Hakkında şahitlik yapılan meseleler Allah'ın hakkı ve kulun hakkı olmak üzere ikiye ayrılır.

I. Allah'ın Hakkı

Allah'ın hakkı hususunda kadınların şahitliği kabul edilmez, ancak erkeklerin şahitliği kabul edilir; zira kadınlar genellikle şüpheden, unutkanlıktan, hatadan hâli değildirler. Oysa bu haklar hususunda ihtiyatlı davranılması gerekir. Allah'ın hakları üç çeşittir:

a. En az dört şahitle sabit olan haklar

Meselâ zina bunlardan biridir ve en az dört şahitle sabit olur. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

Namuslu kadınları (zina ile) itham ettikleri halde, dört şahit getiremeyen kimselere (iftira cezası olarak) seksen değnek vurun. (Nûr/4)

Görüldüğü üzere Allah Teâlâ burada cezayı, dört şahidin şehadetine bağlamıştır. Bu da zinanın ancak dört şahitle sabit olacağına delalet eder. (İster kadın, ister erkek olsun herhangibir müslümanı zina ile itham eden kişi, kendisinden başka üç şahit daha getiremezse ona kazf haddi tatbik edilir). Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

Kadınlarınızdan fuhuş (zina) işleyenlerin aleyhinde aranızdan dört . şahit tutun.(Nisa/l5)

İfk hâdisesi (Hz. Aişe'ye yapılan zina iftirası) hususunda da Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

O (iftirayı ata)nlar bu sözlerine karşı dört şahit getirmeli değiller miydi? Madem şahitleri getiremediler, o halde onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir.

(NÛr/13)

İşte bu ayet de zinanın sabit olması için en az dört şahit gerektiğine delâlet eder. Ebu Hüreyre'nin rivayet ettiği şu hadîs-i şerif de bunu desteklemektedir: Sa'd b. Ubâde, Hz. Peygamber'e şöyle dedi:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Şayet ben birini ailem ile birlikte bulmuş olsam, artık dört şahit getirinceye kadar ben o adama dokunamayacak mıyım? . . -

- Evet!

- Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ediyorum ki hayır, asla! Ben, bundan önce o adamı muhakkak kılıçla vururum,

- Seyyidiniz (efendiniz) ne diyor, kulak verin, dinleyin! Muhakkak ki o çok kıskançtır. Halbuki ben ondan daha kıskancım. Allah ise benden daha çok kıskançtır, gayyurdur.[285][2]

Rasûlullah (s.a) bu sözünü 'Namuslu kadınları (zina ile) itham ettikleri halde dört şahit getiremeyen kimselere (iftira cezası olarak) seksen

değnek vurun' (Nur/4) ayeti nazil olduktan sonra söyledi.
Sonra eşlere genişlik olsun diye Allah Teâlâ lian ayetlerini indirdi. Zinanuı Sabit Olması İçin Dört Şahit İstenmesinin Hikmeti
Zinanın sabit olması ve ceza verilmesi İçin dört şahit İstenmesinin hikmeti şudur: Zina iki kişi (erkek ile kadın) arasında olduğundan iki fiil sayılır, her fiil için de iki şahit gerekir; böylece toplam dört şahit olur. Ayrıca zina, fuhşun en çirkinlerinden olduğundan ötürü, halk için gizli bir fiil olarak kalması için şahitler artırıldı, sabit olması zorlaştı rıldi. Zina olayına şahit olan kişilerin şehadeti 'Biz aniden baktık ve ikisini zina halinde gördük' veya 'Biz şahitlik etmek için onlara baktık ve zina ettiklerini gördük' demeleridir.
b. En az iki şahitle sabit olan haklar
Bunlar ise Allah Teâlâ'nın, zina haricindeki haklarıdır. Meselâ irtidat etme, yol kesme, bir insanı öldürme, hırsızlık yapma, içki içme gibi suçlardır. Bunun delili şu ayetlerdir:
Erkeklerinizden iki kişiyi şahit tutun. (Bakara/282)
İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun. (Talâk/2) Şu hadîs-i şerif de bunun delilidir:.
Ya sen iki şahit getirirsin, yahut o yemin eder.[286][3]
Ayrıca Zührî'nin şu sözü de buna delildir: 'Sünnet, rjaklar hususunda kadınların şahitliğinin geçerli olmadığı şeklinde cari olmuştur1.
c. Bir kişinin şahitliğiyle sabit olan haklar
Meselâ Ramazan hilâlini gördüğünü söyleyen bir kişinin şehadetiyle, Ramazan'ın girdiği sabit olur. Burada ihtiyat nedeniyle bir kişinin şahitliği kabul edilmiştir. Çünkü bir ibadeti yapma hususunda hata etmek, onu terketmek suretiyle hata etmekten daha az zararlıdır. Bu bakımdan Şevval, yani bayram hilâli için en az iki şahit istenmektedir.
İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Halk hilâli görmek için bakıyordu. Ben Rasûlullah'a, hilâli gördüğümü haber verdim. Peygamber oruç tuttu ve halka da oruç tutmalarını emretti[287][4]

II. Kulların Hakkı

Kulların hakkı da üç kışıma ayrılır:
a. En az iki kişinin şahitliğinin kabul edildiği meseleler
Bu, malî olmayan ve erkeklerin muttali olduğu meselelerdir ki talak, ricat, müslüman olma, irtidat etme, cerh (bir ravinin cerhedilmesi), tadil (ravinin

adil olduğuna karar verilmesi), vakıf, vasiyet ve benzeri meseleler bu sınıfa girerler. Bunun delili ise, şeriatın nikâh, talâk ve vasiyet hususunda iki kişinin şahit olmasını emretmesidir. Kulların hakkı olup da kendisinden mal kasdedilmeyen meseleler de bunlara kıyas edilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

Sonra iddetlerinin sonuna yaklaştıkları zaman onları (ya) güzellikle tutun veya güzellikle onlardan ayrılın. İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun. (Talâk/2)

Ey mü'minler! Herhangi birinize ölüm(ün belirtileri) geldiği zaman, vasiyet anında aranızda sizden iki adil kimseyi şahitlik için tutun. (Mâide/106)

Hz. Peygamber de nikâh hususunda şöyle buyurmaktadır:

Nikâh ancak velî ve iki adil şahitle olur.[288][5]

Zührî de şöyle demiştir: 'Sünnet; cezalar, nikâh ve talak hususunda kadınların şahitliğinin geçerli olmadığı yönünde cari olmuştur'.

b. İki erkeğin şahitliğinin veya bir erkek iki kadının şahitliğinin veya bir erkeğin şahitliği ile müddeî'nin yeminin kabul edildiği meselelerdir.

Bu da kendisinden aynî veya borç veya menfaat kasdedilen meselelerdir. Bunlar alışveriş, ikame, havale, daman, icare, reyn, şufa ve benzeri meselelerdir. Bunun delili şu ayettir:

Erkeklerinizden iki kişiyi şahit tutun, eğer iki erkek bulunamazsa, şahitliklerine razı olacağınız bir erkek ile iki kadın şahit olabilir. Kadınlardan biri unutursa diğeri ona hatırlatır. Şahitler çağırıldıklarında (şahitlikten) çekinmesinler. (Bakara/282)

İbn Abbas şöyle rivayet etmektedir: 'Hz. Peygamber bir şahit ve yeminle hüküm verdi'.[289][6]

İçinde mal'ın sözkonusu olduğu her hak buna kıyas edilmiştir.

c. İki erkeğin veya bir erkek ile iki kadının veya dört kadının şahitliğinin kabul edildiği meseleler.

Bu meseleler, genellikle erkeklerin muttali olmadığı doğum, emzirme, bakirelik ve kadınlarla ilgili diğer meselelerdir. Bunun delili, Zeyd'den rivayet edilen şu eserdir: 'Sünnet, kadınlardan başkasının muttali olmadığı doğum ve benzeri meselelerde kadınların şehadetinden başka bir kimsenin şehadetinin kabul edilmeyeceği şeklinde cari olmuştur'.[290][7]

Tabiin-i kiramdan bir kişinin böyle söylemesi hüccet sayılır. Çünkü bu, merfû hadîs hükmündedir; zira böyle bir söz, içtihada binaen söylenmez.

Bu mânâdaki başka meseleler de buna kıyas edilmiştir.
Muhtaç, III/155)
Şahitlikte adedin şart olması şundandır: Sâri, iki kadının şahitliğini bir erkeğin şahitliğine denk kabul etmiştir. Bazı durumlarda sadece kadınların şahitliği kabul edilebildiğine göre, bir meselede bir erkek ile iki kadının müştereken şahitliği haydi haydi kabul edilir. Çünkü şahitlikte esas erkeklerdir.

Bir Uyarı

Âlimler; zina, içki ve benzeri konularda şahitliğin kabul edilebilmesi için, kişinin gözüyle görmesinin şart olduğunu, yani fiili failiyle beraber görmek gerektiğini, zira ancak görmekle yakînih hasıl olacağını, bu meselelerde işitmenin yeterli olmadığını söylemişlerdir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Hakkında bilgin bulunmadığı şeyin ardına düşme! (İsra/36)
Fakat haklarda, takviye edilen zan ile iktifa edilmiştir; zira hakların tümünde yakînin mümkün olmadığı ortadadır, bu bakımdan da -adalet gibi- isbata davet etmek gereği vardır. Bu haklan kesin bir şekilde bilmek mümkün olmadığından, burada zann-ı galible hükmetmeye cevaz verilmiş, bununla yetinilmiştir.
Şahitliğin Şartlan Şahitlik iki kışıma ayrılır:
• Şahitliği yüklenmek
• Şahitliği eda etmek

I. Şahitliği Yüklenmenin Şartları

Şahitliği yüklenen kişide temyiz (ayırdetme) yeteneği olmalıdır; zira temyiz yeteneği olarsa insan gördüğünü muhafaza eder.

II. Şahitliği Eda Etmenin Şartlan

Şahitliği eda etme anında şahitte şu şartlann bulunması gerekir:
A. Müslüman olmalıdır.
Bir kâfirin, müslümanın veya başka bir kâfirin aleyhindeki şahitliği kabul edilmez. Bunun delili ise şu ayet-i kerimedir:
Erkeklerinizden iki kişiyi şahit tutun. (Bakara/282)
Kâfir ise, müslümanlann erkeklerinden biri değildir. Yine Allah Teâlâ şöyle

buyuruyor:
İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun. Oalâk/2)
Kâfirin yalan söylemeyeceğinden emin olunamaz. Ayrıca şahitlik/bir velayettir, hükümdür. Kâfirin ise mü'min üzerinde hükmü olamaz.
B. Baliğ olmalıdır.
Çocuğun -mümeyyiz olsa bile- şehadeti kabul edilmez; zira Allah Teâlâ 'Erkeklerinizden' (Bakara/22) buyurmuştur. Çocuk ise henüz erkeklik mertebesine gelmemiştir. Ayrıca çocuğun yalan söylemeyeceğinden emin olunamaz. Çünkü çocuk mükellef değildir.
C. Akıllı olmalıdır.
Delinin şahitliği kabul edilmez. Çünkü o, ne söylediğini bilmez. Ayrıca delinin şahitliğinin kabul edilmeyeceği hususunda ulema icma
etmiştir.
D. Hür olmalıdır. Kölenin şahitliği kabul edilmez. Çünkü şehadet'te
velayet mânâsı vardır. Köle ise velayet sahibi değildir.
E. Adil olmalıdır.
Fasık bir kişinin şehadeti kabul edilmez; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onun içyüzünü araştırın. (Hucurat/6)
Şahitliklerine razı olacağınız bir erkek ile iki kadın şahit olabilir. (Bakara/282)
Adil olmayan bir kişiden nasıl razı olunur? Fasık'ın yalan söylemeyeceğinden emin olunamaz.
F. Şahitliğinde itham edilmemelidir.
Bu sizin içiç Allah katında adalete en uygun, şahitlik için en sağlam ve şüpheye düşmemenize daha yakın bir durumdur.
(Bakara/282)
İtham edilen kişide şüphe asıldır, her zaman sözkonusudur. Buna binaen iki düşmanın birbiri aleyhindeki şahitliği kabul edilmez. Babanın evladı, evladın babası hakkındaki şahitliği kabul edilmez. Çünkü birincisinde düşmanlık nedeniyle, ikincisinde sevgi nedeniyle adaletten sapma sözkonusudur.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Hain erkek ve kadının, zina eden erkek ve kadının ve mü'min kardeşine kin tutan kimsenin şahitliği caiz değildir.[291][8]
Bir aileye hizmet edenin o aile için, azathhğı veya akrabalığı şüpheli

olanın şahitliği caiz değildir.[292][9]
Hasmın, hasmı aleyhindeki şahitliği caiz değildir.[293][10]
G. Dilsiz olmamalıdır.
Meramını işaretlerle anlatabilse dahi dilsizin şahitliği kabul edilmez. Bunun sebebi ise hakların isbatı hususunda ihtiyatlı davranmaktır.
H. Uyanık olmalıdır.
Gafil bir kimsenin şahitliği kabul edilmez. Çünkü bunda hata ve yanlışlık sözkonusudur.

Şahitte Bulunması Gereken Adaletin Şartları

Şahidin adil olması için şu beş şarta sahip olması gerekir:
1. Şahit, büyük günahlardan kaçınmalıdır.
2. Şahit, küçük günahlarda -az da olsa- ısrar etmemelidir.
3. Şahidin kalbi selim olmalıdır.
4. Şahit öfkeli anında emin (güvenilir) olmalıdır.
5. Mislinin mürüvvetini koruyucu olmalıdır.
Büyük günahlar, haklarında Kur'an ve Sünnet'te şiddetli tehdit varid olan günahlardır. Bu günahları işlemek, kişinin dininde gevşeklik olduğuna delâlet eder. Meselâ içki içen, faizle muamele yapan, iffetli kadınlara zina iftirası atan kişinin dininde gevşeklik vardır, dolayısıyla onun şahitliği kabul edilmez; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Onların şehadetlerini ebediyyen kabul etmeyin. Onlar fasık kimselerdir. (Nûr/4)
Büyük günahların tarifine dahil olmayan günahlar ise küçük günahlardır. Meselâ haram bir bakış, bir müslümanla üç günden fazla küs kalmak küçük günahlardandır.
Şahidin kalbinin selim olmasından maksat, akidesinin düzgün olmasıdır. Meselâ sahabe'ye küfretmenin caiz olduğu görüşünde olan bir kişinin şahitliği kabul edilmez.
Şahidin öfkeli olduğu zaman emin (güvenilir) olmasından maksat, öfkelendiğinde tasarrufunda sının aşmayacak derecede emin olmasıdır. Meselâ öfkelendiğinde batıla sapmayacak, iftira etmeyecek kadar emin olmalıdır.
Mislinin mürüvvetini koruyucu olmaktan maksat, şeriatın emir ve nehiylerini gözetmek, kendi zamanındaki kendisinin misli (benzeri) olan insanların ahlâklarıyla muttasıf olmaktır. Bu da genellikle memleketin

örfüne taalluk eder. Bir kişinin mürüvveti azalırsa hayası da azalır. Hayası azalan bir kişi ise (hak-hukuk tanımadan) dilediğini yapar. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Allah'tan utanmadıktan sonra istediğini yap.[294][11]

Şahitliğiyle kendi nefsine bir menfaat sağlayan kişinin şahitliği, şahitliğiyle nefsinden bir zararı defeden kişinin şahitliği kabul edilmez. Şahitliğiyle kendi nefsine bir menfaat sağlamaya misal olarak, yaralanıp Ölen ve miras bırakan kişinin, diyet almak için yaralanma sebebiyle öldüğüne (yaranın iyileşmeye yüz tutmadığına) şahitlik etmesini gösterebiliriz. Bu durumda kişinin şahitliği kabul edilmez.

Şahitliğiyle nefsinden bir zararı defetmeye misal olarak da yanlışlıkla öldürülen kişinin yakınlarının, diyeti ödememek için kazaen öldürülmeye şehadet edenlerin yalan söylediklerine şahitlik etmelerini gösterebiliriz. Bu tür şahitliklerin reddedilmesinin sebebi, ortada töhmetin bulunmasıdır.

Gözleri Kör Olanın Şahitliği

Aslolan, gözleri kör olanın şahitliğinin caiz olmamasıdır; zira gözleri görmeyen kişi, hasımları birbirinden ayırcak durumda değildir. Fakat âlimler gözleri görmeyen kişinin şahitliğini beş yerde kabul etmişlerdir:

1. Ölüm hususunda

2. Neseb hususunda

3. Mutlak mülk hususunda

Meselâ bir kişi bir malın kendi mülkü olduğunu iddia etse, bu hususta hiç kimse de ona muhalefet etmese, gözleri görmeyen bir kişi de o malı belli bir kişiye nisbet etmeden 'O mal, birinin mülküdür' dese, onun şahitliği kabul edilir. Bu hususlarda gözleri görmeyen kişinin şahitliğinin kabul edilmesinin nedeni, bunların halk arasında nakledilmek suretiyle bilinen şeyler olmasıdır. Çünkü halk bu hususları aralarında konuşur. Bu bakımdan gözle görülmesine gerek yoktur; zira mülk, uzun müddet önce alınmış olabilir, dolayısıyla alındığına dair şahit getirmek zor olur; o dönemde yaşayanların çoğu ölmüş olabilir.

4. Gözleri görmeyen kişinin- tercümanlık hususunda şahitliği kabul edilir. Çünkü hasımların ve şahitlerin konuşmalarını tercüme etmek için görmeye gerek yoktur.

5. Zabt hususunda âmâ'nın şahitliği kabul edilir.

Meselâ birisi, ikrar, talâk ve benzeri bir hususta âmâ'nın kulağına bir sır

söylerse, âmâ, bu sözü söyleyen kişinin aleyhinde şahitlik yaptığında şahitliği kabul edilir.

I. Şahitlikten Dönmenin Hükmü

Eğer doğru söylemişse şahidin şahitlikten dönmesi haramdır; zira şahidin şahitlikten dönmesi hakların zayi olmasına sebep olur. Ayrıca şahidin şahitlikten dönmesi, şahitliği ketmetmek anlamına gelir. Oysa Allah Teâlâ şahitliği ketmetmeyi yasaklayarak şöyle buyurmuştur:
Sakın şahitliği gizlemeyin. Kim onu gizlerse şüphesiz onun kalbi günahkârdır. (Bakara/283)
Yalan söyleyen şahidin şahitlikten dönmesi farzdır; zira önceki şahitliği ile iftira etmiş sayılır. İftira ile şahitlik yapmak ise büyük günahlardan biridir.

II. Şahitlerin Şahitlikten Dönmeleriyle Alâkalı Hususlar

Şahitlerin şahitlikten dönmeleri, ya hüküm verilmeden önce veya hüküm verildikten sonra olur. Eğer şahitler, kadı'nın hüküm vermesinden sonra şahitlikten dönerlerse, bu, -ister hak sahibinin lehine ister aleyhine olsun- ya hak sahibi hakkını almadan önce veya hak sahibi hakkını aldıktan sonra olur. Bunlar üç durumdur ki onları şöyle sıralayabiliriz:
a. Şahitlerin, hükümden önce şahitlikten dönmeleri
Şahitler, hükümden önce şahitlikten dönerlerse -ister yeni bir şe-hadette bulunsunlar, ister bulunmasınlar, şehadetleri ister malla ilgili olsun ister cezalarla ilgili olsun- onların şehadetlerine binaen hüküm verilmez. Çünkü hâkim, onların şehadetlerinde mi yoksa rücûlarında mı veya birinci şehadetlerinde mi yoksa ikinci şehadetlerinde mi doğru olduklarını bilemez. Bu durumda onların şehadetlerindeki doğruluk zannı ortadan kalkar. Ayrıca onların yalancı oldukları, yalan sere şahitlik ettikleri kesin olarak ortaya çıkmış olur; zira ya birinci şehadetlerinde veya ikinci şehadetlerinde yalan söylemektedirler veya ya şahitliklerinde veya şahitlikten dönmelerinde yalan söylemektedirler. Yalan yere şahitlik yapan kişilerin şahitliğiyle hüküm vermek ise caiz değildir.
Eğer şahitler, zina hususundaki şahitlikten dönerlerse, kendilerine kazf (zina iftirası atma) haddi tatbik edilir. Çünkü onlar, zina hususunda aleyhine şahitlikte bulundukları kişiye iftira atmış sayılırlar.
b. Şahitlerin, hüküm verildikten ve hak sahibi hakkını almadan Önce şahitliklerinden dönmeleri

Şahitler, kadı hüküm verdikten sonra, fakat hak sahibi hakkını almadan önce şahitlikten dönerlerse, yapılan şahitlik de mal hususunda ise, kadı'nın verdiği hüküm geçerlidir; yani kadı'nın verdiği hükme göre mal, hak sahibine teslim edilir. Çünkü hüküm verilmiştir. Mal hususunda verilen hüküm, şüphe nedeniyle düşecek hükümlerden değildir. Bu bakımdan şahitlerin şahitlikten dönmelerinin, verilen hükme herhangibir etkide bulunması sözkonusu değildir. Ancak yapılan şahitlik Allah'ın veya kulun hakkı olan bir ceza hususunda ise, -meselâ zina'da olduğu gibi- şahitler şahitlikten hüküm verildikten sonra bile dönseler ceza tatbik edilmez. Çünkü şahitler, cezanın tatbik edilmesinden önce şahitlikten dönmüşlerdir. Hadd ve cezalar ise şüphe ile ortadan kalkar. Şahitlerin -şahitlikten dönmesi de bir şüphedir.

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Müslümanlardan cezalan mümkün olduğu kadar önlemeye çalışın ve şayet bir çıkış yolu varsa onu serbest bırakın; zira imamın (yetkilinin) affetme hususunda yanılması, cezalandırma hususunda yanılmasından çok daha hayırlıdır.[295][12]

c. Şahitlerin, hüküm verildikten ve hak sahibi hakkını aldıktan sonra şahitlikten dönmeleri

Şahitler, kadı hüküm verdikten ve hak sahibi hakkını aldıktan sonra şahitlikten dönerlerse, verilen hüküm emrin tekidi için bozulmaz. Zira şahitler birinci şehadetlerinde doğru söylemiş, şahitlikten rücû etmelerinde yalan söylemiş olabilirler veya aksi de olabilir. Bunların hiçbiri diğerinden üstün tutulamaz. Bu bakımdan şüpheli ve ihtilaflı bir durumdan ötürü verilen hüküm nakzedilmez. Bu durumda şahitlerin şahitlikten dönmeleri üzerine şu hükümler terettüb eder:

Şahitlerin, bir ceza hususunda şehadet etmeleri, kadı'nın da onların şehadetlerine istinaden hüküm vermesinden sonra şahitlerin şahitlikten dönmeleri.

Meselâ şahitler, bir zina olayı hususunda şehadet etseler, kadı da onların şehadeüerine dayanarak recm cezasını tatbik etse veya şahitler bir kati olayına şehadet etseler kadı da onların şehadetlerine binaen kısas cezası uygulasa veya şahitler bir azanın kesilmesi hususunda şehadette bulunsalar ve kadı da onların şehadetlerine istinaden kısas cezasını tatbik etse, sonra şahitler şahitlikten dönseler onlara kısas cezası uygulanır veya büyük bir diyet cezasına çarptırılırlar. Çünkü onlar, aleyhinde şahitlik yaptıkları kişinin helak olmasına sebep olmuşlardır.

Şahitler bain talak veya Han hususunda şahitlik yaparlarsa, kadı da onların şehadetlerine dayanarak eşleri birbirinden ayırırsa, sonra şahitler şahitlikten dönerlerse ayrılık devam eder. Çünkü onların rücû hususundaki sözleri doğru da yalan da olabilir. Oysa hüküm muhtemel bir sözle nakzedilmez. Dolayısıyla şahitliklerinden dönenlerin -zayi ettikleri şeyin bedeli olarak- kocaya mehr-i misil ödemeleri gerekir. Şahitler, mal, aleyhinde hükmedilen kişiden alındıktan sonra şahitliklerinden dönerlerse, malın bedelini o kişiye vermek durumundadırlar. Çünkü o kişinin malını gereksiz yere zayi etmişlerdir.

Yemin, Yeminin Âdabı, Keyfiyeti ve Yeminden Kaçınmanın Hükmü

Yeminin Tarifi

Yemin lugatta 'sağ el' anlamına gelir. And içmeye de yemin denilmiştir, çünkü yemin edenler birbirlerinin şağ ellerini tutarlar. Sağ ele yemin denilmesi, onun kuvvetinin daha fazla olmasındandır. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:
Kesinlikle onun sağ elini (kuvvet ve kudretini) alırdık.
(Hakka/45)
Şeriat ıstılahında yemin, Allah'ın isimlerinden veya sıfatlarından birini zikretmek suretiyle içeriği sabit olmayan bir şeyi tevsik etmek demektir. Tevsik edilen meselenin geçmiş veya gelecekte, olumlu veya olumsuz olması durumu değiştirmez.

Kendisiyle Yemin Etmenin Sahih Olduğu Hususlar

Yemin ancak Allah'ın zatıyla veya sıfatlarından biriyle olursa sahih ve mün'akid olur.
Abdullah b. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a) Ömer b. Hattab'a bir kafile içinde erişti. Ömer, babası adına yemin eder haldeydi. Rasûlullah (s.a) şöyle nida etti: 'Dikkat edin! Muhakkak ki aziz ve celil olan Allah sizleri babalarınızla yemin etmekten nehyediyor. Artık kim yemin edecekse Alİah adıyla yemin etsin yahut da sussun'.[296][13]
Bu bakımdan yemin ancak Allah'ın isimlerinden veya sıfatlarından birisiyle yapılır. Bundan başkasıyla yemin etmek masiyettir, bunu yapan günahkâr olur.

Sa'd b. Ubeyde şöyle rivayet ediyor: "İbn Ömer bir adamın 'Kabe hakkı için hayır1 dediğini işitince şöyle dedi: 'Allah'tan başkasıyla yemin edilmez. Ben Hz. Peygamber'in 'Her kim Allah'tan başkasıyla yemin ederse kâfir veya müşrik olur' buyurduğunu işittim' dedi".[297][14]

Yeminin Âdabı

Yeminin birtakım âdabı vardır ki onların gözetilmesi gerekir. Bu âdabın bazılarına riayet etmek vacibdir, bazıları ise derece bakımından biraz daha aşağıdadır. O âdabdan bazıları şunlardır:

1. Kadı, yemin isini düzenlemelidir.

Yani yemin edecek olanlara nasihat etmeli, onları yalan yere yemin etmekten sakındırmah, bu hususta varid olan ayet ve hadîsleri onlara okumalıdır.

2. Doğru olduğu halde yemin etmek

Doğru olduğu halde yemin etmek mubahtır, bundan dolayı herhangibir günah sözkonusu değildir; zira Allah Teâlâ yemini meşru kılmıştır.

'İçinde günah olan birşeyi Allah meşru kılar mı?' denirse, buna şöyle- cevap verilir: Haklı olduğu halde kişinin aleyhine açılan bir davada yemin etmesi, etmemesinden daha evladır. Bunun da iki sebebi vardır:

a. Hakkı zayi olmaktan korur. Zira şeriat, hakkın zayi edilmesini yasaklamıştır.

b. Zâlim kardeşini zulmetmekten, başkasının malını haksız olarak yemekten kurtarmış olur. Bu da maslahat ve bir nevi yardım sayılır.

Çünkü zâlimi zulümden menetmek ona bir yardımdır. Nitekim rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, bir kişiye yemin ederek hakkını aramasını söylemiştir.

Hz. Ömer de bir hurmalık hususunda Ubey için yemin etti, sonra o hurmalığı ona hibe etti.

3. Yalan yere yemin etmekten kaçınmak. Zira başkasının hakkını almak için veya başka bir sebeple yalan yere yemin etmek büyük bir günahtır. Eğer kendisine yemin teklif edilen kişi kendisinin haksız olduğunu biliyorsa yemin etmemesi, hakkı, sahibine vermesi vacibdir.

Yalan yere yemin edip de kendini günaha sokmamah, Allah'ın rahmetinden mahrum bırakmamalıdır.

Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir pahaya karşılık değiştirenler var ya, işte onların ahirette hiçbir nasibi yoktur. Kıymet gününde Allah onlarla

konuşmaz, onlara rahmetle bakmaz ve onları (günah kirlerinden) temize çıkarmaz. Onlar için elem verici bir azap vardır.
(Âlu İmran/77) \ Hz. Peygamber de şöyle buyuruyor:
CS
Her kim nefsini yalana zorlayıp yalan bir yemin eder de kendisi bu yemininde yalancı olduğu halde bununla müslüman bir kimsenin malını koparıp kendine alırsa, Allah'ın gazabına uğrayarak Allah'a kavuşur.[298][15]
Büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, ana-babaya isyan etmek, haksız yere insan öldürmek ve yalan yere yemin etmek.[299][16]

Yeminin Keyfiyeti

Yeminin keyfiyeti şudur: Yemin, ya kendi fiili veya başkasının fiili üzerine yapılır. Kişi kendi fiili için yemin ediyorsa, kesin bir şekilde yemin etmelidir. Çünkü -olumlu veya olumsuz- kendi nefsini bilir. Mesela kişi alışverişinde yemin ederken 'Allah'a yemin ederim ki ben bu malı şu fiyata sattım' veya 'Allah'a yemin ederim ki ben bu malı şu fiyata satın aldım' diye kesin olarak yemin etmelidir.
Kişi, başkasmın fiili üzerine yemin ediyorsa, yine kesin bir şekilde yemin etmelidir. Çünkü bu, o fiilin bilinmesini ve ona vakıf olunmasını kolaylaştırır. Meselâ kişi, başkasının fiili üzerine yemin ederken 'Allah'a yemin ederim ki falan kişi o malı şu kadar paraya sattı' veya 'Allah'a yemin ederim ki falan kişi o malı şu fiyata satın aldı' veya 'Allah'a yemin ederim ki falan kişi o malı gasbetti' şeklinde kesin olarak yemin etmelidir.
Eğer nefy hususunda ediyorsa 'Allah'a yemin ederim ki falan adamın
borcunu ödediğini bilmiyorum' şeklinde, açık ve kesin olarak yemin etmelidir.

Yemin Etmekten Kaçınmanın Hükmü

Daha önce yemin etmekten kaçınmanın ne demek olduğunu beyan etmiş ve müddeâ aleyh yemin etmekten kaçınırsa, yemin hakkının müddeî'ye geçeceğini belirtmiştik.
Şimdi yemin etmekten kaçınmanın buradaki hükmünü izah edeceğiz. Şeyh İzzeddin şöyle der: 'Müddeî, davasında haksız (yalancı) ise, iddia ettiği mal da kan ve ırz gibi helâl kıldım demekle helâl olmayan

mallardansa, müddeâ aleyh, müddeî'nin iddiası hususunda yemin etmeyeceğini biliyorsa yemin edip etmemekte muhayyerdir. Eğer müddeâ aleyh, müddeî'nin iddiası hususunda tereddüt etmeden yemin edeceğini kesin olarak veya zann-ı galiple biliyorsa, müddeâ aleyh'in yemin etmesi vacib olur. Böylece kanlar ve ırzlar yalan bir yeminle helâl olmaktan kurtulur. Eğer iddia edilen mal, helâl kıldım demekle helâl olan mallardansa, müddeâ aleyh de müddeî'ye yemin teklif edildiğinde onun yemin etmeyeceğini biliyorsa veya zann-ı galiple tahmin ediyorsa, müddeâ aleyh muhayyerdir- ister yemin eder ister yeminden kaçınır. Müddeâ aleyh, müddeî'nin yemin etmekten çekinmeyeceğini biliyorsa veya zann-ı galiple tahmin ediyorsa, benim görüşüme (yani Şeyh İzzeddin'e) göre müddeî'nin yalan söylemesine meydan vermemek için müddeâ aleyh'in yemin etmesi vacibdir'.

Müddeâ aleyh'in yeminden kaçınması ve kadı tarafından yeminin müddeî'ye tevcih edilmesi üzerine terettüb eden hükümler, beyyineler bahsinde zikredilmişti. Orada beyyinenin müddeî'ye, yeminin ise İnkâr edene ait olduğunu, inkâr edenin yeminden kaçınması halinde kadı'nın yemini müddeî'ye tevcih edeceğini, müddeî'nin de yeminden kaçınması halinde davanın düşeceğini söylemiştik. Allah hakikati daha iyi bilir.

KISMET (TAKSİMAT)

Kısmet in Tarifi

Lugatta kısmet, birşeyi taksim etmek, parçalara ayırmak anlamına gelir. Kısmetin şeriat ıstılahındaki mânâsı ise payların bazısını bazısından ayırmaktır ki bu da ortakların maslahatına uygun olarak özel şartlarına ve keyfiyetlerine mutabık olarak yapılır.

Taksim'in (Kısmet'in) Meşruiyeti

Taksim, Kur'an ve Sünnet'in nassı, İctihad ve nazarın deliliyle meşru kılınmıştır. Taksimin meşruiyetine dair şu ayeti zikredebiliriz:
Taksimde akraba, yetim ve fakirler hazır bulunurlarsa, terekeden onlara da birşeyler verin ve onlara güzel söz söyleyin.
(Nisa/8)
Bu ayet, miras taksiminde hazır bulunan akrabalara, yetimlere ve fakirlere ikram edilmesi hususundadır. Bu da delâlet eder ki taksime mâni bir durum yoksa ve taksim şer'î kaidelere uygun yapılırsa, taksim meşrudur.
Taksim'in meşruiyetine delâlet eden hadîse gelince, Cabir şöyle rivayet etmektedir: 'Rasûlullah (s.a), taksim olunmayan her ortaklıkta, akarda ve bahçede şufa olduğuna hükmetti'.[300][1]
Bu bakımdan sınırlar belirlendikten, yollar açıldıktan sonra şufa hakkı ortadan kalkar. Şufa hakkının, ortaklık malın taksim edilmemesine bağlanması, taksim'in meşru ve caiz olduğuna delâlet eder. Nitekim yukarıda zikrettiğimiz ayet de aynı şekilde taksim'in meşru ve caiz olduğuna delâlet etmekteydi.
Nazar ve ictihad delilinin taksim'in meşruiyetine delâlet etmesine gelince, şirket (ortak mal) ortaklar arasında caiz bir akid (ortaklardan biri istediği zaman ortaklığı feshetme yetkisine sahip) olduğu için, taksim'in meşru olması gerekir; zira ortaklık malın (şirketin) taksim edilememesi durumunda, ortaklardan birinin şirketi feshetmesinin hiçbir anlamı olmaz.

Taksim'in Çeşitleri

Taksim edilecek mala göre taksim'in meşru olan üç çeşidi vardır:

1. Parçalara ayırmak suretiyle taksim etmektir ki buna aynı zamanda benzerler taksimatı da denir.
Taksim'in bu çeşidinde, taksim olunan parçaları kıymetlendirmeye, onları müsavi kılmaya ihtiyaç yoktur. Meselâ danelerin, dirhemlerin, kumaşların, parçaları ve kıymeti eşit olan arazilerin taksimi bu şekilde yapılır.
2. Tadil taksimi
Parçalarının kıymetleri değişik olan her malın taksimi bu şekilde yapılır. Meselâ paylaşılacak olan bir arazinin parçaları, verimli olma bakımından değişikse veya suya yakınsa veya benzeri bir üstünlüğe sahipse, o arazinin 1/3'inin kıymeti, 2/3'sinin kıymetineı denk sayılır. Bu durumda o arazi ölçülerek değil, kıymeti dikkate alınarak taksim edilir.
3. Red ile taksim etmek
Bu, malın bazı parçalarının diğerinden üstün olduğu, bir parçada bulunan üstünlüğün de diğerinde bulunmadığı ve bu nedenle de tak simin imkânsız olduğu mallarda yapılan taksim şeklidir. Meselâ paylaşılacak arazinin bir tarafında kuyu veya ağaçlar bulunursa, diğer tarafında da ona muadil birşey yoksa, bu durumda hariçten bir mal veya para ekleyerek parçalar muadil hale getirilir. Bu tür taksimatı diğerlerinden ayıran en belirgin özellik, taksimatta adaleti sağlamak için hariçten bir mal veya paranın taksimata dahil edilmesidir.
Bu üç çeşit taksimat incelendiğinde aralarında müşterek bir nokta olduğu görülür. Bu müşterek nokta ise, malların taksim edilmeye kabiliyetli olmasıdır. Ancak taksimatın üç çeşidinde de ortakların zararı sözkonusu değildir. Fakat taksimat bakımından birbirinden farklıdırlar.
Böylece bu üç çeşit taksimata girmeyen malların, taksimi kabul etmeyen cinsten olduğu veya taksimattan dolayı ortakların zarar gördüğü cinsten olduğu anlaşılmıştır. Meselâ bir mücevher, bir elbise, bir değirmen, bir kuyu, bir araba ve benzeri mallar, meşru olan taksimata girmez. Bu cins bir mala ortak olan kişi, taksimata zorlanamaz. Çünkü bu tür bir mal taksim edildiğinde zayi olur veya kıymeti azalır; böylece sahibi zarar görür. Hatta bu tür mallan taksim etmek haramdır. Ortaklar malın taksimine razı olsalar dahi, hâkim o malı taksim edemez; zira o malın taksim edilmesinde menfaatin yok olması veya azalması kaçınılmaz olur, böylece mal israf edilmiş olur. Oysa Allah Teâlâ israfı yasaklamıştır.

Taksimin Hükümleri

Taksimin birtakım hükümleri vardır ki onları şöyle sıralayabiliriz:
1. Ortakların velayet verdikleri veya razı oldukları bir kişi veya hakem tayin ettikleri bir kişi veya hâkimin tensib ettiği bir kişi taksim etmelidir.
Birinci ve ikinci durumda, iki tarafın razı olması ve muvafakat etmesinden başka şart aranmaz. Son iki durumda ise, yani ortakların hakem tayin ettikleri veya hâkimin tensib ettiği kişide şu şartların bulunması gerekir:
a. Erkek olmalı
b. Müslüman olmalı
c. Âkil-bâliğ olmalı
d. Hür olmalı
e. Adil olmalı
f. Hesap bilmeli
g. Taksim edeceği arazinin yüzölçümünü bilmelidir.
Bu sıfatların taksim yapacak kişide bulunmasının şart olmasının nedeni şudur: Taksim yapacak olan kişi, taksimatı yaptığı kişilerin velîsi sayılır; zira onun taksimatı onları bağlar. Kendisinde bu şartlar bulunmayan bir kişi, müslümanlann velîsi olamaz.
Hesap ve ölçümü bilmesine veya taksim edilecek malın cinsine göre gerekli olan aletlerin kendinde bulunmasına gelince, bunlar kendileriyle taksim yapılacak aletler olduğundan taksim yapacak kişinin bunlara sahip olması gerekir. Nitekim bir kadı için şeriatın hükümlerini bilmek de bir alettir. Bu bakımdan ortaklar tarafından veya kadı tarafından taksim için hakem tayin edilen kişinin, yukarıda zikrettiğimiz şartlara sahip olması gerekir. .
Ortakların taksim yapacak birine razı olmaları halinde ise -vekalet şartlarını haiz olmak şartıyla- o kişi onların vekili sayılır. Ortaklar bu hususta diledikleri kişiyi kendilerine vekil tayin etme yetkisine sahiptirler.
2. Taksim edilmesi halinde zararı büyük olan malların taksim edilmesini istemeyen ortak, taksime zorlanamaz.
Ortaklar, aralarında taksim yapacak bir kişi üzerinde ittifak yaparlarsa, hâkim taraflara icabet etmez.
Ortaklar, taksimi bizzat yapmak isterlerse, taksim olunacak malın menfaatini iptal etmedikleri sürece, taksim yapmaları caizdir. Hâkimin onları taksimden menetme yetkisi yoktur. Ancak ortakların taksim ettikleri malın menfa'ati iptal olacaksa, -meselâ bir kılıcı veya bir arabayı taksim etmekte olduğu gibi- hâkim onları taksimattan menedebilir.
3. Yukarıda zikredilen taksimin meşru olan üç çeşidinden birine göre

taksim edilebilen ve zarar sözkonusu olmayan mallarda, taksime taraftar olan ortağın isteğine uyulması gerekir.
Bu durumda taksimden kaçınan ortak, taksime icbar edilir. Çünkü burada herhangibir zarar sözkonusu değildir. Taksimden imtina edenin' zorlanmasının nedeni, diğer ortağına zarar vermekte ısrar etmesidir. Oysa Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
İslâm'da ne zarar vermek, ne de zarara uğramak vardır.[301][2]
Taksim edilecek mal birinci çeşitten ise paylar eşit bir şekilde bölünür ve ortaklara verilir. Taksim edilecek mal ölçülen mallardansa ölçülür, tartılan mallardansa tartılır. Eğer ortakların hisseleri eşitse, meselâ herbirinin 1/4 veya 1/2 hissesi varsa, bölünen paylar arasında kura çekilerek sahiplerine verilir.
Taksimat ikinci çeşitten (tadilatlı taksimat) ise, parçaların arasındaki eşitliğin sağlanması için parçalar arasında tadilat yapılması vacibdir. Meselâ taksim edilecek mal bir arazi ise, arazinin kısımlarının kıymeti de birbirinden farklıysa veya arazinin bir kısmında hurma diğer kısmında üzüm varsa veya arazinin bir kısmı diğer kısmından daha verimliyse, adaletin sağlanması için tadilat yapılması vacib olur.
Eğer taksimat üçüncü çeşittense (red ile taksim ise), yani arazinin bir tarafında taksim edilmesi mümkün olmayan kuyu veya ev gibi bir mal varsa, kuyu veya evi payların birinin içinde hesaplamak vacib olur. Diğerlerinin hisselerini kuyu veya evin kıymetinden vermek gerekir. Eğer arazr-iki kişiye aitse biri kuyuyu alır, onun yarı kıymetini diğer ortağına öder. Arazide bulunan kuyu veya ev gibi şeyler hususunda kura çekilir, kura kime çıkarsa onu o alır.
4. Sözkonusu sebepler tahakkuk ettikten ve kura çekildikten sonra ortakların razı olmaları gerekir. Ortaklar razı olmadıkları takdirde taksim sahih sayılmaz.
5. Birinci çeşitteki taksim (parçaların taksimi) ifraz kabilendir. Diğer iki çeşidin taksimi ise (tadil ve red taksimi ise), en sahih görüşe g$se alışveriş hükmündedir. Zira mal karşılığı mal almaktadır, Bazıları kendisinde tadil ve red'din olduğu miktarda alışveriş sayılır. Bu, açık bir alışveriş değil, herhalukârda zımnî bir alışveriştir. Bu bakımdan sahih olması, icab ve kabul gibi şartlara bağlı değildir.
6. Red taksimi gibi parçalar arasında kıymet biçilmesi gereken malların taksiminde, taksimin sahih olması için iki taksimcinin bulunması vacibdir. Çünkü bu şekil taksim, şahitliği de içermektedir; zira mal sayılan birşeyin

kıymeti tayin edilmektedir. Böyle bir durumda ise iki kişinin şahitliği gerekir. Kendisi için kıymet biçilmeyen kısımlarda ise bir taksimcinin bulunması yeterlidir. Bu taksimcinin hâkim tarafından veya ortaklar tarafından tayin edilmiş olması durumu değiştirmez.

İKRAR

İkrar'ın Tarifi

Lugatta ikrar, isbat etmek anlamına gelir. İkrar'ın şeriat ıstilahmdaki mânâsı ise muhbirin üzerinde sabit olan bir hakkı ikrar etmesidir. İkrar'a aynı zamanda itiraf da denir.

İkrar'ın Meşruiyetinin Delili

İkrar'ın meşruiyeti Kur'an, Sünnet ve İcma ile sabittir. İkrar'ın meşruiyetine delâlet eden ayetlere şunları misal olarak verebiliriz:
'Bunu ikrar ettiniz mi? Bu husustaki ağır ahdimi üzerinize aldınız mı?1 demişti de onlar (bütün peygamberler): 'İkrar ettik' demişlerdi. (Bunun üzerine Allah) 'Şahit olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardanım' dedi.
(Âlu îmran/81)
Ey iman edenler! Adaleti ayakta tutanlar olun. Allah için şahit olun. Velev ki şahitliğiniz kendinizin veya ebeveyninizin veya en yakın akrabalarınızın aleyhine olsun.
(Nisa/135)
Âlimler, kişinin kendi nefsi aleyhine şahitlik yapmasının, ikrar anlamına geldiğini Söylemişlerdir.
İkrar'ın meşruiyetine delâlet eden hadîslere misal olarak Hz. Peygamber'in şu sözünü verebiliriz:
Yâ Uneys! Haydi bu adamın karısının yanına git, eğer itiraf (ikrar) ederse onu recmet.
Ravi diyor ki: 'Uneys o kadının yanına gitti, kadın da zina ettiğini ikrar (itiraf) etti. Müteakiben Rasûlullah (s.a) onun recmedilmesini emir buyurdu ve emri yerine getirildi'.[302][1]
İkrar'ın meşruiyeti hususundaki icma'ya gelince, âlimler ikrar'ın meşru olduğu hususunda ittifak ettikleri gibi, ikrar eden kişinin ikrar'ını da kabul etmişlerdir.

İkrar'ın Meşruiyetinin Hikmeti

İkrar'ın meşru kılınmasının hikmet ve nedeni, ona ihtiyaç olmasıdır. İnsanların ihtiyaç duyması nedeniyle meşru kılınan birçok şey vardır.

Eğer ikrar meşru kılınmasaydı, kişinin üzerinde bulunan başkasının hakkı, hak sahibinin bu hususta bir şahidi olmadığı için zayi olurdu. İslâm dini ise -malum olduğu üzere- hakların sahiplerine iade edilmesi hususunda çok hassastır. İslâm sürekli olarak hakları zayi olmaktan korumaya gayret eder. Bu bakımdan ikrar'ın meşru kılınması, kişinin ikrarına itibar edilmesi tabiijinv Böylece haklar -ister Allah'ın, ister insanların hakkı olsun- ikrar ile ortaya çıkar; insanların hakları alınır, Allah'ın hakkı eda edilir; zira Maiz b. Mâlik, Hz. Peygamber'in huzurunda zina ettiğini ikrar etmiş ve Rasûlullah'tan kendisini zinanın manevî kirinden temizlemesini; zina haddinin kendisine tatbik edilmesini isteyerek 'Böylece Allah'ın hakkını eda etmiş olurum' demiştir. Hz. Peygamber de Maiz'in recmedilmesini emretmiştir. Yine Gamidiyeli bir kadın da zina ettiğini ikrar (itiraf) elmj^, Hz. Peygamber onun da recmedilmesini emir buyurmuştur.[303][2]

Bunlar, ikrar'm meşruiyetine delâlet ederler. İkrar'ın meşruiyetinin hikmet ve nedeni ise, ikrar'ın bir hüccet, bir delil olması ve onunla ikrar sahibinin -üzerindeki hak Allah'ın da olsa- muhafaza edilmesidir.

Üzerinde Bulunan Hakkı İkrar Etmenin ve İkrar'dan Dönmenin Hükmü

İkrar edilen haklar iki çeşittir: Allah'ın haklan, kulların hakları

Allah'ın Hakları

Zinanın, hırsızlığın, irtidat etmenin cezası, zekât, kefaret ve benzerleri Allah'ın hakkıdır. Bunlar (bu cezalar ve mükellefiyetler) dini ikame etmek, toplumun maslahatını gözetmek üzere meşru kılınmıştır.

Allah'ın hakkının hükmü şudur: Bu hak hususunda kul ile Allah arasındaki tevbe fayda verir ve Allah'ın hakkını ikrar eden kişi, ikrarından dönebilir. Çünkü Allah'ın hakkı(nı çiğneyen kişinin cürmü) örtülebilir. Bunun delili, Hz. Peygamber'in, zina ettiğini ikrar (itiraf) eden Maiz b. Mâlik'e telkinde bulunarak şöyle demesidir:

Belki de sen zina etmedin. Sadece onu öptün veya ona dokundun.

Böylece Hz. Peygamber, Maiz'e, zina ikrarından dönmesini, bir şüphe ile özür beyan etmesini telkin etmektedir:

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Müslümanlardan, elinizden geldiği kadar cezaları düşürünüz. Eğer bir

çıkış yolu varsa onu serbest bırakınız; zira imamın affetmek hususunda hata etmesi, cezayı tatbik etmek hususunda hata etmesinden daha hayırlıdır.304[3]
İkrar'dan dönmek, bir şüphedir. Şüphe olduğunda ise hadd düşer. Kadı'nın, ikrar'da bulunan kişiye, İkrarından dönmesi için telkin yapması mendubdur. Fakat kadı, ikrar'da bulunan kişiye, açıkça ikrarından dön diyemez. Çünkü bu takdirde adama, yalan söylemesini telkin etmiş olur. Eğer kişi Allah'ın hakkını ikrar ettikten sonra ikrarından dönerse, hüküm (ceza) kendisinden düşer. Bunun delili, Maiz'in recmedilrnesiyle ilgili rivayettir: Maiz'e taşlar vurulmaya başlayınca Maiz kaçtı. Fakat onu taşlayanlar kendisine yetiştiler ve taşlayarak onu öldürdüler. Sonra Rasûlullah'a Maiz'in kaçışı haber verilince, Hz. Peygamber 'Keşke bıraksaydınız' dedi.305[4]

Kulların Hakları

Kulların haklarında ikrar'dan dönmek sahih olmaz. Çünkü hak sahibinin hakkı o ikrar ile sabit olmuştur. Ancak hak sahibi ikrar edeni yalanlarsa ikrar eden ikrarından dönebilir. Meselâ Amr 'Zeyd'in bende alacağı vardır' veya 'Zeyd'in malını telef ettim' veya 'Zeyd'e zina iftirası attım' diyerek ikrar'da bulunsa, bu ikrarından dönmesi sahih olmaz; ikrar ettiği suçun cezası ne ise o, kendisine tatbik edilir. Fakat hak sahibi (Zeyd) onu yalanlarsa, ikrarından dönebilir.

İkrar'da Bulunan Kişide Olması Gereken Şartlar

İkrar'da bulunan bir kişide olması gereken birtakım şartlar vardır ki bu şartlardan biri eksik olursa onun ikrarı sahih olmaz. Bu şartlar şunlardır:
1. Baliğ olmak
Baliğ olmayan çocuğun ikrar'ı -mümeyyiz olsa dahi- sahih- olmaz. Çünkü onun tasarruf yetkisi yoktur. Ayrıca kalem de ondan kaldırılmıştır.
2. Akıllı olmak
Delinin, bir hastalık nedeniyle aklı gidip gelenin, sürekli baygınlık geçirenin ikrarı sahih olmaz; zira bu durumda olan kişilerin tasarruf yetkisi olmadığı gibi, kalem de onlardan kaldırılmıştır.
Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Kalem, üç kişiden kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, baliğ

oluncaya kadar çocuktan, akıllanıncaya kadar deliden.306[5]
3- İstek ve iradesiyle ikrar etmek
Birşeyi ikrar etmesi için zorlanan kişinin ikrarı sahih olmaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
Allah Teâlâ ümmetimin göğüslerindeki vesveseleri için -onunla amel etmedikleri veya onu açıkça söylemedikleri sürece- günah yazmaz.
Allah Teâlâ ümmetimin zorlanması sebebiyle yaptığı fiillerin günahını yazmaz.307[6]
Yani Allah Teâlâ, zorlanan bir kişiden -zorlandığı hususta- teklifi kaldırmıştır. Bu bakımdan bir kişi, herhangibir fiili yapmaya zorlanır da yaparsa, sonra onu itiraf (ikrar) ederse, bu ikrar sahih olmaz; zira Allah Teâlâ, zorlanma durumunda -kalbi mutmain olmakla beraber- küfrü ikrar etmeyi dahi sahih saymayarak şöyle buyurmuştur:
Kalbi iman ile mutmain olduktan sonra küfre zorlanan kimse dışında kim imanından sonra Allah'ı inkâr eder, küfre göğsünü açarsa, Allah'tan bir gazap onların üzerindedir ve onlar için büyük bir azap vardır. (Nahl/106)
Bu bakımdan küfrün dışındaki ikrarlara itibar edilmemesi daha uygundur.
4. Hacr altında olmamak
Yani ikrar'da bulunan kişi, üzerine hacr konulup tasarruftan menedilmiş olmamalıdır. Üzerinde hacr bulunan kişi, hacr'dan önce veya sonraki bir borcu veya bir malı telef ettiğini ikrar ederse, ikrar'ı sahih olmaz. Çünkü üzerinde hacr bulunan bir kişi, malında tasarruf etmekten menedilmiştir. Ancak hacr altında bulunan bir kişi hadd ve kısası ikrar edebilir. Çünkü bunlar mal ile ilgili değildir. Ayrıca burada itham da sözkonusu olmaz. Hacr altında olan kişi hırsızlık yaptığını ikrar ederse, eli kesilir. Fakat çaldığı mal, kendisine ödettirilmez.

Kendisi Lehine İkrar Yapılan Kişide Bulunması Gereken Şartlar

Kendisi lehine ikrar yapılan kişide bulunması gereken şartlar şunlardır:
1. Kendisi lehine ikrar yapılan (kendisi için mal ikrar edilen) kişinin -dava açabilmesi, malı isteyebilmesi için- az da olsa belli olması gerekir.
Eğer kişi 'Herhangibir şahısın bende bin lirası var' şeklinde ikrar'da bulunursa, -kendisi lehine ikrar yapılan kişi meçhul olduğundan- ikrar sahih olmaz; zira ibham, ikrar'ı iptal eder.
Eğer kişi 'Şu üç kişiden birinin bende bin lirası var' şeklinde ikrar'da bulunursa, az da olsa kişi belli olduğundan ikrar sahih olur. O üç kişiden

biri 'Bu sözle beni kasdediyor, o bin lira benimdir' derse, yeminle beraber onun sözüne -ikrar eden kişi onu yalanlamazsa- itibar edilir. Çünkü o üç kişi arasında onun kasdedilme ihtimali bulunmaktadır. Ayrıca yemini de onun kasdedildiğini tekid etmektedir. İkrar eden kişi de onu yalanlamadığı takdirde bu da ikinci bir tekid olur ki artık o paranın onun olduğuna hükmedilir.

2. Kendisi lehine ikrar yapılan kişinin, ikrar edilen mala sahip olma ehliyetinin bulunması gerekir. Zira ikrar, o zaman isabetli olur ve-muhtemelen bir şahit de onu tekid eder. Eğer kişi 'Şu hayvanın bende bin lirası var' diye ikrar'da bulunsa -hayvanın mala sahip olma ehliyeti olmadığı için- ikrar sahih olmaz.

3. Kendisi lehine ikrar yapılan kişi, ikrar edeni yalanlamamalıdır.

Kendisi lehine, mal ikrar edilen kişi, ikrar edeni yalanlarsa, ikrar sahih kabul edilmez, mal, ikrarı yapanın elinde kalır. Çünkü malın onun elinde olması -zahiren de olsa- onun mal sahibi olduğuna delâlet eder. İkrar ise sonradan ortaya çıkmış birşeydir ve yalanlanması onu düşürmüştür.

İkrar Sığasının Şartları

İkrar sigasında sarih bîr lafız veya ikrar'a delâlet eden bir lafız kullanılması şarttır. Niyetle beraber olan yazı ve dilsiz bir kişinin anlaşılır işareti sarih lafız anlamına gelir.

Kişi 'Zeyd'in bende bin lirası vardır' veya 'Zeyd'in benim zimmetimde bin lirası vardır' dese, bu ikrar olur ve bu, borç üzerine hamledilir ve o borç kişinin zimmetinde gerekli olur. Çünkü örfen bu sigadan -ilk önce- bu anlaşılır. Eğer kişi 'Zeydin benim katımda bin lirası vardır' veya 'Zeyd'in benimle beraber bin lirası vardır' dese, bu da ikrar sayılır ve. 'aynen' bulunduğuna hamledilir. Çünkü iki siga da zarfchr. Her ikisi de paranın kesinlikle onun elinde (aynen) bulunduğuna delâlet eder.

Eğer bir kişi, başka bir kişiye 'Benim sende bin liram vardır' dese, o da 'Evet' veya 'Doğru söylüyorsun' dese, bu ikrar olur. Çünkü bunlar tasdik için kullanılan sözlerdir.

Eğer ona 'Sen beni ondan beri ettin' veya 'Ben onu sana hibe ettim' dese, bu da ikrar olur. Çünkü bu, zimmetinin bir hakla meşgul olduğunu itiraf (ikrar) etmektir. Sonra o hakkı iskat etmiş demektir ki aslolan onun iskat edilmemesidir.

İkrar Edilen Malın Şartlan

1. İkrar edilen hak, ikrar anında ikrar edenin (kendisi için ikrar edilenin) mülkü olmamalıdır. ;
Zira ikrar, mülkü izale etmek anlamına gelmez. O ancak, kendisi için ikrar edilenin memluku olduğu haberini vermektir. Eğer kişi 'Benim elbisem Zeyd'indir' veya 'Zeyd'de olan alacağım Amr'ındır' derse, bu ikrar sahih olmaz. Çünkü bu hakların onun olması için nefsine izafe edilmesi gerekir. Bu da hakların başkasına ait olduğuna dair ikrarına ters düşer.
2. İkrar edilen hak, ikrar edenin elinde olmalıdır ki lehine ikrar edilene -ikrar nedeniyle- hakkını teslim edebilsin. Eğer kişi üzerinde bulunan bir hakkı ikrar eder de o hak elinde bulunmazsa, sonra o hak eline geçerse, o hak -ikrarı üzere- ondan alınır, kendisi için ikrar ettiği kişiye verilir.

Üzerinde Bulunan Meçhul Bir Hakkı İkrar Etmek

Kişinin, üzerinde bulunan meçhul bir hakkı ikrar etmesi sahih olur. Çünkü ikrar, sabit bir hakkı ihbar etmek (haber vermek) demek tir. Bazı şeyler mufassal ve açık, bazı şeyler de mücmel olarak haber verilir. Kişi 'Zeyd'in bende bir malı vardır' dediğinde, bu ikrar sahih kabul edilir ve o malın ne olduğu hususunda ondan bilgi alınır; zira kişi, mal ile 1 dirhemi kasdetmiş olabilir. Çünkü mal tabiri, 1000 dirhemi de 1 dirhemi de kapsar.
Eğer kişi üzerinde bulunan meçhul bir hakkı ikrar eder ve bu meçhul hakkın ne olduğunu söylememekte ısrar ederse -ikrar ettiği hakkın ne olduğunu açıklayıncaya kadar- hapsedilir. Çünkü ikrar ettiği hakkı açıklamak onun üzerine vacibdir. Tıpkı borcunu ödemekten imtina eden kişinin hapsedileceği gibi, ikrar ettiği ve açıklaması üzerine vacib olan bir hakkı açıklamadığı için de hapsedilir.

İkrar'da İstisna ve Hükmü

İkrar'da istisna sahihtir. Çünkü Kur'an'da, Sünnet'te ve gerek nesir gerek şiir olsun Arab dilinde ikrar'da istisna vâriddir. Eğer kişi 'Benim üzerimde falan kişinin 1000 dirhemi vardır, ancak 100 dirhem eksik1 şeklinde ikrar'da bulunursa, ikrarı sahih olur ve 900 dirhemi ödemesi gerekir.

İkrar'da İstisnanın Sahih Olmasının Şartlan

îkçar'da istisnanın sahih olması için birtakım şartların bulunması gerekir:
1. İstisna ile kendisinden istisna yapılan, aynı sözde ve birbirine bitişik

olmalıdır.
Yani örfen ikisi bir keîâm sayılacak şekilde olmalıdır. Fakat hatırlamak veya nefes almak için istisna ile kendisinden istisna yapılan şey arasında biraz sükût fasıl sayılmaz. Eğer istisna ile kendisinden istisna yapılan arasında uzun bir müddet susulursa, bu, fasıl sayılır; birinci söz ile ikinci söz birbirinden ayrı kabul edilir ve istisna sahih olmaz, istisnadan önce ikrar edilen hak kamilen sabit kalır.
2. Müstesna ile müstesna minhu (istisna ile kendisinden istisna edilen) birbirinin aynısı olmamalıdır.
Meselâ kişi 'Zeyd'in bende 5 lirası vardır, ancak 5 lirası müstesna' derse, bu istisna sahih olmaz. 5 lirayı tam olarak ödemesi gerekir, çünkü onu ikrar etmiştir. Eğer kişi 'Zeyd'in bende 5 lirası vardır, ancak 4 lirası müstesna' derse, bu istisna sahih olur.ve 1 lirayı Zeyd'e vermesi gerekir.

İstisna-ı Munkatı

Müstesnayı, cinsinden olmayan birşeyden istisna etmek sahihtir. Buna istisna-ı munkatı denir. İstisna-ı munkatı hem Kur'an'da, hem de başka yerlerde varid olmuştur. Meselâ şu ayet-i kerime istisna-ı munkatı'ya örnek olarak gösterilebilir:
(ibrahim) sordu: 'Şimdi neye tapmakta olduğunuzu gördünüz mü? Hem siz, hem de önceki atalarınız!' İşte bu mabudîar gerçekten benim düşmanımdır. Fakat âlemlerin rabbi hariç.
. (Şuara/75-77) .
Görüldüğü üzere ayetteki rabbu'l-âlemîn kelimesi, öncekilerden istisna edilmiştir. Oysa bu' onların cinsinden değildir. Bu bakımdan kişi 'Zeyd'in bende 1000 lirası vardır, ancak elbisesi müstesnadır' dese, ikrar'ı sahih olur ve elbisenin kıymetini 1000 liranın altında bir kıymetle beyan etmesi de -müstesnanın müstesna minhu'yu tamamen kapsamaması için-vacib olur. Eğer kıymeti 1000 lira olan bir elbise olduğunu söylerse, istisna da yaptığı açıklama da batıl olur; 1000 lirayı Zeyd'e vermesi gerekir.

Belli Birşeyden İstisna Yapmak

Belli birşeyden istisna etmek sahihtir. Meselâ kişi 'Şu ev Zeyd'in, fakat şu oda müstesna' derse, istisna sahih kabul edilir. Çünkü bu, ikrar ve bitişik bir lafızla birşeyi ondan istisna etmektir ki bu da açıklama sayılır.

Hastalık Halinde Yapılan İkrar

Hastalık halinde yapılan ikrar -ölüm hastalığı dahi olsa- sahihtir. Bunun hükmü, sıhhatliyken yapılan ikrar'ın hükmü gibidir. Kişinin sağlıklıyken ikrar ettiği borç ile hastayken ikrar ettiği borç arasında hiçbir fark yoktur; sağlıklıyken ikrar edilen borç, hastayken ikrar edilen borca takdim edilemez. Yine kişinin ölüm hastalığmdayken bir varisi için yaptığı ikrar da tıpkı yabancı bir kişi için yaptığı ikrar gibidir. Çünkü zahire göre kendisi için ikrar yapılan kişi o malın sahibidir; zira kişi öyle bir haldedir ki o halde yalancılar bile doğru söyler, fasık ve facirler de o" halde tevbe ederler.

HACR

Hacr'ın Tarifi

Lugatta hacr, menetmek anlamına gelir. Hacr'm şeriat ıstılahındaki mânâsı ise malî tasarrufu şer'an haleldar eden bir sebepten ötürü kişinin malî tasarruflardan menedilmesidir.
Tasarrufu haleldar eden ve hacr'ı gerektiren sebepler çok ve çeşitlidir. Hacr da onlara tâbi olarak çeşitli olur. Meselâ alacaklıların haklarını korumak, için iflas eden bir kişinin üzerine hacr konulması, varislerinin hakkını korumak için, ölüm hastalığına yakalanan kişiye hacr konulması, mallarını korumak için çocuklara ve delilere hacr konulması, efendisinin maslahatı için köleye hacr konulması, müslümanîann maslahatı için irtidad eden kişiye hacr konulması, rehin kabul eden kişinin haklarına zarar gelmemesi için rehin veren kişinin o rehinde tasarruf etmesine hacr konulması gibi.
Hacr çeşitlerinin çoğu rehin, vasiyet, ihtida ve benzeri bahislerde zikredilmişti. Burada ise hacr çeşitlerinin en önemlilerinden bahsedeceğiz. Diğerleri için zikredildikleri bahislere bakılabilir.

Hacr'm Meşruiyetinin Delili

Zikrettiğimiz anlamda hacr meşrudur. Fıkıhta takrir ve tesbit edilmiştir. Kur'an, Sünnet ve İcma hacr'ın meşruiyetine delâlet etmektedir. Hacr'ın meşruiyetine delâlet eden ayetlere şunları örnek verebiliriz:
Sefihlere (beyinsizlere) Allah'ın sizin için geçim kaynağı olarak kıldığı mallarınızı sakın vermeyin. Ancak onlara o mallardan yedirin ve giydirin, onlara güzel söz söyleyin.
(Nisa/5)
Ayette geçen sufehâ kelimesi, sehtiin çoğuludur. Sefih ise malda güzel tasarruf etmeyi bilmeyen, malı gereksiz yerelere sarfederek zayi eden kişi demektir.
Ayette geçen emvaîüküm (=mallannız)' tabiri, malı, müslümanların tümüne nisbet etmektedir; zira mal Allah'ındır ve ümmetin onda hakkı vardır. O malın, bir ferdin mülkü olması bu gerçeği değiştirmez.
Ayette geçen kıyâmen tabiri ise o malda müslümanlar için bir geçimlik, bir güç, bir maslahat olduğunu ifade etmektedir.

Bu ayetin hacr'a delil olma yönüne gelince, Allah Teâlâ, malların sefihlerin eline bırakılmamasını emrediyor. Bu ise oalar üzerine hacr koymaktır.
Eğer üzerinde hak olan (borçlu) kimse, aklı noksan (yazı yazmayı bilmeyen) ve aciz ya da kendisi yazdıramayacak durumda ise velîsi onu adil olarak yazdırsın (Bakara/282)
Bu ayetin hacr'a delil olma yönüne gelince, Allah Teâlâ malî tasar -rufta bulunamayacak kişilerin velîlerine, onların mallarında tasarruf etmelerini emretmektedir. Bu ise sefih, zayıf ve güçsüzlerin üzerine hacr konulması anlamına gelir.
Yetimler evlenme çağma varıncaya kadar onları deneyin. Eğer, onlarda (mallarını koruyabilecek bir) olgunluk görürseniz, mallarını
kendilerine verin. (Nisa/6)
Ayette geçen ve'btelû kelimesi, deneyiniz mânâsına gelir. Yine ayette geçen yetâme kelimesi de yetim'in çoğuludur. Yetim ise babası ölen küçük çocuklara denir. Nikâh çağına varmalarından maksat, buluğ yaşına gelmeleridir. Rüşd'den maksat, güzel tasarruf, aklın selameti ve dinin salahıdır. Bu ayet, rüşd'e erişmeyen bir kimseye mal teslim etmenin caiz olmadığını; rüşd'e erişinceye kadar üzerinde hacr bulunduğunu ifade etmektedir.
Sünnet'in hacr'ın meşruiyetine delâlet etmesine gelince, Abdurrah-man b. Ka'b, babasından şöyle rivayet ediyor: 'Hz. Peygamber, borcu nedeniyle Muaz'ın malına hacr koydu ve o malı satarak borcunu ödedi'.[308][1]
İbn Ömer şöyle rivayet ediyor: 'Uhud savaşında ondört yaşında iken Hz. Peygambere gösterildim. Hz. Peygamber savaşa' katılmama izin vermedi. Hendek savaşında onbeş yaşında iken Hz. Peygamber'e tekrar gösterildim, bu defa savaşa katılmama izin verdi.[309][2]
Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer şöyle demiştir: 'İyi bilin ki Cüheyne kabilesinden Useyfia, dininden ve emanetinden dolayı kendisine hacr tatbik edildi denmesine razı oldu. Borçlan ödemekten yuzçe-virdiği halde borçlanmış ve borcu birikmiş, o da borçlarını ödememiş. Kimin Useyfia yanında bir alacağı varsa, yarın gelsin. Onun malını satacağız ve alacaklıları arasında taksim edeceğiz. Borçlanmaktan sakının. Çünkü borcun başı da sonu da üzüntüdür'.[310][3]
Hacr'ın meşru olduğu hususunda âlimlerin tümü ittifak etmiş ve hiçbir âlim buna itiraz etmemiştir. Hacr'ın meşruiyeti nasıl inkâr edilebilir ki Kur'an ve Sünnet hacr'ın meşruiyetine delâlet etmektedir.

Hacr'ın Meşruiyetinin Hikmeti

Hacr, selbî (olumsuz) ve ihtiyatî bir ameldir. Hedefi ise -eğer hacr altına alınan çocuk, sefih, deli ve benzeri ise- hacr altına alınan kişinin maslahatını gözetmektir. Hacr altına atman, iflas eden bir kişiyse, hak sahiplerinin, alacaklıların maslahatını gözetmektir. Çünkü çocuk, sefih ve mesela mecnun hükmündeki kimselerin mülk edinme ve haklara malik olma ehliyetleri sakıt olmaz. Mülkiyetin semeresi, kendisine tâbi olduğu alışveriş, icar ve benzeri tasarruf politikasından ibarettir ki bu da mal ve dünya işlerinde yetişkinliğe ve gözü açıklığa bağlıdır. Bu bakımdan kâmii olmadıkları için bu kişilerin mallarında tasarruf etmelerine mâni olmak gerekir. Çünkü onlar henüz kâmil bir rüşd'e erişememişlerdir. Mallarında tasarruf etmek hususunda koruyucuları yoktur. Bu yüzden malî konularda ehliyetli ve kabiliyetli olan kişiler onlara naib kılınmıştır. Böylece onların mallarını zî yi etmelerinin önüne geçilmiştir. Eğer onlar ileride kemâM rüşd'e erişirlerse mallan kendilerine verilir.
Borç nedeniyle iflas ecen kişiye hacr konulmasının sebebine gelince, bu durumdaki bir kişi üzüntü ve sıkıntısından başkalarının hakkını unutup, kalan mallarında da kötü tasarruf edip malları zayi edebilir. Böylece hem kendisi, hem de hak sahipleri zarar görmüş olur. İşte bu nedenle onun kalan mallarına hacr konur ki hem alacaklılar haklarını alsın, hem de mal sahibi daha fazla zarar görmesin.

Hacr'ın Çeşitleri

Hacr'ın değişik çeşitleri olduğunu, bunların çoğunun değişik bahislerde zikredildiğini belirtmiştik. Bu sebeple onlara burada yer vermeyeceğiz. Burada hacr'ın belli başlı çeşitlerinden söz edeceğiz:
a. Çocuğun üzerine hacr koymak. Deli ve sefih de çocuk hükmündedir.
b. İflas eden kişi üzerine hacr koymak.
c. Ölüm hastalığına yakalanan kişi üzerine hacr koymak. Şimdi bu üç çeşit hacr'ı ve hükümlerini beyan edeceğiz.

Çocuk ve Çocuk Hükmünde Olanlara Konulan Hacr'ın Hükümleri

Çocuktan maksat, buluğ yaşına gelmeyen kimsedir. Çocuk hükmünde olanlar ise deli ve sefihlerdir. Deliden maksat, ayırdetme özelliğini -ister

arada sırada olsun, ister devamlı olsun- kaybeden kişidir. Sefihten maksat ise kâmil bir rüşd'e erişmeyen, din ve dünyasının maslahatlarını yerine getiremeyen veya tasarruflarında dengesiz davranıp malını sağa-sola saçan veya malını haram yerlere sarfeden kişidir.

Bu kişiler üzerine konan hacr'a bağlı birtakım hükümler vardır, onları şöyle sıralayabiliriz:

1. Çocuğun, delinin ve sefihin alışveriş, rehin, hibe, nikâh ve benzeri hususlardaki tasarrufları sahih olmaz. Yani bu üç kişinin (çocuk, deli ve sefihin) herhangibir akidde müstakil bir taraf olması sahih değildir. Çünkü bu, Kur'an ve Sünnet'in nassıyla konulmuş olan hacr'ın bir sonucudur. Bu hüküm üzerine şu meseleler terettüb eder:

a. Çocuk, deli ve sefih'ten biri, borca bir mal alırsa veya bir malı kabzettikten sonra telef ederse, ister kendi kusuruyla telef- olsun, ister başka bir nedenle telef olsun, zâmin olmaz, o malı ona borca satan da onu zâmin kılamaz, ondan malı veya parasını isteyemez. Onun durumunu bilmemesi hükmü değiştirmez. Çünkü kendi maslahatı için onun durumunu araştırması gerekirken araştırmamıştır, kendi nefsi hakkında da ifrat etmiştir. Çünkü hacr altında olan bir kişiyi malına musallat eden odur; zira malını ona verip kabzettirmiştir,

Hacr altında olan kişi, ancak şu üç durumda zâmin olur:

1. Hacr altında olan kişi, kemâl-i rüşd'e ermemek hususunda kendi gibi olan bir kişiden mal alır da telef ederse zâmin olur.

II. Hacr altında olan kişi, hacr altında olmayan bir kişinin malını onun iznini almaksızın kendiğinden alır ve telef ederse zâmin olur.

III. Hacr altında olan kişi, parasını vermeden satıcıdan malı alır, satıcı ondan malı bırakmasını, vermesini istediği halde vermez ve telef ederse, zâmin olur. Çünkü burada satıcının bir kusuru yoktur.

b. Çocuk, deli ve sefih'in, malla ilgili ikrarlarının -ister hacr'dan önceki zamana, ister hacr'dan sonraki zamana ait olsun- hiçbirisine itibar edilmez.

Meselâ çocuk, deli veya sefih bir borcu olduğunu ikrar etse veya başkasının malını telef ettiğini ikrar etse, bu ikrara İtibar edilmez. Çünkü hacr altında olan bir kişinin, kendisini herhangibir malî tazminata muhatap kılacak ehliyeti yoktur. Fakat bu sebeplerden dolayı hacr altına alınan bir kişi, hadd veya kısas gerektiren bir ikrar'da bulunursa, o ikrar sahih kabul edilir; hadd veya kısasın hükümleri ona terettüb eder. Çünkü bunlar, herhangibir malî külfeti mültezim değildir. Eğer bu kişiler kemâl-i rüşd'e

eriştikten sonra malî bir külfeti iltizam eden bir ikrarda bulunurlarsa ve bunun da hacr altında olduğu zaman kendisinden sadır olduğunu söylerse, bu ikrar sahih olur ve ikrar ettiği malı sahibine vermekle mükellef kılınır. Bu hükümler, şahitler ve zahirî delillere binaen ve kadı tarafından verilen hükümlere nisbeten böyledir. Kul ile Allah arasındaki duruma gelince, kendisinden hacr kaldırıldıktan sonra, hacr altındayken ikrar ettiği hakkı sahibine vermesi gerekir.

2. Malla ilgili olmayan diğer tasarruflarına itibar edilir.

Ancak çocuğun ve çocuk hükmünde olan sefih ve delinin zimmetlerine herhangibir mal terettüb etmez. Bu bakımdan değişik olmasına1 rağmen ibadetleri sahih olur. Ancak deliliği daimi olan kişinin ibadeti sahih olmaz. Çünkü kişinin ibadetinin sahih olması için mümeyyiz olması şarttır.

Çocuk, sefih ve deli, mallarının zekâtını tek başlarına müstehaklara dağıtamazlar. Zira bu malî bir tasarruftur ve ancak ehliyet sahibi ve reşid olan bir kimsenin malî tasarrufu geçerli olabilir. Zekâtı, onların yerine velîleri dağıtır veya velîlerinin kontrolü altında, velîlelerinin tesbit ettiği kişilere onlar dağıtabilir. Çünkü velîlerinin kontrolü olmazsa onların malı telef etme ihtimali vardır.

3- Sefihîiğin kaynağı küçüklük ise, yani bu sefihlikten önce bir re-şidlik durumu sözkonusu değilse, dava açılmasına ve kadı'nm hüküm vermesine gerek olmaksızın zikrettiğimiz hükümler onun üzerine terettüb eder.

Sefih büyüdüğünde ve rüşdü tahakkuk ettiğinde, bu sebeplerle hacr son bulur da sonra sefihlik arızî bir nedenle tekrar avdet ederse Kadı'nın verdiği hüküm mucibince mezkur hükümlere avdet edilir. Bu hususta mecnunun durumu da sefih gibidir.

4. Hacr'i gerektiren hastalığın küçüklüğünden beri kendisinde bulunduğu çocuğun ve çocuk hükmünde olan sefih ve delinin velîsi, ancak babası olabilir. Eğer babası yoksa, babasının babası ve ne kadar yukarı çıkarsa çıksın dedesi onun velîsi olur. Bunlardan sonra onların vasisi velî olur. Bu velî ve vasîlerde adaletin bulunması şarttır. Eğer adil olan velî fasiklaşırsa, kadı, velayeti ondan alarak adil gördüğü bir kişiyi velî tayin eder veya bizzat kendisi velî olur; zira Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Velîsi olmayan kişinin velîsi sultandır.[311][4]

Kadı da sultanın naibi olduğu için velîsi olmayan kişinin velîsi sayılır.

5. Velînin, hacr altına alınan kişinin malında onun maslahatına uygun şekilde tasarruf etmesi vacibdir. Yani velî, velîsi olduğu kişinin malını

korumak, onun malını çoğaltmakla mükelleftir. Ancak onun malını çoğaltmak için kumar oynaması caiz değildir. Yani onun malını çoğaltmak için ticaret yapmak ve gayr-ı menkul satın almak gibi meşru yollara başvurmalıdır; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:
Sefihlere (aklı yetmezlere) Allah'ın sizin için geçim kaynağı olarak kıldığı mallarınızı sakın vermeyin. Ancak onlara o mâllardan yedirin ve giydirin, onlara güzel söz söyleyin. (Nisa/5) -
Ayette geçen 'Onlara o mallardan yedirin ve onları giydirin' cümlesi, 'onlara o malların kârından yedirin ve giydirin' mânâsına gelir; zira Allah Teâlâ 'O mallardan' dememiş, 'O mallarda' tabirim kullanmıştır; yani onların mallarının esası kalmalı, sadece o malın kazancından onlara sarfedilmelidir. Eğer velî, onların malında doğru ve meşru şekilde tasarruf ederken, elinde olmayan bir sebepten dolayı zarar ederse, zâmin olmaz; yemin etmek suretiyle velinin sözüne itibar edilir. Eğer hacr altında olan kişi reşid olduktan sonra velîsi ile ihtilafa düşerse, velîsini dava ederse, yeminle beraber velînin sözüne itibar edilir.
Hacr altında olan kişinin velîsi, onun malını koruyup çalıştırdığı için ücret alabilir mi?
Buna şöyle cevap verebiliriz: Sahih olan görüşe göre velî zengin ise ücret alamaz. Fakir ise ve onun malını koruyup çalıştırması kendisini meşgul edip bütün vaktini alıyor ve kendisi için çalışıp kazanmasına mâni oluyorsa, o zaman normal bir şekilde ücret alabilir. Bu ücreti ise ancak hâkim veya onun naibi tayin ve takdir eder. Bunun delili şu ayettir:
Kim zengin ise onların mallarından yemeyip iffetli olmaya çalışsın. Yoksul olan da Örfe göre yesin. Yetimlere mallarını verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sormak hususunda Allah kâfidir. (Nisa/6)

Müflis Üzerindeki Hacr'ın Hükümleri

Lugatta müflis, fels kökünden gelmektedir ve kıymet bakımından paraların en düşüğüdür. Müflis, fakirlikten kinaye olarak malı kuruşa (parası pula) dönüşen kimse için kullanılır.
Müflis'in şeriat ıstılahındaki tarifi ise derhal ödemesi gereken veya servetinden fazla borcu olan kişidir. Müflis üzerine konan hacr'ın değişik hükümleri vardır ki onları kısaca şöyle sıralayabiliriz:
1. Müflis'in üzerine hacr konması, ancak borcu malından fazla olursa caiz olur.

Malı ile borcu eşit olursa veya malı borcundan fazla olursa onun üzerine hacr koymak caiz olmaz. Nafakasını mallarından veya mallarının kazancından alması dutumu değiştirmez. Çünkü kişi üzerine hacr konulmasını meşru kılan deliller, ancak borcu malından fazla olduğunda hacr konulmasına delâlet etmektedir. Bunlardan biri, Hz. Peygamber'in Muaz b. Cebel üzerine hacr koymasıdır ki bunu daha önce zikretmiştik.

2. Alacaklılar, hacr konulmasını istemedikçe müflis üzerine hacr konulması caiz olmaz.

Alacaklıların bir kısmı hacr konulmasını ister, bir kısmı hacr konulmasını istemezse, hacr konulmasını isteyen alacaklıların alacağı da müflisin malından fazla olursa, müflisin üzerine hacr konulur. Aksi takdirde, yani hacr konulmasını isteyen alacaklıların alacağı müflisin malından fazla değilse, müflisin üzerine hacr konulmaz. Bunun delili ise Hz. Peygamber'in, alacaklıların isteği üzerine Muaz'ın üzerine hacr koymasıdır. Ayrıca müflis üzerine hacr konulmasının nedeni, alacaklıların maslahatının gözetilmesidir. Eğer alacaklılar müflis üzerine hacr konulmasını istemezlerse, bundan, müflisin üzerine hacr konulmasında alacaklıların maslahatları olmadığı anlamı çıkarılır. Bu bakımdan iflas eden bir kişi üzerine, alacaklılar istemedikçe hacr konulmaz.

3. Hâkim, müflis üzerine hacr koyduktan sonra, alacaklıların haklan onun zimmetine bağlı olmaktan çıkar, mallarına bağlanır. Yani onun borcu tıpkı rehin alan kişinin yanında bulunan mal gibi olur. Bu nedenle şarî, o mallar üzerinde tasarruf etme yetkisini alacaklılara vermiştir ki böylece haklarını (alacaklarını) o mallardan alabilsinler.

4. Hâkim'in müflis üzerine konan hacr kararını ilan etmesi sünnettir. Böylece halk onunla alışveriş yapmaz.

5. Hâkim veya naibinin, müflisin mallarını satıp alacaklıların borçlarını ödemesi vacibdir.

Bunu mümkün olduğu kadar çabuk yapması da sünnettir. Malların satışında ve satışın keyfiyetinde hacr altında olan kişinin maslahatı gözetilmelidir: Önce bozulacak ve çürüyecek mallar, sonra menkuller, sonra da gayr-ı menkuller satılmalıdır. Ayrıca bu mallar satılırken, her mal kendi pazarında satılmalı ve malın gerçek değeri korunmalıdır. Satış esnasında hem hacr altındaki kişinin hem de alacaklıların bulunması sünnet1 tir.

Hâkimin, hacr altındaki kişinin mallarını satarken, onun ve aile efradının zaruri ihtiyaçları olan yiyecek, giyecek ve mesken gibi mallarını satmaması vacibdir. Hacr altındaki kişi, borçlarını ödemek için zaruri

ihtiyaçlarını da satmak isterse, hâkim buna mâni olmalıdır.
6. Hâkim, hacr altındaki kişinin mallarını ve parasını alacaklılara taksim ederken, herbirine alacağı oranında dağıtmalıdır.
Hacr altındaki kişinin malları ve parası, alacaklılar arasında taksim edildiği halde borcu tükenmezse, alacaklıların ona süre tanıması gerekir. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
Eğer borçlu darda ise, bir kolaylığa erişinceye kadar (ona) mühlet verin. Eğer bilirseniz, alacağınızı tasadduk edip bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır. (Bakara/280)
Ebu Said el-Hudrî'den şöyle rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber zamanında bir kişi satın aldığı bir malda zarar etti, borçları çoğaldı. Hz. Peygamber, o kişiye sadaka verilmesini tavsiye etti. Fakat verilen sadakalar borcunu ödeyecek miktara ulaşmadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, o kişinin alacaklılarına şöyle buyurdu: 'Bulduğunuzu alın, sizin için bulduğunuzdan fazlası yoktur[312][5]
Buradan anlaşıldığına göre hacr altındaki kişinin malları alacaklılar arasında taksim edildikten sonra, geriye kalan borcunu çalışıp ödemesi gerekmez. Borcuna karşılık onlara çalışması da gerekmez.

İflas Eden ve Üzerine Hacr Konan Kişinin Tasarrufta Bulunması

Müflis üzerine hacr konulduğunda mallarında tasarrufta bulunmaktan menedilir. Çünkü hacr altına alınan kişi ile malları arasındaki alaka -alacaklıların alacağının ödenmesi için- kesilir. O malların mülkiyeti her ne kadar ona aitse de tasarruf hakkı ona ait değildir. Üzerine hacr konan müflisin, mallannda tasarruf etmesiyle ilgili hükümleri kısaca şöyle sıralayabiliriz:
a. Hacr altına alınan müflisin satış, rehin, hibe, kira gibi muamelelerinin hiçbiri sahih olmaz.
Şafii mezhebinin en sahih görüşüne göre bu hüküm aynî mallarla ilgilidir.
Şafii mezhebinin/mukabil (zayıf olan) görüşü ise şöyledir: Müflisin tasarrufu dondurulmuş bir tasarruftur. Eğer malı alacaklıların alacağından fazla olursa tasarrufu geçerli olur, aksi takdirde geçersizdir.
b. Hacr altına alınan müflisin, zimmetine bağlı olan malî tasarrufları sahih olur. Meselâ hacr altındaki müflis, selem usulüyle satış yaparsa veya vasıfları belli ve zimmetinde olan bir malı satarsa, bu satış sahih ve geçerli olur. Çünkü bu şekildeki tasarrufta alacaklıların herhangibir zararı

bahis mevzu değildir.
c. Hacr altına alınan müflisin, aynî mallarındaki tasarrufu dışındaki tasarrufları sahihtir.
Bunlar ister zimmete bağlı olsun, ister olmasın. Meselâ nikâhlanmasi, boşaması, hulû yapması, zimmetinde kısas tahakkuk eden bir kişiye kısas tatbik etmesi, kısası affedip diyet alması, hem kısası hem de diyeti affetmesi sahih ve geçerlidir.
Ancak hacr altına alınan müflis bir kadın olursa, onun hulû yoluyla (mal karşılığı) kocasından boşanması sahih olmaz. Çünkü onun boşanmak için kocasına verdiği mal, alacaklıların hakkının bağlı bulunduğu maldır".
d. Mala ve hakka dair bütün ikrarları sahih olup vücubiyeti hacr'dan önceki zamana avdet eder. İkrar kimin için yapılmışsa onlar da diğer alacaklılarla beraber kişinin malında hak sahibi olurlar; yani diğer (önceki) alacaklıların hakları bu mala bağlı olduğu gibi, kendileri için ikrar yapılan kişilerin hakları da bu mala bağlı olur ve mal taksim edildiğinde, sonra gelenler de onlarla beraber paylarına düşeni alırlar.
Hacr altına alındıktan sonra malî bir hakkı ikrar ederse, bu ikrar kabul edilmez, kendisi lehine ikrar yapılan kişi alacaklılara dahil olup taksim edilen maldan hisse alamaz. Bu bakımdan müflisin, kendileri lehine mal ikrar ettiği kişiler -maslahatları için- hacr'ın kalkmasını beklemek durumundadırlar.

Ölümcül Bir Hastalığa Yakalan Kişinin Tasarrufuyla İlgili Hükümler

Ölümcül bir hastalığa yakalan kişi, ölümle neticelenecek bir hastalığa müptela olan kişidir. Doktorlar ve tecrübeli kişiler bu hastalığın çaresi olmadığını itiraf ederler. Göğüs göğüse yapılan bir savaşa katılan veya dalgalı bir denize atılan veya şiddetli tipi veya fırtınaya tutulan veya şiddetli doğum sancısı çeken kişiler de ölümcül bir hastalığa yakalan kişiye kıyas edilmişlerdir. Ne kadar şiddetli olursa olsun diş ağrısına tutulan kişi bu tarifin dışındadır. Çünkü diş ağrısı korkulan hastalık türünden değildir; zira diş ağrısının ölümle sonuçlanması görülmüş bir olay değildir.
Bu hastalıklara bağlı olan hükümlerin en önemlileri şunlardır:
1. Kişinin bir varisi yoksa veya tasarrufu sahih olmayan bir varisi varsa, ölümcül hastalığa yakalan kişi servetinin üçtebirinden fazlasında tasarruf

edemez.
Bu tasarrufun, hayattayken veya ölümüne bağlı olarak yapılması meseleyi değiştirmez. Eğer kişi bu sınırı gözetmeden fazla tasarruf yaparsa, malın üçtebirine dahil olan kısım geçerli, diğeri geçersiz kabul edilir. Bu da tasarrufları birbiri arkasına olursa böyledir. Eğer bir defada olursa, malın üçtebiri bunlara taksim edilir, taksim edilmesi mümkün değilse, tasarrufun tümü bâtıl olur.
2. Kişinin bir varisi varsa ve tasarrufu da sahih ise, ölümcül bir hastalığa yakalanan kişinin malının üçtebirinden fazlasında tasarruf etmesi varisinin iznine bağlıdır. Eğer varisi, tasarruf etmesine izin verirse tasarrufu sahih olur, aksi takdirde bâtıl olur. Varisin izin verip vermemesi ölüm sonrası için nazar-ı itibara alınır.
Sa'd b. Ebî Vakkas şöyle rivayet ediyor: Veda haccı senesinde ağır bir hastalığa yakalandım. Hz. Peygamber ara sıra beni ziyarete gelirdi. Bir defasında dedim ki:
- Ey Allah'ın Rasûlü! Gördüğün gibi ağır bir hastalığa yakalandım. Benim bir tek kızımdan başka da varisim yoktur. Malımın üçteikisini tasadduk edeyim mi?
- Hayır!
- Yarısını tasadduk edeyim mi?
- Hayır!
- Üçtebirini tasadduk edeyim mi?
- Üçtebiri de çoktur. Fakat üçtebirini tasadduk edebilirsin. Senin varislerini zengin bırakman, onları fakir bırakmandan, başkalarına el-avuç açmalarından daha hayırlıdır.[313][6]
3. Yukarıda zikredilen hükümler, borcu malından az olan hastalar için geçerlidir.
Borcu malından çok olan hasta ise hacr altına alınır. O, malının azında da çoğunda da tasarruf edemez.
4. Teberrular, tasarruflar ve vacib olan nafakalar arasını -zikrettiğimiz üzere- ayırd etmemiz gerekir. Daha önce sıraladığımız üç bend teberruatı kapsamaktadır. Tasarruflara ve vacib olan nafakalara gelince, kişi nafakayı hayatta iken yerine getirmiş ise ana maldandır; yok eğer ölümünden sonra verilmesini vasiyet etmişse, bu bir borcun, bir haccın veya zekâtın edasını vasiyet etmek gibidir. Eğer nafakayı mutlak bir tarzda vasiyet etmişse, onu bütün malından çıkarması gerekir. Şayet üçtebirinden çıkarmalarını vasiyet etmişse, ona itibar edilir; üçtebir

yetmezse diğer mallardan tamamlanır.
'O halde tasarrufun malın üçtebiri ile sımrlandırılmasının faydası nedir?' denecek olursa, buna şöyle cevap verilir: Kişi bu teberruat dışında başka teberruat vasiyet etmiş olursa, bu fayda ortaya çıkar; zira bu takdirde vacibler çatışacaktır. Hatta malın üçtebiri, hepsini kapsayacak ölçüde değilse, teberrular ilga edilir veya vacibleri yerine getirmeye kafi gelecek miktar ayrılır, gerisi ilga edilir. Üçtebir ile takyid etmenin faydası varislerin maslahatlarını gözetmektir ki vasiyetler mirasın çoğunu yiyip bitirmesin.

Buluğ ve Rüşd Çağının Bilinmesi

Allah Teâlâ küçük çocukların üzerindeki hacr'ı, onların buluğ ve rüşd çağına ermeleriyle sınırlandırmıştır. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır:
Yetimler evlenme çağına varıncaya kadar onları deneyin. Eğer onlarda (mallarını koruyabilecek bir) olgunluk görürseniz, mallarını kendilerine verin.
(Nisa/6)
O halde baliğ olmanın ve rüşd'e ermenin mânâsı nedir? Bir kişinin baliğ olup rüşd'e erdiği nasıl bilinir?
Bir kişinin baliğ olmasından maksat, onun ilahî teklife ehil olma yaşına ulaşmasıdır. Bir kişinin buluğ çağına ulaştığı şu üç şeyden biriyle bilinir:
1. İster erkek, ister kız olsun 15 yaşını bitirmesiyle
2. İhtilam olmasıyla "" .
Ihtilam olmaktan maksat, erkek veya kızdan meninin gelmesidir.
3- Eğer kadın ise hayız görmesiyle
Bir erkek -sıcak memleketlerde- dokuz yaşından itibaren ihtilam olmaya, bir kız da dokuz yaşından itibaren hayız, görmeye başlar. Bu durum, iklim ve hayat şartlarına göre değişiklik arzeder.
Bir kişinin rüşd'e erişmesinden maksat, mallarını koruyup gözetebilecek bir olgunluğa erişmesidir. Bir kişinin rüşd'e erişip erişmediği ise deneme yoluyla anlaşılır. Bu deneme ile beraber dinde salih olma şartı da aranır mı? İmam Şafii ve ashabının ekserisine göre dinde salah şarttır. Buna binaen ancak din ve dünyasında hayırlı yolu seçebilecek bir kimseye reşid denir. Şafii mezhebinin âlimlerinden bir kısmı, reşid olmaktan maksadın sadece dünya ile ilgili olduğunu, burada da ondan bahsedildiğini söylemişlerdir.
Çocuğun üzerinden hacr'ın kalkması için, onun hem baliğ olması, hem de

reşid olması şarttır.
Çocuğun tasarruflarında rüşd görülse bile çocuk baliğ olmadan hacr'dan kurtulamaz. Çocuk İhtilam olsa, yani baliğ olsa, onda rüşd görülmediği takdirde malları kendisine teslim edilmez. Bu husus, şu ayet-i kerimeden açıkça anlaşılmaktadır:
Yetimler evlenme çağma varıncaya kadar onları deneyin. * Eğer onlarda (mallarını koruyabilecek bir) olgunluk görürseniz, mallarını kendilerine verin.
(Nisa/0
Görüldüğü gibi burada reşid olma, hacr'm kalkmasını gerektiren baliğ olmanın şartı olarak zikredilmektedir.

Buluğdan Sonra Fasıklık ve Ona Terettüb Eden Hükümler

' Fısk, Allah Teâlâ'nın çizdiği sınırı aşmak demektir. Meselâ kişinin büyük günahlardan birini işleyip tevbe etmemesi veya küçük günah işlemekte ısrar etmesi fısk'tır. Önceki bahislerde büyük günahların ve küçük günahların neler olduğu belirtilmişti.
Baliğ ve reşid olduğu için üzerinden hacr kaldırılan kişi, bir süre sonra fasık olursa, fakat malî tasarrufları iyi olursa, tekrar hacr altına alınır mı? Şafii mezhebinin sahih görüşü şudur: O kişi, fasıkhğından ötürü tekrar hacr altına alınmaz. Çünkü ne sahabe, ne de tabiûn döneminde baliğ ve reşid olduktan, malını eline aldıktan sonra fasık olan bir kişinin tekrar hacr altına alındığı görülmemiştir.
Bu durum ile, hacr altındayken baliğ ve fasık olma durumu arasındaki fark şudur: Hacr altındayken baliğ ve fasık olan kişi üzerinde hacr devam etmektedir, yani onun üzerinden hacr hiç kaldırılmamıştır. Hacr ancak bütün sebepleri ortadan kalktıktan sonra kalkar. Çünkü aslolan, eşyayı hâli üzerine bırakmaktır. Eğer bütün sebepler ortadan kalktıktan sonra, hacr kaldtrıîmişsa, kişi fasık olduğunda ona ikinci kez hacr konması caiz olmaz. Ona ikinci kez hacr konabilmesi için tüm sebeplerin tekrar oluşması gerekir. Fasıklık ise, sebeplerin sadece bir tanesidir. Ancak p kişinin malında kötü tasarruf etmesi hacr'ın geri gelmesini gerektirir. Fakat o kişiye tekrar hacr konması için hâkim veya naibinin hüküm vermesi şarttır. Sahih olan görüşe göre böyle bir durumda akrabalarının velayeti nazar-ı itibara alınmaz.

El-İMAMET'UI-UZMÂ

İmametin Önemini ve Hükmünü ve İslâm Toplumunun Ayakta Durmasının İmametin Selâmetine Bağlı Olduğunu Beyan Etmek İçin Bir Mukaddime

İmamet'ul-Uzmâ dinî bir mertebe ve nübüvvetin halefidir; yani imam (halife) Rasûlullah'in halifesidir, müslümanların idaresinde Peygamber'i temsil etmektedir. Fakat bir fark ile ki Rasûlullah (s.a) ümmeti ilzam eden kanunları vahiy olarak alırken, imam, bu kanunları Kur'an ve Sünnet'in sabit olan nasslarından, ümmetin icmasından almakta veya İslâmî kaidelere göre ictihad etmektedir.

İmamet (hilafet) mertebesi, müslümanların manevî varlığının tesbitinde en büyük ehemmiyeti taşımaktadır. Bu bakımdan bir imam (halife) seçilmesi, şu sebeplerden ötürü gereklidir:

A. Allah'ın müslümanlara emrettiği vaciblerin en büyüğü, müslümanların Allah'ın ipine sarılması, tek vücud gibi olmaları, tefrikaya düşmemeleri ve birbirleriye mücadele etmemeleridir.

Hiçbir toplum, içlerinden birini idareci yapıp onun emrine uymadıkça tefrikaya düşmekten kurtulamaz. Bu idareci, onların birliğini sağlar, hâkimiyeti ile onların gücünü birleştirip bir araya getirir. Bu idareci, nizam ve intizamın sağlanması, kanunların uygulanması için zaruridir. Hayvanlar bile birliğin gerekli olduğunu sezmektedirler.

B. İslâm şeriatının hükümlerinin büyük bir bölümünün uygulanması, imamın (halifer;n) varlığına bağlıdır.

Husûmetlerde meseleyi hail u fasl etmek, delilleri tayin etmek, hacr'ı ilan etmek, sulhu ikrar etmek ve benzeri meseleler ancak imamın iradesiyle çözülebilir. Bu bakımdan onun varlığı -şer'î ahkâmın tam ve doğru bir şekilde tatbik edilebilmesi için- zaruridir. Evet, tüm bunları yerine getirmek ve meriyete sokmak bir imamın (halifenin) varlığına bağlıdır.

C. İslâm şeriatında bir kısım hükümler (meseleler) vardır ki onlara imamet hükümleri veya sıyaset-i seriye hükümleri denir. Şârî, bu hükümler (meseleler) hakkında kesin bir emir vermemiş, onları imamın (halifenin) basiretine veya imamların -maslahat ve duruma göre- ictihadına bırakmıştır.

Bunlar malî tazminatlar, askerin eğitilmesi, esirlerle ilgili meseleler ve

benzerleridir. Eğer ortada imamet mertebesini ihraz eden bir halife yoksa, bu meseleler muallakta kalır ve onlar hakkında bir hüküm verilemez.

D. İslâm ümmeti, her zaman belâ ve felaketlere maruz kalabilir; zira her an heva ve hevesine uyan, din namına ortaya atılan bir grubun çıkıp isyan etmesi, birlik ve beraberliği bozması mümkündür. Böyle fitnelerin ateşini söndürmenin tek yolu, müslüman ve adil bir imamın bulunmasıdır. Bu imam, ümmete doğru yolu gösterir ve onu başka yollara sapmaktan alıkoymaya çalışır; zira ortada bir imam olduğunda ümmet şaşkınlığa düşmez; imamın emrettiğini yapar, gösterdiği yoldan yürür. Çünkü imama itaat etmek farzdır. Müslümanların başında bir imam bulunmadığı zaman, çeşitli fikir sahipleri müslümanları şaşkınlık içerisinde değişik gruplara ayırır. Böyle bir tehlike müslümanları felakete götürür. Çünkü değişik gruplara ayrılan müslümanlar birbirleriyle çarpışır, birbirlerini yok ederler. Böyece ayrılık ve ihtilaf bütün müslümanların helak olmasına sebep olur.

İmametin Şartlan

İmamet (hilafet) görevini yüklenecek kişide şu şartların bulunması gerekir:

1. Müslüman olmak

Müslüman olmayan bir kişinin imameti sahih olmaz. Çünkü imamet şer'î işlerdendir Müslümanların durumlarını tanzim etmek, hükme bağlamaktır. Müslümanların durumlarının tanzim edilmesini, bu hükümlere iman etmeyen bir kişiye tevdi etmek mümkün değildir.

2. Erkek olmak

Kadının imameti sahih olmaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Başlarına emîr olarak bir kadım seçen toplum felah bulmaz.[314][1]

Ayrıca imam (halife), müslümanların maruz kaldığı çeşitli müşkilat-ları halletmek zorundadır. Bu müşkilatlann bazılarını kadının halletmesi mümkün değildir.

3- Reşid olmak

Çocuğun, sefihin ve delinin imameti sahih olmaz. Çocuğun, sefihin ve delinin; etrafında binlerce vezir, müsteşar, danışman olsa dahi imam (halife) olması caiz değildir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

Çocukların emir olmasından Allah'a sığının.[315][2]

4. Adil olmak

Adil olmaktan maksat; kati, zina, faiz gibi büyük günahları işlememek, küçük günahlarda ısrar etmemektir. Bu bakımdan fasık bir kimsenin halife olması sahih değildir.

5. Dinî hükümleri ve delillerini bilmek, yeni çıkan meselelerde ic-tihad yeteneğine sahip olmak. Zira Hz. Peygamber'den sonra meydana gelen birtakım meseleler vardır ki onlar hakkında ancak halife -müslümanların maslahatına göre- hüküm verebilir.

6. Kulak, göz, dil gibi hassalarının sağlam olması gerekir.

Halife olacak kişinin duyu organları sağlam olmazsa, gerektiği şekilde davranmaktan mahrum olur.

7. Uyanık ve umûmi bir sezgiye sahip olmalıdır,

Bu uyanıklık ona idarî bir kabiliyet vermeli, devleti ve milleti tehdit eden tehlikeleri sezip onlardan korunmalıdır. Bu uyanıklığın bulunup bulunmadığına ise şura ehli ol in kişiler karar verir.

8. Kureyş kabilesinden olmalıdır, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

İmamlar Kureyştendir.[316][3]

Bu iş (halifelik) Kureyşe aittir.[317][4]

İnsanlar şu iş (hilafet) hususunda Kureyş'e tabidirler.[318][5]

Maverdi'nin dediği gibi, bu nasslar varken bu hususta herhangibir şüphe olamaz ve bu nasslara muhalef eden bir kişinin sözüne de itibar edilmez. Ancak İmam olacak kişinin Kureyş kabilesinden olması şart olduğu gibi, diğer hilafet şartlarına da sahip olması gerekir. Eğer Kureyş kabilesinden olan kişide hilafetin diğer şartları mevcut değilse, diğer Arab kabilelerinden bir kişi halife seçilir. Arab kabilelerinde de hilafet şartlarına sahip olan bir kişi yoksa, hilafet şartlarına sahip olan herhangibir müslüman -hangi soydan olursa olsun- halife seçilir. Hilafet şartlarının tümüne sahip olan yoksa, yeterli vasıflara sahip olan bir kişi -şahsî salaha sahip olan kişi tercih edilerek- halife seçilir. Meselâ hükümleri bilen, idarî kabiliyete sahip olan bir kişi, şahsî bir hatası nedeniyle cerhedilmiş olsa da salih ve adil olmakla beraber idarî kabiliyete sahip olmayan bir kişiye tercih edilir. Ancak halife seçilecek kişinin, her halükârda müslüman olması- şarttır, hiçbir durum bu şartı ilga edemez.

İmametin Akdedilme Şekli İmamet, şu yollardan biriyle akdedilir:

Biat yoluyla

Biat'ın keyfiyetinden ve şartlarından aşağıda bahsedeceğiz.

• Veliaht tayin etmek suretiyle

Yani halifenin kendisinden sonra halife olacak kişiyi tayin etmesiyle imamet akdedilmiş olur. Bu yol da şer'î bir yoldur ve bu şekilde halife tayin edilen kişinin hilafeti sahihtir. Ancak şu iki şartın mevcut olması gerekir:

a. Veliaht tayin edilen kişi, sözkonusu imamet şartlarına sahip olmalıdır.

Yani imamet şartlarına sahip olması ve bu hususta kendisinden daha üstün bir kişinin bulunmaması gerekir. Eğer imamet şartlarına sahip olmazsa veya imamet şartlarına sahip olan ve kendinden üstün olan biri varsa, imamet akdi sahih olmaz.

b. Veliahd, imameti kabul ettiğini açıkça söylemelidir.

En sahih görüşe göre veliahd, imameti kabul ettiğini, kendisini tayin eden halife hayattayken söylemelidir. Bu iki şart mevcut olduğunda kendisini veliahd tayin eden halifenin ölümü ile o kişi halife olur. Onun halife olması için ehl-i hâl ve'1-akd'm -ne veliahd tayin eden halifenin yaşadığı sırada, ne de öldükten sonra- rızası şart değildir. Bunun delili ise Hz. Ebubekir'in, Hz. Ömer'i kendisinden sonrası için halife tayin etmesi ve bunun sahih olduğu hususunda bütün müslümanların icma etmesidir. Hz. Ebubekir, şu meşhur sözleriyle Hz. Ömer'i halife tayin ettiğini bildirmiştir: 'İşte bu, Rasûlullah'ın halifesi Ebubekir'in dünyadan ayrılıp ahirete varacağı bir anda söylediği sözdür. Bu an öyle bir an ki o anda kâfir müslüman olur, facir ittika eder'.

Bundan sonra Hz. Ebubekir şöyle devam etmiştir: 'Ben size Ömer b. Hattab'ı halife seçtim. Eğer doğru söyler, adaletli davranırsa, benim onun hakkındaki kanaatim budur. Eğer zulmeder, İslâm'ı tebdil ederse, ben gaybı bilmem. Benim kasdım hayırdır'.

Bu durum, halifenin tek kişiyi halife seçmesi halinde böyledir. Eğer halife, imamet meselesini bir gruba havale ederse, halifenin vefatından sonra onlar kendi aralarında imamet şartlarına sahip olan birini halife seçerler. Bunun delili de Hz. Ömer'in hilafet meselesini altı kişilik bir gruba havale etmesi ve bütün müslümanların bunun sahih olduğu hususunda ittifak etmeleridir. Hz. Ömer, kendisinden sonra bir kişiyi halife tayin etmeyerek, bu meseleyi Hz. Ali, Hz. Osman, Zübeyir b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Hz. Abdurrahman b. Avf ve Hz. Sa'd b. Ebî Vakkas'a havale etmiş ve aralarından birini halife seçmelerini tenbih etmiştir.

• Kuvvet yoluyla hilafet makamına gelmek.

Kuvvet yoluyla hilafete gelen kişinin hilafetinin sahih olması için şu şartlara sahip olması gerekir:

a. Kuvvet yoluyla hilafet makamına gelen kişi, sözkonusu imamet şartlarına sahip olmalıdır veya mevcut insanlar arasında en fazla şarta sahip olan kişi olmalıdır. Hilafet makamını kuvvet yoluyla ele geçiren kişide adalet olmaması halinde, o kişinin imametinin sahih olup olmadığı hususunda ihtilaf vardır. Ancak doğru olan şudur ki hilafet makamını kuvvet yoluyla ele geçiren kişinin imameti sahihtir, fakat kendisi âsi sayılır.
b. Hilafet makamı, halifenin ölümünden veya meşru bir şekilde azledilmesinden, sonra kuvvet yoluyla ele geçirilmiş olmalıdır. Eğer kişi, halife hayatta iken hilafet makamını kuvvet yoluyla ele geçirirse, o halife de hilafet makamını kuvvet yoluyla ele geçirmişse, galip olan kişinin imameti sahih olur. Ancak birinci halife biat veya veliahd tayin edilmek suretiyle halife olmuşsa, hilafet makamını kuvvet yoluyla ondan alan kişinin imameti sahih olmaz. Bunun delili şu hadîs-i şeriftir:
İki kişiye biat edildiği zaman, ikincisini öldürün.[319][6]
Siyasî idare işiniz tek bir adam üzerinde birlik ve vahdet halindeyken, sizlere biri gelir de birliğinizi parçalamak yahut topluluğunuzu fırka fırka bölmek isterse onu öldürünüz.[320][7]

Biat'ın Şartları ve Keyfiyeti

İmametin akdolunması hususunda ilk yolun biat olduğunu söylemiştik. Biat, halife ile halk arasında yapılan bir ahid (sözleşme)dir. Biat, imametin akdolunmasmda esas yoldur. Halife ile halk arasında yapılan bu ahid, ancak ehl-i hâl ve'1-akd'in istişaresinden sonra olur; zira Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:
İşleri, kendi aralarında istişare iledir. (Şûra/38)
Hz. Peygamber döneminde bir kişi İslâm'a girdiğinde Rasülullah'a, dinlemek ve itaat etmek üzere biat ederdi. Ayrıca birinci ve ikinci Akabe biatlan da bilinmektedir.
Ubâde b. Sâmit şöyle rivayet ediyor: 'Biz, Rasûlullah'a zorlukta, kolaylıkta, neşede, kederde ve başkalarının bizim üzerimize tercih edilmesi hallerinde dinlemek, itaat etmek, emanet sahibi olan kimselerle emirlik hususunda nizalaşmamak, her nerede bulunursak bulunalım muhakkak hakkı söylemek, Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından ve kötülemesinden korkmamak üzere biat edip söz verdik1.[321][8]
Hz. Peygamber vefat ettiğinde, bir kişinin onun yerine geçip devletin ve

milletin meselelerini halletmesi, idare etmesi gerekmekteydi. Bu ise, Peygamber'den sonra bir kişiye biat etmek suretiyle gerçekleşir. Böylece Peygamber'e yapılan biat ve ona gösterilen taat devam eder.

Biat'ın Şartlan

Hilafet ve imamet biat'ının akdolunması için şu şartların mevcut olması gerekir:

1. Biat, İslâm âleminin değişik yörelerinden gelen ehl-i hâl ve'l-akd tarafından yapılmalıdır.

Ehl-i hâl ve'l-akd; âlimler, liderler ve halkın ileri gelenleridir; yani bir müşkilat olduğunda veya önemli hususlarda kendilerine başvurulan kimselerdir, islâm aleminin her köşesinde bulunan ehl-i hâl ve'l akd'in tümünün biat merasimine katılması şart olmadığı gibi, biat için belli bir sayı da şart değildir, her beldeden cemahir yeterlidir. Bu hususta erkeklerle kadınlar eşittirler. Ancak kadınların biati erkeklerin biatindan farklıdır; yani kadınlar biat ederken el sıkışmadan sadece dilleriyle biat ederler. Bunun delili, Hz. Peygamber'in Mekke fethinden sonra biat alırken kadınlarla el sıkışmamasıdır.

Buna biaen ehl-i hâl ve'l-akd veya cemahir, imamet şartlarına sahip olan bir kişiye biat ettikleri zaman, o kişinin imameti sahih olur, bütün müslümanlar hakikaten ve hükmen o biat'a katılmış sayılır; yani fiilen veya onu dinlemek ve itaat etmek suretiyle hükmen biat ederler. Tüm insanların fiilen halifeye biat etmeleri şart koşulmamış, sadece ehl-i hâl ve'1-akd'in biat'ı ile iktifa edilmiştir. Çünkü şeriatın kaynaklarından biri olan icma, ehî-i hâl ve'l-akd ile «neydana gelir.

Kendileriyle icma meydana gelen ehl-i hâl ve'1-akd'in ittifak ettiği bir konuda, halka düşen onlara ittiba etmektir; zira icma, kesin bir delildir, ona muhalefet etmek caiz değildir.

2. Ehl-i hâl ve'I-akd'de şu şartların bulunması gerekir: İmametle ilgili hükümlerde ictihad derecesine ulaşmış olmalıdırlar.

• Adalet şartına ve şahitlerde bulunması gereken diğer şartlara sahip olmaları gerekir.

Ehl-i hâl ve'1-akd'de bu şartlar mevcut değilse, onların biat'ı geçerli olmaz ve dolayısıyla imamet akdi akdolunmaz.

3. Ehl-i hâl ve'1-akd'in biat ettiği kişi, açıkça veya kinaye yoluyla halifeliği kabul ettiğini söylemelidir.

Biat edilen kişi, halifeliği kabul etmezse, bu hususta zorlanamaz. Çünkü halifelik cebr ve zorlama ile değil, rıza ile olur.

Biat'ın Sonuçlan

İmamet şartlarına sahip olan bir kişi biat veya veliahd tayin edilmek veya kuvvet yoluyla halife olursa, müslümanların işlerini idare etme hususunda onların velîsi olur ve şu vazifeler kendisine vacib olur:

• Halife olduğunu halka ilan etmelidir.

Ümmet toptan, imametin ona verildiğini bilmeli, ismini ve kendisini tanımasa da vasıflarını ve meziyetlerini bilmelidir.

• Şu hususlara riayet edip şu vazifeleri yerine getirmesi gerekir:

A. Kur'an, Sünnet ve İcma ile sübut bulan dinî asılları korumalıdır.

Yani şüpheye düşen veya bid'ata kayan kişilere doğru yolu delilleriyle beraber açıklayıp izah etmeli ve gereken hadler ve cezalarla onları muahaze etmelidir.

B. Malî, medenî, ahval-i şahsiyye, cinayetler ve diğer meselelerle ilgili ilahî hükümleri infaz etmelidir.

C. İslâm beldelerinde emniyet ve asayişi sağlamalı, İslâm'ı yaymaya çalışmalı ve müslümanların İktisadî, içtimaî ve kültürel maslahatlarını gözetmelidir.

D. İslâm devletinin sınırlarını sağlamfaştırmalı, orada düşman saldırısını durduracak kadar kuvvet hazırlamalıdır.

Sınırları takviye etmek için gereken herşeyi yapmalıdır.

E. Dünyanın her. tarafındaki insanları İslâm'a davet etmelidir. İslâm davetinin önüne çıkan tüm engelleri yıkmak için cihad etmelidir.

Halife, vacibleri yerine getirmek ve tahkik etmek için uygun olan herşeyi yapabilir, her yolu deneyebilir. Meselâ gerekli ve uygun görürse vezirler, valiler, kadılar tayin edebilir ya da azledebilir; zira tüm bu konulardaki kararları belirleyicidir.

• Tüm müslümanlar -masiyet olmayan her hususta- onun emrine uymak ve ona itaat etmek zorundadır.

Ey İnananlar! Allah'a itaat edin. Rasûlullah'a ve sizden olan idarecilere itaat edin. (Nisa/59) Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:

Müslüman olan kişiye, hoşlandığı ve hoşlanmadığı hususlarda (âmirlerini) dinlemek ve itaat etmek vacibdir. Ancak masiyet ile emredilmesi hali müstesnadır. Masiyet ile emrolunursa onları dinlemek ve itaat etmek yoktur.[322][9]

İmam Nevevî şöyle diyor: 'Âlimler, masiyet olmayan emirlerde imama

itaat etmenin ve masiyet olan hususlarda da imama itaat etmemenin farz olduğunda ittifak etmişlerdir'.
Masiyet hususunda olmamak şartıyla adil de olsa, zâlim de olsa imama itaat etmek vacibdir. İmam, bir masiyeti emrederse, bu hususta ona itaat etmek haramdır ve nerede olursa olsun hakkı açıkça söylemek vacibdir. Fakat imamı, halifelik makamından indirmek veya onunla savaşmak niyetiyle onun emrinden çıkmak, -müslümanların ittifakıyla-caiz değildir. Çünkü burada müslümanların birlik ve beraberliğinin bozulup parçalanması bahis mevzudur. İmamın fiilen masiyeti işlemesi de masiyeti emretmesi gibidir. Fiilen masiyet işieyen imama karşı, müslümanların yapması gereken şey, onun emrinden çıkmak, onunla savaşmak değil, ona hakkı beyan etmek, onu bu hususta protesto etmektir. Ancak bu durum, imamın küfre girmemesi veya küfrü emretmemesi halinde geçerlidir. Eğer imam kâfir olursa, imameti ilga olur, müslümanların biatları düşmüş olur. Bunun tafsilatı İmamın Azli bahsinde gelecektir.

Şura'nın Hükmü ve Hangi Meselelerde Meşru Olduğu

Şura ve meşveret, hakikate vasıl olmak ve müşkülen çözmek için başkalarının fikir ve düşüncelerine başvurmak demektir.

Şura'nın İslâmî Hükümleri İki Kışıma Ayrılır

I. Bazı hükümler Kur'an ve Sünnet'in açık nasslanna veya İcma'ya dayanır ki bu hükümler hakkında istişare etmek sözkonusu değildir; zira ne kadar yetkili olursa olsun, ne kadar âlim olursa olsun hiç kimse bu hükümleri kaldırma veya değiştirme veya tadil etme yetkisine sahip değildir. İdarecinin burada, yani Kur'an ve Sünnet'in açık nasslanna veya İcma'ya dayanan bu hükümler hususunda yapması gereken şey, onları korumak ve onlara uymaktır.
II. Bunlar birtakım içtihadı hükümlerdir ki kendi aralarında iki gruba ayrılırlar:
Birinci Grup: Allah'ın ilminde takrir bulan hükümlerdir. Kur'an veya Sünnet veya İcma veya Kıyas'ın teşrî delilleri bu hükümleri zımnen kapsamaktadır. Bu hükümleri Kur'an'm veya Sünnet'in veya İcma'nın veya Kıyas'ın delillerinden çıkarmak için araştırmaya, cehd ve gayret göstermeye ihtiyaç vardır. İşte bu hükümler Allah Teâlâ'dan cümleten ve

tafsilen tebliği hükümlerdir. Bunlar hususunda karar vermek -idareci olsun veya olmasın- müctehidlerin yetkisi dahilindedir.
İkinci Grup: Bunlar, Allah Teâlâ'mn küllî olarak inzal ettiği hükümlerdir ki bu hükümlerin tafsilatı, müslümanların maslahatlarına uygun olarak nasıl tatbik edileceği, müslümanların gelişen konum ve durumlarının ne yapmayı gerektirdiği, bütün bunlar müslüman hâkim'in basiretiyle ve müslümaniann hizmetindeki ihlasi vasıtasıyla görüp takdir ettiği yolla ortaya konur. İşte bunlara İmamet Hükümleri veya Şer1! Siyasetin Hükümleri denir. Bu hükümlerde ancak müctehid olan İmam karar verebilir. Bu bahsin başında bu hükümlerle ilgili misalleri zikretmiştik.
İkinci kısımdaki her iki gruba dahil olan meselelerde (hükümlerde) istişare gerekir; yani imamın bu hükümlerde karar vermesi, ancak salih müctehidlerin bir kısmıyla istişare ettikten sonra caiz olur; zira Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e şöyle emretmektedir:
İş hususunda onlarla istişare et. (Âlu İmran/159)
Yine Allah Teâlâ, müslümanlan methederken şöyle buyurmaktadır:
İşleri, kendi aralarında istişare iledir. (Şûra/38)
Ayrıca Hz. Peygamberin, nass bulunmayan hususlarda ashab-ı kiram ile istişare etmesi de buna delildir. Meselâ Hz. Peygamber; Bedir,
Uhud ve Hendek savaşlarında ve Bedir savaşında alınan esirler hususunda ashab-ı kiram ile istişare etmiştir. Bunun pek çok misali vardır.
Birinci kışıma dahil olan hükümlerde istişare yapılmayacağına şu ayet-i kerime delâlet etmektedir:
Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdikleri zaman mü'min erkekle mü'min kadın için kendi işlerinden dolayı Allah'ın ve Peygamber'in hükmüne aykırı olanı seçme hakkı yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne isyan ederse, şüphesiz o apaçık bir sapıklıkla yolunu sapılmıştır. (Ahzab/36)
Hz. Peygamber de bu tür hükümler hususunda hiçbir kimseyle istişare etmemiş, o hükümlere uyma hususunda hem kendini, hem de sahabîleri mecbur tutmuştur.
Şunu da belirtelim ki istişare meclisinden çıkan ortak karara veya çoğunluğun kararına imamın -demokratik sistemlerde olduğu gibi- uyma mecburiyeti yoktur. İmama vacib olan, ehl-i ilim ve ehl-i basiretin görüşüne başvurmak, onların fikirlerini dinleyip incelemek, doğru * olduğuna İkna olursa ona uymaktır.
Beşerî sistemlerdeki meclis ile şura arasındaki farkı kısaca şöyle beyan edebiliriz: Beşerî sistemlerde meclis kanun koyucudur ve çoğunluğun

kararı bağlayıcıdır. İslâm şeriatında ise şura, kanun koyucu değil, Allah'ın hükmünü araştırıcıdır. Bu nedenle de burada azlık ile çokluk eşittir; zira bazen onların içinden bir kişi Allah'ın hükmüne muttali olabilir. Bu bakımdan hak, hangisinin dilinde meydana gelirse ona tâbi olmak lazım gelir. İmamın onlara üstünlüğüne gelince, onun üstünlüğü, insanları Allah'ın hükmüne götüren basiretinin çokluğu ile sabit olmuş, bu yüzden kendisine biat edilmiş ve halife seçilmiştir. İmamın, şura üyelerinin görüşlerinden birini seçmesi, o görüşün diğeF lerinden üstün olduğuna delâlet eder. Bu nedenle bütün müslümanların ona tâbi olması ve onun hükmü altında biraraya gelmeleri vacibdir.

İmam ve Ümmet Arasındaki Alâkayı Ortaya Koyan Esaslar

İmam -imametin hükümlerini ve şartlarını belirtmiştik- Allah'ın hükümlerini korumak hususunda Rasûlullah'ın halifesidir. İmam, bu hükümleri korur, zayi olmasına, değiştirilmesine mani olur, onların tatbik edilip edilmediğini kontrol eder. Bu hükümlerin doğru bir şekilde tatbik edilmesinin, emniyet ve sükûn için tek garanti olduğunda, ümmetin hayr ve saadetinin buna bağlı olduğunda hiç şüphe yoktur.
İşte bunun için:
1. İmam, kendiliğinden herhangibir kanun koyamaz. Çünkü kanun koyma yetkisi, Allah'a mahsustur. Hatta Peygamber bile kanun koyucu değil, Allah'ın kanunlarına uyucu ve onları tebliğ edicidir. Ancak şu var ki Peygamber bir konuda ictihad edip hüküm verdiğinde, o hükmün tatbikatının ve meşruiyetinin vahiy yoluyla Allah'ın takririne bağlı olduğu kabul edilir.
2. İmam; imam olması dolayısıyla herhangibir imtiyaza sahip değildir.
Şer'î hükümler karşısında imamın, diğer insanlara hiçbir üstünlüğü yoktur. Meselâ herhangibir meselede imamın şahitliği, başka bir kişinin şahitliğinden üstün değildir. İmam, aynı anda hem hâkim, hem de şahit olamaz. İmam, hâkim olduğunda şahitliği sözkonusu olamaz, şahit olduğunda da hâkimliği sözkonusu olmaz. Hâkim olduğunda, şahitlerin şahitliğiyle hüküm verir, veya sadece şahit olabilir, hâkimlik sıfatı -şahit olduğu esnada- kalkar. İmam, tıpkı diğer insanlar gibi kadı huzuruna şahit olarak çıkar, şahit olarak çıktığında o kadı'yı kendine naib kılmış . olur.
Bir kişi, Hz. Ömer'e davasını arzederek 'Şu adam bana zulmetti' dedi ve adamın yaptığı zulmü anlattıktan sonra 'Ey mü'minlerin emîri! Sen bunu

herkesten daha iyi biliyorsun' dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: 'Dilersen aranızda hükmedeyim, dilersen de hüküm vermeyip sana şahitlik yapayım'.

İmam (halife), kendisini herhangibir hadd'en, kısastan veya tâzir cezasından kurtaramaz; yani imam da diğer insanlar gibi işlediği bir suçtan ötürü cezalandırılır.

İmama, yerine getirmekte olduğu önemli görevler nedeniyle şura meclisi tarafından örfe göre ve meşru ve şerefli bir hayatın gerektirdiği miktarda bir maaş takdir edilir.

1. İmam, halk arasında Peygamber'in veya Peygamber'den sonra gelen halifenin halifesidir. Ancak bir fark vardır ki o da Hz. Peygamber'in vahiy alması ve içtihadının -vahyin tasdikiyle- şer'î hüküm olması veya reddedilmesidir. Halifeye gelince, onun^Allah'ın kitabına, Hz. Peygamber'in sünnetine ve müslümanların icmaına dayanması gerekir. Bunların dışında bir de ictihad edebilir. Ancak bu içtihadın Kur'an ve Sünnet'in umumi delaletiyle olması gerekir.

2. İmam, müslümanların -insanların birbirleri üzerindeki velayetini kabul etmeyen- umumi işlerinde onların velîsidir.

Bu yüzden imamın, müslümanların umumi işlerindeki tasarrufu, maslahatla kayıtlıdır; yani şer'an geçerli olması için maslahata uygun olması gerekir. Müslümanların imama itaati, 'Allah'ın hükümleri' diye tabir edilen maslahatın sınırlan dahilinde sözkonusudur. Yoksa İmam, imameti vasıtasıyla insanlardan menfaat temin etmek için müslümanların başına geçmiş değildir. Bilakis o, umumi maslahatların hayata geçirilmesi ve umumi maslahatlarla fertlerin maslahatlarının arasının bulunması için çalışma imkânına kavuşturulmuştur.

3. İmam derece bakımından kendisinden sonra gelen idarecileri, vezirleri, kadıları, onlara tevdi edilmiş olan ümmetin değişik hizmetleri konusunda kontrol eden kimsedir. O devlet görevlilerinden kaynaklanan herhangibir şikayet ve haksızlık hususunda ümmetin tek merciidir. İşleri başkalarına havale edip onları kendi hallerine terkedemez ve onları şahsî çıkarlarıyla başbaşa bırakamaz.

Maverdi, el-Ahkâm'us-Sultaniye adlı kitabında şöyle diyor: 'İmam, ümmetin ve devletin idaresini ve koruyuculuğunu yapmak için işleri bizzat takip etmeli, lezzet ve ibadetlerle meşgul olup tayin ettiği kişilere güvenmemelidir. Çünkü emin sayılan kişi çoğu kez ihanet eder, nasihat ederi kişi çoğu kez aldatır'.

4. Bütün bunlara binaen imam ile ümmetin alâkası, hizmet eden ile kendisine hizmet edilen efendinin alâkası gibidir. Merhametli bir aile reisinin, aile fertleri ile olan alâkası gibidir.
İmam, emniyet ve güveni bütün ülkeye yaymak hususunda her türlü çabayı şarfetmeli, bunu da güç kullanarak, zorlayarak değil, şefkat ve merhametle yapmalıdır.

İmamın Azledilme Sebepleri

İmam, şu sebeplerden biri mevcut olduğunda azledilir:
1. Kâfir olması.
Bu kâfirlik ister açık bir söz veya fiille olsun, isterse de küfrü iltizam ederi bir sözle olsun hüküm değişmez. İmam, herhangibir şekilde kâfir olduğunda imameti iptal olunur, ümmet onun biatından çıkar. Ümmetin isyan edip onu imametten azletmesi farzdır.
İmamın, fasık olmasına gelince, -bu fasıkhk gerek mahzurlu şeyleri irtikab etmek suretiyle, gerekse kişiyi kâfir yapmayan birtakım bid'atları işlemek suretiyle olsun- bu, imamın kâfir olmasını gerektirmez ve dolayısıyla da azledilmesi sözkonusu değildir.
İmam Nevevî Müslim Şerhinde şöyle diyor: 'Ehl-i sünnet âlimleri, imamın (sultanın) fasık olması nedeniyle azîedilmeyeceği hususunda icma etmişlerdir1.
Bunun sebebi şudur: İmamın azlinden ötürü meydana gelen fitne, imamın fasık olduğu halde imamet makamında kalmasının zararından daha fazladır.
Fasık. bir kişinin imam seçilemeyeceğini daha önce söylemiştik. Ancak kişi imam seçildikten sonra fasık olursa, bu fasıldık imamın azledilmesini gerektirmez. Her ne kadar-Ast haram olsa da yine de imamın azline sebep olmaz.
2. Vücudunda, azalarında veya duyu organlarında -imamet görevini yerine getirmesine mâni olacak derecede- bir eksikliğin, kusurun meydana gelmesi.
Meselâ imamın gözü kör olursa veya kulağı sağır olursa, el veya ayağı koparsa imamet görevinden azledilir. Burada meydana gelen eksikliğin şekline değil, bu eksikliğin imamet görevine mâni olup olmadığına bakılır.
İmamın vücudunda, azalarında veya duyu organlarında meydana gelen özür, imamet görevini yürütmesine mâni değilse, imamın azledilmesi

vacib olmaz; zira sadece vücutta meydana gelen bir çirkinlik, imamın azledilmesini gerektirmez. Delilik veya baygınlığa maruz kalmak da imamet görevini yürütmeye mâni olacak derecede olursa -bu delilik veya baygınlık sürekli olmasa dahî- imamın azledilmesini gerektirir.

3- Tasarruf ehliyetini Ve imkânını kaybetmesi. Bu da iki şekilde meydana gelir:

a. Hacr

İmamın yakınlarından biri, ona musallat olup emirlerini infaz etmek imkânını elinden alsa, bu hacr onun azledilmesine neden olmaz, imametinin devam etmesine zarar getirmez. Musallat olan kişinin hüküm ve siyasetine bakılır, eğer hüküm ve siyaseti dinî hükümlere uygun ve adaletin gerektirdiği şekilde ise, aslî imamın imamet hükmü devam etmekle beraber onun imamet üzerinde durması vacibdir. Eğer musallat olan kişinin (müstevlinin) hükümleri dinî hükümlere ve adaletin gereklerine uygun değilse, onun orada durması caiz değildir. Bütün müslümanların ellerinden geleni yaparak ona karşı çıkmaları ve tagallübünü ortadan kaldırmaları vacibdir.

b. Kahr

Kahr'dan maksat, imamın düşman eline esir düşmesi ve onu kurtarma yolunun bulunmamasıdır.

İmam düşman eline esir düşerse ve onu kurtarma imkânı da varsa, bütün müslümanların her yolu deneyerek onu kurtarmaya çalışmaları vacibdir. İmamın kurtulma ümidi bulundukça, onun kurtulacağından ürriit kesilmedikçe, onun imameti hükmen devam ediyor sayılır. Ancak her yol denendikten ve İmamın kurtuluşundan ümit kesildikten sonra onun imameti ilga edilir. Bu durumda ehl-i hâl ve'l akd derhal bir imam seçmek mecburiyetindedir. İkinci imam seçildikten sonra, birinci imam esirlikten kurtulursa, artık imamet görevi ona verilmez. Anca'k ikinci imama biat edilmeden önce birinci imam kurtulursa, ikinci imama biat edilmez. Birinci imam, yeni bir biata ihtiyaç olmadan görevine devam eder.

4. İmamın kendini azletmesi

İmam kendini azlettiğinde, müslümanlar arasında imamet şartlarına sahip olan biri varsa -onun derecesinde olmasa bile- onun kendini azletmesi sahih olur. Ancak müslümanlar arasında onun yerini dolduracak birisi yoksa, onun istifası kabul edilmez. Çünkü onun azlini gerektirecek şer'î bir sebep mevcut değildir. Eğer onun azlini gerektirecek şer'î bir sebep olsaydı, müslümanlar onu o makamdan -kendisi istese de istemese de-

indirirlerdi. Her ne kadar imamet akdi, taraflar arasındaki rızaya dayalı bir akid ise de rızaya dayalı akidler bazen aniden ortaya çıkan istisnaî sebeplerden ötürü cebrî akidlere dönüşür. İmamın kendini azletme durumu, -yerine geçebilecek biri bulunduğu takdirde- farz-ı kifayelerin durumu gibidir. Eğer böyle bir kimse yoksa, onun bu__vazifeyi kabul etmesi farz-ı ayn olur.
İmam, saydığımız bu dört sebepten biriyle azledildiği zaman, bütün müslümanlar onun taatından vebiatından çıkmış olurlar. Artık o her hususta müslümanlardan herhangibiri gibidir.
İmam, azli gerektiren bir sebep nedeniyle azledilirse ve ikinci bir imama biat edilmeden azli gerektiren sebep ortadan kalkarsa, bu durum, onun imamet görevine devam etmesini gerektirmez. Ehl-i hâl ve ve'l-akd'in tekrar ona biat etmesi gerekir.

Sonuç

Bahsettiğimiz önemli vazifelerin yapılabilmesi için yukarıda belirttiğimiz şekilde bir irnam seçmek bütün müslümanlar üzerine bir vecibedir. Eğer müslümanlar, Allah'ın emri olan bu vecibeyi yerine getirmek için çalışmazlarsa, büyük bir günah yüklenmiş olurlar. Çünkü bir imam seçmek; dinî, içtimaî ve siyasî zaruretler açısından vacib olan İslâmî alâmetlerin en büyüğüdür.
Aynı zamanda iki imamın bulunması caiz değildir; zira imametin en önemli hedeflerinden biri, yeryüzündeki bütün müslümanları bir araya getirip birleştirmektir. Aynı anda birden fazla imamın bulunması ise bu hedefe ters düşmektedir. Allah Teâlâ daha iyi bilir.
Duamızın sonunda 'Hamd âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur'. Dördüncü ve Son Cildin Sonu

---

Notlar

[←1]

[1] Müslim/865, (Abdullah b. Ömer ve Etm Hüreyre'den)

[←2]
[2] Ebu Dâvud/3535, Tirmizî/1264, (Ebu Hüreyrc'den)

[←3]
[3] Müslim/2699, (Ebu Hüreyre'den)

[←4]
[4] Buharî/1407, Müslim/593

[←5]
[5] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/446

[←6]
[6] Tirmizî/1352

[←7]

[7] Dârekumî/167

[←8]

[1] Buharî/2295, Müslim/1722

[←9]
[2] Müslim/2699

[←10]

[3] Müslim/2699

[←11]

[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV/3Ö0, (Cerir b. Abdullah'tan)

[←12]
[5] Buharî/2296, Müslim/1722

[←13]
[6] Buharî/2294, Müslim/1723

[←14]
[7] Buharî/2301, Müslim/1355

[←15]
[8] Ebu Dâvud/1709

[←16]
[9] Buharî/2299, Müslim/1071

[←17]

[10] Daha önce geçmişti.

[←18]

[11]Hz. Peygamber önce üç sene ilan etmeyi emretmiştir. İmam Nevevî, Müslim Şerhinde Şöyle demiştir: 'Bu hadîs takva ve faziletin ziyadesine hamledilir. Çünkü âlimler bir sene ilan etmenin yeterli olduğunda icma etmişlerdir. Hiç kimse üç sene ilan edilmesi gerektiğini söylememiştir'.

[←19]
[12] Müslim/568

[←20]

[13] Daha önce geçmişti.

[←21]
[14] Buharî/4277, Müslim/1711

[←22]
[1] Buharî/2759

[←23]
[2] Buharı/1963, Müslim/1603

[←24]

[3] Ebu Dâvud/4401

[←25]

[4] İmam Şafiî, cl-Umm, 111/147; Darekutnî/133

[←26]

[5] İmam Şafiî, el-Umm, III/147

[←27]
[6] Daha önce geçmişti.

[←28]

[1] B.uhari/4998

[←29]
[2] Buharî/2168

[←30]
[3] Hâkim

[←31]
[4] Buharî/39

[←32]
[5] Buharî/69

[←33]
[6] İbn Mâce/2406

[←34]

[7] Beyhakî, VIIİ/206; (Buharî bu rivayetin bir kısmını muallak olarak rivayet etmiştir.)

[←35]

[8] İmam Ahmcd, Müsncd, III/330

[←36]
[9] Tirmizî/1265 ve başka muhaddisler

[←37]

[1] Tirmizî/8'll

[←38]

[2] Buharî/3'İ43J Tirmizî/1258

[←39]

[3] Hanefî mezhebine göre fasık bir baba kızını evlendirebilir.

[←40]

[4] Hanefi mezhebine göre âkil-bâliğ kız, şahitler huzurunda kendini cvlcndirebilir.

[←41]

[5] Buharı

[←42]

[6] Beyhakl, VI/81

[←43]

[1] Bu hükümler daha önceki asırlarla ilgilidir. Günümüzde paranın geçerli olmaması sözkonusu değildir.

[←44]

[1] Buharî, Menakıb; Müslim, Fedai!

[←45]

[2] İmam Şafüj' el-Umm, IH/209

[←46]

[3] Müslim/2564 ,

[←47]

[4] Ebu Dâvud/1771, Tirmizî/14l8

[←48]

[5] Buharî/6484   Müslim/1676. Bir müslüman, öldüren kişi öldürülür. Eirli veya du! bir kimse zina ederse'öldürülür. İslâm'dan dönen bir kişi oldurulur.

[←49]

[6] İbn Mâce

[←50]

[7] Hâkim, 11/357

[←51]

[8] Buharî/24l6

[←52]
[9] Tefsir-i Kurtubî, X/189

[←53]
[10] Buharı, Mcğazî

[←54]
[11] Buharî/4845

[←55]
[12] Neseî, VI/86

[←56]

[13] Ebu Dâvud/2193; İbn Mâce/2046; Hâkim, Müstedrck, II/198

[←57]

[1] Buharî/67, Müslim/1679

[←58]
[2] Darekutnî, Hadîs no; 91, III/26

[←59]
[3] Buharî/3026, Müslim/1610

[←60]

[4] Tirmizî/2l6l, Ebu Dâvud/5003

[←61]

[5] Tirmizi.î/1265, Ebu Dâvud/356l, İbn Mâce/2400

[←62]

[6] Ebu Dâvud/3073, Tirmizî/1378

[←63]

[1] Buhari/6484, Müslim/1076, (Abdullah b. Mes'ud'dan)

[←64]

[2] Buharî/2615, Müslim/89, Ebu Dâvud/2874, Ncscî, VT/257, (Ebu Hüreyrc'den)

[←65]
[3] Buharî/3283, Müslim/2766

[←66]

[4] Buharî/2595, Müslim/1072, Ebu Dâvud/4527-4528, Tirmizî/1394, Ncscî, VIII/22

Buharî/2595, Müslim/1072, Ebu Dâvud/4527-4528, Tirmizî/1394, Ncscî, VIII/22

[←67]
[5] Buharî/4228, Neseî, VIII/37

[←68]
[6] Tirrnizî/1'1405

[←69]

[7] Neseî, V1II/38

[←70]
[8] Beyhakî, VIII/104, (İbn Abbas'tan)

[←71]

[9] İmam Mâlik, Muvatta, 11/865

[←72]
[10] Tirmizî/1387, (Amr b. Şuayb'dan)

[←73]
[11] Ebu Dâvud/4547

[←74]
[12] Neseî, VIII/40

[←75]
[13] Müslim/1681

[←76]
[14] Buhari/6512, Müslim/1681

[←77]

[15] Ebu Dâvud/4206, Ncseî, VI11/53

[←78]
[16] Neseî, VI[/176

[←79]
[17] Ebu Dâvud

[←80]
[18] İbn Mace/2045

[←81]
[19] Darekutnî, III/172

[←82]
[20] Buharı

[←83]
[21] Buhari

[←84]

[22] İmam Mâlik, Muvatta, U/871

[←85]
[23] Tahavî ve Beyhakî

[←86]

[24] Darekulnî, III/140 (İbn Ömer'den). Bulüğu'l-Mcram'da bu hadîsin ravilerinin sika olduğu ve İbn'ul-Gattan tarafından tashih edildiği belirtilmiştir.

[←87]
[25] Bubarî/4085, Müslim/1840

[←88]

[1] Ebu Dâvud/4399

[←89]
[2] Tirmizî/1399

[←90]

[3] Tirmizî/1401

[←91]
[4] Tirmizî/1400, (Hz. Ömer'den)

[←92]
[5] Beyhakî, VIII/38

[←93]
[6] Buharî/2854

[←94]

[7] Mudebber, efendisinin kendisine 'Ben öldükten sonra hürsün' dediği köledir. Mükâteb, hürriyetine kavuşmak İçin efendisiyle anlaşma yapan köledir. Kına, hem kendisi, nem de ebeveyni köle olan kimsedir. Müba'az, bir parçası köle, bir parçası azad edilmiş köledir.

[←95]
[8] Buharî/6507, Tirmizî/1412, Ebu Dâvud/4531

[←96]

[9] Ebu Dâvud/4517

[←97]
[10] İbn Mâce/2636

[←98]
[1] Neseî, VIII57; İmam Ahmed, Müsned, U/217

[←99]

[2] Beyhakî, VTII/95

[←100]

[3] Beyhakî, Sünen, VIII/95, (Muaz b. Cebel'den)

[←101]

[4] Buhari/6511, Müslim/1681

[←102]
[5] Buharî/6511

[←103]
[6] Buharî/6509

[←104]
[7] Buhari/5426, Müslim/1681

[←105]

[8] Abdurrezzak, Musannef, (Hz. Ömer ve Hz. Osman'dan da rivayet edilmiştir)

[←106]
[9] imam Şafiî, el-Umm, V7/92, Rbu Dâvud/4542

[←107]

[10] Tirmizî/l4O3

[←108]

[11] İmam Şafiî, cl-Umm, VI/92

[←109]

[12] Tekmiletu'i-Mecmû, XVII/375

[←110]

[13] Müslim/1712

[←111]
[1] Buharî/4277

[←112]

[2] Müslim /138. Diğer bir rivayette 'Sana iki şahit gerekir veya o yemin eder' seklin- nvayette ise 'iki şahidin veya delilin var mıd,r?' diye .sormuştur

[←113]

[3] Buharî/5791, Müslim/1669

[←114]

[1] Ebu Dâvud/3864. (Hâkim sahih olduğunu söylemiştir.)

[←115]
[1] Buharî/6442, Müslim/l 691

[←116]

[2] Buharî/6430, Müslim/1691

[←117]
[3] Müslim/1696

[←118]

[4] Müslim/1690, (Ubâde b. Sâmit'ten)

[←119]
[5] Buharî/6467, Müslim/1697

[←120]
[6] Tirmizî/1438

[←121]
[7] İbn Mâce/2045, (İbn Abbas'tan)

[←122]
[8] İbn Hibban/1247

[←123]
[9] Tirmizî/1424

[←124]
[10] Müslim/1695

[←125]
[11] Buharî/6438

[←126]
[12] Beyhakî, VIII/233, (Ebu Musa'dan)

[←127]

[13] Tirmizî/1456, Ebu Dâvud/4462, İbn Mâce/256l

[←128]

[14] Beyhakî, VIII/233

[←129]

[15] Münzirî, et-Tcrgib ve't-Terhib, 111/289

[←130]
[16] Tirmizî/1176, (İbn Abbas'tan ve Ebu Hüreyre'den)

[←131]
[17] Tirmizî/135, (Ebu Hüreyre'den)

[←132]
[18] Ebu Dâvud/2162, (Ebu Hüreyre'den)

[←133]

[19] Beyhakî, VIII/327, (Numan b. Beşir'den)

[←134]
[20] Ebu Dâvud/4465, Tirmizî/1455

[←135]
[21] Müslim/1703, Tirmizî/2045

[←136]

[22] Müslim/1705, Tirmizî/1441 '

[←137]

[23] İbn Mâce/2574; Ebu DâvudM472; İmam Ahmed, Müsned, V/212 ve Neseî

[←138]
[1] Buharî/2615, Müslim/89, Ebu Dâvud/2874, Neseî, VI/257

[←139]
[2] Ebu Dâvud/4399, (İbn Abbas'tan)

[←140]

[3] İbn Mâce/2043-2045

[←141]
[4] Tirmizî/1424

[←142]
[5] Beyhakî, VIII/327, (Nuraan b. Beşir'den)

[←143]
[6] Buharı

[←144]
[7] Buharî/4470

[←145]
[1] Müslim/2001-2002

[←146]
[2] Müslim/1706

[←147]
[3] Müslim/1707

[←148]

[4] Ebu Dâvud/3686

[←149]
[1] Tirmizî/1448

[←150]

[2] Taberanî, (Bkz. Muğni'l-Muhtaç, IV/77)

[←151]

[3] Buharî/6406, Müslim/1688

[←152]
[4] İmam Şafii, el-Umm, VI/138

[←153]

[5] Buharî/6407, Müslim/1684, (Hz, Aişe'den)

[←154]
[6] Buharî/6411, Müslim/1686

[←155]
[7] Ebu Dâvud/4390, (Abdullah b. Amr'dan

[←156]
[8] Tirmizî/1424, (Hz. Aişe'den)

[←157]
[9] Ebu Dâvud/3561, Tirmizî/1266, (Semure b. Cündüb'den)

[←158]

[10] Neseî VIII/68; İmam Ahmed, Müsned, III/401

[←159]

[11] Tirmizî/1085, (Ebu Hüreyre'den)

[←160]

[1] Buharî/6406, Müslim/l688

[←161]

[2] Sünen sahipleri

[←162]

[3] Buharî/18, Müslim/1709

[←163]
[1] Ebu Dâvud/4771, Tirmizî/1421

[←164]

[2] Ebu Dâvud/4259, Tirmizî ve İbn Mâce

[←165]

[3] Buharî/6506, Müslim/2158, (Ebu Hüreyre'den)

[←166]
[4] Müslim/1673, Buharî/6497

[←167]
[5] Ebu Dâvud/3570

[←168]

[1] Ebu Dâvud/4758, (Ebu Zer'den)

[←169]

[2] Ebu Nuaym, Hiîye, 1/318-320

[←170]

[3] İbn Kesir, cl-Bidaye ve'n-Nihaye, VII/281

[←171]

[4] Beyhakî, V1II/82. Ayrıca Beyhakî şu hükmü de ilave etmiştir: 'Onların mallan gani-met olarak alınmaz'.

[←172]
[5] Muğni"I-Muhtaç, TV/127

[←173]

[1] Buhari/2854, (tbn Abbas'tan)

[←174]

[2] Buhari/6484. Müslim/1676, (Abdullah b. Mes'ud'tan)

[←175]
[3] Darekutnî, IH/118

[←176]
[4] Buhari/6525

[←177]
[5] Buharî/6383, Müslim/l6l4, (Usame b. Zeyd'den)

[←178]

[1] Müslim/82, (Câbir b. Abdullah'tan)

[←179]
[2] Buharî/505, Müslim/668

[←180]

[3] Bubarî/25, Müslim/22, (İbn Ömer'den)

[←181]

[4] Ebu Dâvud/425; İmam Mâlik, Muvatta, 1/123

[←182]

[5] İmam Ebu Hanife'ye göre namazı terkeden kişi öldürülmez, sadece hapsedilerek dayak atılır.

[←183]

[6] Burada şeriattan ayrılan sahte sûfiler kasdedilmektedir. Şeriata bağlı olan sûfîler bundan müstesnadır.

[←184]

[1] Ebu Dâvud/2533, (Ebu Hüreyre'den)

[←185]
[2] Ebu Dâvud/2504, Neseî, Vl/8, (Enes'ten)

[←186]
[3] Buharî/2861-2862, Müslim/1742

[←187]
[4] Buharî/2639, Müslim/1880

[←188]
[5] Buhari/2642, (Enes b. Mâlik'ten)

[←189]
[6] Buharî/2521, Müslim/1868

[←190]

[7] Buharî/1762

[←191]
[8] İbn Huzeyme/3074

[←192]
[9] Buharî/2842, Müslim/2549

[←193]

[10] Müslim/2549

[←194]

[11] Ebu Dâvud/2530, Neseî, VI/1Ö

[←195]
[12] Ebu Dâvud/2760, (Ebu Bekre'den)

[←196]

[13] Tirmizî/1403, İbn Mâce/2687, (Ebu Hüreyrc'den)

[←197]

[1] İmam Mâlik, Muvatta, 1/278

[←198]
[2] Buharî/2988, Müslim/2961

[←199]

[3] Buhâri/25, Müslim/22, (Abdullah b. Ömer'den)

[←200]
[4] Buharî/3804, Müslim/1766

[←201]
[5] Buharî/2963

[←202]
[6] Müslim/1755 ve 1763

[←203]
[7] Buharî/25, Müslim/22, (Abdullah b. Ömer'den)

[←204]

[8] Darekutnî, Sönen; Buharı; Bkz. Aynî, Umdctul-Kâri, VHI/169

[←205]
[9] Beyhakî, IX/62

[←206]
[10] Buharî/2708

[←207]

[11] Buharî/3988, Müslim/1762

[←208]
[12] Ebu Dâvud/2873

[←209]
[13] Buharî/2981

[←210]
[14] Buharî/2973, Müslim/1751, CEbu Katade'den)

[←211]

[15] Buharî/2748, Müslim/1757

[←212]

[16] Beyhakî, (Bkz. en-Nihaye, 11/272)

[←213]
[17] en-Nihaye, 111/74

[←214]

[18] İmam Mâlik, Muvatta, 1/278

[←215]
[19] Buharî/2978

[←216]

[20] Beyhakî, IX/195

[←217]

[21] Ebu Dâvud/3038

[←218]
[22] İmam Mâlik, Muvatta, 1/379

[←219]
[23] Beyhakî, IX/195

[←220]
[24] Beyhakî, IX/196

[←221]
[25] Buharî/6433, Müslim/1699, (İbn Ömer'den)

[←222]
[26] Müslim/1731, (Bureyde'den)

[←223]
[27] Buharî/2887

[←224]

[1] Buharî/3945, Müslim/1783

[←225]

[2] Ebu Dâvud/4530, Neseî, VHI/24, İbn Mâce/2683, İmam Ahmed, 1/119, (Abdullah b. Amr'dan)

[←226]

[3] Buhari/3000, Müslim/330

[←227]
[4] Tirmizî/1580, Ebu Dâvud/2759

[←228]
[1] Buharî/410, Müslim/1870

[←229]
[2] Tirmizî/1700, Ebu Dâvud/2574

[←230]

[1] Müslim/1917

[←231]
[2] Buharî/2743

[←232]

[3] Tirmizî/1700, Ebu Dâvud/2574

[←233]
[1] Ebu Dâvud, Merasil

[←234]

[1] Ebu Dâvud/3582 .

[←235]

[2] Buharî/6919, Müslim/1716, (Amr b. As'tan)

[←236]

[3] Ebu Dâvud/3592, Tirmizî/1327

[←237]
[4] Ebu Dâvud/3573, (Büreyde'den)

[←238]

[5] Ebu Dâvud/3571, (Ebu Hüreyre'den)

[←239]
[6] Ebu Dâvud/3578, Tirmizî/1324, (Enes b. Mâlik'ten)

[←240]
[7] Müslim/1733

[←241]
[8] Tirmizî/1336

[←242]
[9] Buharî/4163, (Ebu Bekre'den)

[←243]
[10] Müslim/1826, (£bu Zer'den)

[←244]
[11] Müslim/1825

[←245]

[12] Ebu Dâvud/3573, (Büreyde b. el-Hasib'den)

[←246]

[13] Buhari/6919, Müslim/171^, (Amr b. As'tafr)

[←247]

[14] İmam Nevevî, Müslim Şerhi, XII/13

[←248]

[15] Ebu Dâvud/3592, Tirmizî/1327

[←249]

[16] Buharı

[←250]
[17] İmam Mâlik, Muvaffa/1545

[←251]
[18] Buharî/1381

[←252]
[19] Ebu Dâvud/3592-3593, Tirmizî/1327-1328

[←253]
[20] Neseî, VIII/230

[←254]

[21] Neseî, VII1/231

[←255]

[22] Tirmizî/1330, (Abdullah b, Ebî Evfa'dan)

[←256]
[23] Buharî/6731

[←257]
[24] Buharı

[←258]
[25] Buharı

[←259]
[26] Beyhakî. Buharî'nin rivayetinde ise 400 dirheme aldığı söylenmektedir. (11/853)

[←260]

[27] Tirmizî/3423, (Ümmü Seleme'den)

[←261]
[28] Ebu Dâvud/2948, (Ebu Meryem el-Ezdî'den)

[←262]
[29] Tirmiz'ı/1332-1333, (Amr b. Murre el-Cühenî'den)

[←263]

[30] Darekutnî, IV/205, (Ümmii Sclcme'den)

[←264]
[31] Ebu Davud/3588

[←265]
[32] Tirmizî/2299

[←266]

[33] İmam Mâlik, Muva.ua., 11/720

[←267]
[34] Buharî/6739, Müslim/1717

[←268]

[35] Buharî/6260, Müslim/1832

[←269]
[36] İmam Ahmed, V/424, (Ebu Hüreyre'den)

[←270]

[37] Tirmizî/2336, Ebu Dâvud/3580

[←271]
[38] İmam Ahmed, V/279

[←272]

[39] Buharî/2550, Müslim/1718, (Hz. Aişe'den)

[←273]
[40] el-Hattabî, el-Meâlim

[←274]

[41] İmam Şafiî, Müsned

[←275]
[42] Buharî/6748, Müslim/1713, (Ümmü Seleme'den)

[←276]
[43] Buhari/6919 Müslim/1716, (Artır b. As'tan); Tirmizî/1326, Neseî, VIII/224, (Ebu Hüreyre'den)

[←277]
[44] Ebu Dâvud

[←278]
[1] Buharî/4277, Müslim/1711, (İbn Abbas'tan)

[←279]

[2] Müslim/138. Başka bir rivayette Hz. Peygamber, Eş'as b. Kays'a 'Ya iki şahit getirirsin yahut da o kişi yemin edip malı alır' demiştir.

[←280]

[3] Tirmizî/1341

[←281]
[4] Beyhakî, VIII/123

[←282]

[5] Hâkim, IV/100

[←283]

[6] Ebu Dâvud/3613, Hâkim, IV/95, (Hâkim, hadisin sthih olduğunu söylemiştir).

[←284]
[1] Müslim/138

[←285]
[2] Müslim/1498

[←286]
[3] Müslim/138

[←287]

[4] Ebu Dâvud/2342

[←288]

[5] İmam Şafiî, Müsned; İbn Hibban/1247. İbn Hibban 'Şahitlerin zikredilmesi hususunda bu hadîsten daha sahih hadîs yoktur' derken, İmam Ahmed de 'Bu konuda bu hadîsten daha kuvvetlisi yoktur' demiştir. ÇMuğni'I-

[←289]

[6] Müslim/1712, İmam Şafii, el-Umm, VT/156 . .

[←290]

[7] İbn Ebî Şeybe, (el-İkna, U/297)

[←291]
[8] Ebu Dâvud/3600

[←292]

[9] Tirmizî/2299, (Hz. Aİşe'den)

[←293]
[10] İmam Mâlik, 11/720, (Enes'ten)

[←294]
[11] Buharî/3296

[←295]
[12] Tirmizî/1424, (Hz. Aişe'den)

[←296]
[13] Buharî/6270, Müslim/1646

[←297]

[14] Tirmizî/1535. Tirmizî, bu hadîsin hasen olduğunu ye hadîste geçen 'kâfir veya müşrik olur1 ifadesinin de Allah'tan başkasıyla yemin etmenin ne kadar tehlikeli ve korkunç olduğunu beyan etmek için zikredildiğini söylemiştir.

[←298]

[15] Buharî/6299, Müslim/138, (Abdullah b. Mes'ud'dan)

[←299]

[16] Buharî/6298, (Abdullah b. Amr b. el-As'tan)

[←300]

[1] Buharî/2138, Müslim/l608

[←301]
[2] İmam Mâlik, 11/745, (mürsel olarak)

[←302]

[1] Buharî/2575, Müslim/1697, (Ebu HÜrcyre ve Zeyd b. Hâlid'den)

[←303]
[2] Buharî/2575, Müslim/1695

[←304]
[3] Tirmizî/1424

[←305]
[4] Buharî/4670, Müslim/1691

[←306]

[5] Ebu Dâvud/4403, (Hz. Ali'den)

[←307]

[6] İbn Mâce/2044, (Ebu Hüreyre'den)

[←308]

[1] Beyhakî, VI/48; Hâkim, IV/101

[←309]
[2] Buharî/3871, Müslim/1868

[←310]

[3] İmam Mâlik/1456

[←311]
[4] Tİrmizî/1102

[←312]
[5] Müslim

[←313]
[6] Buharî/1233, Müslim/1628

[←314]

[1] Buharî/4l63, (Ebu Bekre'den)

[←315]

[2] İmam Ahmed, 11/326

[←316]

[3] İmam Ahmed, III/129, (Enes'ten)

[←317]
[4] Buharî/3309

[←318]

[5] Müslim/1818

[←319]

[6] Müslim/1853, (Ebu Said el-Hudrî'den)

[←320]

[7] Müslim/1853, (Arfece b. Şureyh'ten)

[←321]

[8] Müstim/1709; Buharî/6774,; Mâlik; Muvatta, 11/445-446; Neseî, VII/137-138; İbn Mâce/2866

[←322]
[9] Buharî/6725, Müslim/1839 ve diğer muhaddisier, (İbn Ömer'den)